

รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย
A Model of Ecotourism Management in Marine Parks in Thailand

จิตศักดิ์ พุฒจรรย์
Jittasak Putjorn

วิทยานิพนธ์นี้สำหรับการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการสิ่งแวดล้อม
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Thesis Submitted in Fulfillment of the Requirements for the Degree
of Doctor of Philosophy in Environmental Management
Prince of Songkla University

2560

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย
A Model of Ecotourism Management in Marine Parks in Thailand

จิตศักดิ์ พุดมจร
Jittasak Putjorn

วิทยานิพนธ์นี้สำหรับการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการสิ่งแวดล้อม
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Thesis Submitted in Fulfillment of the Requirements for the Degree
of Doctor of Philosophy in Environmental Management
Prince of Songkla University

2560

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ชื่อวิทยานิพนธ์ รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลใน
ประเทศไทย
ผู้เขียน นายจิตศักดิ์ พุฒจรรยา
สาขาวิชา การจัดการสิ่งแวดล้อม

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

คณะกรรมการสอบ

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปาริชาติ วิสุทธิสมภาร)

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.อุมาพร มณีแนม)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปาริชาติ วิสุทธิสมภาร)

.....กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ
(รองศาสตราจารย์ ดร.อัญชญา ประเทพ)

.....กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ร้อยโทหญิง เกิดศิริ เจริญวิศาล)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการสิ่งแวดล้อม

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ธีรพล ศรีชนะ)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้มาจากการศึกษาวิจัยของนักศึกษาเอง และได้แสดงความขอบคุณบุคคลที่มีส่วนช่วยเหลือแล้ว

ลงชื่อ.....

(รองศาสตราจารย์ ดร.ปาริชาติ วิสุทธิสมการ)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ลงชื่อ.....

(นายจิตศักดิ์ พุฒจร)

นักศึกษา

ข้าพเจ้าขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้ไม่เคยเป็นส่วนหนึ่งในการอนุมัติปริญญาในระดับใดมาก่อน และไม่ได้ถูก
ใช้ในการยื่นขออนุมัติปริญญาในขณะนี้

ลงชื่อ.....

(นายจิตศักดิ์ พุฒจร)

นักศึกษา

ชื่อวิทยานิพนธ์	รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย.
ผู้เขียน	นายจิตศักดิ์ พุฒจร
สาขาวิชา	การจัดการสิ่งแวดล้อม
ปีการศึกษา	2559

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาศักยภาพและสำรวจรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย 2) พัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติทางทะเลไทย และ 3) กำหนดรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติทางทะเลไทย โดยเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้เครื่องมือแบบสำรวจศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลทั้ง 26 แห่ง เพื่อจัดอันดับคัดเลือกอุทยานแห่งชาติที่มีศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสูงสุดทั้งฝั่งอ่าวไทยและอันดามันฝั่งละ 3 แห่ง รวมเป็น 6 แห่ง เพื่อเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมกลุ่มย่อย และการสังเกต ได้แก่ อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง จังหวัดตราด อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง จังหวัดสุราษฎร์ธานี อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร จังหวัดชุมพร อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน จังหวัดพังงา อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตา จังหวัดสตูล และอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ จังหวัดพังงา จากกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้อำนวยการส่วนอุทยานแห่งชาติทางทะเล หัวหน้าอุทยานและผู้ช่วยฯ ผู้ทรงคุณวุฒิ และนักท่องเที่ยว ผลการศึกษาพบว่า การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทยมีรูปแบบการจัดการที่สามารถจำแนกออกเป็น 7 ด้าน ได้แก่ 1) การจัดการนโยบายและการวางแผนระบบการท่องเที่ยว 2) การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว 3) การจัดการสื่อความหมาย และการสื่อสาร 4) การจัดการบริการท่องเที่ยว 5) การจัดการด้านเศรษฐกิจและสังคม 6) การจัดการพันธมิตรเพื่อการท่องเที่ยว และ 7) การจัดการพัฒนาการท่องเที่ยว แต่ภาพรวมยังขาดประสิทธิภาพซึ่งเป็นผลมาจากปัญหาที่ไม่สามารถเชื่อมโยงการจัดการนโยบายและการวางแผนระบบการท่องเที่ยวกับการจัดการด้านอื่นๆได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากผลการศึกษาที่ผ่านการประชุมระดมความคิดเห็นถึงสภาพปัญหาของการจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย และข้อเสนอแนะการพัฒนาการจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเล จากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องรวมถึงผู้ทรงคุณวุฒิ สามารถพัฒนาและกำหนดรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทยขึ้นมาใหม่ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการอย่างยั่งยืน ประกอบด้วยรูปแบบย่อยทั้งสิ้น 11 ด้าน ได้แก่ 1) การจัดการนโยบายและการวางแผนการท่องเที่ยว 2) การจัดการพัฒนาการท่องเที่ยว 3) การจัดการบริหารงานบุคลากร 4) การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว 5) การจัดการสื่อความหมาย และการสื่อสาร 6) การจัดการบริการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก 7) การจัดการผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว 8) การจัดการผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว 9) การจัดการด้านเศรษฐกิจและสังคม 10) การจัดการ

มีส่วนร่วมขององค์กร ชุมชน และเครือข่าย และ 11) การจัดการด้านการติดตามและการประเมินการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่

คำสำคัญ : การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อุทยานแห่งชาติทางทะเล

Thesis Title	A Model of Ecotourism Management in Marine Parks in Thailand
Author	Mr.Jittasak Putjorn
Major Program	Environmental Management
Academic Year	2016

Abstract

The study on the development of ecotourism management model in marine parks in Thailand has its objectives as 1) to study potential and present ecotourism management models of the marine parks in Thailand, 2) to analyze and synthesize present ecotourism management models of the marine parks in Thailand, and 3) to formulate the ecotourism management model of the marine parks in Thailand. This study was conducted with the qualitative method by employing ecotourism sites' potential survey kit to evaluate 26 marine parks in order to rank 6 marine parks, 3 parks from the Gulf of Thailand and 3 from the Andaman Sea namely 1) Mu Koh Chang National Park, Trat Province, 2) Mu Koh Angthong National Park, Suratthani Province, 3) Mu Koh Chumporn National Park, Chumporn Province, 4) Mu Koh Surin National Park, Phangnga Province, 5) Mu Koh Similan National Park, Phangnga Province, and 6) Mu Koh Tarutao National Park, Satun Province. After that, the data were collected by using in-depth interview, focus-group, and observation from marine parks' directors, heads, and assistants to the heads, experts, and tourists. The result found that ecotourism management in marine parks in Thailand could be categorize into 7 aspects of management as 1) tourism system's policy and planning management, 2) tourism activity management, 3) communication and interpretation management, 4) tourism service management, 5) economics and social management, 6) partnership management for tourism, and 7) tourism development management. However, most of them were ineffective especially tourism system's policy and planning management because it could not be connected with other management aspects effectively.

The results from focus groups with marine parks' stakeholders and experts suggested that ecotourism management model in marine parks can be newly formulated and developed to enhance effectiveness in sustainable management. The model composes of 11 components that need to be emphasized namely 1) policy management and tourism planning, 2) tourism development management, 3) human resource management, 4) tourism activity management, 5) communication and interpretation management, 6) tourism service and facility management, 7) management of tourism impacts on environment, 8) tourism benefit management, 9)

economic and social management, 10) participation management of stakeholders, and 11) area change monitoring and evaluation management.

Keywords: ecotourism, ecotourism potential evaluation, ecotourism management, marine parks

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สำเร็จได้ด้วยความกรุณาเป็นอย่างยิ่งจาก รองศาสตราจารย์ ดร.ปาริชาติ วิสุทธิสมาจาร อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำแนะนำ คำปรึกษาแนวทางการจัดทำวิทยานิพนธ์ และติดตามความก้าวหน้าการจัดทำวิทยานิพนธ์ด้วยดีเสมอมา ส่งผลให้ผู้วิจัยสามารถจัดทำวิทยานิพนธ์ให้มีความสมบูรณ์ตามหลักวิชาการ

การดำเนินการวิจัยจะไม่สามารถต่อบัณฑิตอุปสรรคการวิจัยได้ หากไม่ได้รับความเมตตา และความร่วมมือจากผู้อำนวยการส่วนอุทยานแห่งชาติทางทะเล หัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเล และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในพื้นที่วิจัย ได้แก่ อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน จังหวัดพังงา อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตา จังหวัดสตูล อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ จังหวัดพังงา อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง จังหวัดตราด อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง จังหวัดสุราษฎร์ธานี และอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร จังหวัดชุมพร และผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และเชี่ยวชาญด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล ที่ได้ให้ข้อมูล ข้อเสนอแนะต่างๆ ตลอดจนกระบวนการวิจัย

การได้รับความกรุณาจากผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านที่ได้มีส่วนในการวิเคราะห์รูปแบบ และให้ข้อเสนอแนะการพัฒนาและกำหนดรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย ให้เกิดเป็นแนวทางที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการได้อย่างแท้จริง

สุดท้ายนี้ การได้รับกำลังใจ และผลักดันให้เกิดความมุ่งมั่นในงานวิทยานิพนธ์สำเร็จตามแผนงานที่กำหนด จากครอบครัว ทั้งคุณพ่อรังสี และคุณแม่อำไพ พุฒจร ผู้วิจัยต้องขอขอบพระคุณทุกท่านที่ได้กล่าวมาข้างต้นมา ณ โอกาสนี้

จิตศักดิ์ พุฒจร

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(5)
Abstract	(7)
กิตติกรรมประกาศ	(9)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญ	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
1.3 ประโยชน์ของการวิจัย	3
1.4 ขอบเขตของการวิจัย	4
1.4.1 ขอบเขตเนื้อหา	4
1.4.2 ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย	4
1.4.3 ขอบเขตพื้นที่	4
1.4.4 ขอบเขตระยะเวลา	5
1.5 ข้อจำกัดในงานวิจัย	5
1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ	5
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
2.1 แนวคิดด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	8
2.2 ระบบนิเวศชายฝั่งและทะเล	15
2.3 การจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเล	19
2.4 หลักการจัดการการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ	24
2.5 การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ	31
2.6 การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	42
2.7 มาตรฐานการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประเทศไทย	58
2.8 มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติประเภทเกาะ	59
2.9 เกณฑ์ประเมินการบริหารจัดการของแหล่งท่องเที่ยวประเภทเกาะ	62
2.10 มาตรฐานการท่องเที่ยวทางทะเลของต่างประเทศ	63
2.11 การมีส่วนร่วม	66
2.12 การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	69
2.13 การจ่ายค่าตอบแทนบริการระบบนิเวศ	71

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.14 แนวคิดและทฤษฎีรูปแบบ	72
2.15 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	73
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	80
3.1 กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย	80
3.2 แบบแผนการวิจัย	80
3.2.1 ขั้นตอนการวิจัย	80
3.2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล	83
3.2.3 แผนดำเนินการวิจัย	84
3.3 เครื่องมือในการวิจัย	85
3.3.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	85
3.3.2 การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ	85
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล	86
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล วิธีการทางสถิติต่าง ๆ ที่ใช้	87
บทที่ 4 ผลการศึกษา	98
ส่วนที่ 1 ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย	98
ส่วนที่ 2 รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย	126
ส่วนที่ 3 การพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย	138
ส่วนที่ 4 การกำหนดรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย	174
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	195
5.1 สรุปผลการวิจัย	195
5.2 อภิปรายผล	198
5.3 ข้อเสนอแนะ	204

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
เอกสารอ้างอิง	216
ภาคผนวก	214
ประวัติผู้เขียน	235

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 ปัจจัยชี้วัดด้านคุณภาพของทรัพยากร	31
2 ปัจจัยชี้วัดด้านสิ่งอำนวยความสะดวก บริการและการสื่อความหมาย	35
3 ปัจจัยชี้วัดด้านการจัดการผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม	37
4 ปัจจัยชี้วัดด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน	39
5 ปัจจัยชี้วัดด้านบริหารจัดการ	40
6 แผนการดำเนินงานวิจัย	84
7 ปัจจัยชี้วัดด้านคุณภาพของทรัพยากร	88
8 ปัจจัยชี้วัดด้านสิ่งอำนวยความสะดวก บริการและการสื่อความหมาย	91
9 ปัจจัยชี้วัดด้านการจัดการผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม	93
10 ปัจจัยชี้วัดด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน	95
11 ปัจจัยชี้วัดด้านบริหารจัดการ	96
12 การวิเคราะห์ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย	99
13 สรุปการจัดอันดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติทางทะเล ฝั่งอ่าวไทย	100
14 สรุปการจัดอันดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติทางทะเล ฝั่งอันดามัน	102

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว	13
2 องค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	15
3 ปัจจัยบ่งชี้ศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	42
4 ระดับขั้นของการมีส่วนร่วม	67
5 กลุ่ม องค์กร เครือข่ายกับการมีส่วนร่วม	68
6 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย	83
7 สภาพธรรมชาติ อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง	103
8 สภาพธรรมชาติ อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร	107
9 สภาพธรรมชาติ อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง	111
10 สภาพธรรมชาติ อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน	115
11 สภาพธรรมชาติ อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตา	119
12 สภาพธรรมชาติ อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์	123
13 การสื่อความหมายด้วยป้ายข้อมูล ที่นักท่องเที่ยวสามารถศึกษาได้ด้วยตนเอง	130
14 การบริการเรือคายัคในอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง	132
15 การเชื่อมต่อชุมชนท้องถิ่นในแง่เศรษฐกิจและสังคม ในอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์	133
16 ความร่วมมือของเครือข่ายจัดการทรัพยากรที่ยั่งยืน ในรายการเวทีสาธารณะ	134
17 การออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวก ในอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง	136
18 รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติในประเทศไทย	137
19 การขาดการวางแผนในการจัดการการท่องเที่ยว การแบ่งเขตกิจกรรมบริเวณชายหาด ปริมาณนักท่องเที่ยวมากเกินไปเกินกว่าเกณฑ์การรองรับได้ของพื้นที่	140
20 การขาดการควบคุมพฤติกรรมนักท่องเที่ยว ทั้งที่มีข้อห้ามตี๋มสุราและสง่เสียงดังยามวิกาล	141
21 การสื่อความหมายและนำเสนอด้วยนิทรรศการยังขาดความน่าสนใจ และไม่สามารถสื่อสารให้นักท่องเที่ยวต่างชาติได้เข้าใจ	143
22 ปัญหาการชำรุดของสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล	144
23 ส่วนหนึ่งของปัญหาเกี่ยวกับการจัดการผลประโยชน์ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล	145
24 การจัดการขยะในอุทยานแห่งชาติทางทะเล	148
25 รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติในประเทศไทยที่พัฒนาแล้ว	173
26 การจัดการนโยบายและการวางแผนระบบการท่องเที่ยว	179

สารบัญญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
27 การจัดการพัฒนาการท่องเที่ยว	180
28 การจัดการบริหารงานบุคลากร	182
29 การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว	183
30 การจัดการสื่อความหมาย และการสื่อสาร	184
31 การจัดการบริการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก	185
32 การจัดการผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว	186
33 การจัดการผลประโยชน์	187
34 การจัดการมีส่วนร่วมขององค์กร ชุมชน และเครือข่าย	188
35 การจัดการมีส่วนร่วมขององค์กร ชุมชน และเครือข่าย	189
36 ความเชื่อมโยงการมีส่วนร่วมขององค์กร ชุมชน เครือข่ายในการจัดการท่องเที่ยว เชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติในประเทศไทย	190
37 รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย	194

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวซึ่งได้รับความนิยมเมื่อราว 20 ปีที่ผ่านมา เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นแหล่งท่องเที่ยวที่มีการสงวนรักษาระบบนิเวศ และมีความหลากหลายทางชีวภาพ ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่า วนอุทยาน หรือพื้นที่อนุรักษ์ประเภทอื่นๆ (สุรเชษฐ์ เชมฐมาส 2547) ซึ่งรูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จากกิจกรรมต่างๆ ที่ใช้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นฐานทรัพยากรที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด เช่น กิจกรรมดูนกและผีเสื้อ กิจกรรมเดินป่าศึกษาธรรมชาติ การศึกษาท้องฟ้าและดาราศาสตร์ กิจกรรมดำน้ำตื้น-ดำน้ำลึก เพื่อดูปะการัง การปั่นจักรยานท่องเที่ยว และกิจกรรมศึกษาร่องรอยสัตว์ป่า

แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทย มีการจัดการโดยอุทยานแห่งชาติ ซึ่งได้กำหนดเป้าหมายของการจัดการอุทยานแห่งชาติ นอกจากเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไว้ให้คงอยู่ เป็นแหล่งค้นคว้า วิจัย ทางวิชาการเกี่ยวกับธรรมชาติและระบบนิเวศ และได้วางเป้าหมายเป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยมีหลักการจัดการด้านนันทนาการในอุทยานแห่งชาติ ได้แก่ มุ่งเน้นถึงคุณค่าธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น ไม่กำหนดประเภทหรือรูปแบบของกิจกรรมในพื้นที่เป็นสูตรสำเร็จ การพัฒนาขนาดเล็กและการออกแบบให้มีความกลมกลืนกับสภาพธรรมชาติ กำหนดให้การท่องเที่ยวรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน เสริมสร้างความรู้และสำนึกในการอนุรักษ์ พร้อมให้ความเพลิดเพลินและความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว การได้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจคำนึงถึงคุณค่าของธรรมชาติและระบบนิเวศ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องในทุกกระดับ (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช 2551)

การท่องเที่ยวในพื้นที่อนุรักษ์หรืออุทยานแห่งชาติ จึงเป็นสิ่งหนึ่งที่มีส่วนในการให้คุณค่าของคนที่มีต่อพื้นที่อนุรักษ์ การท่องเที่ยวจึงเป็นเครื่องมือหนึ่งที่สำคัญทำให้ผู้จัดการพื้นที่อนุรักษ์มีการปฏิสัมพันธ์กับสังคม และรวมไปถึงการเปิดโอกาสได้สื่อสาร ประชาสัมพันธ์ให้สังคมได้เห็นถึงคุณค่าของพื้นที่อนุรักษ์ และทำให้เกิดการดำรงคุณค่าของพื้นที่อนุรักษ์ ผ่านการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาทำกิจกรรมด้านนันทนาการในพื้นที่ (Sustainable Tourism Cooperative Research Centre 2008)

การท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว ดังที่ Yeemin, *et al.* (2010) กล่าวว่า การท่องเที่ยวชายฝั่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมและมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศไทย การท่องเที่ยวแบบนี้ขึ้นอยู่กับระบบนิเวศแนวปะการังเป็นหลัก สภาพของแนวปะการังในทะเลอันดามันอยู่ในสภาพค่อนข้างดี มีความหลากหลายของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสูง นอกจากนี้ อุทยานแห่งชาติทางทะเล เป็นพื้นที่ที่ทั้งชายฝั่งทะเลอ่าวไทยและอันดามัน มีลักษณะพื้นที่เป็นภูเขา ป่าชายเลน ชายหาด

และเกาะแก่ง ที่มีความอุดมสมบูรณ์และสวยงาม ทำให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชายฝั่งทะเล ผ่านกิจกรรมหลายๆ อย่าง เช่น การทำประมงเพื่อจับสัตว์น้ำ การเป็นแหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การเป็นแนวป้องกันคลื่นลมตามธรรมชาติ การใช้เป็นแหล่งอุตสาหกรรม ท่าเรือและการขนส่งสินค้าและการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวและพักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น ปัจจุบันประเทศไทยมีอุทยานแห่งชาติที่เป็นอุทยานแห่งชาติทางทะเล รวมทั้งสิ้น 23 แห่ง นอกจากนี้ยังมีพื้นที่ที่อยู่ระหว่างการเตรียมประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติทางทะเลอีก 3 แห่ง ได้แก่ อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะระ - พระทอง อุทยานแห่งชาติหาดขนอม - หมู่เกาะทะเลใต้ และอุทยานแห่งชาติอ่าวมะนาว-เขาดันหยง (สุวลักษณ์ สารุมนัสพันธ์ และคณะ 2555)

อุทยานแห่งชาติทางทะเล จึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่รวบรวมทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ และวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นภาพลักษณ์ที่สำคัญของประเทศไทย เช่น เกาะพีพี หมู่เกาะตะรุเตา เขาตะปู เกาะปันหยี และเป็นสถานที่ดำน้ำซึ่งเป็นที่รู้จักระดับโลก เช่น อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ และอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน นอกจากนี้ยังมีอุทยานแห่งชาติทางทะเลหลายแห่ง มีจำนวนการเข้าใช้ประโยชน์สูง และสร้างรายได้ที่สำคัญให้กับกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เช่น อุทยานแห่งชาติอ่าวพังงา อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ อุทยานแห่งชาติเขาแหลมหญ้า-เกาะเสม็ด และอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน จัดอยู่ในอุทยานแห่งชาติทางทะเล 10 อันดับแรกที่สร้างรายได้สูงสุดของประเทศไทย หมู่เกาะเสม็ดเป็นอุทยานแห่งชาติทางทะเลที่มีผู้เข้าใช้บริการมากที่สุดในประเทศ อุทยานแห่งชาติทางทะเลมีนักท่องเที่ยวต่างชาติโดยเฉลี่ยเกินร้อยละ 50 ซึ่งเป็นอัตราที่สูงกว่าอัตราเฉลี่ยนักท่องเที่ยวต่างชาติในอุทยานแห่งชาติทั่วประเทศ (ร้อยละ 12) (รัฐดา ลาภนุญ 2555)

ช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลขาดการจัดการที่เหมาะสม ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลอยู่ในสภาพที่เสื่อมโทรม เช่น มีการจับสัตว์น้ำมากเกินไป ขนาด พื้นที่แหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำถูกบุกรุกทำลาย การเกิดมลพิษทางน้ำจากการขยายตัวของชุมชน การรั่วไหลของน้ำมันหรือสารเคมีจากการคมนาคมขนส่งทางน้ำ และแหล่งอุตสาหกรรม เป็นต้น (สุวลักษณ์ สารุมนัสพันธ์ และคณะ 2555) และในปี พ.ศ. 2553 เกิดปรากฏการณ์ปะการังฟอกขาวขึ้นทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทย ดังที่ Klingthong และ Yeemin (2012) พบว่าปะการังที่เป็นทรัพยากรทางธรรมชาติที่สำคัญต่างลดจำนวนลงอย่างเห็นได้ชัด หลังจากเหตุการณ์ปะการังฟอกขาว พบว่าค่าเฉลี่ยของปะการังที่มีชีวิตมีเพียง 25.19% เท่านั้น สาเหตุดังกล่าวมาจากการรับนักท่องเที่ยวที่เกินขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ นอกจากนี้ การเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยวและการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อการท่องเที่ยวมีแนวโน้มที่จะสร้างขยะจำนวนมากบนชายหาด รวมทั้งขาดแคลนแหล่งน้ำดื่มและน้ำใช้ มีสิ่งปฏิกูลเพิ่มขึ้น

การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ขาดความรับผิดชอบ หรือขาดระบบการจัดการที่ดีของอุทยานแห่งชาติทางทะเล ได้ส่งผลกระทบต่อทางตรงและทางอ้อมต่อแหล่งท่องเที่ยว เกิดการพัฒนาที่ไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดต่อสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมโดยรอบ ในขณะที่การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวได้ส่งผลกระทบต่อสภาพชายหาด ความสมบูรณ์ของระบบนิเวศทางทะเลและแนวปะการัง จากพื้นที่ที่ควรจะมีการควบคุมระดับของการจัดกิจกรรมให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด กลับพบว่าการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลหลายแห่งกลับ

มุ่งรองรับการท่องเที่ยวกระแสหลักโดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ชายฝั่งทะเล เกาะ แหล่งน้ำถูกทำลาย และเกิดมลพิษทางน้ำ เมื่อทำการสำรวจการจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติทางทะเล พบว่ายังมีข้อจำกัดและปัญหาก่อให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ หลายอุทยานแห่งชาติทางทะเลเคยมีการจัดทำแผนพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนแต่ยังพบปัญหาเรื่องการควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยวให้อยู่ในจำนวนที่เหมาะสมต่อขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของพื้นที่ (จิตศักดิ์ พุฒจร และคณะ 2555)

จากผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการจัดการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติทางทะเลส่วนหนึ่งได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศ สังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่ ในขณะที่อุทยานแห่งชาติมีแผนในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญระดับโลก และได้พัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวที่มากขึ้น การจัดการท่องเที่ยวที่สร้างความสมดุลเพื่อให้การท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติทางทะเล สามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ โดยไม่สร้างผลกระทบต่อระบบนิเวศ ผู้วิจัยจึงตระหนักถึงความสำคัญของการใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือหนึ่งในการอนุรักษ์ระบบนิเวศ และการสร้างจิตสำนึกในการใส่ใจต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนักท่องเที่ยว เพื่อให้การจัดการท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติทางทะเล สามารถบรรลุตามเป้าหมายและเจตนารมณ์ที่ตั้งไว้ จึงสนใจศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย เพื่อนำผลการศึกษานี้มาพัฒนาและกำหนดรูปแบบให้สามารถยกระดับประสิทธิภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นำไปสู่การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ประโยชน์ และให้นักท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้อย่างสมดุล ซึ่งจะเป็ประโยชน์ในเชิงนโยบายและการปฏิบัติการในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแก่อุทยานแห่งชาติของประเทศไทยในอนาคตต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.2.1 ศึกษาศักยภาพและสำรวจรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย
- 1.2.2 พัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติทางทะเลไทย
- 1.2.3 กำหนดรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติทางทะเลไทย

1.3 ประโยชน์ของการวิจัย

รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอุทยานแห่งชาติทางทะเล จากการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ดังนี้

1.3.1 งานวิจัยนี้ได้รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอุทยานแห่งชาติทางทะเล ในประเทศไทย สามารถเป็นองค์ความรู้หนึ่งเพื่อการเรียนรู้แก่แวดวงวิชาการ หรือผู้สนใจทั่วไป รวมทั้งเป็นจุดเริ่มต้นในการค้นคว้า วิจัย ทางวิชาการเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทยในอนาคตได้อย่างต่อเนื่อง และเกิดเป็นรูปแบบถาวรหรือรูปแบบที่มีความเหมาะสมตามสถานการณ์ต่อไป

1.3.2 กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช สามารถนำรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย ไปเป็นหลักการและแนวทางในการกำหนด

นโยบายเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลให้เกิดการยกระดับการพัฒนามากขึ้น

1.3.3 อุทยานแห่งชาติทางทะเลแต่ละแห่ง สามารถนำไปเป็นแนวทางในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเล และการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเชิงปฏิบัติการ เพื่อการจัดการให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อสังคม ชุมชน เศรษฐกิจ และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ รวมทั้งใช้การท่องเที่ยวให้เป็นเครื่องมือในการไม่สร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ระบบนิเวศ และการสร้างจิตสำนึกในการใส่ใจต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่นักท่องเที่ยว เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไว้ให้คงอยู่ตลอดไป

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1.4.1 ขอบเขตเนื้อหา

การวิจัยนี้ทำการศึกษาศักยภาพและสำรวจรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย พัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติทางทะเลไทย และกำหนดรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลไทย

1.4.2 ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยนี้ ประกอบด้วย ผู้อำนวยการส่วนอุทยานแห่งชาติทางทะเล หัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเล และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นักท่องเที่ยวชาวไทย และนักท่องเที่ยวต่างชาติใน 6 อุทยานแห่งชาติทางทะเล และผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และเชี่ยวชาญด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล

1.4.3 ขอบเขตพื้นที่

พื้นที่ในการวิจัยนี้ดำเนินการในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลทั้งหมด 26 แห่งในประเทศไทย เพื่อดำเนินการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย แล้วจึงนำมาจัดลำดับเพื่อทำการคัดเลือกอุทยานแห่งชาติที่มีศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสูงสุดจากฝั่งอ่าวไทย 3 อันดับ และจากฝั่งอันดามันอีก 3 อันดับ รวมทั้งหมดเป็น 6 แห่ง เพื่อดำเนินการสำรวจหารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในปัจจุบัน พัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และกำหนดรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พื้นที่ดำเนินการวิจัยจึงประกอบด้วย อุทยานแห่งชาติทางทะเลที่ตั้งอยู่ในฝั่งอ่าวไทย ได้แก่ อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง จังหวัดตราด อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง จังหวัดสุราษฎร์ธานี และอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร จังหวัดชุมพร ส่วนอุทยานแห่งชาติทางทะเลที่ตั้งอยู่ในฝั่งอันดามัน ได้แก่ อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน จังหวัดพังงา อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ จังหวัดพังงา และอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตา จังหวัดสตูล

14.3 ขอบเขตระยะเวลา

การวิจัยนี้ใช้ระยะเวลาในการดำเนินการศึกษา ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2556 จนถึงเดือน พฤษภาคม 2560 รวมเป็นระยะเวลา 3 ปี 7 เดือน

1.5 ข้อจำกัดของงานวิจัย

การวิจัยเพื่อให้ได้รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย มีข้อจำกัดของงานวิจัยบางประการ ดังนี้

1.5.1 การประสานงานในการลงพื้นที่และขอความร่วมมือในการให้ข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย เป็นไปด้วยความล่าช้า และข้อมูลขาดความต่อเนื่อง ซึ่งเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งของหัวหน้าอุทยานแห่งชาติและผู้บริหารของกรมอุทยานแห่งชาติทางทะเลบ่อยครั้งในระหว่างการลงพื้นที่วิจัย

1.5.2 กลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นบุคลากรของภาครัฐ และกลุ่มนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ มีความไม่สะดวกใจอย่างมากในการให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัย เนื่องจากได้กำหนดให้มีการศึกษาเชิงลึกในส่วนของสาเหตุถึงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลทั้งในเชิงนโยบาย และการปฏิบัติการ การดำเนินการจัดเก็บข้อมูล ทั้งการสัมภาษณ์และจัดประชุมกลุ่มจึงเป็นความลับ และไม่สามารถเปิดเผยรายชื่อ และภาพถ่าย ระหว่างการสัมภาษณ์และการประชุมกลุ่มได้

1.5.3 ขาดงบประมาณการจัดประชุมกลุ่มหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเล ผู้วิจัยจึงใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบมีส่วนร่วมผ่านการประชุมของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช การประชุมร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการแก้ปัญหาการจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเล ในประเด็นด้านการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล ด้วยการนำประเด็นคำถามของการวิจัยเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในการประชุมกลุ่มย่อย เนื่องจากช่วงระยะเวลาการดำเนินการของงานวิจัย ผู้วิจัยได้รับเชิญให้ทำหน้าที่เป็นวิทยากรกระบวนการนำการประชุมในหลายเวทีการประชุมของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

1.6.1 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวไปยังพื้นที่ทางธรรมชาติ ที่เป็นแหล่งให้ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความคิดและพฤติกรรมที่เข้าใจธรรมชาติหรือระบบนิเวศ และไม่สร้างผลกระทบต่อระบบนิเวศ ผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว เกิดความรับผิดชอบในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ซึ่งระบบนิเวศ ครอบคลุมถึงทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติที่มีความหลากหลายนับตั้งแต่ระบบนิเวศป่าเขา ชายฝั่ง และหมู่เกาะ ซึ่งมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น เกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของสิ่งมีชีวิตแล้ว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังมีความหมายครอบคลุมถึงสิ่งที่มีการสร้างหรือพัฒนาขึ้นมาเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วย เช่น สถานที่พัก สิ่งอำนวยความสะดวก สาธารณูปโภค และรายการท่องเที่ยว เป็นต้น

1.6.2 การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การวัดเชิงคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เพื่อบ่งชี้ถึงคุณภาพของแหล่งและการจัดการแหล่งเพื่อตอบสนองหรือรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ ด้านคุณภาพของทรัพยากร ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก บริการและการสื่อความหมาย ด้านการจัดการผลกระทบสิ่งแวดล้อม ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านการบริหารจัดการ

1.6.3 รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล หมายถึง หลักการหรือแนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางธรรมชาติของอุทยานแห่งชาติทางทะเล ทั้งการจัดการนโยบายและการวางแผนการท่องเที่ยว การจัดการพัฒนาการท่องเที่ยว การจัดการบริหารงานบุคลากร การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว การจัดการสื่อความหมาย การจัดการบริการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก การจัดการผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว การจัดการผลประโยชน์ การจัดการด้านเศรษฐกิจและสังคม การจัดการมีส่วนร่วมขององค์กร ชุมชน และเครือข่าย และการจัดการด้านการติดตามและการประเมินผลการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดการและนำไปสู่ความยั่งยืนของสังคม เศรษฐกิจ และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.6.4 การจัดการนโยบายและการวางแผนการท่องเที่ยว หมายถึง การวางโครงสร้างการบริหารจัดการทั้งในเชิงกำหนดนโยบาย การนำนโยบายไปปฏิบัติ โดยมีกลุ่มคณะบุคคลผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องให้คำแนะนำการบริหารจัดการด้านต่างๆ รวมทั้งการกำหนดบทบาทหน้าที่ของแต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างชัดเจน เพื่อให้เกิดการดำเนินการ การประสานงาน การมีแผนแม่บท การปรับปรุงกฎหมาย การติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล เพื่อให้การจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลมีประสิทธิภาพ

1.6.5 การจัดการพัฒนาการท่องเที่ยว หมายถึงการวางแผนการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติทางทะเลเป็นแนวทางในการปฏิบัติที่ต้องยึดถือจนกำหนดให้เป็นแผนแม่บทในการดำเนินการส่งผลให้สามารถควบคุมกิจกรรมต่างๆ จากนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.6.6 การจัดการบริหารงานบุคลากร หมายถึง การบริหารจัดการบุคลากรที่อยู่ในอุทยานแห่งชาติทางทะเล การกำหนดคุณสมบัติของตำแหน่งหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเล คุณสมบัติของผู้ช่วยหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเล โดยมีตัวชี้วัดให้ชัดเจนโปร่งใส รวมถึงระบบสวัสดิการสร้างขวัญกำลังใจให้เจ้าหน้าที่ มีระบบความก้าวหน้าในวิชาชีพ พัฒนาศักยภาพบุคคลโดยการจัดทำหลักสูตรและงบประมาณสำหรับการสนับสนุนเจ้าหน้าที่ด้านต่างๆ ในอุทยานแห่งชาติทางทะเล

1.6.7 การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว หมายถึงการดำเนินการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรการท่องเที่ยวภายในอุทยานแห่งชาติทางทะเล มุ่งยกระดับความรู้ และจิตสำนึกต่อการสร้างผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีแผนการควบคุมให้มีจำนวนนักท่องเที่ยวไม่เกินขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ เพื่อลดความเสี่ยงต่อการสร้างผลกระทบด้านลบต่อทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ รวมถึงการจัดระบบจัดการหมุนเวียนการใช้ประโยชน์พื้นที่อย่างเหมาะสม

1.6.8 การจัดการสื่อความหมายและการสื่อสาร หมายถึงการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายทั้งแบบการสื่อความหมายโดยใช้คนและการสื่อความหมายวิธีการอื่นๆ การเพิ่มแนวทางและจัดกิจกรรมสื่อความหมายเพื่อปลูกจิตสำนึกสิ่งแวดล้อม ในอุทยานแห่งชาติทางทะเล

1.6.9 การจัดการบริการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก หมายถึงการวางแผนและดำเนินการ พัฒนาและยกระดับการจัดการบริการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก รวมถึงควบคุมคุณภาพของมัคคุเทศก์และผู้ประกอบการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล

1.6.10 การจัดการผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว หมายถึงการวางแผนบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและพื้นที่ชายฝั่งในทั้งในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลและพื้นที่โดยรอบเกี่ยวกับการจัดการลดผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว รวมทั้งการกระบวนกรร่วมกับชุมชนท้องถิ่นโดยรอบเฝ้าระวังผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว

1.6.11 การจัดการผลประโยชน์ หมายถึงการจัดการเกี่ยวกับผลประโยชน์ ค่าธรรมเนียมเข้าอุทยานฯ การบริการอื่นๆที่ก่อให้เกิดรายได้ จัดการผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม รวมถึงแนวทางเพิ่มรายได้และสร้างโอกาสให้กับประชาชนในท้องถิ่น

1.6.12 การจัดการด้านเศรษฐกิจและสังคม หมายถึงการจัดการด้านเศรษฐกิจและสังคมเพื่อการพัฒนาในท้องถิ่นโดยเน้นการอนุรักษ์ เครือข่ายความร่วมมือระหว่างอุทยานแห่งชาติทางทะเล ชุมชน ภาคเอกชนและองค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อส่งเสริมสร้างกติกาเพื่อการใช้ประโยชน์ร่วมกันที่ไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม

1.6.13 การจัดการมีส่วนร่วมขององค์กร ชุมชน และเครือข่าย หมายถึงการเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม เครือข่ายผู้ประกอบการท่องเที่ยว มัคคุเทศก์ ผู้นำการท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติทางทะเล และเครือข่ายชุมชนประมงชายฝั่งโดยรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล ในการอนุรักษ์และปกป้องฐานทรัพยากรทางทะเล

1.6.14 การจัดการด้านการติดตามและการประเมินผลการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ หมายถึงการวางแผนติดตาม ตรวจสอบประเมินผล ร่วมกับองค์กรเครือข่ายต่างๆ เพื่อติดตามสถานภาพทรัพยากรทางทะเลที่อาจจะได้รับผลกระทบจากกิจกรรมต่างๆจากการท่องเที่ยว

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การดำเนินงานศึกษารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย ได้ประมวลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมากำหนดกรอบการดำเนินงานและเป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษา โดยมีประเด็นที่สำคัญดังต่อไปนี้

- 2.1 แนวคิดด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 2.2 ระบบนิเวศชายฝั่งและทะเล
- 2.3 การจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเล
- 2.4 หลักการจัดการการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ
- 2.5 การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ
- 2.6 การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 2.7 มาตรฐานการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประเทศไทย
- 2.8 มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติประเภทเกาะ
- 2.9 เกณฑ์ประเมินการบริหารจัดการของแหล่งท่องเที่ยวประเภทเกาะ
- 2.10 มาตรฐานการท่องเที่ยวทางทะเลของต่างประเทศ
- 2.11 การมีส่วนร่วม
- 2.12 การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- 2.13 การจ่ายค่าตอบแทนบริการระบบนิเวศ
- 2.14 แนวคิดด้านรูปแบบ
- 2.15 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

คำว่า “นิเวศ หรือ อีโค (eco) มาจากคำในภาษากรีก “oikos” หมายความว่า “บ้าน (house)” และในความหมายที่กว้างขึ้น หมายความว่า “สิ่งแวดล้อมอันเป็นสภาพทางธรรมชาติ (habitat) ซึ่งได้แก่ ดิน อากาศ และน้ำ อันเป็นที่อยู่อาศัยของคน สัตว์ รวมทั้งพืช” โดยในกรณีของคนหรือมนุษย์นั้นสิ่งแวดล้อมนี้ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ “สิ่งมีชีวิต (biophysical component)” และ “วัฒนธรรม (cultural component)” (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2539)

ปัจจุบันแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ได้รับการตอบสนองเป็นอย่างดีทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เนื่องจากหน่วยงานต่างๆได้ตระหนักถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมจึงก่อให้เกิดกระแสสำคัญ 2 ประการ คือ เกิดกระแสความต้องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพิ่มมากขึ้น ควบคู่ไปกับกระแสต้องการให้มีการเร่งรัดเสนอขายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เป็นที่รู้จักเพิ่มมากขึ้น จากกระแสสำคัญทั้ง 2 ประการนี้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงแนวคิดการพัฒนาการตลาดของการท่องเที่ยวเป็นอย่างมากซึ่งจะช่วยอนุรักษ์สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมให้ยั่งยืนตลอดไป

จึงเป็นสาเหตุสำคัญทำให้เกิดการประชุมนานาชาติ ด้านสิ่งแวดล้อมและพัฒนาแบบยั่งยืน ณ เมืองแวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดา เมื่อเดือนมีนาคม ปี ค.ศ. 1990 (พ.ศ. 2533)

2.1.1 ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากการประชุมนานาชาติด้านสิ่งแวดล้อมและพัฒนาแบบยั่งยืน ณ เมืองแวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดา เมื่อเดือนมีนาคม ปี ค.ศ. 1990 (พ.ศ. 2533) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่า “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและเจ้าของท้องถิ่น ในขณะที่เดียวกันก็ปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่างๆ ของอนุชนรุ่นหลัง จึงมีความหมายรวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และสุนทรียภาพ พร้อมกับรักษาเอกลักษณ์วัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย” (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2539)

Lascurain (1996) ได้ให้คำนิยามของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้เมื่อปี 2531 ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่ทางธรรมชาติที่มีความเป็นธรรมชาติ ซึ่งยังไม่ถูกรบกวนหรือถูกทำลาย และมีสิ่งซึ่งมีลักษณะเฉพาะ ดึงดูดใจให้ผู้ที่เดินทางไปเยือนสามารถศึกษาเรียนรู้ ชื่นชม และเพลิดเพลินกับทัศนียภาพของพื้นที่ สัตว์ป่า และไม้ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรม (ทั้งในอดีตและปัจจุบัน) ที่มีอยู่ในพื้นที่แห่งนั้น

จากคำนิยามข้างต้น เซบอลลอส ลาชคูเรียน ให้ไว้ค่อนข้างกว้าง จึงมีนักวิชาการ เช่น ศักดิ์อนันต์ ปลาทอง (2548) ได้ให้นิยามว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ให้ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ ความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิต และความสัมพันธ์ของสิ่งแวดล้อมแก่นักท่องเที่ยว มุ่งหวังให้นักท่องเที่ยวเกิดความคิดและพฤติกรรมที่เข้าใจธรรมชาติหรือระบบนิเวศ เรียนรู้ถึงการกระทำของมนุษย์ที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ ผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2538) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่า “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวที่เข้าไปสัมผัสธรรมชาติซึ่งต้องมีการให้ความรู้ทางนิเวศวิทยาจากผู้ที่มีความรู้ในเรื่องนั้นๆ อย่างแท้จริง เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความรู้เพิ่มขึ้น ทั้งนี้ความหมายยังได้รวมถึงสภาพทางวัฒนธรรม วิถีความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่ต้องได้รับการรักษาไว้”

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540) ได้กำหนดไว้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นรูปแบบหรือส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน รูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ และระบบนิเวศที่มีการจัดการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม มีการให้การศึกษแก่ผู้ท่องเที่ยว และเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเน้นที่การศึกษาธรรมชาติและระบบนิเวศ โดยมีส่วนอื่นที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติหรือระบบนิเวศนั้น ไม่ว่าจะเป็นชุมชน วัฒนธรรม หรือการผจญภัยเล็กน้อยเข้ามาเป็นส่วนเสริม จึงเห็นได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เพื่อประสานการท่องเที่ยวกับความพอใจในการเรียนรู้และสัมผัสกับระบบนิเวศ ซึ่งแตกต่างอย่างชัดเจนกับความสนใจในประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอันเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) แม้ว่าจะมีการคาบเกี่ยวกันในเชิงพื้นที่ก็ตาม เว้นแต่จะรวมเอาลักษณะทางวัฒนธรรมที่มีวิถีชีวิตแบบ

ธรรมชาติเข้าเป็นส่วนหนึ่งในระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาตินั้น ในทำนองเดียวกันการท่องเที่ยวธรรมชาติ (Natural Tourism) ก็ไม่ใช่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งหมด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวและการจัดการท่องเที่ยวด้วย

ทั้งนี้ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540) ได้เปรียบเทียบความแตกต่างของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) และการท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยม (Conventional Tourism) เอาไว้ดังนี้ การท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยมมีแนวคิดมุ่งพัฒนาเพื่อให้เกิดการพัฒนาเพื่อให้เกิดผลทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว โดยไม่คำนึงถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวนั้น แต่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะมีแนวคิดมุ่งพัฒนาเพื่อให้เกิดผลทางเศรษฐกิจ ในขณะเดียวกันก็มุ่งอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวด้วย เพื่อชุมชนท้องถิ่นนั้นมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

สรุปได้ว่า เมื่อกล่าวถึง “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” คงต้องมองภาพในเชิงระบบหรือองค์รวม เพราะนอกจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะมีความหมายครอบคลุมถึงทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติที่มีความหลากหลายนับตั้งแต่ระบบนิเวศป่าเขา ชายฝั่ง และหมู่เกาะ ซึ่งมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของสิ่งมีชีวิตแล้ว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังมีความหมายครอบคลุมถึงสิ่งที่มีการสร้างหรือพัฒนาขึ้นมาเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วย เช่น สถานที่พัก สิ่งอำนวยความสะดวก สาธารณูปโภค และรายการท่องเที่ยว เป็นต้น

2.1.2 หลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สามารถนำมาเป็นหลักการเบื้องต้นเพื่อนำไปสร้างกรอบนโยบายและแนวทางปฏิบัติของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจึงทำให้ประเทศต่างๆ พยายามคิดหารูปแบบการท่องเที่ยวใหม่เพื่อไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจึงเป็นที่มาให้มีการจัดประชุม Earth Summit ขึ้นที่กรุงริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน ค.ศ.1992 โดยในการประชุมดังกล่าวได้มุ่งเน้นให้ทั่วโลกหันมาให้ความสนใจเรื่องการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมและสรุปบทเรียนเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมา เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จากการประชุมนี้เองทำให้เกิดแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งเกิดจากกระแสการเรียกร้องหลัก 3 ประการดังต่อไปนี้ (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย 2540)

2.1.2.1 กระแสความต้องการของโลก ให้เกิดจิตสำนึกการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในการท่องเที่ยว เป็นกระแสความต้องการของประชาชนทั่วโลกเกิดการสำนึกในแง่การอนุรักษ์ต่อสิ่งแวดล้อมระดับท้องถิ่นจนถึงขอบข่ายกว้างขวางไปทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอนุรักษ์ระบบนิเวศ เพื่อคงความหลากหลายทางชีวภาพเอาไว้

2.1.2.2 กระแสความต้องการของนักท่องเที่ยว ให้เกิดการศึกษาเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยว เป็นกระแสความต้องการที่มีมากขึ้นในหมู่นักท่องเที่ยวที่ต้องการได้รับความรู้ ความเข้าใจ เรื่องการท่องเที่ยวมากกว่าความสนุกเพลิดเพลินเพียงอย่างเดียว เพื่อสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่

2.1.2.3 กระแสความต้องการของชุมชนท้องถิ่น ให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว เป็นกระแสความต้องการของชุมชนท้องถิ่นที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อ

เป็นหลักประกันให้การพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นไปในการท่องเที่ยวให้เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง และชุมชนท้องถิ่นยอมรับในผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่จะได้รับเพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ที่เหมาะสม

จากกระแสหลักทั้ง 3 กระแสดังกล่าวนี้ก่อให้เกิดความตื่นตัวในการพัฒนาการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ขึ้น เพื่อมาทดแทนหรือแข่งขันกับการท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยม โดยประยุกต์รูปแบบการท่องเที่ยวที่นำไปสู่กระแสหลักทั้ง 3 มานำเสนออยู่หลายรูปแบบ แต่รูปแบบการท่องเที่ยวซึ่งถูกกล่าวถึงมากที่สุดก็คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)

2.1.3 ลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีนักวิชาการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวได้อธิบายไว้ดังต่อไปนี้

2.1.3.1 Butler, J. (1995) ได้บรรยายไว้ในการสัมมนาวิชาการเรื่อง “นิเวศวิทยา: ความจำเป็นในทศวรรษนี้” เมื่อวันที่ 8 กันยายน 2538 ที่จังหวัดเชียงใหม่ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องมีคุณลักษณะสำคัญ 8 ประการดังนี้

1) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องให้การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องสิ่งแวดล้อม แก่นักท่องเที่ยวก่อนเข้าไปยังแหล่งท่องเที่ยว เช่น การจัดบรรยายในเรื่องเกี่ยวกับพื้นที่ความเปราะบางของระบบนิเวศและการปฏิบัติตนของนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับบริเวณที่จะเข้าไป เป็นต้น

2) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องไม่ทำให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวนั้นๆ เสื่อมค่าลง เช่น ไม่หักเหหินออกหินย้อยออกมาจากถ้ำ ไม่เก็บพืชพันธุ์ธรรมชาติที่หายากออกมาจากแหล่งของมัน หรือมีลักษณะที่ดูถูกดูแคลนวัฒนธรรมประจำถิ่นนั้นๆ

3) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องให้ความสนใจในคุณค่าที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ไม่ใช่การสร้างขึ้นมาใหม่ ควรสนใจเฉพาะคุณค่าที่แท้จริงเท่านั้น เช่น การสร้างสวนสัตว์เชียงใหม่ในทศวรรษที่ 70 ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติถือเป็นการไม่สนใจสภาพที่มีอยู่จริงตามธรรมชาติและเป็นการเปลี่ยนแปลงธรรมชาติเพื่อการท่องเที่ยวมากเกินไป เป็นต้น

4) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องมองคนเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ต้องไม่มองแยกส่วน และไม่เปลี่ยนแปลงธรรมชาติให้ มาสอต คล้องกับความต้องการของคน เช่น สร้างถนนคอนกรีตอย่างดีเพื่อเข้าไปยังพื้นที่ป่าเพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกแก่คน เป็นต้น

5) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องให้ประโยชน์กับป่า สิ่งแวดล้อม และคนท้องถิ่น กล่าวคือ ต้องมีผลประโยชน์ส่วนหนึ่งกลับไปบำรุงรักษาชีวิตป่าและสิ่งแวดล้อม และคนท้องถิ่นได้รับผลทางเศรษฐกิจ สังคม จากการดำเนินการดังกล่าว

6) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นประสบการณ์ตรงของมนุษย์ ที่จะได้รับจากธรรมชาติ วัฒนธรรม สังคม และวิถีชีวิต การท่องเที่ยวถือเป็นการแลกเปลี่ยนด้านประสบการณ์ ทั้งทางด้านธรรมชาติ วัฒนธรรม สังคม และวิถีชีวิตของคนบนโลก

7) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องเป็นการท่องเที่ยวที่เป็นไปในเชิงศึกษาธรรมชาติ วัฒนธรรม สังคม วิถีชีวิต มากกว่าความมัน ความเสี่ยงหรือการแข่งขัน เช่น การแข่งแรลลี่ไม่น่าจะใช้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นต้น

8) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องเป็นการท่องเที่ยว ที่คำนึงถึงความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่และสังคม วัฒนธรรม เช่น การท่องเที่ยวไปยังพื้นที่เกาะที่มีชื่อเสียงมากของไทย อาทิ เกาะช้าง เกาะพีพีเกาะสมุย เกาะพะงัน และเกาะหลีเป๊ะ เป็นต้น

2.1.3.2 สุธเชษฐ์ เษษฐมาส (2539) อธิบายว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหลักการสากลมีลักษณะ ดังนี้

- 1) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เกิดผลกระทบต่อ สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม น้อยที่สุดหรือไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อ
- 2) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรเน้นเรื่องธรรมชาติ และวัฒนธรรมเป็นจุดประชาสัมพันธ์ส่งเสริม ไม่เน้นเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกเป็นจุดขาย
- 3) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องมียุทธศาสตร์ประกอบที่สำคัญเรื่อง การให้ความรู้ ความเข้าใจแก่คนที่มาเยือนสร้างจิตสำนึก เพิ่มพูนประสบการณ์ได้ประสบการณ์และมีคุณภาพ
- 4) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ผลตอบแทนกลับคืนแก่แหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวมาเยือน อาทิ ค่าผ่านเข้าชม ค่าเช่า เพื่อเจ้าของพื้นที่จะได้นำรายได้กลับไปทำนุบำรุงสถานที่
- 5) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ประโยชน์ เปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ได้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ และอื่น ๆ ซึ่งเห็นว่าเป็นส่วนที่ยากที่สุด เนื่องจากต้องมีความเข้าใจกันระหว่าง ผู้ประกอบการชุมชน

2.1.3.3 สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติไทย (2542) ได้ให้คำอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อใช้ในการอธิบายความหมายให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ไว้ดังนี้

- 1) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความสำคัญกับธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมด้านชีวภาพ และวัฒนธรรมประเพณี โดยยึดหลักที่ว่าต้องอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมไว้ให้ดีที่สุด เพื่อให้สามารถสืบต่อถึงอนุชนรุ่นหลัง
- 2) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการจัดการอย่างยั่งยืนทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักที่ว่าต้องไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือให้กระทบน้อยที่สุด เพื่อส่งผลต่อเนื่องถึงการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน
- 3) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้คงไว้ซึ่งวิถีชีวิตของท้องถิ่นในแง่สังคมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาความแตกต่างทางด้านสังคมและวัฒนธรรมอันหลากหลาย
- 4) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความรู้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งนักท่องเที่ยว ผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่นโดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้รับความรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยวพร้อมทั้งมีจิตสำนึกในอันที่จะทะนุถนอมไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมรอบๆ ตัว
- 5) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ผู้ชมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมและมีผลประโยชน์ โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ผู้ชมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจ และได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว อันจะนำไปสู่การกระจายรายได้

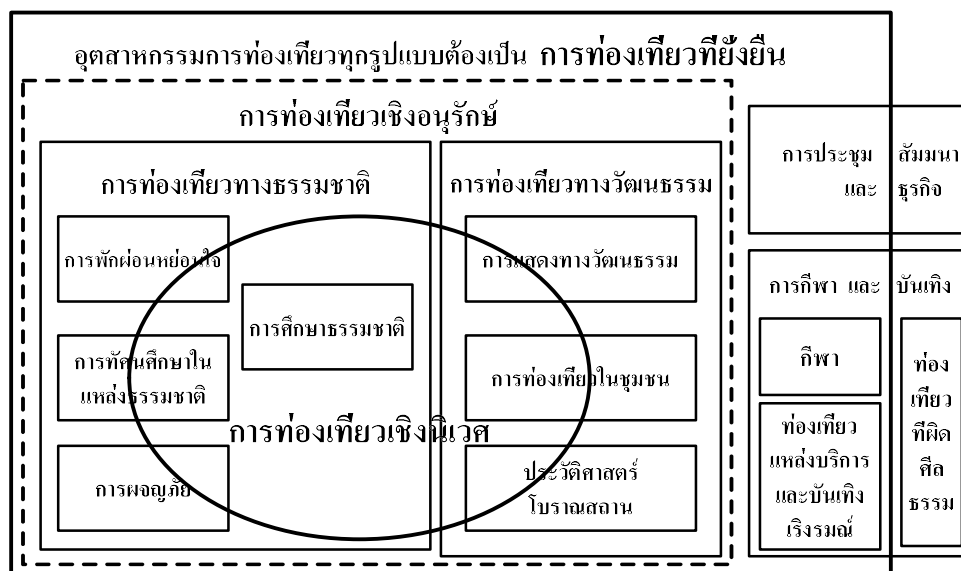
6) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่คำนึงถึงขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ โดยยึดหลักที่ว่าต้องไม่เกินขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ทุกๆ ด้าน ทั้งด้านจำนวนนักท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยว ชุมชน และสภาพแวดล้อมโดยรวม

7) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการตลาดของการบริการท่องเที่ยวครบตามเกณฑ์แห่งการอนุรักษ์อย่างแท้จริง โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ธุรกิจบริการท่องเที่ยวเน้นในเรื่องอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ

8) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ ต้องการเข้ามาท่องเที่ยวหรือกลับมาท่องเที่ยวซ้ำอีก โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้กิจกรรมท่องเที่ยวตรงตามความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

นอกจากนี้สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540) ได้กำหนดไว้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นรูปแบบหรือส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน รูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและระบบนิเวศมีการจัดการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม มีการให้การศึกษาแก่ผู้ท่องเที่ยว และเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเน้นที่การศึกษาธรรมชาติและระบบนิเวศ โดยมีส่วนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติหรือระบบนิเวศนั้น ไม่ว่าจะเป็นชุมชน วัฒนธรรมหรือการผจญภัยเล็กน้อยเข้ามาเป็นส่วนเสริม

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงยังมีสัดส่วนไม่มากนักในกระบวนการท่องเที่ยวดังปรากฏในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว
ที่มา: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540:44)

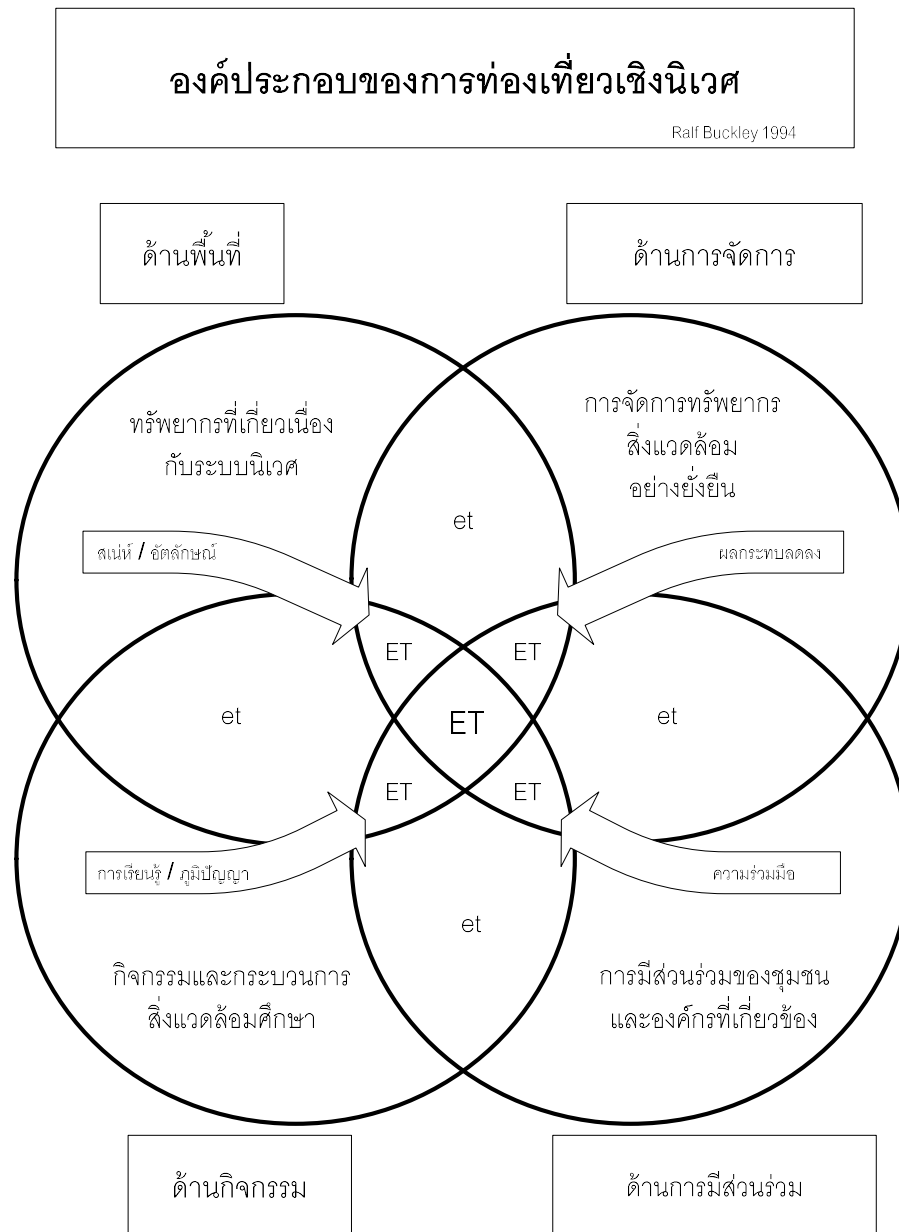
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ หรือเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะนำไปสู่การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยว การเดินทาง

ท่องเที่ยวแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น นักท่องเที่ยวจะต้องได้รับความรู้ทางธรรมชาติ เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตกับสิ่งมีชีวิต และความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม หรือระบบนิเวศนั่นเอง ดังนั้น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงไม่ใช่แค่เพียงพานักท่องเที่ยวเข้าไปยังแหล่งธรรมชาติแล้วนำเสนอแค่ว่า นั่นคือตัวอะไร ชื่ออะไรเท่านั้น แต่เป้าหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การปลูกฝังความคิดหรือพฤติกรรมการท่องเที่ยว ด้วยการทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของระบบนิเวศ นอกจากจะเรียนรู้ว่าธรรมชาติดำรงอยู่ได้อย่างไรแล้ว นักท่องเที่ยวต้องเข้าใจด้วยว่ามนุษย์เข้าไปเกี่ยวข้องกับธรรมชาติอย่างไรบ้าง ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างไร โดยเฉพาะกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวทำในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ (ศักดิ์อนันต์ ปลาทอง 2548)

จากแนวคิดของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540) ได้เปรียบเทียบความแตกต่างของ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) และการท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยม (Conventional Tourism) เอาไว้ดังนี้ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) มีความแตกต่างกับการท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยม (Conventional Tourism) โดยการที่การท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยมมีแนวคิดมุ่งพัฒนาเพื่อให้เกิดการพัฒนาเพื่อให้เกิดผลทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวไม่คำนึงถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยววนั้น แต่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะมีแนวคิดมุ่งพัฒนาเพื่อให้เกิดผลทางเศรษฐกิจ ในขณะที่เดียวกันก็มุ่งอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวด้วย เพื่อชุมชนท้องถิ่นนั้นมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นในรูปคุณภาพชีวิต

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540) สรุปไว้ว่าแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทำให้เกิดองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้น 4 องค์ประกอบหลักคือ องค์ประกอบด้านพื้นที่ทางธรรมชาติ ที่เอื้อต่อการท่องเที่ยว (Nature-based Tourism) องค์ประกอบด้านการจัดการที่มุ่งสู่ความยั่งยืน (Sustainably Managed Tourism) องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmentally Educated Tourism) และองค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation-based Tourism)

จากข้อกำหนดดังกล่าวทำให้ความชัดเจนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ และศักยภาพขององค์ประกอบทั้ง 4 ด้านเป็นหลัก หากการท่องเที่ยวใดมีองค์ประกอบครบ 4 ด้านก็จัดว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สมบูรณ์ หากขาดหรือปราศจากข้อใดข้อหนึ่งไปความสมบูรณ์จะลดน้อยลงจนอาจต้องจัดการส่งเสริมหรือทำให้การท่องเที่ยวนั้นเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นๆ ต่อไป ดังแสดงในภาพที่ 2

ภาพที่ 2 องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ที่มา: ปรับปรุงจากสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540:36)

2.2 ระบบนิเวศชายฝั่งและทะเล

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540) ได้อธิบายว่า ระบบนิเวศชายฝั่งและทะเลเป็นระบบนิเวศที่เกี่ยวข้องกับชายหาดและทรัพยากรชายทะเล มีลักษณะผสมผสานกับระบบนิเวศทางบกซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.2.1 ระบบนิเวศพื้นที่เกาะแก่งและชายฝั่ง มักเป็นระบบนิเวศบนเกาะขนาดเล็กที่มีสันเป็นหินปูนเป็นแกนหลักของเกาะ ส่วนเกาะขนาดใหญ่อาจมีภูเขาแกรนิตอยู่ โดยเฉพาะเกาะขนาดใหญ่จะมีลักษณะเฉพาะบริเวณชายฝั่งเป็นระบบนิเวศชายฝั่งและทะเล สังคมพืชประเภทสันเขาหินปูนจะมีลักษณะเด่น มีป่าชายหาดและป่าชายเลนอยู่โดยรอบ ระบบนิเวศบนเกาะเป็นระบบนิเวศบนทางบก แต่เนื่องจากสภาพเป็นเกาะจึงถูกตัดขาดออกจากระบบนิเวศทางบกอื่นๆ ทำให้ระบบนิเวศบนเกาะมีลักษณะเฉพาะ เช่น บริเวณน้ำตกหรือแหล่งน้ำจืดที่พบตามเกาะมีปลาน้ำจืดอาศัยอยู่ แต่ปลาน้ำจืดที่พบส่วนใหญ่มักเป็นคนละกลุ่มกับปลาน้ำจืดที่พบทั่วไปคือ มีปลาในกลุ่มปลาบู่มาก

ป่าบกในพื้นที่เกาะไม่ใช่ทรัพยากรทางทะเลโดยตรง แต่จากการที่ได้รับอิทธิพลจากสภาพแวดล้อมทางทะเล ประกอบกับความสัมพันธ์ของการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในเขตที่ดินชายทะเล จึงกล่าวได้ว่าป่าบกในพื้นที่เกาะเป็นทรัพยากรอีกประเภทหนึ่งที่มีความแตกต่างไปจากป่าในพื้นที่บนบก ป่าบกในพื้นที่เกาะออกเป็น 3 ชนิด ได้แก่ ป่าดิบชื้น ป่าดิบแล้ง และป่าเขาหินปูน

2.2.1.1 ป่าดิบชื้น (Tropical Rain Forest) ป่าดิบชื้นเป็นป่าประเภทไม่ผลัดใบ (Evergreen Forest) โดยทั่วไปเรียกว่าป่าดงดิบ มีมากที่สุดแถบชายฝั่งทะเลตะวันออก ได้แก่ จังหวัดตราด จันทบุรี และภาคใต้ ซึ่งมีปริมาณน้ำฝนมากกว่าภาคอื่นๆ ป่าดิบชื้นที่ขึ้นอยู่ที่ระดับ 600 -900 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง และมีปริมาณน้ำฝนมากกว่า 2,000 มิลลิเมตร/ปี ลักษณะทั่วไปเป็นป่ารกทึบ พันธุ์ไม้ที่สำคัญได้แก่ ตังหน กะทังหน ทำมึง ยมหอม จิกเขา อบเชย พันจำ หว่า หลาวชะโอนเขา ประเภทเถาวัลย์ได้แก่ แสลงพัน เถาไฟ กระไดลิง เป็นต้น

2.2.1.2 ป่าดิบแล้ง (Dry Evergreen Forest) ป่าดิบแล้งเป็นป่าประเภทไม่ผลัดใบอีกชนิดหนึ่งขึ้นอยู่ในบริเวณที่มีความชื้นในดินสูงตลอดทั้งปี ได้รับอิทธิพลจากฝนที่ตกนานหลายเดือนในรอบหนึ่งปี มีลักษณะเป็นป่าขนาดใหญ่ที่มีต้นไม้ขึ้นเบียดกันค่อนข้างหนาแน่น เรือนยอดปกคลุมพื้นที่ป่าประมาณ 80-90 เปอร์เซ็นต์ ระบบนิเวศและอยู่ในรูปที่พืชจะนำกลับไปใช้ได้อีกครั้ง บริเวณเกาะมีลักษณะป่าดิบแล้งที่แตกต่างกันอย่างเด่นชัด 2 แบบ คือ ป่าดิบแล้งโดยทั่วไปอยู่ตามบริเวณเนินเขา ด้านรับลมมรสุม ซึ่งมีแนวโน้มที่จะกลายเป็นป่าดิบชื้นในอนาคต โดยเฉพาะป่าดิบแล้งที่ขึ้นอยู่ในหุบเขา อีกแบบหนึ่งคือ ป่าดิบแล้งแคระ เป็นป่าที่มีไม้ขนาดเล็ก มีความสูงเรือนยอด 7-10 เมตร เรือนยอดปกคลุมพื้นที่ป่าประมาณ 60 เปอร์เซ็นต์ ไม้พื้นล่างเป็นพวกพืชมีหนามขึ้นปกคลุมพื้นป่าอย่างหนาแน่น เช่น หนามขี้แรด พันธุ์ไม้ที่สำคัญได้แก่ หลุมพอ สะตอ สัตตบรรณ หว่า กระท้อน กา แชะ มะเมาะ และนมช้าง เป็นต้นป่าดิบแล้งจัดเป็นระบบนิเวศบกที่เป็นสภาพสุดท้ายที่สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตัวเอง การถ่ายทอดอาหารหรือแร่ธาตุเกิดในระบบโดยการย่อยสลายวัตถุที่ปล่อยลงมาจากพืชต่างๆ เช่น ใบไม้ กิ่งไม้ และต้นไม้ที่ตายแล้ว ทำให้ได้รับแร่ธาตุกลับคืนลงสู่ดิน

2.2.1.3 ป่าเขาหินปูน ป่าเขาหินปูนเป็นป่าที่ขึ้นอยู่บนเขาหินปูน ลักษณะโดยทั่วไปคล้ายคลึงกับป่าเขาหินปูนบนพื้นที่ป่าบก คือพื้นป่ามีดินน้อยและสภาพแวดล้อมที่จำกัด เช่น ลมแรง ความหนาของหน้าดินน้อย และมีความลาดชันของพื้นที่สูง จึงทำให้พันธุ์ไม้ที่ขึ้นอยู่ส่วนใหญ่มีขนาดเล็ก แคระแกร็น และจะไม่ค่อยพบไม้ใหญ่บนพื้นที่เขาหินปูน พันธุ์ไม้ที่พบได้แก่ จันทน์ผา สลัดได ประเภา ขนาดหิน และบอน เป็นต้น

2.2.2 ถ้ำทะเล หน้าผา ทะเลสาบน้ำเค็ม เป็นลักษณะธรณีสัณฐานที่มีศักยภาพการท่องเที่ยวสูงมากในปัจจุบัน มีรายละเอียดตามลำดับต่อไปนี้

2.2.2.1 ถ้ำทะเล/โพรงหินชายฝั่งทะเล หมายถึง ถ้ำที่เกิดขึ้นตามบริเวณชายฝั่งทะเล ซึ่งอาจเป็นฝั่งทะเลของแผ่นดินใหญ่หรือชายฝั่งทะเลของเกาะต่างๆ เกิดจากการกัดเซาะของคลื่นทะเลชายฝั่งทำให้เกิดเป็นช่องเป็นโพรงลึกเข้าไป ระบบนิเวศของถ้ำทะเลบางแห่งจะเป็นที่อยู่อาศัยของค้างคาว นกแอ่นกินรัง ค้างคาวหน้ายักษ์สามหลืบ นกนางแอ่นตะโพกแดง จิ้งโกร่งถ้ำ ตะขาบถ้ำ คางคกน้ำ งูเหลือม งูกาบและ หมากดำ เป็นต้น

2.2.2.2 หน้าผาสูงชันริมทะเล ทรัพยากรหน้าผาโดยทั่วไปแถบอันดามันและฝั่งอ่าวไทย มีลักษณะชายฝั่งทะเลขรุขระ ระบบนิเวศคล้ายคลึงกับนิเวศเขาหินปูน ซึ่งบางส่วนเป็นป่าแล้ง และบางส่วนที่มีการสะสมตัวของอินทรีย์วัตถุและมีการพัฒนาของชั้นดินจะเป็นนิเวศป่าดิบชื้น พันธุ์ไม้ที่พบได้แก่ ประยูรเขา ปาล์มพระราหู สลัดได จันทน์ผา ตะเคียนหิน ตะเคียนทราย มะเกลือป่า จั้วป่า เฝื่อนชนิดต่างๆ และไผ่ชนิดต่างๆ เป็นต้น บริเวณโพรงช่องของเทือกเขาผาชันจะพบนกเอี้ยงถ้ำ นกลุมพูขาว ถ้ำหากใกล้ป่าชายเลนจะพบ นกกระเต็นน้อยธรรมดา นกกินเปี้ยว นกกระจ้อยป่าชายเลน และบริเวณโขดหินชายทะเลจะพบนกยางทะเล นกออก และเหยี่ยวแดง เป็นต้น

2.2.2.3 ทะเลใน/ทะเลสาบน้ำเค็ม เกิดขึ้นทั้งในทะเลและบริเวณชายฝั่งทะเลสาบน้ำเค็ม มักเกิดจากการปิดกั้นของปะการัง มักเป็นรูปวงกลมมีทางน้ำแคบๆ เข้าออกได้ และทะเลสาบน้ำเค็มชายฝั่งทะเลเกิดจากการปิดกั้นของสันดอนบริเวณปากอ่าว แต่ยังมีทางออกแคบๆ ให้น้ำไหลผ่านได้ ระบบนิเวศของทะเลใน (Lagoon) จะคล้ายคลึงกับระบบนิเวศถ้ำ โดยส่วนใหญ่จะมีทางเข้าออกของมวลสารทางเดียว พืชพรรณส่วนใหญ่จะคล้ายคลึงกับบริเวณเขาหินปูน เช่น ประยูรเขา จันทน์ผา และพบไม้สกุลขี้ผึ้งหรือนมตำเลีย ขึ้นเกี่ยวพันกับไม้ใหญ่ในระบบนิเวศป่าชายเลนเป็นแนวสั้นๆ ในทะเลใน และอาจพบไม้โกงกางใบเล็ก โกงกางใบใหญ่ ตะบูนดำ ตะบูนขาว หากมีหาดทรายจะพบ หูกวาง จิกทะเล จั้วป่า(ดอกแดง) พันธุ์สัตว์จะพบ นกแก๊ก เหล่านกกินปลี เหล่านกกระเต็น นกกระจีตป่าโกงกาง ค้างคาวแม่ไก่เกาะ สัตว์เลื้อยคลานได้แก่ งูสามเหลี่ยม งูกะปะ งูทะเลบางชนิด งูเหลือม และตะกวด เป็นต้น

2.2.3 ป่าชายหาด (Beach Forest) เป็นป่าที่มีชั้นคลุมดินหรือเนินทรายชายฝั่งทะเลที่เป็นดินกรวด ทรายและโขดหินที่ยกตัวจนน้ำท่วมไม่ถึง แต่ได้รับผลกระทบจากทะเล เช่น ไร่ความเค็มและลมทะเล พันธุ์ไม้จะผิดแผกไปจากที่ถูกน้ำท่วมถึง ถ้ำชายฝั่งเป็นดินทรายก็จะมีสนทะเลขึ้นอยู่เป็นกลุ่มเป็นก้อน ไม้ค้อยมีพันธุ์ไม้อื่นปะปน หากชายหาดมีความชื้นค้อยข้างมาก ลักษณะพืชพรรณบริเวณชายหาดจะเปลี่ยนจากสนทะเลที่มีใบเล็กเรียวยาวแหลมเป็นเส้นมาเป็นพืชใบกว้างอย่างอื่นๆ ที่สำคัญคือ ปอทะเล ลำพู กระติง และจิก เป็นต้น พืชชั้นล่างเป็นพวก ตีนนก และพันธุ์ไม้เลื้อยอื่นๆอีกบางชนิด ถ้าเป็นดินกรวดหรือ เป็นหิน พันธุ์ไม้ที่ขึ้นอยู่ส่วนใหญ่จะเป็นพวกกระติง และหูกวาง เป็นต้น

2.2.4 หาดทราย หาดหิน (Beach and Shore) เป็นพื้นที่ระหว่างฝั่งกับแนวน้ำลงเต็มที บางส่วนของหาดจึงอยู่ใต้น้ำเกือบตลอดเวลา บริเวณหาดทรายมีความซับซ้อนของระบบนิเวศน้อย แต่เมื่อไต่ระดับมาถึงหาดหินจะมีระบบนิเวศซับซ้อนมากขึ้น ส่วนบริเวณสันทรายมีระบบนิเวศของพืชชายหาดมากขึ้นด้วย บริเวณหาดทรายมีพืชพรรณน้อย มักเป็นพืชขนาดเล็กอยู่ระหว่างเม็ดทราย สหารายเป็นพืชที่ปกคลุมหินหรือกรวด เช่น สหารายไส้ไก่ เป็นแหล่งอาหารและที่อยู่อาศัยของสัตว์เล็กๆ ที่ไม่สามารถต้านแสงแดดและอากาศได้ พืชบริเวณหาดทรายที่สำคัญได้แก่ ผักบุ้งทะเล ขึ้นเป็นกลุ่มทอดยอดลงไปตามทิศทางออกทะเล และน้ำนมราชสีห์ทะเล ขึ้นเป็นกลุ่มปะปนกับซากเศษวัสดุ

ต่างๆ ที่คลื่นพัดมาชายหาด สำหรับหาดหินมีพืชขึ้นอยู่ไม่กี่ชนิด ที่พบมากได้แก่ สาหร่ายสีเขียว มีลักษณะเป็นเส้นใยยาวๆ เกาะอยู่บนก้อนหิน หาดหินมีเศษปะการังทับถมอยู่ มักมีต้นผักเบี้ยทะเล ขึ้นอยู่ระหว่างเศษปะการังและพรรณไม้ชายหาด

2.2.5 แหล่งหญ้าทะเล เป็นระบบนิเวศชายฝั่งทะเลที่มีความอุดมสมบูรณ์และมีลักษณะเด่นระบบหนึ่ง หญ้าทะเลเป็นพืชชั้นสูง มีดอกที่วิวัฒนาการปรับตัวมาดำรงชีวิตอยู่ในทะเลได้อย่างสมบูรณ์ สำหรับประเทศไทยพบหญ้าทะเล 12 ชนิด โดยในอ่าวไทยพบ 9 ชนิด และฝั่งทะเลอันดามันพบ 10 ชนิด แหล่งใหญ่ที่พบหญ้าทะเลได้แก่ อ่าวคุ้งกระเบน จังหวัดจันทบุรี หาดเจ้าไหม จังหวัดตรัง และเกาะยาว จังหวัดพังงา หญ้าทะเลมีรูปแบบการดำรงชีวิตที่โดดเด่นและเป็นระบบนิเวศที่มีความอุดมสมบูรณ์มากในแง่ความหลากหลายทางชีวภาพและจำนวนสิ่งมีชีวิตที่พบ ทำหน้าที่คล้ายกับพืชคลุมดินในเขตน้ำขึ้นน้ำลง จึงเปรียบเสมือนแหล่งที่อยู่อาศัยและแหล่งอาหารของสัตว์ทะเล นอกจากนี้ยังทำหน้าที่ป้องกันการกัดเซาะบริเวณชายฝั่งและรักษาสภาพดินบริเวณชายฝั่งทะเล

2.2.5.1 แหล่งหญ้าทะเลน้ำตื้น อยู่ในเขตน้ำขึ้นน้ำลง พื้นจะเป็นโคลน เช่น เกาะยาวน้อย จังหวัดพังงา หรือพบสัมพันธ์กับระบบนิเวศอื่น เช่น แนวปะการังและป่าชายเลน หากพบติดกับแนวปะการังพื้นมักเป็นทรายและมีเศษปะการังปะปนอยู่บ้าง เช่น หมู่เกาะสมุย-พะงัน สำหรับที่พบสัมพันธ์กับป่าชายเลน เช่น อ่าวคุ้งกระเบน มีพื้นเป็นโคลน หญ้าทะเลที่พบในเขตน้ำขึ้นน้ำลงนี้มีขนาดเล็ก เช่น หญ้าใบมะกรูด จนถึงที่มีขนาดใหญ่ เช่น หญ้าชะเงาใบยาว

2.2.5.2 แหล่งหญ้าทะเลน้ำลึก แบ่งเป็นลึกน้อย เช่น แหล่งที่อยู่ถัดไปออกจากแนวปะการังที่มีความลึก 5-10 เมตร และที่ลึกมาก เช่น อยู่กลางทะเลที่อาจลึก 10-20 เมตรได้ เนื่องจากอยู่ลึกจึงระบุแหล่งที่พบได้ยาก

2.2.6 แนวปะการัง ส่วนใหญ่จะพบอยู่ตามชายฝั่งของเกาะตั้งแต่เขตที่น้ำทะเลท่วมถึงลงไปบริเวณที่พบแนวปะการัง น้ำทะเลจะมีอุณหภูมิและความเค็มสูง และมีความใสอยู่ในเกณฑ์ดี แนวปะการัง (Coral Reef) เป็นแนวหินปูนใต้ทะเลที่เกิดจากการทับถมกันของซากปะการังและซากหินปูนของสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ที่อยู่ในแนวปะการัง โดยมีกระบวนการทางธรณีวิทยาทำให้น้ำหินปูนรวมตัวกันเป็นเนื้อเดียวกัน สำหรับประเทศไทยถือว่าเป็นแนวปะการังที่ยังมีอายุน้อย หรือเป็นเพียงแหล่งปะการัง (Coral Assemblage) ดังที่พบในอ่าวไทยตอนบน ระบบนิเวศในแนวปะการังถือว่ามีความอุดมสมบูรณ์มากที่สุดระบบหนึ่ง เนื่องจากมีทั้งปริมาณและความหลากหลายของสิ่งมีชีวิตมาอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างหนาแน่นในพื้นที่ที่จำกัด แนวปะการังแบ่งตามระดับความลึกได้ 4 แบบ เมื่อรวมกับกรณีของกองหินใต้น้ำและนอกแนวปะการังอีก 2 แบบ จึงรวมเป็น 6 ลักษณะด้วยกัน คือ 1) แนวปะการังโผล่พ้นน้ำได้เป็นบางเวลา ได้แก่ แนวราบที่อยู่เหนือระดับผิวน้ำ 2) แนวปะการังน้ำตื้น (ลึกปานกลาง) มีความลึกไม่เกิน 3 เมตร จากระดับน้ำลงต่ำสุด มักพบในเกาะใกล้แผ่นดิน เกาะเป็นเขาหินปูนเป็นส่วนใหญ่ แนวปะการังมีปลาสวยงามหลายชนิด บางแห่งพบหญ้าทะเล โดยเฉพาะบริเวณชายฝั่งที่มีความลาดเอียงน้อยและมีดินโคลน 3) แนวปะการังน้ำปานกลาง อยู่ในระดับความลึก 3-10 เมตร จากระดับน้ำลงต่ำสุด 4) แนวปะการังน้ำลึก เป็นแนวปะการังที่ก่อตัวอยู่ลึกประมาณ 10-30 เมตร จากระดับน้ำลงต่ำสุด พบอยู่ตามเกาะที่อยู่ใกล้ไหล่ทวีป เกาะเป็นหินแกรนิตที่มีน้ำทะเลคุณภาพดี น้ำใสไม่มีตะกอน เช่น หมู่เกาะสุรินทร์ หมู่เกาะสิมิลัน 5) กองหินใต้น้ำ (ปรึมน้ำ) และ 6) นอกแนวปะการังมีทั้งปะการังน้ำปานกลางและน้ำลึก

นลินี ทองแถม (2549) ได้กล่าวถึงแนวทางการฟื้นฟูแนวปะการัง และการลดผลกระทบจากการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ชายฝั่งและทะเลจากกิจกรรมด้านน้ำไว้ว่า การฟื้นฟูแนวปะการัง แบ่งออกได้ 2 รูปแบบ คือ การฟื้นฟูเองตามธรรมชาติ และการฟื้นฟูจากการกระทำของมนุษย์ ซึ่งการปล่อยให้ปะการังฟื้นฟูเองตามธรรมชาตินั้นต้องใช้เวลานานในการที่สภาพแนวปะการังจะกลับมาฟื้นฟู แต่ในขณะที่วิธีการฟื้นฟูแนวปะการังจากการฟื้นฟูด้วยการกระทำของมนุษย์นั้นสามารถทำได้อย่างรวดเร็ว มีวิธีการที่หลากหลายขึ้นอยู่กับสภาพปัญหา สภาพของพื้นที่ รวมไปถึงวัตถุประสงค์ในการฟื้นฟู โดยเป็นในลักษณะของการสร้างปะการังเทียม วัตถุประสงค์ของปะการังเทียมเดิมคือการสร้าง ที่อยู่อาศัยให้สัตว์น้ำ สำหรับการทำประมง แต่ในปัจจุบันได้พัฒนาให้เป็นแหล่งพื้นที่สำหรับกิจกรรมด้านน้ำท่องเที่ยว ซึ่งทำให้เกิดการสร้างรายได้ให้ชุมชนท้องถิ่น รวมถึงผลกระทบต่อแนวปะการัง จากกิจกรรมด้านน้ำ เช่น การจับหรือหักกิ่งปะการัง การขาดความรู้หรือความชำนาญในใช้อุปกรณ์ด้านน้ำที่อาจไปเกี่ยว หรือตีโดนแนวปะการัง การนั่ง การยืนบนปะการัง ทำให้แนวปะการังได้รับความเสียหาย จึงจำเป็นต้องมีระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพเข้ามาใช้บริหารจัดการกับผู้ประกอบการ ผู้ดูแลรักษาแนวปะการังและทรัพยากร ชุมชนท้องถิ่น รวมไปถึงนักท่องเที่ยว มีการควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม กระจายจำนวนนักท่องเที่ยวเพื่อลดความหนาแน่นในแนวปะการัง

2.3 การจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเล

อุทยานแห่งชาติ คือ บริเวณที่ดินที่รัฐได้กำหนดขึ้นเพื่อป้องกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติ สภาวะแวดล้อม และธรรมชาติที่โดดเด่น เพื่อสงวนแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าที่มีค่าหายาก เพื่อเป็นแหล่งศึกษาวิจัยให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติ ตลอดจนเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจของประชาชน (ศักดิ์อนันต์ ปลาทอง และศศิณ เฉลิมลาภ 2548) ซึ่งอุทยานแห่งชาติมีความหมายรวมทั้งอุทยานแห่งชาติทางบกและทางทะเล

การจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเลนั้น ที่ประชุมคณะทำงานด้านพื้นที่คุ้มครองทางทะเล ในกลุ่มประเทศอาเซียน ได้มีมติให้ใช้เกณฑ์ที่กำหนดโดย International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources (IUCN) เป็นแนวทางในการกำหนดรูปแบบและการจัดการพื้นที่คุ้มครองทางทะเลในกลุ่มประเทศอาเซียนให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และสอดคล้องกับนานาชาติ โดยสาระสำคัญที่เป็นมาตรฐานของการดำเนินงานอุทยานแห่งชาติที่กำหนดโดย IUCN คือ การมุ่งรักษาทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศไม่ให้เปลี่ยนแปลงไปจนไม่อาจคืนสภาพได้ อันเนื่องมาจากกิจกรรมของมนุษย์ มุ่งสนับสนุนให้เกิดความสนใจในการศึกษาหาความรู้ทางธรรมชาติ และการพักผ่อนหย่อนใจของประชาชนทั่วไป และมุ่งคุ้มครองรักษาพื้นที่และทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม โดยไม่อนุญาตให้มีกิจกรรมการแสวงหาผลประโยชน์ที่ส่งผลเสียแก่ทรัพยากรธรรมชาติ โบราณสถาน หรือสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ในเขตอุทยานแห่งชาติ

ดังนั้น อุทยานแห่งชาติทางทะเล จึงเป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดการพื้นที่คุ้มครอง (Protected Areas) ที่จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีระดับของการปกป้องและการใช้ประโยชน์ ตั้งแต่การปกป้องไว้ในสภาพธรรมชาติ โดยไม่ยอมให้มีการใช้ประโยชน์ ไปจนถึงอนุญาตให้มีการใช้ประโยชน์โดยมีข้อจำกัดบางประการ โดยทั่วไปในการจัดการอุทยานแห่งชาติมีนโยบายหลักที่สำคัญ คือ การปกป้องพื้นที่ หรือการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การ

บริหารและการจัดการพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวและนันทนาการ และการศึกษาวิจัยและการประเมินสภาพของทรัพยากรในเขตอุทยานแห่งชาติ

โดยพื้นที่คุ้มครองทางทะเล (Marine Protected Area) ในหลายประเทศ มีระดับของการปกป้องในรูปแบบของการเป็นพื้นที่ใช้สอยที่หลากหลาย (Multiple Use Area) ซึ่งแตกต่างจากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติทางบกในรูปแบบของอุทยานแห่งชาติที่มักมีข้อจำกัดของการใช้ประโยชน์มากกว่า เช่น การล่าสัตว์ ในเขตพื้นที่คุ้มครองทางทะเลจะมีพื้นที่ที่ยินยอมให้มิชวประมงได้เข้าไปใช้ประโยชน์ แต่จะปกป้องพื้นที่ไว้ไม่ให้มีการใช้ประโยชน์ทางการประมงเพื่อยังชีพ โดยไม่ยินยอมให้การประมงพาณิชย์ประเภทอวนรุน อวนลากเข้ามาทำการประมงในเขตพื้นที่คุ้มครองทางทะเล อย่างไรก็ตาม การจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเลของประเทศไทยยังต้องอ้างอิงข้อกำหนดตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ซึ่งห้ามล่าสัตว์ในเขตอุทยานแห่งชาติ จึงอาจเป็นข้อขัดแย้งกับวิถีชีวิตของชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน (ศักดิ์อนันต์ ปลาทอง และศศิน เฉลิมลาภ 2548)

ศักดิ์อนันต์ ปลาทอง และศศิน เฉลิมลาภ (2548) ได้อธิบายว่า การจัดการอุทยานแห่งชาติต้องอาศัยองค์ความรู้หลัก ได้แก่ การแบ่งเขตพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ หรือการทำโซนนิ่ง (Zoning) โดยมีการจัดการการท่องเที่ยวทางทะเล กระบวนการสำรวจระบบนิเวศ และสภาพทรัพยากรในอุทยานแห่งชาติเป็นพื้นฐานการทำงานที่สำคัญ

สุวลักษณ์ สารมณีสัมพันธ์ และคณะ (2555) ได้เสนอการกำหนดนโยบายและการวางแผนงานเพื่อช่วยในการจัดการการท่องเที่ยวไว้ว่า หัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเลจำเป็นต้องมีการวางแผนเพื่อลดผลกระทบและอันตรายที่จะเกิดต่อสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งลดความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นต่อชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่นๆ เพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล มีแนวทางในการปฏิบัติดังนี้ 1) ต้องมีการอธิบายถึงวัตถุประสงค์ของการจัดอุทยานแห่งชาติฯ ให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว แหล่งพักผ่อนหย่อนใจ และกิจกรรมนันทนาการต่างๆ โดยต้องแจ้งกฎระเบียบ และข้อบังคับต่างๆ ให้นักท่องเที่ยวทราบ 2) การศึกษานโยบายและแผนการจัดการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทางทะเลทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อนำมาประยุกต์ให้เหมาะสมกับอุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย 3) มีการศึกษาขีดความสามารถและข้อจำกัดของพื้นที่ในการรองรับนักท่องเที่ยว 4) มีความโปร่งใสในการเก็บค่าบริการจากนักท่องเที่ยว และสามารถตรวจสอบได้ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมและความคุ้มค่าที่ได้รับ พร้อมทั้งคำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมา ไม่มุ่งเน้นผลกำไรเพียงอย่างเดียว แต่ต้องมีการจัดสรรงบประมาณที่ใช้ในการคุ้มครองและฟื้นฟูอย่างเหมาะสม 5) มุ่งเน้นกิจกรรมนันทนาการที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ 6) มีการวางโครงสร้างในการรักษากฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติฯ และนำมาสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม 7) หัวหน้าอุทยานแห่งชาติฯ ควรมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวและสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชนท้องถิ่น เพื่อลดความขัดแย้งและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว 8) มีการวัด ประเมินผล และติดตามตรวจสอบผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีผลต่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งคุณภาพและการบริการแก่นักท่องเที่ยว 9) มีการพัฒนาด้านการทำงานและองค์ความรู้ด้านการจัดการพื้นที่อุทยานฯ ให้กับบุคคลและเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติฯ และ 10) มีการฝึกอบรมให้ความรู้แก่พนักงานและมัคคุเทศก์อย่างสม่ำเสมอ

Harris, R. and *et al.* (2002) ได้อธิบายถึงรูปแบบการท่องเที่ยวในพื้นที่ชายฝั่ง (Coastal tourism) ว่าเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวจะต้องดำเนินกิจกรรมในพื้นที่ที่มีข้อจำกัดในเรื่องของสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน เพราะเป็นพื้นที่จำกัด ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนในเรื่องของน้ำดื่ม อาหาร การขนส่ง รวมไปถึงการบริการจากเจ้าหน้าที่ จำเป็นต้องมีระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพภายใต้กรอบการวางแผนระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีสายเกี่ยวข้อง เพื่อลดผลกระทบที่จะเกิดต่อทรัพยากร

อุทยานแห่งชาติทำการแบ่งเขตพื้นที่เพื่อจัดการตามลักษณะ ปริมาณ คุณภาพ และ ความสำคัญของพื้นที่ในอุทยานแห่งชาติแต่ละบริเวณ ตลอดจนการใช้ประโยชน์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ทั้งในด้านการปกป้องและการลดปัญหาของการใช้ประโยชน์ในบริเวณเดียวกัน โดยทั่วไปมักจะมีการแบ่งเขตการปกป้องและการใช้ประโยชน์ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติโดยมีเกณฑ์ด้านพื้นที่ และเกณฑ์ด้านกิจกรรม มาพิจารณาประกอบกันมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.3.1 มิติด้านพื้นที่ เป็นการกำหนดพื้นที่โดยพิจารณาจากสภาพของระบบนิเวศ โดยกำหนดให้พื้นที่ที่มีความเปราะบางที่สุดเป็นพื้นที่ที่ควรรับการปกป้องสูงสุด (Core Area) และมีพื้นที่ที่มีสภาพระบบนิเวศสมบูรณ์รองลงมาเป็นพื้นที่ปกป้องพื้นที่ไข่แดง (Buffer Area) สำหรับบริเวณอื่นๆ ที่ไม่มีระบบนิเวศที่สำคัญ จัดเป็นเขตใช้ประโยชน์ทั่วไป แบ่งได้ 3 ลักษณะดังนี้

2.3.1.1 เขตหวงห้าม (Strict Nature Reserve Zone) หรือพื้นที่ไข่แดง (Core Area) เป็นเขตที่มีความเปราะบางหรือมีความสำคัญอย่างยิ่ง เช่น พื้นที่วางไข่หรือเลี้ยงดูลูกของสัตว์ป่าหรือสัตว์ทะเล มีสิ่งมีชีวิตที่หายาก หากได้รับผลกระทบจากมนุษย์จะทำให้ระบบนิเวศเสื่อมลงจนไม่อาจจะฟื้นกลับคืนสู่สภาพปกติได้ พื้นที่ในเขตหวงห้ามนี้ไม่เปิดโอกาสให้ทำประโยชน์ด้านอื่นเว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากทางอุทยานแห่งชาติ

2.3.1.2 เขตสงวนสภาพธรรมชาติ (Primitive Zone) เป็นบริเวณที่มีสภาพธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ควรแก่การอนุรักษ์ แต่มีการใช้ประโยชน์บางอย่างแบบดั้งเดิมของชุมชนในรูปแบบที่ไม่ส่งผลกระทบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพระบบนิเวศ เช่น บริเวณที่มีสภาพป่าไม้ชายเลนที่มีความอุดมสมบูรณ์ควรแก่การอนุรักษ์ไว้เป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ แต่ประชาชนในท้องถิ่นใช้สอยเพื่อทำการประมงแบบยังชีพ เช่น การจับสัตว์น้ำ การตัดไม้ป่าชายเลนเพื่อประดิษฐ์เครื่องมือประมงพื้นบ้าน สำหรับพื้นที่ส่วนที่เป็นทะเล ได้แก่ บริเวณที่มีแนวปะการังอุดมสมบูรณ์ แต่มีกิจกรรมท่องเที่ยวในรูปแบบที่ไม่ส่งผลกระทบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม เขตสงวนสภาพธรรมชาติทำหน้าที่เป็นเสมือนเขตกันชนแดง (Buffer Area) ให้กับพื้นที่หวงห้าม หรือพื้นที่ไข่แดง โคนมีวัตถุประสงค์ในการลดการใช้ประโยชน์ในพื้นที่หวงห้าม

2.3.1.3 เขตใช้ประโยชน์ทั่วไป (General Use Zone) เป็นบริเวณที่ไม่มีทรัพยากรที่มีความสำคัญ เช่น พื้นน้ำที่ไม่มีระบบนิเวศปะการัง หรือหญ้าทะเล ควรอนุญาตให้มีกิจกรรมการใช้ประโยชน์ด้านต่างๆ แบบดั้งเดิมของชุมชนได้ ทั้งด้านการท่องเที่ยว การประมง การประกอบอาชีพของชาวประมงพื้นบ้านตามแนวชายฝั่ง การเดินเรือภายใต้พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และกฎหมายประมง พ.ศ. 2490 ทั้งนี้เพื่อลดความขัดแย้งกับชุมชนที่มีการใช้ประโยชน์ในปัจจุบัน

2.3.2 มิติด้านกิจกรรม

มิติด้านกิจกรรมเป็นการกำหนดเขตโดยใช้กิจกรรมเป็นเกณฑ์ในการกำหนด เช่น กิจกรรมฟื้นฟูสภาพธรรมชาติ กิจกรรมการพักผ่อน หรือนันทนาการ กิจกรรมศึกษาวิจัย กิจกรรมการให้บริการนักท่องเที่ยว และกิจกรรมต่างๆ ที่อาจจะขัดกับหลักการจัดการอุทยานแห่งชาติ เขตเหล่านี้ อาจจะอยู่ในพื้นที่ใดในเขตที่กำหนดโดยมิติด้านพื้นที่ก็ได้ โดยกันพื้นที่ข้างต้นออกมาเพื่อกำหนดกิจกรรมที่สามารถดำเนินการได้ซึ่งมีอยู่ 6 เขตสำคัญ ได้แก่

2.3.2.1 เขตฟื้นฟูสภาพธรรมชาติ (Recovery Zone) เป็นบริเวณที่สภาพธรรมชาติถูกรบกวน และถูกทำลายจนเสื่อมสภาพด้วยสาเหตุต่างๆ ทั้งจากฝีมือมนุษย์และภัยธรรมชาติ ซึ่งจำเป็นต้องฟื้นฟูให้คืนสู่สภาพธรรมชาติดั้งเดิม การฟื้นฟูนั้นสามารถดำเนินการในระดับต่างๆ เช่น การปล่อยไว้ให้มีการฟื้นฟูตามธรรมชาติ โดยมีการปกป้องพื้นที่อุทยานแห่งชาติตามความเหมาะสม การปลูกหรือย้ายสิ่งมีชีวิตเพื่อฟื้นฟูสภาพธรรมชาติเพียงบางส่วน แล้วปล่อยให้ธรรมชาติมีการฟื้นฟูกตามปกติ หรือการฟื้นฟูสภาพธรรมชาติทั้งบริเวณ โดยมีการปลูกหรือย้ายสิ่งมีชีวิตเข้าไปแล้วมีการจัดการที่เหมาะสม

2.3.2.2 เขตเพื่อการพักผ่อนและศึกษาหาความรู้ (Outdoor Recreation Zone) เป็นเขตที่จัดไว้เพื่อให้ผู้มาเที่ยวชมอุทยานแห่งชาติได้สัมผัสกับความสวยงามพักผ่อนและศึกษาหาความรู้จากธรรมชาติ เป็นบริเวณที่มีจุดเด่นทางธรรมชาติ สามารถที่จะพัฒนาสิ่งก่อสร้างที่จะอำนวยความสะดวกได้โดยมีข้อจำกัดเฉพาะพื้นที่ รวมทั้งมีมาตรการลดผลกระทบต่อธรรมชาติที่อาจจะเกิดขึ้น ยอมให้ผู้ใช้ประโยชน์ได้เข้าร่วมในกิจกรรมนันทนาการที่ทางอุทยานแห่งชาติได้จัดเตรียมไว้ และพื้นที่นี้จะอยู่ใกล้เขตบริการเพื่อสะดวกแก่การเข้าถึง เช่น การสร้างเส้นทางชมป่า เส้นทางเดินชมปะการังน้ำตื้น เส้นทางดำน้ำ โดยมีการจัดเตรียมป้ายสื่อความหมายธรรมชาติ ตามบริเวณที่สำคัญ

2.3.2.3 เขตบริการ (Intensive Use Zone) เป็นเขตที่จัดไว้เพื่อรองรับการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ แก่สาธารณชนจำนวนมากที่เข้ามาใช้ประโยชน์ เป็นบริเวณที่ไม่มีจุดเด่นทางธรรมชาติที่ควรแก่การอนุรักษ์ไว้ พื้นที่ของเขตนี้จะอยู่ใกล้กับแหล่งที่จะพัฒนาเป็นจุดท่องเที่ยวพักผ่อน หรือศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ ตัวอย่างเช่น อาคาร ร้านค้า ร้านอาหาร ที่พัก ที่จอดรถ ถนน เป็นต้น

2.3.2.4 เขตกิจกรรมพิเศษ (Special Management Zone) เป็นบริเวณที่จำแนกไว้เป็นพิเศษเพื่อรองรับกิจกรรมบางประเภทของประชาชน องค์กรเอกชน หรือหน่วยงานราชการอื่นที่ไม่ได้อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของอุทยานแห่งชาติ และกิจกรรมเหล่านั้นอาจขัดต่อหลักการจัดการอุทยานฯ เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้อุทยานเหล่านี้ขยายขอบเขตจนเกิดผลเสีย เช่น พื้นที่ที่ชาวบ้านใช้ประโยชน์มาก่อนที่จะมีการประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติ

2.3.2.5 เขตศึกษาวิจัย (Scientific Zone) เป็นเขตที่กั้นไว้เพื่อศึกษาวิจัยในสภาพที่เป็นธรรมชาติ ไม่อนุญาตให้มีกิจกรรมอื่นในบริเวณนี้ ทั้งนี้เพื่อป้องกันผลกระทบจามมนุษย์ต่อการแปลผลทางวิทยาศาสตร์ เขตนี้อาจจะมีการประกาศเป็นเขตวิจัยแบบถาวร หรือประกาศชั่วคราวตามระยะเวลาของการศึกษาวิจัยแต่ละเรื่อง

2.3.2.6 แนวกันชน (Buffer Zone) เป็นบริเวณที่อยู่รอบอุทยานแห่งชาติ เช่น รอยต่อระหว่างอุทยานแห่งชาติกับชุมชน เป็นบริเวณที่อยู่นอกเขตอุทยานฯ แต่ส่งผลกระทบต่อความอุดม

สมบูรณ์ของระบบนิเวศภายในอุทยานฯ อุทยานฯ จึงจำเป็นต้องมีกิจกรรมด้านชุมชน และการนำเสนอหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อป้องกันแก้ไขกิจกรรมที่จะส่งผลกระทบต่อพื้นที่อุทยานฯ

การกำหนดข้างต้นอาจแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ หรือมีการแบ่งเขตเป็นประเภทต่างๆ ที่แตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ของแต่ละอุทยานแห่งชาติ เช่น การแบ่งเขตการใช้ประโยชน์ของ Great Barrier Reef Marine Park ของประเทศออสเตรเลีย ใช้หลักของการเป็นพื้นที่ใช้สอยที่หลากหลาย (Multiple Use Areas) โดยมีส่วนที่ตรงตามข้อกำหนดของการจัดการอุทยานแห่งชาติสากลในบางบริเวณเท่านั้น จึงพบว่า มีการใช้ประโยชน์ด้านการประมง การตกปลาเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ และการเก็บของทะเลใน Great Barrier Reef Marine Park ด้วย ซึ่งถ้ายึดตามหลักสากลแล้ว จะไม่อนุญาตให้มีการล่าสัตว์ในเขตอุทยานแห่งชาติได้ (ศักดิ์อนันต์ ปลาทอง และศศิน เฉลิมลาภ 2548) แผนการจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทยที่ผ่านมายังไม่ได้ให้ความสำคัญกับการแบ่งเขตการใช้ประโยชน์ทางทะเลควบคู่ไปกับการปกป้องรักษาทรัพยากรทางทะเล ดังจะเห็นได้จากแผนการจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเลหลายแห่ง มีแต่การแบ่งเขตการจัดการทรัพยากรทางบกเท่านั้น เมื่อไม่สามารถแบ่งเขตการจัดการทรัพยากรได้เหมาะสมกับสภาพของทรัพยากรและการใช้ประโยชน์ของกลุ่มคนต่างๆ จึงนำไปสู่ความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในทะเล เช่น ความขัดแย้งระหว่างการใช้ประโยชน์ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรที่ยังคงความสมบูรณ์และการฟื้นฟูทรัพยากรที่เสื่อมโทรม ไปจนถึงความขัดแย้งของการทำการประมงเพื่อยังชีพและการท่องเที่ยว ซึ่งก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรในหลายบริเวณ

ประเภทของพื้นที่คุ้มครองตามการจำแนกของ IUCN (สุวลักษณ์ สารุมนัสพันธ์ และคณะ 2555) ได้อธิบายไว้ดังนี้

ประเภท Ia หมายถึง แหล่งสงวนธรรมชาติเข้มงวด (Strict Nature Reserve) การจัดการพื้นที่คุ้มครองเพื่องานวิจัยทางวิทยาศาสตร์เป็นหลัก: พื้นที่ทางบกและ/หรือ ทางทะเลที่มีระบบนิเวศหรือลักษณะทางธรณีวิทยาหรือลักษณะทางกายภาพ และ/หรือ ชนิดพันธุ์โดดเด่น หรือสามารถเป็นตัวแทน เพื่อการศึกษาวิจัยทางวิทยาศาสตร์ และ/หรือ การตรวจสอบติดตามผลด้านสภาวะแวดล้อม

ประเภท Ib หมายถึง พื้นที่ธรรมชาติดั้งเดิม (Wilderness Area) การจัดการพื้นที่คุ้มครองส่วนใหญ่เพื่อป้องกันสภาพธรรมชาติดั้งเดิม: พื้นที่ทางบกและ/หรือทางทะเลที่ไม่เคยถูกเปลี่ยนแปลงหรือมีการเปลี่ยนแปลงน้อยมากและยังคงความเป็นธรรมชาติ และอิทธิพลของธรรมชาติโดยปราศจากการอยู่อาศัยของมนุษย์อย่างถาวร เพื่อคุ้มครองและจัดการให้คงสภาพความเป็นธรรมชาติต่อไป

ประเภท II หมายถึง อุทยานแห่งชาติ (National Park) การจัดการพื้นที่คุ้มครองส่วนใหญ่เพื่อคุ้มครองระบบนิเวศและนันทนาการ: พื้นที่ทางบก และ/หรือ ทางทะเล จัดตั้งขึ้นเพื่อการป้องกันรักษาความมั่นคงทางนิเวศและระบบนิเวศใดระบบนิเวศหนึ่งหรือมากกว่า เพื่อคนในรุ่นปัจจุบันและอนาคต จะต้องไม่มีการใช้ประโยชน์หรือเข้าครอบครองที่เป็นอันตรายต่อระบบนิเวศ ต้องเปิดโอกาสให้มีการใช้ประโยชน์ด้านการวิจัย ศึกษาหาความรู้ และนันทนาการที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น

ประเภท III หมายถึง อนุสรณ์สถานธรรมชาติ (Natural Monument or Feature) การจัดการพื้นที่คุ้มครองส่วนใหญ่เพื่อการอนุรักษ์พื้นที่หรือลักษณะทางธรรมชาติที่พิเศษ : พื้นที่ที่มี

ลักษณะเฉพาะทางธรรมชาติ หรือ ธรรมชาติ/วัฒนธรรม อย่างใดอย่างหนึ่งที่โดดเด่น หรือมีความเป็นเอกลักษณ์ เพราะหายาก หรือมีความสวยงามหรือความสำคัญทางวัฒนธรรม

ประเภท IV หมายถึง พื้นที่สำหรับการจัดการที่อยู่อาศัยและชนิดพันธุ์ (Habitat/Species Management Area) การจัดการพื้นที่คุ้มครองส่วนใหญ่เพื่อการอนุรักษ์โดยแทรกกระบวนการจัดการ: พื้นที่ทางบก และ/หรือทางทะเลที่ประกาศจัดตั้งโดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดการเพื่อคงไว้ซึ่งถิ่นที่อยู่อาศัยหรือชนิดพันธุ์ที่สำคัญ

ประเภท V หมายถึง พื้นที่คุ้มครองภูมิทัศน์บนบก/ ภูมิทัศน์ทะเล (Protected Landscape/Seascape) การจัดการพื้นที่คุ้มครองเพื่อการอนุรักษ์และนันทนาการภูมิทัศน์บกและทะเล : พื้นที่ทางบก ชายฝั่งทะเล และ/หรือทะเลที่เหมาะสม ซึ่งมนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับธรรมชาติมาเป็นเวลานานจนก่อให้เกิดลักษณะเด่นเฉพาะที่เป็นเอกลักษณ์ และมีคุณค่าทั้ง ความงาม นิเวศ และ/หรือคุณค่าทางวัฒนธรรม และมักมีความหลากหลายทางชีวภาพสูง ดังนั้นการควบคุมรักษาลักษณะการปฏิสัมพันธ์ดังกล่าว จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการคุ้มครอง การดำรงไว้และวิวัฒนาการของพื้นที่

ประเภท VI หมายถึง พื้นที่คุ้มครองที่มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน (Protected area with sustainable use of natural resources) การจัดการพื้นที่คุ้มครองส่วนใหญ่เพื่อการใช้ระบบนิเวศธรรมชาติโดยชุมชน หรือกลุ่มวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างยั่งยืน : พื้นที่ที่มีระบบธรรมชาติโดดเด่นไม่ถูกเปลี่ยนแปลงสภาพ มีการจัดการเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน และคงไว้ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพ และในขณะเดียวกันเพื่อให้เกิดการไหลเวียนของผลผลิตทางวัฒนธรรม และการบริการที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

2.4 หลักการจัดการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (2551) ได้สรุปเป้าหมายของการประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติของประเทศไทยไว้ เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไว้ให้คงอยู่ตลอดไป เพื่อเป็นแหล่งค้นคว้า วิจัย ทางวิชาการในเรื่องของธรรมชาติวิทยาและนิเวศวิทยา และเพื่อเป็นแหล่งพักผ่อนของประชาชนทั่วไป ทั้งในปัจจุบันและอนาคตอย่างต่อเนื่องและถาวรตลอดไป ซึ่งการท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติ ในการอำนวยความสะดวกในด้านการท่องเที่ยวและนันทนาการ และเพื่อให้การท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติเป็นไปอย่างยั่งยืน และยังคงความเป็นเอกลักษณ์การจัดการด้านการท่องเที่ยวและนันทนาการ จึงควรต้องดำเนินการภายใต้หลักการจัดการด้านนันทนาการในอุทยานแห่งชาติ โดยการมุ่งเน้นถึงคุณค่าธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น ไม่จำเป็นต้องกำหนดประเภทหรือรูปแบบของกิจกรรมในพื้นที่เป็นสูตรสำเร็จ เน้นการพัฒนาขนาดเล็ก และการออกแบบที่กลมกลืนกับสภาพธรรมชาติ กำหนดให้การท่องเที่ยวต้องยังคงความยั่งยืนของระบบนิเวศ ต้องเสริมสร้างความรู้และสำนึกในด้านการอนุรักษ์ให้แก่ผู้มาเยือน ต้องให้ความเพลิดเพลินและความพึงพอใจแก่ผู้มาเยือน การเสริมสร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจต้องคำนึงถึงคุณค่าธรรมชาติและความยั่งยืนของระบบนิเวศเป็นสิ่งสำคัญ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องในทุกระดับ

การท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติเป็นการท่องเที่ยวในพื้นที่ธรรมชาติ (Nature-based) ซึ่งจะต้องได้รับการจัดการให้เป็นไปอย่างยั่งยืนหรือเป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable

Tourism) กล่าวคือ สามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวให้พัฒนาในทุก ๆ ด้านอย่างรอบคอบ ระมัดระวังเกิดผลดีต่อเศรษฐกิจ สังคมและความงามทางสุนทรียภาพ มีการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างชาญฉลาด เกิดประโยชน์สูงสุดและยาวนานโดยไม่ทำให้สูญเสียเอกลักษณ์ทางธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น อีกทั้งมุ่งให้คนรุ่นหลังได้มีโอกาสตัดสินใจในทรัพยากรต่อไปด้วย

ส่วนกิจกรรมท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาตินั้นก็มิได้หลากหลายรูปแบบแต่ทั้งหมดก็ต้องอาศัยธรรมชาติเป็นทรัพยากรพื้นฐานในการรองรับกิจกรรมไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งเน้นเรื่องของการเรียนรู้และการได้รับประสบการณ์จากธรรมชาติ เช่น การเดินป่า ดูนก กิจกรรมท่องเที่ยวแบบชื่นชมธรรมชาติ เช่น การชมทัศนียภาพในบรรยากาศสงบ ปิกนิกหรือกิจกรรมท่องเที่ยวแบบผจญภัย เช่น การปีนเขา ล่องแก่ง เป็นต้น แต่ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวแบบใด การท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติก็มุ่งเน้นให้ผู้มาเยือนได้รับประสบการณ์ที่มีคุณค่าและน่าประทับใจ รวมถึงได้รับความรู้และตระหนักถึงความสำคัญของธรรมชาติ ทั้งนี้ เพื่อให้ยังคงทรัพยากรธรรมชาติให้ลูกหลานของเราได้ใช้ประโยชน์ต่อไปในอนาคต

การจัดการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติหรือพื้นที่อนุรักษ์นั้นมิได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติไว้ดังนี้

Lascurain (1996) กล่าวว่า การจัดการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติหรือพื้นที่อนุรักษ์นั้นจำเป็นต้องมีเป้าหมาย ซึ่งเป้าหมายที่สำคัญ คือ การรักษาไว้ซึ่งสิ่งแวดล้อม ยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่นและยกระดับผลิตภัณฑ์และบริการด้านการท่องเที่ยว

Eagles (1995) กล่าวว่า พื้นที่อนุรักษ์ต้องการการท่องเที่ยว และการท่องเที่ยวนั้นต้องการพื้นที่อนุรักษ์เช่นกัน ถึงแม้ว่าความสัมพันธ์จะมีความซับซ้อนและบางครั้งอาจมีความขัดแย้งกัน แต่การท่องเที่ยวก็ยังเป็นองค์ประกอบที่ควรคำนึงถึงในการจัดตั้งและการจัดการพื้นที่อนุรักษ์

Sustainable Tourism Cooperative Research Centre (2008) กล่าวว่า การท่องเที่ยวในพื้นที่อนุรักษ์หรืออุทยานแห่งชาติเป็นสิ่งหนึ่งที่มีส่วนในการให้คุณค่าของคนที่มีต่อพื้นที่อนุรักษ์ การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือที่ดีที่ทำให้ผู้จัดการพื้นที่อนุรักษ์มีการปฏิสัมพันธ์กับสังคม และรวมไปถึงการเปิดโอกาสที่จะประชาสัมพันธ์ถึงคุณค่าของพื้นที่อนุรักษ์ และทำให้มั่นใจจะดำรงคุณค่าของพื้นที่อนุรักษ์โดยผ่านการเปิดโอกาสด้านนันทนาการที่มีการจัดเตรียมขึ้นในพื้นที่ท่องเที่ยวยุคใหม่

Herremans (2006) ได้อธิบายถึงแนวทางในการท่องเที่ยวแบบมีความรับผิดชอบโดย The International Ecotourism Society ไว้ว่า การท่องเที่ยวในพื้นที่ทางธรรมชาติและพื้นที่สงวน เพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นว่าการจัดการท่องเที่ยวเชิงสิ่งแวดล้อมควรมีรูปแบบการปฏิบัติดังนี้

1. การจัดการของทุกฝ่ายจะต้องส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด
2. สร้างกระบวนการเรียนรู้การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม
3. นักท่องเที่ยวคำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นต่อชุมชนในระยะยาว
4. การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์และการจัดการระบบนิเวศ

Cleverdon (1999) ได้กล่าวถึงประเภทของนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เฉพาะ (Special Ecotourist) ไว้ว่าเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีพฤติกรรมชื่นชอบการท่องเที่ยวที่ต้องการกิจกรรมที่ต้องใช้การมีส่วนร่วม กิจกรรมที่เกี่ยวข้องในลักษณะของการรักษา อนุรักษ์ หรือฟื้นฟูแหล่งพื้นที่ที่ต้องใช้การมีส่วนร่วม มีการรับรู้ข้อมูลของพื้นที่ในลักษณะงานวิจัย ข้อมูลเชิงวิทยาศาสตร์

กล่าวโดยสรุป การจัดการการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติเป็นการท่องเที่ยวที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติเป็นฐานทรัพยากรหลักในการประกอบกิจกรรม โดยการจัดการท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงเป้าหมายที่สำคัญ คือ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สร้างความตระหนักให้นักท่องเที่ยวหรือผู้ใช้ประโยชน์ในการช่วยกันรักษา ใช้ประโยชน์อย่างรอบคอบระมัดระวังก่อให้เกิดผลดีต่อเศรษฐกิจ สังคมและความงามทางสุนทรียภาพของพื้นที่ มีการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างชาญฉลาด และเกิดประโยชน์สูงสุดยาวนานแก่สาธารณชนต่อไป

Lascurain (1996) ได้กล่าวเกี่ยวกับหลักการสำหรับการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม ซึ่งแบ่งได้เป็น 6 ลักษณะสำคัญ ดังนี้

1. การอนุรักษ์ (Conservation) อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวควรที่จะช่วยรักษาภูมิทัศน์และสัตว์ป่าที่โดดเด่นของอุทยานแห่งชาติโดยมีการสนับสนุนมาตรการการอนุรักษ์ สามารถทำได้โดยโครงการร่วมมือที่เกี่ยวข้องกับภาครัฐภาคเอกชนและอาสาสมัคร

2. ความเพลิดเพลิน (Enjoyment) กิจกรรมและความสนใจควรอยู่บนพื้นฐานของลักษณะที่มีความพิเศษของอุทยานแห่งชาตินั้น การมีโอกาสได้สัมผัสบรรยากาศบริสุทธิ์ที่มีความเงียบสงบ ความสวยงามโดดเด่น วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และสัตว์ป่า การเพิ่มขึ้นของการเข้าถึงควรจะมีผลสอดคล้องกับการอนุรักษ์

3. เศรษฐกิจชุมชน (Rural economy) ความเป็นอยู่ดีทั้งด้านสังคมและเศรษฐกิจของคนในชุมชนท้องถิ่นของอุทยานแห่งชาตินั้นเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงเป็นอย่างยิ่ง อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติควรมีการสนับสนุนเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น โดยมีการจ้างงานแก่คนในชุมชนท้องถิ่นและมีการใช้ผลิตภัณฑ์และบริการของท้องถิ่น และสนับสนุนทักษะและกิจกรรมที่ตั้งเดิมของพื้นที่

4. การพัฒนา (Development) สิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมต้องทำให้นักท่องเที่ยวที่มีความเพลิดเพลินในการเดินทางมาท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ แต่การพัฒนาการท่องเที่ยวนั้นต้องคำนึงถึงคุณภาพของภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อม โดยต้องคำนึงถึงความเหมาะสมต่อพื้นที่ การพัฒนาต้องคำนึงด้านการอนุรักษ์และวัตถุประสงค์ของนันทนาการในแต่ละพื้นที่ด้วย

5. การออกแบบ (Design) ขนาด การจัดพื้นที่ การวางแผน การออกแบบ และการจัดการของการพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งใหม่ ควรคงความเป็นเอกลักษณ์โดดเด่นของภูมิทัศน์และหาแนวทางที่จะยกระดับให้ดีขึ้น โดยควรมีการเปลี่ยนแปลงในระดับที่น้อย และการเปลี่ยนแปลงกับภูมิทัศน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงมากจนเกินไปนั้นไม่ควรให้มีเกิดขึ้นในพื้นที่

6. การตลาด (Marketing) อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวควรใช้การประชาสัมพันธ์ การให้ข้อมูลและการตลาดเพื่อความเพลิดเพลินของนักท่องเที่ยว การซาบซึ้งและความเข้าใจในการเดินทางมาท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ

นอกจากนี้ Sustainable Tourism Cooperative Research Centre (2008) ยังได้ศึกษาการจัดการท่องเที่ยวและพื้นที่อนุรักษ์โดยมีประเด็นสำคัญที่ควรคำนึงถึงในการจัดการท่องเที่ยวและพื้นที่อนุรักษ์ไว้ 5 ด้าน คือ

1. ด้านนักท่องเที่ยว (Visitor) พื้นที่อนุรักษ์และอุทยานแห่งชาตินั้นให้ความสำคัญกับการดึงดูดใจของนักท่องเที่ยวให้เดินทางมายังพื้นที่ โดยนักท่องเที่ยวเป็นกุญแจสำคัญในการสนับสนุนกิจกรรมด้านอนุรักษ์ของประชาชน ถึงแม้ว่าจะทำให้เกิดผลกระทบต่อพื้นที่และมีการแทรกแซงด้านการจัดการพื้นที่ก็ตาม แต่นักท่องเที่ยวนั้นมีส่วนช่วยกระตุ้นให้นักจัดการอุทยานแห่งชาติหรือพื้นที่อนุรักษ์ ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวมีความตั้งใจในการจัดเตรียมข้อมูลด้านการอนุรักษ์ สิ่งที่ได้เด่น มีคุณค่าของพื้นที่ด้านการท่องเที่ยวเพื่อประสบการณ์ที่มีคุณภาพของนักท่องเที่ยว

2. ด้านการสื่อความหมายและการสื่อสาร (Interpretation and Communication) หัวใจสำคัญของการสื่อความหมายคือการจัดเตรียมความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นที่ แสดงถึงความพิเศษโดดเด่น และทรัพยากรที่มีคุณค่าของพื้นที่ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์แก่นักท่องเที่ยว การสื่อความหมายถูกจัดขึ้นเพื่ออธิบายความเป็นไปของธรรมชาติ ความสำคัญของทรัพยากร ประวัติศาสตร์ ธรรมชาติ และวัฒนธรรม โดยการใช้เทคนิคที่มีความหลากหลาย เช่น การสื่อความหมายโดยใช้คนและการสื่อความหมายโดยไม่ใช้คน

การสื่อความหมายและการสื่อสาร แสดงให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างการจัดการอุทยานแห่งชาติและประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว โดยเป็นปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับผู้มาเยือนกับการจัดการอุทยาน โดยการสื่อความหมายนั้นต้องมีการออกแบบและนำเสนอที่ดี โดยคำนึงถึงการสร้างเสริมประสบการณ์และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ช่วยลดผลกระทบจากนักท่องเที่ยว ส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ธรรมชาติที่สวยงาม เป็นต้น

3. ด้านการประเมินเศรษฐกิจ (Economic Evaluation) การท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาตินั้นมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาค และระดับประเทศ ทรัพยากรที่มีการจัดการท่องเที่ยวนั้นเป็นพื้นที่ธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดและในเวลาเดียวกันขนาดของพื้นที่ประกอบกิจกรรมนั้นได้เพิ่มมากขึ้นเพื่อตอบสนองต่อความต้องการ นอกจากนี้ยังมีความต้องการการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น โดยนักจัดการอุทยานแห่งชาติสามารถใช้ประโยชน์จากผลกำไรจากการท่องเที่ยวเพื่อใช้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้มากขึ้น

4. ด้านพันธมิตร (Partnerships) ในอุทยานแห่งชาติและพื้นที่อนุรักษ์มีความร่วมมือระหว่างนักจัดการอุทยานแห่งชาติและผู้ประกอบการที่อยู่ในพื้นที่ทั้งในระดับนโยบายและระดับชาติ โดยนักจัดการพื้นที่มีอำนาจตามกฎหมายในเรื่องของนันทนาการและการท่องเที่ยว ผู้ประกอบการจะคำนึงถึงความยาวนานของพื้นที่ในการประกอบธุรกิจ โดยจุดมุ่งหมายในการทำงานร่วมกันระหว่างนักจัดการอุทยานแห่งชาติและผู้ประกอบการนั้นเพื่อประสบการณ์ที่มีคุณค่าและจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อเพิ่มโอกาสในการลงทุน

5. ด้านการวางแผนและการจัดการ (Planning and Management) กลยุทธ์การวางแผนและการจัดการอุทยานแห่งชาติต้องคำนึงถึงบทบาทที่ขัดแย้งกันของการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ โดยการวางแผน นักจัดการ จะมุ่งเน้นกิจกรรมที่เป็นความต้องการของนักท่องเที่ยว ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจและการได้เพลิดเพลินกับธรรมชาติ โดยการจัดการอุทยานแห่งชาติที่มี

ประสิทธิภาพนั้นจะต้องมีความรู้ในคุณค่าของอุทยานแห่งชาติ ความเสี่ยงและกระบวนการที่จะเรียนรู้ และเปลี่ยนแปลงกลยุทธ์การจัดการใหม่ๆ อีกด้วย

จากหลักการจัดการการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติข้างต้นนั้นกล่าวได้ว่า มีความสอดคล้อง และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ มีการมุ่งเน้นการอนุรักษ์ ส่งเสริมด้านความรู้และประสบการณ์ที่ดี ของนักท่องเที่ยวซึ่งส่งผลต่อการสร้างความตระหนักที่ดีต่อทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และการกระจายรายได้ให้แก่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างเท่าเทียม ก่อให้เกิดความยั่งยืนของทรัพยากร เศรษฐกิจ และสังคมต่อไป

มูลนิธิโลกสีเขียว (2556) ได้สัมภาษณ์ ผศ.ดร. ดรชนี เอมพันธุ์ ในเรื่องการค้นหาจุดสมดุล ของการท่องเที่ยวกับอนุรักษ์ ผศ.ดร. ดรชนี เอมพันธุ์ กล่าวว่า การท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติของ ประเทศไทยในปัจจุบัน ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวมากกว่าการอนุรักษ์ ทั้งในด้านการ การปฏิบัติงานของบุคลากรและการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก การท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติเติบโต ขึ้นโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบ เช่น จำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้นอาจทำให้เกิดผลกระทบต่อสัตว์ป่า นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงวัฒนธรรมการท่องเที่ยวของคนไทยที่มีการปฏิบัติตนที่ผิด เช่น การ รับประทานอาหารบริเวณน้ำตก และการเดินทางท่องเที่ยวในช่วงเทศกาลที่ก่อให้เกิดความแออัด จน ส่งผลกระทบต่ออากาศ สัตว์ป่า พืชพรรณ รวมไปถึงส่งผลกระทบต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวด้วย การท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติของประเทศไทยจึงควรมุ่งเน้นจุดสมดุลระหว่างการท่องเที่ยวในอุทยาน แห่งชาติกับการอนุรักษ์ ต้องคำนึงถึงผลกระทบกับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร ไม่ควรคำนึงถึง ผลประโยชน์ก่อนการอนุรักษ์ การท่องเที่ยวไม่ได้มีเพียงผลกระทบทางลบเพียงด้านเดียว เมื่อกล่าวถึง การจัดการการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ นอกจากจะมีส่วนช่วยในการอนุรักษ์ทรัพยากรและ สิ่งแวดล้อมแล้ว การท่องเที่ยวควรเอื้อประโยชน์ให้กับชุมชนที่อยู่รอบๆ เพื่อพัฒนาให้ชุมชนรอบๆ นั้น เติบโต สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ ถ้ามีการร่วมมือกันก็จะเกิดการกระจายประโยชน์ไปสู่ท้องถิ่น ประชาชนจะเห็นคุณค่าของอุทยานแห่งชาติ ทำให้อัตราการตัดไม้ทำลายป่า การล่าสัตว์ป่าหรือไปบุก รุกพื้นที่จะลดลงตามไปด้วย

อุทยานแห่งชาติที่มีความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาตินั้นเป็นฐานทรัพยากรในการ ประกอบกิจกรรมที่สำคัญ ซึ่งเมื่อจำแนกตามลักษณะหรือรูปแบบของการประกอบกิจกรรมการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศสามารถกระทำได้หลายรูปแบบ โดยเฉพาะในพื้นที่อุทยานแห่งชาติที่มีระบบนิเวศ ต่าง ๆ กัน เช่น กลุ่มระบบนิเวศป่าเขาจะเน้นกิจกรรมที่อาศัยทรัพยากรนั้นหนนาการประเภท ป่าไม้ สัตว์ป่า แหล่งน้ำ เป็นต้น ทำให้เกิดแนวความคิดในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่าควร พิจารณาถึงปัจจัยหลัก 2 ประการคือปัจจัยเกี่ยวกับพื้นที่และทรัพยากรนั้นหนนาการในพื้นที่ที่จะรองรับ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism Site) และปัจจัยเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism Activity)

ปัจจัยเกี่ยวกับพื้นที่และทรัพยากรนั้นหนนาการในพื้นที่ที่จะรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism Site) หมายถึงสภาพดั้งเดิมและคุณค่าที่มีอยู่ในตัวธรรมชาติเป็นหัวใจของกิจกรรม ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนั้น ในอุทยานแห่งชาติที่แม้จะมีความงดงาม แต่ถ้าหากมีการพัฒนา เปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมอย่างมาก จนกระทั่งรูปปลักษณ์เดิมสูญเสีย อุทยานแห่งชาติเหล่านั้นจะไม่

อยู่ในเกณฑ์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นอกจากนั้นกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องไม่ทำให้พื้นที่และทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่เสื่อมโทรมลงไป จนไม่สามารถฟื้นตัวได้อีก พื้นที่ธรรมชาติที่มีแนวโน้มที่จะเกิดผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเมื่อจัดให้มีกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น แหล่งพืช สัตว์ป่าหายาก บริเวณที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตของสัตว์ป่า ฯลฯ ควรที่จะละเว้นการส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยวในบริเวณดังกล่าว

ปัจจัยเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ(Ecotourism Activity) หมายถึงปัจจัยเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ควรส่งเสริมนอกจากมุ่งให้นักท่องเที่ยวได้รับความเพลิดเพลิน พึงพอใจและใกล้ชิดกับธรรมชาติแล้ว ควรเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสเรียนรู้กับธรรมชาติไม่มากหรือน้อยเกินไป โดยผ่านทางโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติรูปแบบต่าง ๆ อย่างไรก็ดี การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ธรรมชาติอาจจำเป็นต้องพิจารณากิจกรรม การท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่ไม่ได้เน้นเรื่องของการเรียนรู้ธรรมชาติ / สิ่งแวดล้อมประกอบกันไป เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวและทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความเพลิดเพลินมากขึ้น ซึ่งอาจเรียกว่ากิจกรรมท่องเที่ยวเพื่อเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นกิจกรรมที่กระทำในพื้นที่ธรรมชาติ มีการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวต่อกลุ่มกิจกรรม เพื่อไม่สร้างผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติ กิจกรรมเสริมดังกล่าวอาจจัดกลุ่มได้เป็นกลุ่มกิจกรรมท่องเที่ยวที่เน้นการใกล้ชิดชื่นชมธรรมชาติ (Appreciative Recreational Activities) และกลุ่มกิจกรรมท่องเที่ยวที่เน้นการผจญภัยตื่นเต้นท้าทายกับธรรมชาติ (Adventurous Recreational Activities) สำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยวทั้ง 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (กิจกรรมหลัก) เช่น การเดินป่า กิจกรรมศึกษาธรรมชาติ การพักผ่อน ทางเดินเท้า ฯลฯ 2) กิจกรรมการท่องเที่ยวแบบชื่นชมธรรมชาติ (กิจกรรมเสริม) เช่น กิจกรรมชมทิวทัศน์ธรรมชาติในบรรยากาศที่สงบ (Relaxing) กิจกรรมขี่จักรยานตามเส้นทางธรรมชาติ (Terrain / Mountain Biking) การส่องสัตว์/ดูนก การนั่งเรือ/แพชมธรรมชาติ การเที่ยวน้ำตก ฯลฯ และ 3) กิจกรรมผจญภัยตื่นเต้น (กิจกรรมเสริม) เช่น การปีน/ไต่เขา การล่องแก่ง การขี่ม้า/นั่งช้าง ฯลฯ

กิจกรรมที่จัดขึ้นบนฐานทรัพยากรธรรมชาติของอุทยานแห่งชาตินั้นส่งผลให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวทางเลือกมีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว และเป็นการท่องเที่ยวที่เพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติได้เป็นอย่างมาก (Eagles , P.F.J. and McCool, S.F 2002) โดยอุทยานแห่งชาติมีการจัดเตรียมประสบการณ์ที่มีคุณค่าแก่นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วยสภาพพื้นที่ในด้านทิวทัศน์ สัตว์ป่า ทะเลสาบ แม่น้ำ ป่าไม้ ทะเล ที่มีความสวยงามและความสันโดษ ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eagles, P.F.J. 1995) ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย 2543, การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2544, วิมล จิโรจพันธุ์ และคณะ 2548 และ Thai Ecotourism and Adventure Travel Association 2006)

จากผลการดำเนินการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประเทศไทย Chettamart (2003) กล่าวว่า ประเทศไทยยังไม่มีกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแง่รายงานที่เป็นรูปธรรม

โดยส่วนใหญ่การพัฒนาการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาตินั้นขึ้นอยู่กับความตั้งใจของผู้ดูแลพื้นที่ คู่มือและข้อเสนอแนะจะมีการปรากฏในแผนการจัดการหรือแผนแม่บทซึ่งเป็นเพียงส่วนหนึ่งที่ใช้ในการตัดสินใจเท่านั้น โดยในปัจจุบันพื้นที่อนุรักษ์ในประเทศไทยมีการจัดการด้านนันทนาการและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งจะมีการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ แต่จะหาวิธีการที่จะจัดการให้ไม่เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศและความหลากหลายของชีวภาพของพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ในปัจจุบันการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นมีการจัดการอยู่ 7 ลักษณะ ดังนี้

1. อุทยานแห่งชาติส่วนใหญ่มีการเปลี่ยนแปลงตาม หลักการและแนวคิดพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นกรอบของการจัดการและพัฒนาการท่องเที่ยว อุทยานแห่งชาติมีการปฏิบัติงานตามกรอบของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช การจัดการและการพัฒนาการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ในอุทยานแห่งชาติจะอยู่ในทิศทางของนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยที่สะท้อนให้เห็นถึงนโยบายของรัฐบาลด้วย

2. ส่วนใหญ่อุทยานแห่งชาติจะมีแผนการจัดการ ในแผนการจัดการจะประกอบด้วย การแบ่งเขตการจัดการของอุทยานแห่งชาติที่จะเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมสำหรับการป้องกันทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม นันทนาการและการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการใช้ประโยชน์ของนักท่องเที่ยว และในปัจจุบันอุทยานแห่งชาติได้มีการจัดทำแผนการจัดการของอุทยานแห่งชาติที่ปรากฏในประเทศไทยแล้วจำนวน 60 แห่ง และยังไม่ได้จัดทำแผนแม่บท จำนวน 67 แห่ง ซึ่งจำนวนอุทยานแห่งชาติที่ได้มีการประกาศจัดตั้งแล้วรวมทั้งสิ้น 127 แห่ง และยังไม่ได้ประกาศจัดตั้งอีก 20 แห่ง

3. แผนการจัดการอุทยานแห่งชาติ ส่วนใหญ่จะเป็นการจัดการในส่วนของนันทนาการและการท่องเที่ยว ซึ่งจะประกอบด้วยเรื่องของกิจกรรมนันทนาการ การบริการนักท่องเที่ยว การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและการให้ความรู้หรือโปรแกรมการสื่อความหมาย

4. สิ่งอำนวยความสะดวกของนักท่องเที่ยวจะถูกจัดการโดยกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช มีบริการหลากหลายที่ดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ เช่น การบริการด้านที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องมือที่ใช้ในกิจกรรมนันทนาการ ของที่ระลึก การสื่อความหมายธรรมชาติและความปลอดภัย และในส่วนของการจัดนำเที่ยวโดยบริษัททัวร์นั้นจะมีการบริการของมัคคุเทศก์ที่จัดเตรียมไว้เพื่อนักท่องเที่ยวเป็นพิเศษขณะที่อยู่ในอุทยานแห่งชาติด้วย

5. การเก็บค่าธรรมเนียมเข้าอุทยานแห่งชาตินั้นเอื้อประโยชน์ในการคืนรายได้สู่พื้นที่เพื่อการบำรุงรักษาสิ่งอำนวยความสะดวกและสนับสนุนการจัดการกิจกรรมอื่นๆของอุทยานแห่งชาตินั้นๆ โดยผ่านการอนุมัติจากส่วนกลางของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

6. คนในชุมชนท้องถิ่นสามารถปฏิบัติงานได้เช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่อุทยาน นอกจากการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติแล้วยังมีการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติได้เปิดประสบการณ์ใหม่ๆที่ต่างไปจากการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวที่มีการท่องเที่ยวโดยชุมชนในบางแหล่งจะมีการคาบเกี่ยวและใช้ทรัพยากรธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติเป็นจุดหมายปลายทางหลัก

7. อุทยานแห่งชาติส่วนใหญ่ได้มีการจัดทำแผนพับข้อมูลและคู่มือศึกษาธรรมชาติที่มีความหลากหลายเพื่อเป็นเครื่องมือสำหรับตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และนอกจากนี้การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยยังได้มีการจัดโฆษณาที่มีส่วนช่วยให้แหล่งท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติได้รับความนิยมมากขึ้น โดยจัดโฆษณาผ่านสื่อต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ วิทยุ หรือนิตยสารบนเครื่องบินที่บอกถึงข้อมูลของอุทยานแห่งชาติต่างๆด้วย

จากลักษณะของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ได้กล่าวข้างต้น พบว่า ถึงแม้ว่าประเทศไทยนั้นยังไม่มีแผนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติที่เป็นรูปธรรมแต่ลักษณะของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ที่มีศักยภาพและได้รับการสนับสนุนให้มีการจัดการจากทุกภาคส่วนนั้นล้วนมีการจัดการตามหลักการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไม่ว่าจะเป็นการจัดการในด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการ การบริหารจัดการ และการตลาด เป็นต้น

2.5 การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

การประเมินศักยภาพเชิงคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวพิจารณาจากหลักของการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่สามารถบ่งชี้ถึงคุณภาพของแหล่งและการจัดการแหล่งเพื่อตอบสนองหรือรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โดยจำแนกย่อยลงไปถึงปัจจัยและเกณฑ์ในการประเมินการท่องเที่ยวแบบชื่นชมธรรมชาติ แบบผจญภัย และแบบท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยกำหนดปัจจัยชี้วัดและเกณฑ์การประเมินแบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม (ดรรชนี เอ็มพันธุ์ และคณะ 2549) ดังนี้ (ดูตารางที่ 1-5)

ตารางที่ 1 ปัจจัยชี้วัดด้านคุณภาพของทรัพยากร

ปัจจัยชี้วัด	ระดับคะแนน	เกณฑ์ชี้วัด
1.1 ความมีเอกลักษณ์โดดเด่น (Uniqueness)	0	เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ไม่มีความโดดเด่น หรือเอกลักษณ์ เป็นที่รู้จักระดับชุมชน
	1	เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ไม่มีความโดดเด่นอย่างชัดเจน สามารถพบเห็นลักษณะแบบเดียวกันได้ตามที่ต่างๆ ได้ง่าย มีความสำคัญระดับท้องถิ่น/จังหวัด
	2	เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่น มีคุณค่าทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ หรือวัฒนธรรม แต่ก็ยังสามารถพบเห็นลักษณะในรูปแบบเดียวกันในสถานที่อื่นได้บ้างมีความสำคัญระดับท้องถิ่น/จังหวัด
	3	เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั่วไปสูง มีความโดดเด่นระดับชาติและนานาชาติขึ้นไป
1.2 ความน่าสนใจหรือความดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว (Attractiveness)	0	เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ไม่มีความน่าสนใจเพียงพอที่จะสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว

ปัจจัยชี้วัด	ระดับคะแนน	เกณฑ์ชี้วัด
	1	เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความสนใจ น้อย นักท่องเที่ยวมีความประทับใจน้อย
	2	เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความน่าสนใจ สามารถสร้างความประทับใจ ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวสูง
	3	เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวสูงมาก นักท่องเที่ยวให้ความสนใจเป็นที่ดึงดูดใจสูงมาก
1.3 ความมีชื่อเสียง (Popularity)	0	เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ไม่มีชื่อเสียงไม่เป็นที่รู้จัก
	1	เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จักบ้าง
	2	เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จัก มีชื่อเสียงค่อนข้างมาก
	3	เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จัก มีชื่อเสียงสูงมาก
1.4 ความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายของระบบนิเวศ (Ecosystem diversity)	0	แหล่งท่องเที่ยวมีความสมบูรณ์ของพืชต่ำมาก สภาพธรรมชาติและพืชพันธุ์มีการเปลี่ยนแปลงโดยสิ้นเชิง
	1	ความอุดมสมบูรณ์ของสังคมพืชค่อนข้างต่ำ ปรากฏร่องรอยการทำลาย หรือความเสื่อมโทรมอย่างชัดเจน หรือ มีความหลากหลายของระบบนิเวศค่อนข้างต่ำ (1-2 ระบบนิเวศ)
	2	ความอุดมสมบูรณ์ของสังคมพืชค่อนข้างสูง ต้นไม้ขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติ ปรากฏร่องรอยการทำลายและบางส่วนของพื้นที่มีการสูญเสียสภาพเดิม หรือ มีความหลากหลายของระบบนิเวศปานกลาง (3 ระบบนิเวศ)
	3	ความอุดมสมบูรณ์ของสังคมพืชอยู่ในระดับสูง ไม่มีร่องรอยการทำลาย พืชพรรณตามธรรมชาติปกคลุมอยู่อย่างหนาแน่น มีพันธุ์ไม้ท้องถิ่นที่หายาก/ใกล้สูญพันธุ์ปรากฏอยู่ในพื้นที่ หรือ มีความหลากหลายของระบบนิเวศสูง (มากกว่า 3 ระบบนิเวศ)
1.5 โอกาสในการพบเห็นสัตว์ป่า (Opportunity to see wildlife) (พิจารณาจากการสำรวจในพื้นที่ ควบคู่กับการสอบถามเจ้าหน้าที่) (Ecotourism)	0	ไม่พบเห็นสัตว์ป่าหรือแมลงใดๆ หรือพบน้อยกว่า 5 ชนิด
	1	มีโอกาสดูสัตว์ป่าหรือร่องรอยของสัตว์ป่า นก ผีเสื้อและแมลง ไม่เกิน 10 ชนิด
	2	มีโอกาสดูสัตว์ป่าและร่องรอยของสัตว์ป่าขนาดเล็ก นก ผีเสื้อและแมลง หรือสัตว์ที่ใกล้สูญพันธุ์ ไม่เกิน 20 ชนิด
	3	มีโอกาสดูสัตว์ป่าและร่องรอยของสัตว์ป่าทั้งขนาดเล็ก ขนาดใหญ่ สัตว์ป่าหายาก นก ผีเสื้อ

ปัจจัยชีวิต	ระดับคะแนน	เกณฑ์ชีวิต
		และแมลง หรือสัตว์ที่ใกล้สูญพันธุ์ ตั้งแต่ 20 ชนิด ขึ้นไป
1.6 ทัศนียภาพและสภาพภูมิทัศน์ของทรัพยากรท่องเที่ยว (Landscape quality)	0	สภาพภูมิทัศน์เสื่อมโทรมอย่างมาก มีสภาพทัศนอุจาด
	1	สภาพภูมิทัศน์แบบธรรมดา ไม่มีความโดดเด่น หรือขาดความงามตามธรรมชาติ
	2	สภาพภูมิทัศน์ค่อนข้างสวยงาม แต่ไม่โดดเด่นมากนัก สามารถทำให้เกิดความประทับใจ สบายตาพอควร
	3	องค์ประกอบของสภาพแวดล้อมโดดเด่นสวยงามเป็นพิเศษ ทัศนียภาพก่อให้เกิดความประทับใจเป็นอย่างยิ่ง
1.7 รูปแบบกิจกรรมมีความเหมาะสมและสัมพันธ์กับสภาพพื้นที่ (Activity appropriateness)	0	รูปแบบกิจกรรมไม่เหมาะสมและมีความขัดแย้งกับสภาพพื้นที่อย่างสิ้นเชิง
	1	รูปแบบกิจกรรมส่วนใหญ่ยังไม่เหมาะสมและมีความขัดแย้งกับสภาพพื้นที่
	2	รูปแบบกิจกรรมส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์ และเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ แต่ยังคงปรากฏกิจกรรมบางประเภทที่สร้างความขัดแย้งระหว่างกิจกรรม
	3	รูปแบบกิจกรรมมีความสัมพันธ์ และเหมาะสมกับพื้นที่ รวมทั้งมีความเชื่อมโยงและสนับสนุนกัน
1.8 ความหลากหลายของกิจกรรม (Activity diversity)(Nature Tourism/ Ecotourism)	0	พื้นที่มีศักยภาพต่ำมาก สามารถประกอบกิจกรรมได้ไม่เกิน 1 ประเภท
	1	พื้นที่มีศักยภาพต่ำ สามารถประกอบกิจกรรมได้ไม่เกิน 2 ประเภท
	2	พื้นที่มีศักยภาพปานกลาง เอื้อโอกาสให้นักท่องเที่ยวสามารถเลือกประกอบกิจกรรมได้ไม่เกิน 3 ประเภท
	3	พื้นที่มีศักยภาพสูง เอื้อโอกาสให้นักท่องเที่ยวสามารถเลือกประกอบกิจกรรมได้ตั้งแต่ 4 ประเภทขึ้นไป
1.9 สภาพภูมิอากาศ (Local climate)	0	อากาศไม่ถ่ายเทเลย เป็นที่อับ และรู้สึกอึดอัดมากเมื่อประกอบกิจกรรม
	1	อากาศถ่ายเทไม่สะดวก รู้สึกอึดอัดขณะประกอบกิจกรรม
	2	อากาศถ่ายเทในบางช่วงเวลา จากกระแสลมพัด แต่ยังคงรู้สึกอึดอัดขณะประกอบกิจกรรม
	3	อากาศถ่ายเทได้ดี และรู้สึกเย็นสบายขณะประกอบกิจกรรม

ปัจจัยชีวิต	ระดับคะแนน	เกณฑ์ชีวิต
1.10 การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) (Nature Tourism)	0	มีทางเข้า-ออกที่ลำบากมาก อันตรายอย่างยิ่ง จำเป็นต้องใช้รถขับเคลื่อนสี่ล้อเท่านั้น และผู้ขับขี่ที่มีความสามารถสูง
	1	มีทางเข้า-ออกที่ยากลำบาก ผิวถนนขรุขระ เป็นหลุมเป็นบ่อ ไม่สามารถใช้ได้ทุกฤดูกาล ไม่มีป้ายบอกทางที่ชัดเจน ไม่มีบริการรถ/เรือสาธารณะ
	2	มีทางเข้า-ออก แต่มีความสะดวกปานกลาง ผิวถนนขรุขระ เป็นหลุมเป็นบ่อ แต่สามารถใช้ได้ทุกฤดูกาลมีป้ายบอกทางเป็นบางช่วงและมีบริการรถ/เรือสาธารณะในบางเวลาเท่านั้น
	3	มีทางเข้า-ออก สะดวกสบายมาก สามารถเข้าถึงได้โดยง่าย ผิวถนนคอนกรีตหรือลาดยาง สามารถใช้ได้ทุกฤดูกาล มีป้ายบอกทางชัดเจนตลอดทาง มีบริการรถ/เรือสาธารณะประจำโดยมีเวลาเข้า-ออกแน่นอน
1.11 ความสัมพันธ์กับแหล่งท่องเที่ยวอื่นในเส้นทางท่องเที่ยว (Relation to other tourism sites on-route) (Nature Tourism)	0	แหล่งท่องเที่ยวไม่สามารถเชื่อมโยงกับแหล่งอื่นๆได้ ตั้งอยู่โดดเดี่ยว ไม่มีแหล่งท่องเที่ยวอื่นใกล้เคียงที่จะช่วยเป็นแรงจูงใจให้ไปเยือน นักท่องเที่ยวต้องเดินทางไปท่องเที่ยวแหล่งนี้โดยเฉพาะเท่านั้น
	1	มีแหล่งท่องเที่ยวอื่นตั้งอยู่ใกล้เคียงบ้าง แต่แหล่งท่องเที่ยวไม่ได้ตั้งอยู่บนเส้นทางหลัก
	2	แหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่บนเส้นทางสายหลัก สามารถเชื่อมต่อกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆได้ง่าย มีแหล่งท่องเที่ยวอยู่บนเส้นทางแต่ไม่น่าสนใจมากนัก
	3	แหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่บนเส้นทางสายหลัก สามารถเชื่อมต่อกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆได้ง่าย มีแหล่งท่องเที่ยวอยู่บนเส้นทางมีความหลากหลายและน่าสนใจสูง
1.12 การได้พึ่งพาตนเอง (Adventure Tourism)	0	ไม่ได้มีโอกาสได้พึ่งพาตนเอง หรือต้องใช้ทักษะเฉพาะในการประกอบกิจกรรมเลยมีสิ่งอำนวยความสะดวกสบายพร้อม
	1	การพึ่งพาตนเองในการประกอบกิจกรรมน้อย เนื่องจากมีสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานที่จำเป็น
	2	มีการพึ่งพาตนเองในการประกอบกิจกรรมปานกลาง สิ่งอำนวยความสะดวกมีเพียงเพื่อป้องกันผลกระทบต่อพื้นที่ และป้องกันอันตรายสำหรับนักท่องเที่ยว

ปัจจัยชี้วัด	ระดับคะแนน	เกณฑ์ชี้วัด
	3	มีการพึ่งพาตนเองในการประกอบกิจกรรมสูง และต้องใช้ทักษะความชำนาญในการประกอบกิจกรรมเฉพาะตัว
1.13 โอกาสในการได้รับประสบการณ์ตื่นเต้น และ ทำทาย (Adventure Tourism)	0	ทรัพยากรไม่เอื้อให้การประกอบกิจกรรมมีความน่าตื่นเต้นและทำทาย
	1	ทรัพยากรเอื้อให้การประกอบกิจกรรมมีความน่าตื่นเต้นและทำทายต่ำ
	2	ทรัพยากรเอื้อให้การประกอบกิจกรรมมีความน่าตื่นเต้นและทำทายปานกลาง
	3	ทรัพยากรเอื้อให้การประกอบกิจกรรมมีความน่าตื่นเต้นและทำทายสูง

ที่มา: ดร.รชนี เอมพันธุ์ และคณะ (2549)

ตารางที่ 2 ปัจจัยชี้วัดด้านสิ่งอำนวยความสะดวก บริการและการสื่อความหมาย

ปัจจัยชี้วัด	ระดับคะแนน	เกณฑ์ชี้วัด
2.1 ความกลมกลืนของสิ่งอำนวยความสะดวก	0	สิ่งอำนวยความสะดวกหรือ สิ่งก่อสร้างไม่เหมาะสม และมีภาพลักษณ์ที่ขัดแย้งกับสภาพสิ่งแวดล้อมอย่างสิ้นเชิง
	1	สิ่งอำนวยความสะดวกหรือ สิ่งก่อสร้างไม่เหมาะสม และมีภาพลักษณ์ที่ขัดแย้งกับสภาพสิ่งแวดล้อมบ้าง
	2	สิ่งอำนวยความสะดวกหรือ สิ่งก่อสร้าง มีความเหมาะสม และได้รับการออกแบบให้กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม แต่ยังไม่สามารถส่งเสริมคุณค่าให้กับแหล่งท่องเที่ยวได้
	3	มีการวางแผนการจัดการด้านสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสม ได้รับการออกแบบให้กลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม สามารถสะท้อนถึงความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ทางธรรมชาติ หรือของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
2.2 ความเพียงพอของสิ่งอำนวยความสะดวก	0	ไม่มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานที่จำเป็นเพื่อรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยว
	1	มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานไว้รองรับตามความจำเป็น แต่ไม่เพียงพอต่อการรองรับนักท่องเที่ยว

ปัจจัยชีวิต	ระดับคะแนน	เกณฑ์ชีวิต
	2	มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกไว้รองรับเกินกว่าที่จำเป็น
	3	มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกไว้รองรับตามความเหมาะสมและเพียงพอต่อการรองรับนักท่องเที่ยว
2.3 คุณภาพสิ่งอำนวยความสะดวก	0	สิ่งอำนวยความสะดวกไม่มีคุณภาพ
	1	สิ่งอำนวยความสะดวกส่วนใหญ่ไม่มีคุณภาพ ขาดการบำรุงรักษา
	2	สิ่งอำนวยความสะดวกส่วนใหญ่มีคุณภาพ แต่ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ทั้งหมด
	3	สิ่งอำนวยความสะดวกมีคุณภาพ สามารถรองรับกิจกรรมการใช้ประโยชน์ได้ครบทุกประเภทที่มี
2.4 การจัดการด้านความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน	0	ไม่มีมาตรการในการควบคุมดูแลรักษาความปลอดภัยและไม่สามารถให้ความรู้สึกถึงความปลอดภัยและความมั่นใจในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว
	1	มีเจ้าหน้าที่คอยดูแล หรือมีการติดตั้งป้ายและสัญญาณเตือนภัยในบริเวณที่มีโอกาสเกิดอันตรายแต่มีน้อยมาก
	2	มีเจ้าหน้าที่คอยดูแล หรือมีการติดตั้งป้ายและสัญญาณเตือนภัยในบริเวณที่มีโอกาสเกิดอันตรายแต่ไม่ทั่วถึง และไม่สามารถให้ความรู้สึกถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวเท่าที่ควร
	3	มีการจัดการด้านความปลอดภัย มีการจัดแผนงานและอุปกรณ์เครื่องมือต่างๆ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ที่มีความพร้อมได้รับการอบรมด้านความปลอดภัยมาเป็นอย่างดี เพื่อรองรับหรือแก้ไขสถานการณ์ในกรณีเกิดเหตุฉุกเฉิน มีการลงทะเบียนประวัตินักท่องเที่ยว มีการติดตั้งป้ายเตือนภัย แนะนำและประชาสัมพันธ์ด้านความปลอดภัยอย่างเหมาะสม เพียงพอ สามารถสร้างความรู้สึกปลอดภัย และมั่นใจในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี
2.5 คุณภาพในการให้บริการ	0	การบริการไม่ได้มาตรฐาน แม้ในภาวะปกติ หรือภาวะวิกฤต ไม่สามารถสร้างความรู้สึกที่ดีต่อการได้มาเยือน
	1	การบริการยังไม่ได้มาตรฐานเท่าที่ควรในภาวะปกติหรือภาวะวิกฤต การให้บริการไม่สม่ำเสมอ
	2	การบริการได้มาตรฐานในภาวะปกติ แต่อาจไม่ประทับใจบ้างในภาวะวิกฤต

ปัจจัยชี้วัด	ระดับคะแนน	เกณฑ์ชี้วัด
	3	การบริการได้มาตรฐานสูงมากในภาวะปกติ และยังคงอยู่ในมาตรฐานแม้ในภาวะวิกฤต
2.6 รูปแบบ เนื้อหา ความรู้และวิธีการสื่อความหมาย (Ecotourism)	0	ไม่มีการจัดการด้านสื่อความหมาย เพื่อรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยว ใน การศึกษาเรียนรู้ ขณะที่พื้นที่มีความเหมาะสมและมีศักยภาพเพียงพอ
	1	มีการจัดการสื่อความหมายอยู่น้อย และขาดความน่าสนใจ เพราะการออกแบบและจัดทำ ขาดความประณีต หรือไม่หลากหลาย
	2	มีการจัดการสื่อความหมายอย่างน่าสนใจ แต่มีไม่มากนักและไม่หลากหลาย
	3	มีการจัดการด้านการสื่อความหมาย ซึ่งถูกออกแบบและจัดทำขึ้นอย่างประณีต มีการศึกษาและจัดทำโปรแกรมการสื่อความหมายที่หลากหลายทั้งประเภท การสื่อความหมายโดยใช้คนและไม่ใช่คนหรือแบบผสมผสาน ส่งผลให้นักท่องเที่ยวได้รับประโยชน์และความเพลิดเพลินจากการท่องเที่ยว

ที่มา: ดร.รชนี เอมพันธุ์ และคณะ (2549)

ตารางที่ 3 ปัจจัยชี้วัดด้านการจัดการผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ปัจจัยชี้วัด	ระดับคะแนน	เกณฑ์ชี้วัด
3.1 การจัดแบ่งเขตพื้นที่เหมาะสมต่อการท่องเที่ยว (Zoning)	0	ไม่มีรูปแบบการจัดแบ่งเขตพื้นที่
	1	การจัดแบ่งเขตพื้นที่การจัดการยังไม่ชัดเจน พื้นที่ถูกแบ่งออกเป็นเขตต่างๆ อย่างหยابๆ ไม่สามารถควบคุมกิจกรรมให้เหมาะสมสอดคล้องกับเขตที่จำแนกได้
	2	การจัดแบ่งเขตพื้นที่การจัดการยังไม่ชัดเจน พื้นที่ถูกแบ่งออกเป็นเขตต่างๆ อย่างหยابๆ แต่สามารถควบคุมกิจกรรมให้เหมาะสมสอดคล้องกับเขตที่จำแนกได้
	3	มีการจัดแบ่งเขตพื้นที่การจัดการอย่างชัดเจน ตามรูปแบบความสำคัญของระบบนิเวศและกิจกรรมสามารถควบคุมพื้นที่และการใช้ประโยชน์ไม่ให้เกิดผลกระทบหรือเกิดผลกระทบขั้่นน้อยที่สุดต่อทรัพยากรในพื้นที่

ปัจจัยชี้วัด	ระดับคะแนน	เกณฑ์ชี้วัด
3.2 การกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวในการประกอบกิจกรรม (CC)	0	ไม่มีมาตรการในการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวให้เหมาะสม สัมพันธ์กับขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวก
	1	มีการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวให้เหมาะสม สัมพันธ์กับขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวก แต่ยังขาดมาตรการในการควบคุม
	2	มีการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวให้เหมาะสม สัมพันธ์กับขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวก และมีมาตรการในการควบคุมบ้าง แต่ยังไม่ครอบคลุม
	3	มีมาตรการในการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมและสัมพันธ์กับขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกและมีมาตรการในการควบคุมที่เข้มงวดและจริงจัง
3.3 มาตรการเฝ้าระวังและป้องกันผลกระทบสิ่งแวดล้อม	0	ไม่มีมาตรการ ในการดูแลเฝ้าระวังและป้องกันผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม และสังคมในแหล่งท่องเที่ยว
	1	มีมาตรการ ในการดูแลเฝ้าระวังและป้องกันผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม และสังคมในแหล่งท่องเที่ยวน้อย หรือมีเพียงการติดตั้งป้ายแนะนำ ข้อควรปฏิบัติ และระเบียบข้อบังคับ แต่ไม่มีการดำเนินการอย่างจริงจัง
	2	มีมาตรการ ในการดูแลเฝ้าระวังและป้องกันผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม และสังคมในแหล่งท่องเที่ยวบ้าง มีการติดตั้งป้ายแนะนำ ข้อควรปฏิบัติ และระเบียบข้อบังคับ และมีการดำเนินการบังคับใช้อย่างจริงจัง
	3	มีการตรวจสอบทรัพยากรในแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่จัดทำรายการและมีการศึกษาประเมินผลกระทบจากกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวต่อทรัพยากรธรรมชาติและสังคมตลอดจนมีการกำหนดมาตรการในการป้องกันรักษาทรัพยากรอย่างเหมาะสม มีการติดตั้งป้ายแนะนำ และประชาสัมพันธ์ข้อควรปฏิบัติ และระเบียบข้อบังคับภายในพื้นที่และบังคับใช้กฎระเบียบอย่างจริงจัง

ปัจจัยชีวิต	ระดับ คะแนน	เกณฑ์ชีวิต
3.4 การจัดการขยะและของเสีย	0	ไม่มีอุปกรณ์รองรับขยะใดๆ และไม่ได้ระบุให้ นักท่องเที่ยวนำขยะออกนอกพื้นที่
	1	มีอุปกรณ์รองรับขยะและของเสีย แต่ปล่อยให้ นักท่องเที่ยวทิ้งขยะโดยไม่มีเจ้าหน้าที่ดูแลหรือมี ป้ายเตือน
	2	มีอุปกรณ์รองรับขยะและของเสีย แต่ไม่เพียงพอกับ ปริมาณขยะและของเสียที่เกิดขึ้นภายในแหล่ง ท่องเที่ยว
	3	มีอุปกรณ์รองรับขยะและของเสีย เพียงพอและ เหมาะสม การออกแบบภาชนะกลมกลืนกับ สภาพแวดล้อม มีระบบเก็บแยกชนิดขยะหรือมีการ นำกลับมาใช้ใหม่ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง
3.5 ระบบบำบัดน้ำเสีย	0	ไม่มีมาตรการในการบำบัดน้ำเสียในแหล่งท่องเที่ยว
	1	มีมาตรการในการบำบัดน้ำเสียในแหล่งท่องเที่ยว แต่ ยังไม่เหมาะสม
	2	มีมาตรการในการบำบัดน้ำเสียในแหล่งท่องเที่ยว แต่ ยังไม่สามารถปฏิบัติได้ครบถ้วน
	3	มีมาตรการในการบำบัดน้ำเสียในแหล่งท่องเที่ยว และสามารถปฏิบัติได้ครบถ้วนอย่างต่อเนื่อง

ที่มา: ดร.รชนี เอมพันธุ์ และคณะ (2549)

ตารางที่ 4 ปัจจัยชีวิตด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน

ปัจจัยชีวิต	ระดับ คะแนน	เกณฑ์ชีวิต
4.1 โอกาสในการเข้าร่วมดำเนินการและ ตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว	0	คนในชุมชนไม่มีโอกาสได้มีส่วนร่วมในการ ดำเนินการ แสดงความคิดเห็นหรือตัดสินใจ ในการ ร่วมพัฒนาการท่องเที่ยว ทั้งที่การบริหารจัดการ สามารถรองรับกิจกรรมด้านการมีส่วนร่วมได้
	1	คนในชุมชนมีส่วนร่วมเป็นตัวแทนของชุมชน เข้า ร่วมรับฟังข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว แต่ไม่มีโอกาสแสดงความคิดเห็น
	2	คนในชุมชนมีส่วนร่วมเป็นตัวแทนของชุมชน เข้า ร่วมในคณะกรรมการ หรือการประชุมรับฟังความ คิดเห็น เพื่อพิจารณาให้ข้อเสนอแนะหรือความ คิดเห็น ความต้องการของชุมชนในโครงการ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน

ปัจจัยชี้วัด	ระดับ คะแนน	เกณฑ์ชี้วัด
	3	มีการดำเนินการจัดการการท่องเที่ยว ร่วมกันกับหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน เป็นการมีส่วนร่วมที่ชุมชนมีอำนาจในการตัดสินใจ ดำเนินการเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวร่วมกับหน่วยงานของรัฐ เพื่อประโยชน์ของชุมชนและสังคมโดยรวม
4.2 การมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ (Ecotourism)	0	ประชาชนในท้องถิ่นไม่มีส่วนได้รับผลประโยชน์ใดๆ จากการท่องเที่ยว
	1	ประชาชนในท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวในระดับต่ำ และยังมีเสียเปรียบองค์กรอื่นที่เกี่ยวข้องจากการส่งเสริม/พัฒนาการท่องเที่ยว
	2	ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนได้รับผลประโยชน์บ้างจากการพัฒนาสาธารณสุขและสาธารณูปโภคพื้นฐาน ในการหารายได้จากกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว
	3	การพัฒนาด้านการท่องเที่ยว/สาธารณสุขเป็น การเอื้อให้ประชาชนในท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์อย่างเต็มที่ ในการทำงานหรือหารายได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ภายใต้กฎระเบียบและกติกา

ที่มา: ดร.รชนี เอมพันธ์ และคณะ (2549)

ตารางที่ 5 ปัจจัยชี้วัดด้านบริหารจัดการ

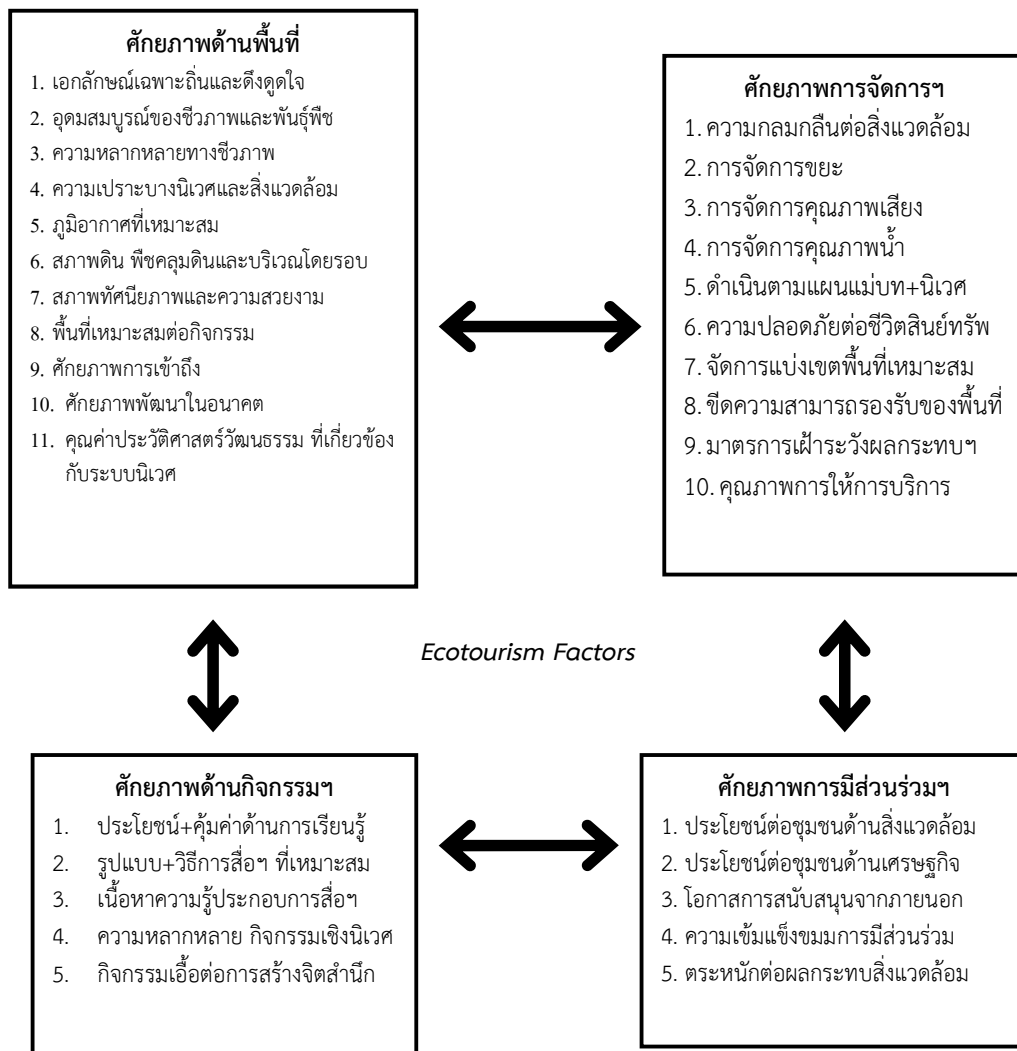
ปัจจัยชี้วัด	ระดับ คะแนน	เกณฑ์ชี้วัด
5.1 การวางแผนและกำหนดนโยบายในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว	0	ไม่มีการวางแผนและกำหนดนโยบายบริหารจัดการในแหล่งท่องเที่ยว
	1	มีการวางแผนและกำหนดนโยบายการบริหารและดำเนินการปรับปรุงพัฒนาแหล่งตามแผนฯ แต่แผนล้าสมัย หรือมีการดำเนินงานตามแผนฯ น้อยกว่าร้อยละ 50)
	2	มีการวางแผนและกำหนดนโยบายการบริหารและดำเนินการปรับปรุงพัฒนาแหล่งตามแผนฯ แต่มีการดำเนินงานตามแผนฯ มากกว่าร้อยละ 50)
	3	มีการวางแผนและกำหนดนโยบายการบริหารและดำเนินการปรับปรุงพัฒนาแหล่งตามแผนฯ แต่มีการดำเนินงานตามแผนฯ มากกว่าร้อยละ 75)

ปัจจัยชี้วัด	ระดับ คะแนน	เกณฑ์ชี้วัด
5.2 ความพร้อมของบุคลากร	0	ความพร้อมของบุคลากรต่ำมากในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว
	1	ความพร้อมของบุคลากรค่อนข้างต่ำ
	2	ความพร้อมของบุคลากรปานกลาง
	3	ความพร้อมของบุคลากรสูง
5.3 ความพร้อมด้านงบประมาณ	0	ความพร้อมด้านงบประมาณต่ำมากในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว
	1	ความพร้อมด้านงบประมาณค่อนข้างต่ำ
	2	ความพร้อมด้านงบประมาณปานกลาง
	3	ความพร้อมด้านงบประมาณสูง

ที่มา: ดร.รชนี เอมพันธุ์ และคณะ (2549)

2.6 การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จิตศักดิ์ พุฒจร (2546) โครงการวิเคราะห์ศักยภาพเพื่อจัดทำทำเนียบแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แยกปัจจัยชี้วัดองค์ประกอบหลักทั้ง 4 ด้านของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นปัจจัยย่อยได้ทั้งสิ้น 31 ปัจจัยเพื่อให้สามารถจัดการศักยภาพในด้านต่างๆของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดความยั่งยืนให้มากที่สุด มีการแจกแจงไว้ในภาพที่ 3 ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 3 ปัจจัยบ่งชี้ศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
ที่มา: จิตศักดิ์ พุฒจร (2546:38)

องค์ประกอบแต่ละด้านของปัจจัยบ่งชี้ศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสามารถอธิบายปัจจัยย่อยได้ดังต่อไปนี้

2.6.1 ความมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและความดึงดูดใจ พิจารณาความมีเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะตัวทางด้านนิเวศวิทยา เช่น ชนิดของระบบนิเวศป่า และลักษณะเด่นแปลกตาทางด้านกายภาพ เช่น น้ำตก, น้ำพุร้อน, ถ้ำ, ลากูน, เกาะ, แก่ง, แก่ง, หน้าผา ภูมิลักษณะที่เกิดจากปรากฏการณ์ทางด้านธรณีวิทยา หรือสภาพทางกายภาพด้านอื่น ๆ รวมถึงความมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวทางด้านวัฒนธรรมของพื้นที่ (ถ้ามี) ซึ่งมีลักษณะเป็นชุมชนดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ธรรมชาติ และยังคงรักษาวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมของพื้นที่ไว้เป็นอย่างดี โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

- (0) สภาพแวดล้อม สภาพภูมิทัศน์ ของแหล่งท่องเที่ยวไม่โดดเด่น ไม่มีเอกลักษณ์ หรือเสื่อมโทรมมากจนไม่สามารถฟื้นคืนสู่ความมีคุณค่าได้ดั้งเดิม
- (1) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความสนใจ แต่ไม่ได้มีความโดดเด่นอย่างชัดเจน สามารถพบเห็นลักษณะแบบเดียวกันได้ตามที่ต่างๆ ไม่ยากนัก
- (2) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่น มีคุณค่าทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ หรือวัฒนธรรมแต่ก็ยังสามารถพบเห็นลักษณะในรูปแบบเดียวกันในสถานที่อื่นได้บ้าง
- (3) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นชัดเจนจนไม่สามารถหาสถานที่อื่นใดมาทดแทนหรืออยู่ในสภาพที่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตมากนัก มีคุณค่าในฐานะทรัพยากรที่หายากของประเทศ

2.6.2 ความอุดมสมบูรณ์ของชีวภาพและพันธุ์พืช พิจารณาสังคมพืชมีความอุดมสมบูรณ์และมีความหลากหลายชนิดของพันธุ์พืชสูง ถูกบุกรุกรบกวนน้อยคงสภาพความเป็นผืนป่าดั้งเดิม พันธุ์ไม้ขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติ มีรายงานพบพันธุ์พืชหรือสมุนไพรหายากใกล้สูญพันธุ์หรือพืชที่ค้นพบชนิดใหม่ของโลก โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

- (0) สภาพของพืชพรรณธรรมชาติเสื่อมโทรมอย่างสิ้นเชิงยากที่จะฟื้นคืนสู่ความอุดมสมบูรณ์ได้
- (1) ความอุดมสมบูรณ์ของสังคมพืชน้อย ปรากฏร่องรอยการทำลาย หรือความเสื่อมโทรมอย่างชัดเจน
- (2) สภาพพื้นที่ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ ต้นไม้ ขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติ มีร่องรอยการถูกทำลายบ้าง แต่เล็กน้อยส่วนหนึ่งของพื้นที่มีการสูญเสียสภาพเดิมไปบ้าง
- (3) ความอุดมสมบูรณ์ของสังคมพืชอยู่ในระดับสูง ไม่มีร่องรอยการถูกทำลาย พืชพรรณขึ้นเป็นธรรมชาติ มีพันธุ์ไม้ท้องถิ่นที่หายาก ใกล้สูญพันธุ์ปรากฏอยู่ในพื้นที่

2.6.3 ความหลากหลายทางชีวภาพของสัตว์ป่า/ปะการังและสัตว์ทะเล พิจารณาจากรายงานพบสัตว์หายาก สัตว์เฉพาะถิ่น สัตว์ใกล้ สูญพันธุ์ หรือสัตว์ที่ค้นพบชนิดใหม่ของโลก และโอกาสที่จะพบเห็นสัตว์ป่าหรือร่องรอยสัตว์ป่าตามธรรมชาติ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

- (0) สภาพความหลากหลายทางชีวภาพของสัตว์ป่า/ปะการังและ/หรือสัตว์ทะเลอื่นๆ สูญสิ้นหรือเสื่อมโทรมอย่างชัดเจนยากที่จะฟื้นคืนสู่ความอุดมสมบูรณ์ได้

- (1) โอกาสน้อยที่จะพบเห็นสัตว์ป่า หรือร่องรอยสัตว์ป่า นก ผีเสื้อและแมลง /ปะการัง และสัตว์ทะเล ไม่เกิน 10 ชนิด
- (2) โอกาสปานกลางในการพบเห็นสัตว์ป่า และร่องรอยทั้งขนาดเล็ก นก ผีเสื้อและแมลง หรือสัตว์ที่ใกล้สูญพันธุ์/ปะการัง และสัตว์ทะเล ไม่เกิน 20 ชนิด
- (3) โอกาสสูงที่จะพบเห็นสัตว์ป่า และร่องรอยทั้งขนาดเล็ก ขนาดใหญ่ สัตว์ป่าหายาก นก ผีเสื้อและแมลง หรือสัตว์ที่ใกล้สูญพันธุ์ / ปะการัง และสัตว์ทะเล 20 ชนิด ขึ้นไป

2.6.4 ความเปราะบางด้านสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ พิจารณาระดับความอ่อนไหวต่อการรองรับความเปลี่ยนแปลง อันส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมท้องถิ่น จากการพัฒนาหรือกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ (พิจารณาความยากของการฟื้นฟูและระยะเวลาที่จะฟื้นฟูเป็นองค์ประกอบด้วย) โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

- (0) พื้นที่ถูกเปลี่ยนแปลงอย่างสิ้นเชิงจากสภาพธรรมชาติ พื้นที่ที่ไม่เกิดผลกระทบใดๆ เลยหากมีกิจกรรมทางการท่องเที่ยว
- (1) พื้นที่ที่สามารถรองรับกิจกรรมที่มีจำนวนคนมาก ยากต่อการถูกทำลาย มีการพัฒนาทางวัดมากหากถูกกระทบง่ายต่อการฟื้นฟูและใช้เวลาสั้น
- (2) พื้นที่อ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลง ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและความหลากหลายทางธรรมชาติบ้างแต่ก็สามารถฟื้นกลับคืนสภาพธรรมชาติได้หากใช้เวลาพักตัวพอสมควร
- (3) พื้นที่อ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงมากไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมใดๆ หรือจำนวนคนไม่มากก็ตาม เป็นพื้นที่ที่ต้องใช้ความระมัดระวังอย่างยิ่งในการเข้าถึง หากถูกกระทบยากต่อการฟื้นกลับคืนสภาพเดิม หรืออาจต้องใช้เวลาพักตัวที่นานมาก

2.6.5 สภาพภูมิอากาศที่เหมาะสมต่อการท่องเที่ยว ประเมินสภาพภูมิอากาศ อุณหภูมิ กระแสลมและการถ่ายเทของกระแสอากาศ ตลอดจนความชื้น ปริมาณน้ำฝน ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

- (0) อุณหภูมิร้อนจัด หรือ หนาวจัดมากตลอดวัน อากาศถ่ายไม่สะดวก
- (1) อุณหภูมิร้อนจัด หรือ หนาวจัดมากตลอดวัน กระแสลมพัดเบาประมาณระดับ 1 ตามมาตราส่วน ความเร็วลมของโบฟอร์ต (ความเร็วลม 1.5–4.8 กม./ชม. คิวินลอยไปตามลม ลมไม่สามารถพัดเครื่องวัดทิศทางลมให้หมุนกลับได้) ปริมาณน้ำฝนตกเบาบาง คือ ราว 250-500 มม. ต่อปี)
- (2) อุณหภูมิในช่วงวันมีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างมาก เช่น กลางคืนอุณหภูมิเย็นมาก และกลางวันร้อนมาก เป็นต้น กระแสลมพัดอ่อน ประมาณระดับ 2 ตามมาตราส่วนความเร็วของโบฟอร์ต (ความเร็วลม 6.4 - 11.3 กม./ชม คือ มีลมพัดกระทบใบหน้า ไปไม่ไหว เครื่องวัดทิศทางลมหมุนกลับไปตามแนวลมพัด ปริมาณน้ำฝนตกปานกลางคือ ราว 500–1,000 มม. ต่อปี)
- (3) อุณหภูมิอยู่ในระดับเย็นสบาย 20–25 องศาเซลเซียส อุณหภูมิ ในช่วงวันไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก กระแสลมพัดโชย ประมาณระดับ 3 ตามมาตราส่วนความเร็ว

ลมของโบฟอร์ต 12.9 - 19.3 กม./ชม คือ ใบไม้แกว่งไปมา ธงบนยอดเสาถูกลมพัดให้เหวี่ยงตรง) ปริมาณน้ำฝนตกค่อนข้างมาก คือ ราว 1,000 - 2,000 มม. ต่อปี

2.6.6 สภาพของพื้นดิน พืชคลุมดินและบริเวณโดยรอบ พิจารณาจาก ความลาดชันของพื้นที่ ชนิดของเนื้อดิน การพังทลายของดิน ความหลากหลายของชนิดพืชคลุมดินและความหนาแน่นของพืชคลุมดินของพื้นที่ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

- (0) สภาพของพื้นดิน บริเวณโดยรอบมีการปรับสภาพด้วยวัสดุที่คงทนเช่นปูน หิน หรือวัสดุก่อสร้างอื่น ๆ/มีพืชคลุมดินน้อยมาก หรือไม่มีพืชคลุมดินเลยอันเนื่องมาจากถูกทำลายหรือเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ทางเดินอย่างสิ้นเชิง
- (1) ความลาดชันน้อยกว่า 3% แต่มีระยะลาดน้อยกว่า 30 ม. เนื้อดิน sandy clay, clay loam, heavy clay, rock สภาพพื้นที่ที่มีการพังทลายต่ำ/ชนิดพืชคลุมดินไม่หลากหลายและไม่หนาแน่น (น้อยกว่า 30%)
- (2) ความลาดชันน้อยกว่า 3% แต่มีระยะลาดมากกว่า 30 ม. หรือ ความลาดชัน 3-10% แต่ระยะลาดไม่เกิน 60 ม. เนื้อดินเป็น sand, heavy sand, gravelly loam พื้นดินที่มีการพังทลายปานกลาง/ชนิดพืชคลุมดินหลากหลายและความหนาแน่นค่อนข้างดี (30%-80%) หรือชนิดพืชมีความหลากหลายดีแต่ความหนาแน่นยังไม่มากนัก (น้อยกว่า 30%)
- (3) ความลาดชันมากกว่า 10 % หรือความลาดชันน้อยกว่า 10% แต่มีระยะด้านลาดมากกว่า 60 ม. เนื้อดินเป็น silt, sine sand เป็นสภาพพื้นที่ที่มีการพังทลายสูง/ชนิดพืชคลุมดินมีความหลากหลายมากและมีความหนาแน่นสูงมาก (มากกว่า 80%)

2.6.7 สภาพทัศนียภาพและความสวยงามของทรัพยากรการท่องเที่ยว พิจารณาทัศนียภาพ มีสุนทรียภาพความงาม ก่อให้เกิดความประทับใจ อภิรมย์ สบายตา หาดทราย โขดหิน สะอาดสวยงาม พื้นที่เหมาะต่อการพักผ่อนและประกอบกิจกรรม โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

- (0) เกิดความขัดแย้งทางภูมิทัศน์ ทัศนอุจาด การบดบังทิวทัศน์ ซึ่งทำให้เสียทัศนียภาพความงามของแหล่งท่องเที่ยวอย่างสิ้นเชิง
- (1) มีสภาพภูมิทัศน์แบบธรรมดา หรือไม่กลมกลืนกับสภาพทางธรรมชาติปรากฏอยู่ในสายตา หรือขาดความงามตามธรรมชาติ
- (2) สภาพภูมิทัศน์ค่อนข้างสวยงาม แต่อาจจะไม่โดดเด่นมากนักแต่ก็ก่อให้เกิดความประทับใจ สบายตาพอควร
- (3) องค์ประกอบของสภาพแวดล้อมโดดเด่นสวยงามเป็นพิเศษ ทัศนียภาพก่อให้เกิดความประทับใจ ความอภิรมย์ อย่างยิ่ง

2.6.8 สภาพพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์เหมาะสมกับกิจกรรม พิจารณาจากศักยภาพของพื้นที่ในการประกอบกิจกรรมมีความสัมพันธ์ที่เหมาะสมกับกิจกรรม และเอื้ออำนวยต่อการรองรับการขยายตัวได้ในอนาคต โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

- (0) ศักยภาพของพื้นที่ไม่มีความพร้อมในการประกอบกิจกรรมซึ่งไม่สัมพันธ์และไม่เหมาะสมกับกิจกรรมด้าน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

- (1) ศักยภาพของพื้นที่ในการประกอบกิจกรรมมีอยู่อย่างจำกัด ยังไม่เหมาะสมสัมพันธ์กับรูปแบบกิจกรรมตลอดจนมีโอกาสน้อยในการรองรับการขยายตัวในอนาคต
- (2) ศักยภาพของพื้นที่ในการประกอบกิจกรรมมีขนาดพอสมควร มีสัมพันธ์เหมาะสมกับ รูปแบบกิจกรรม มีโอกาสระดับปานกลางในการรองรับการขยายตัวในอนาคต
- (3) ศักยภาพของพื้นที่ในการประกอบกิจกรรม มีมากเพียงพอ มีความสัมพันธ์เหมาะสมกับกิจกรรม ตลอดจนมีโอกาสมากในการรองรับการขยายตัวได้ในอนาคต

2.6.9 ศักยภาพในการเข้าถึง พิจารณาจากความใกล้ - ไกล จากถนนสายหลัก/รอง คุณภาพของเส้นทางความสะดวกและปลอดภัย สภาพเส้นทางเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในพื้นที่ มีการจัดป้ายบอกทางชัดเจน มีพาหนะประจำทาง โดยมีเวลาที่แน่นอน โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

- (0) การเข้า-ออกยากลำบากมาก ต้องใช้ความพยายามสูง ไกลจากถนนสายหลัก/รอง
- (1) มีทางเข้า-ออกแต่ยากลำบาก ขรุขระ ถนนมีหลุมบ่อ ใช้ได้บางฤดู ไม่มีป้ายบอกทางที่ชัดเจน ไม่มีบริการรถ/เรือ สาธารณะแต่ก็ไม่ไกลจากถนนสายหลัก/รอง
- (2) มีทางเข้า-ออกพร้อมและสะดวกพอสมควรสำหรับการเดินทางถนนมีหลุมแต่ใช้ได้ทุกฤดูกาลมีป้ายบอกทางเป็นบางช่วง มีบริการรถ/เรือ สาธารณะบางเวลาเท่านั้น
- (3) ทางเข้า-ออกสะดวกสบายมาก สามารถเข้าถึงได้โดยง่ายถนนคอนกรีต หรือลาดยาง มีหลุมบ่อ น้อย หรือไม่มีหลุมบ่อใช้ได้ทุกฤดูกาล มีป้ายบอกทางชัดเจนตลอดทางมีบริการรถ/เรือสาธารณะประจำโดยมีเวลาแน่นอน

2.6.10 ศักยภาพของพื้นที่ในการพัฒนาในอนาคต พิจารณาจากขนาดของพื้นที่สามารถพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานที่จำเป็นได้เพียงพอ และเอื้ออำนวยต่อการรองรับการขยายตัวของการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวได้ในอนาคต โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

- (0) ขนาดของพื้นที่ที่มีความจำกัดทางศักยภาพอย่างยิ่งไม่สามารถพัฒนาในด้านใดๆ ได้อีกเลย
- (1) ขนาดของเนื้อที่ในการประกอบกิจกรรมมีอยู่อย่างจำกัด ยังไม่เหมาะสมสัมพันธ์กับรูปแบบกิจกรรมและการรองรับการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นตลอดจนมีโอกาสน้อยในการรองรับการขยายตัวในอนาคต
- (2) ขนาดของเนื้อที่ในการประกอบกิจกรรมมีขนาดพอสมควร สามารถพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานที่จำเป็นได้ระดับปานกลาง ในการรองรับการขยายตัวในอนาคต
- (3) ขนาดของพื้นที่ในการประกอบกิจกรรม มีอยู่มากเพียงพอ สามารถพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานที่จำเป็นได้อย่างเพียงพอ ตลอดจนมีโอกาสมากในการรองรับการขยายตัวได้ในอนาคต

2.6.11 ทรัพยากรมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม (เกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศ) พิจารณาจากทรัพยากรในแหล่งท่องเที่ยวมีความเชื่อมโยง หรือเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมซึ่งมีความเกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศในพื้นที่ที่ประกอบกิจกรรม โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

- (0) ทรัพยากรในแหล่งท่องเที่ยวไม่เชื่อมโยงหรือมีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม
- (1) ทรัพยากรในแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงและเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมบ้างบางส่วน แต่น้อยมาก หรืออาจมีการกล่าวถึงในการเชื่อมโยงเรื่องราวของแหล่งท่องเที่ยวบ้าง
- (2) ทรัพยากรในแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงและเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในระดับปานกลางมีการกล่าวถึงในการเชื่อมโยงเรื่องราวระหว่างแหล่งท่องเที่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมบ่อยครั้งขณะประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยว
- (3) ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่มีคุณค่าเป็นส่วนหนึ่งของทรัพยากรในแหล่งท่องเที่ยวซึ่งมีความเกี่ยวเนื่อง หรือมีความสัมพันธ์โดยตรงกับระบบนิเวศในแหล่งท่องเที่ยวนั้น

2.6.12 ความกลมกลืนและความเหมาะสมของสิ่งอำนวยความสะดวกกับสภาพแวดล้อม

พิจารณาจากการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกเหมาะสมตามความจำเป็น เพื่อสนองความต้องการของผู้มาเยือน/นักท่องเที่ยวในการประกอบกิจกรรมนันทนาการและกิจกรรมการท่องเที่ยว อีกทั้งยังช่วยป้องกันรักษาทรัพยากรและสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว ไม่ให้เสื่อมโทรมลงอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว แต่ทั้งนี้ต้องมีความกลมกลืนสอดคล้องกับธรรมชาติและสภาพแวดล้อม โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

- (0) ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นเพื่อสนองความต้องการของผู้มาเยือน/นักท่องเที่ยว ในแหล่งท่องเที่ยวหรือมีสิ่งอำนวยความสะดวกและ/หรือสิ่งก่อสร้างแต่ไม่เหมาะสมและมีภาพลักษณ์ที่ขัดแย้งกับสภาพสิ่งแวดล้อมอย่างสิ้นเชิงทำให้เกิดผลกระทบต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างรุนแรง
- (1) มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานไว้รองรับบ้าง แต่ไม่เพียงพอต่อการรองรับนักท่องเที่ยวและขาดการวางแผนด้านการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกที่ดีพอ ไม่สามารถส่งเสริมคุณค่าให้กับแหล่งท่องเที่ยวได้ และยังส่งผลให้ทรัพยากรและสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมลงอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว
- (2) มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานไว้ เพียงพอต่อการรองรับนักท่องเที่ยว มีการวางแผนจัดการด้านสิ่งอำนวยความสะดวกตามความเหมาะสมได้รับการออกแบบให้กลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม สามารถส่งเสริมคุณค่าให้กับแหล่งท่องเที่ยวได้ดีพอสมควรและมีส่วนช่วยป้องกันการเสื่อมโทรมของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว
- (3) มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานไว้เพียงพอต่อการรองรับนักท่องเที่ยว มีการวางแผนจัดการด้านสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสมสามารถสะท้อนถึงความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ทางธรรมชาติ หรือวัฒนธรรมและมีบทบาทในการกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวได้ตระหนักถึงคุณค่าของธรรมชาติ ตลอดจนเจตนาารมณ์

ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกได้ครอบคลุมทุกมุมมองด้านการจัดการพื้นที่ เช่น

- เพื่ออำนวยความสะดวกในการประกอบกิจกรรมให้กับนักท่องเที่ยวในรูปแบบที่เรียบง่าย กลมกลืนกับธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น
- เพื่อเป็นเครื่องมือสื่อความหมาย เพื่อให้ความรู้ ความเข้าใจและความเพลิดเพลินแก่นักท่องเที่ยวในการศึกษาธรรมชาติและเรียนรู้วัฒนธรรม
- เพื่อป้องกันผลกระทบจากการท่องเที่ยวและกิจกรรมของมนุษย์ที่มีต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เช่น รววจับ สะพานเดินเท้า (Boardwalk) ฯลฯ
- เพื่อความสะดวกในการปฏิบัติงานของผู้ดูแลพื้นที่
- เพื่อเป็นแบบอย่างสำหรับนักท่องเที่ยวให้เกิดความตระหนักและมีพฤติกรรมในการรักษาสภาพแวดล้อม ช่วยป้องกันผลกระทบและช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและพลังงาน

2.6.13 การจัดการขยะ มีระบบการบริหารจัดการขยะและสิ่งปฏิกูลต่างๆ

- (0) ไม่มีอุปกรณ์รองรับขยะปล่อยให้ให้นักท่องเที่ยวทิ้งขยะโดยไม่มีเจ้าหน้าที่ดูแลและป้ายเตือน รวมถึงไม่มีระบบการจัดการจัดเก็บหรือกำจัด
- (1) อุปกรณ์รองรับขยะไม่เพียงพอต่อการรองรับ รูปแบบของภาชนะรองรับขยะไม่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม ระบบกำจัดขยะที่ถูกวิธีเหมาะสมก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในพื้นที่
- (2) มีอุปกรณ์รองรับขยะเพียงพอและเหมาะสม มีการออกแบบภาชนะรองรับขยะกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม มีป้ายเตือนทิ้งขยะให้ถูกที่ และมีระบบกำจัดขยะที่ถูกวิธี
- (3) มีอุปกรณ์รองรับขยะเพียงพอและเหมาะสมการออกแบบภาชนะรองรับขยะกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมมีระบบเก็บแยกชนิดขยะหรือมีการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง หรือหลายรูปแบบมีป้ายเตือนการทิ้งขยะและป้ายแนะนำช่วยกันลดปริมาณขยะในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และมีระบบกำจัดขยะที่มีประสิทธิภาพไม่ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม

2.6.14 การจัดการคุณภาพเสียง มีมาตรการในการป้องกันและควบคุมระดับเสียงรบกวนให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมกับแต่ละเขตการจัดการของพื้นที่หรือกิจกรรม เพื่อมิให้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว

- (0) ไม่มีมาตรการในการป้องกันและควบคุมระดับเสียงรบกวนให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมกับแต่ละเขต การจัดการของพื้นที่หรือกิจกรรม ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว
- (1) ไม่มีมาตรการในการจัดการควบคุมเสียงรบกวนหรือมีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น มีเสียงรบกวนเกิดขึ้นเป็นอย่างมากมีเสียงดังเป็นประจำตลอดเวลาก่อให้เกิดความรำคาญและส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว ระดับเสียงเกิน 70 Db

- (2) มีมาตรการในการจัดการควบคุมเสียงรบกวนในแหล่งท่องเที่ยวบางพอสมควรแต่ยังขาดความชัดเจนและเป็นรูปธรรม เช่น มีเพียงป้ายเตือนการใช้เสียงแต่ขาดมาตรการในการจัดการกับผู้ฝ่าฝืนอย่างเหมาะสมก่อให้เกิดเสียงรบกวนบ้างหรือมีเสียงดังเป็นครั้งคราวซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว ระดับเสียงที่ 55–70 Db
- (3) มีมาตรการในการจัดการควบคุมเสียงรบกวนในแหล่งท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรมสามารถสังเกตเห็นได้อย่างชัดเจน เช่น มีการจัดแบ่งและกำหนดระดับการรบกวนของเสียงในแต่ละเขตการจัดการพื้นที่และมีมาตรการจัดการกับผู้ฝ่าฝืนอย่างเหมาะสม มีการประชาสัมพันธ์ที่ชัดเจนและต่อเนื่องจนกระทั่งสามารถทำให้ไม่เกิดเสียงรบกวนในแหล่งท่องเที่ยวเป็นไปตามธรรมชาติ ระดับเสียงต่ำกว่า 55 Db

2.6.15 การจัดการคุณภาพน้ำ มีมาตรการในการบริหารจัดการคุณภาพน้ำใช้และน้ำทิ้งที่มีประสิทธิภาพ

- (0) ไม่มีมาตรการในการบริหารจัดการคุณภาพน้ำใช้ น้ำใช้ไม่มีคุณภาพและปล่อยประละเลยกับน้ำทิ้งที่เกิดจากนักท่องเที่ยวหรือการประกอบกิจกรรมภายในพื้นที่ ลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ
- (1) น้ำใช้มีคุณภาพพอใช้ลักษณะของน้ำ อาจประกอบด้วยตะกอนและมีความขุ่นบ้าง น้ำทิ้งมีระบบบำบัดน้ำเสีย แต่เป็นระบบบำบัดน้ำเสียที่ขาดประสิทธิภาพและไม่มีการควบคุมสารเคมี หรือสารอื่นใดก่อนปล่อยลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ
- (2) น้ำใช้มีคุณภาพดี น้ำมีตะกอนเพียงเล็กน้อย มีระบบบำบัดน้ำเสียที่มีประสิทธิภาพ พอใช้ มีมาตรการควบคุมสารเคมีหรือสารอื่นใดก่อนปล่อยลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ
- (3) น้ำใช้มีคุณภาพดีมาก สะอาด มีระบบบำบัดน้ำเสียที่มีประสิทธิภาพมีมาตรการควบคุมสารเคมีหรือสารอื่นใดก่อนปล่อยลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติมีการตรวจสอบ คุณภาพน้ำใช้และน้ำทิ้งอย่างต่อเนื่องตลอดจนมีการประชาสัมพันธ์หรือป้ายเตือนและแนะนำเกี่ยวกับข้อปฏิบัติในการดูแลคุณภาพน้ำให้ไม่ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม

2.6.16 การจัดการด้านความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน มีมาตรการในการควบคุมดูแลรักษาความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว

- (0) ไม่มีมาตรการในการควบคุมดูแลรักษาความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวมีความเสี่ยงต่อชีวิตและทรัพย์สินสูง ขณะประกอบกิจกรรมภายในพื้นที่
- (1) มีการจัดการด้านความปลอดภัยดีพอใช้มีการจัดเจ้าหน้าที่คอยดูแลบ้าง แต่ไม่ทั่วถึง และติดต่อไม่สะดวกไม่สามารถให้ความรู้ปลอดภัยและมั่นใจในชีวิตหรือทรัพย์สินต่อนักท่องเที่ยวได้มากเท่าที่ควร

- (2) การจัดการด้านความปลอดภัยดีปานกลาง มีการจัดเจ้าหน้าที่ดูแล มีการลงทะเบียนนักท่องเที่ยว มีการติดตั้งป้ายและสัญญาณเตือนภัยอย่างเหมาะสม มีอุปกรณ์และเครื่องมือในการแก้ไขสถานการณ์ หากเกิดกรณีฉุกเฉินสามารถสร้างความรู้สึกลปลอดภัยและมั่นใจในชีวิตหรือทรัพย์สินต่อนักท่องเที่ยวได้มากพอสมควร
- (3) มีการจัดการด้านความปลอดภัยอยู่ในระดับดีมาก มีการจัดแผนงานและอุปกรณ์เครื่องมือต่างๆ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ที่มีความพร้อมได้รับการอบรมด้านความปลอดภัย มาเป็นอย่างดี เพื่อรองรับหรือแก้ไขสถานการณ์ในกรณีเกิดเหตุฉุกเฉิน มีการลงทะเบียนประวัตินักท่องเที่ยว มีการติดตั้งป้ายเตือนภัย แนะนำและการประชาสัมพันธ์ ด้านความปลอดภัยอย่างเหมาะสมเพียงพอ สามารถสร้างความรู้สึกลปลอดภัย และมั่นใจในชีวิตหรือทรัพย์สินต่อนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างมาก

2.6.17 การจัดแบ่งเขตพื้นที่ให้เหมาะสมต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Zoning) มีรูปแบบการจัดแบ่งเขตพื้นที่ออกเป็นเขตต่างๆ ความสำคัญของระบบนิเวศ และกิจกรรมที่ยอมรับได้เพื่อให้เกิดความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพของทรัพยากรท่องเที่ยวและการใช้ประโยชน์

- (0) ไม่มีรูปแบบการจัดแบ่งเขตพื้นที่ สภาพของทรัพยากรท่องเที่ยวและการใช้ประโยชน์ในการประกอบกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่เดียวกันจะขัดแย้งกันโดยสิ้นเชิง
- (1) การจัดแบ่งเขตพื้นที่การจัดการยังไม่ชัดเจน พื้นที่ถูกแบ่งออกเป็นเขตต่างๆ อย่างหยาบๆ ไม่สามารถควบคุมกิจกรรมให้เหมาะสมสอดคล้องกับทรัพยากรได้ดีเท่าที่ควร และมีโอกาสที่จะส่งผลกระทบต่อทรัพยากรในพื้นที่ได้ง่าย
- (2) การจัดแบ่งเขตการจัดการพื้นที่ชัดเจนพอสมควร สามารถควบคุมกิจกรรมให้เหมาะสม สอดคล้องกับทรัพยากร และควบคุมผลกระทบด้านลบที่อาจเกิดขึ้นต่อพื้นที่ได้ดีพอสมควร
- (3) มีการจัดแบ่งเขตพื้นที่การจัดการอย่างชัดเจน ละเอียดอ่อน ตามรูปแบบความสำคัญของระบบนิเวศแลกิจกรรมที่ยอมรับได้ สามารถควบคุมพื้นที่และการใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพสูง สามารถควบคุมไม่ให้เกิดผลกระทบหรือเกิดผลกระทบขึ้นน้อยที่สุดต่อทรัพยากรในพื้นที่ได้

2.6.18 ความคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ (Carrying Capacity) มีมาตรการในการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวและกิจกรรม อันเหมาะสมสัมพันธ์กับขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อป้องกันผลกระทบด้านลบ ที่อาจเกิดขึ้นกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว

- (0) ไม่มีมาตรการในการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยว/กิจกรรม ให้เหมาะสมสัมพันธ์กับขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว และสิ่ง

อำนวยความสะดวก เป็นผลให้เกิดผลกระทบด้านลบกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว

- (1) มาตรการในการควบคุมขีดความสามารถในการรองรับอยู่ในระดับต่ำ ยังขาดการกำหนดระดับขีดความสามารถในการรองรับที่เหมาะสมสำหรับพื้นที่ ซึ่งมีความเสี่ยงสูงต่อการเกิดผลกระทบด้านลบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่
- (2) มีมาตรการในการกำหนด ขีดความสามารถในการรองรับที่เหมาะสม สอดคล้องกับพื้นที่พอสมควร แต่ยังคงขาดมาตรการในการควบคุม ขีดความสามารถในการรองรับที่เข้มแข็งเพียงพอ แต่ก็สามารถควบคุมได้ในระดับหนึ่ง ซึ่งช่วยลดความเสี่ยงต่อการเกิดผลกระทบด้านลบ ที่อาจเกิดขึ้นกับพื้นที่ได้ดีพอสมควร
- (3) มีมาตรการในการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับที่เหมาะสม สอดคล้องกับพื้นที่ อีกทั้งมีมาตรการในการควบคุม ขีดความสามารถในการรองรับที่เข้มแข็งจริงจัง ส่งผลให้การควบคุมผลกระทบด้านลบที่อาจเกิดขึ้นกับพื้นที่ ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด

2.6.19 มาตรการในการเฝ้าระวังและป้องกันผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม

มีการกำหนดมาตรการ แผนงานในการดูแลเฝ้าระวังและป้องกันผลกระทบ ด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

- (0) ไม่มีการกำหนดมาตรการ แผนงาน ในการดูแลเฝ้าระวังและป้องกันผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- (1) มีมาตรการป้องกันการถูกทำลายของทรัพยากร โดยการออกตรวจพื้นที่ปกติ
- (2) มีการตรวจสอบทรัพยากรในแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ จัดทำรายการชนิดและประชากรของทรัพยากรดังกล่าว และกำหนดมาตรการป้องกันการถูกทำลายของทรัพยากรอย่างเหมาะสม
- (3) มีการตรวจสอบทรัพยากรในแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ จัดทำรายการและมีการศึกษาประเมินผลกระทบของกิจกรรมทางด้านการท่องเที่ยว จำนวนนักท่องเที่ยวและอื่นๆ ว่ามีผลกระทบต่อทรัพยากรหรือไม่ ตลอดจนมีการกำหนดมาตรการในการป้องกันรักษาทรัพยากรอย่างเหมาะสม มีการติดตั้งป้ายแนะนำและประชาสัมพันธ์ถึงข้อควรปฏิบัติ ระเบียบข้อบังคับ ตลอดจนกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

2.6.20 การดำเนินการตามแผนแม่บทและ/หรือแผนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

มีการจัดทำแผนแม่บทเพื่อรองรับการขยายตัวของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่จะเกิดขึ้น และใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

- (0) ไม่มีแผนแม่บทหรือแผนการดำเนินการจัดการสิ่งแวดล้อม หรือแผนรองรับผลกระทบของการท่องเที่ยว อันอาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมระบบนิเวศ
- (1) มีแผนแม่บทในการดำเนินการทางด้านสิ่งแวดล้อมหรือแผนการจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่บ้างแต่ไม่ได้นำมาใช้หรือถูกเพิกเฉยในการนำมาปฏิบัติอย่างจริงจัง
- (2) มีการดำเนินการทางด้านสิ่งแวดล้อมหรือแผนการจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่มีการนำมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติแต่ไม่ได้มีการยึดถือจนกำหนดให้เป็นแผนหลักหรือแม่บทในการดำเนินการ
- (3) มีการดำเนินการทางด้านสิ่งแวดล้อม หรือการดำเนินการจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีการนำมาปฏิบัติอย่างจริงจังและยึดถือเป็นแผนแม่บทร่วมกัน

2.6.21 คุณภาพในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว มีการจัดการด้านการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว อำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ เพื่อสร้างความรู้สึที่ดีต่อการได้มาเยือนของนักท่องเที่ยว

- (0) ไม่มีการให้บริการและอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ แก่นักท่องเที่ยวหรือไม่สร้างความรู้สึที่ดีต่อการได้มาเยือนของนักท่องเที่ยว
- (1) มีการให้บริการแต่ขาดการจัดการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบในแต่ละส่วนงาน การประสานงานด้านต่างๆ ไม่สะดวกเท่าที่ควร
- (2) มีการจัดการด้านการบริการนักท่องเที่ยวดีพอสมควรมีการจัดส่วนงานรับผิดชอบ การประสานงานด้านต่างๆ เป็นไปได้โดยสะดวก มีการให้บริการด้านข้อมูลข่าวสารที่เพียงพอ
- (3) มีการจัดการด้านการบริการนักท่องเที่ยวไวเป็นอย่างดี มีการจัดส่วนงานรับผิดชอบชัดเจน การประสานงานสามารถทำได้อย่างรวดเร็วมีการให้บริการด้านข้อมูลข่าวสารและการบริการพื้นฐานที่จำเป็นด้านอื่นๆ ที่เหมาะสมเพียงพอ ทุกส่วนงานด้านการบริการมีใจรักในการบริการ สามารถสร้างความรู้สึที่ดีและประทับใจในการเข้ามาเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยววันั้น

2.6.22 ประโยชน์และความคุ้มค่าในการเรียนรู้ ความพึงพอใจในคุณค่าเชิงการท่องเที่ยว และคุณค่าเชิงวิชาการตลอดจนสามารถตอบสนอง ความต้องการพื้นฐานของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้อย่างครบถ้วน (Basic Needs of Ecotourist)

- (0) ไม่สามารถสร้างความพึงพอใจและตอบสนองความต้องการพื้นฐานของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศในคุณค่าเชิงการท่องเที่ยวและคุณค่าเชิงวิชาการได้
- (1) สร้างความรู้สึพึงพอใจในคุณค่าเชิงการท่องเที่ยวและคุณค่าเชิงวิชาการได้น้อย อีกทั้งยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ดีเท่าที่ควร

- (2) สามารถสร้างความรู้สึกรักพึงพอใจในคุณค่าเชิงการท่องเที่ยวและคุณค่าเชิงวิชาการได้ ในระดับปานกลาง สามารถตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ในระดับหนึ่ง
- (3) สามารถที่จะสร้างความรู้สึกรักพึงพอใจคุ่มค่าในคุณค่าเชิงการท่องเที่ยวและคุณค่าเชิงวิชาการได้เป็นอย่างมากและสามารถตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้อย่างครบถ้วน

2.6.23 รูปแบบ เนื้อหา ความรู้และ วิธีการสื่อความหมายที่เหมาะสม มีการจัดรูปแบบและวิธีการสื่อความหมายเหมาะสม ชัดเจน และมีประสิทธิภาพในการเรียนรู้ประกอบกับการมีความหลากหลายของโปรแกรมการสื่อความหมาย เช่น การสื่อความหมาย แบบ Vertical, Horizontal และ Mix อีกทั้งยังได้รับการออกแบบอย่างรอบคอบเพื่อให้สอดคล้องกับประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว เพื่อผลสัมฤทธิ์สูงสุดทางการสื่อความหมาย อีกทั้งสื่อความหมายมีความน่าสนใจ มีรูปแบบและวิธีการสื่อความหมายที่หลากหลายและเหมาะสมสอดคล้องกับประสบการณ์และความสนใจของนักท่องเที่ยว แต่ละกลุ่มตลอดจนมีการพัฒนาปรับปรุงกระบวนการหรือวิธีการสื่อความหมายอย่างต่อเนื่อง

- (0) ไม่มีการจัดการด้านการสื่อความหมายเพื่อสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวในการศึกษาเรียนรู้ ขณะที่ พื้นที่เหมาะสมและมีศักยภาพเพียงพอในการประกอบกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวนิเวศ
- (1) มีการจัดการสื่อความหมายโดยรูปแบบและวิธีการสื่อความหมายที่ปรากฏส่วนใหญ่เป็นการสื่อความหมายโดยไม่ใช่คน และการออกแบบจัดทำขาดความประณีต จึงทำให้การสื่อความหมายยังไม่น่าสนใจเท่าที่ควร โปรแกรมการสื่อความหมายไม่มีความหลากหลาย และไม่ได้รับการออกแบบ โดยเฉพาะให้สอดคล้องกับประสบการณ์ ของนักท่องเที่ยวแต่ละประเภทเท่าที่ควร
- (2) มีการจัดการด้านการสื่อความหมาย ทั้งแบบการสื่อความหมายโดยใช้คน และการสื่อความหมายโดยไม่ใช่คนการออกแบบจัดทำและการนำเสนอ มีความประณีตพอสมควร การสื่อความหมายมีความน่าสนใจดี จึงก่อให้เกิดความเข้าใจต่อนักท่องเที่ยวในระดับหนึ่ง โปรแกรมการสื่อความหมายที่หลากหลายมากขึ้น เช่นมีคู่มือศึกษา, มีการจัดปฐมนิเทศก่อน, มีการจัดป้ายสื่อความหมาย หรือมีมีคฤเทศก์ท้องถิ่นเป็นต้น มีการออกแบบโปรแกรมการสื่อความหมายที่สอดคล้องกับประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวเอื้ออำนวยต่อกระบวนการเรียนรู้ได้มากขึ้น
- (3) มีการจัดการด้านการสื่อความหมาย ซึ่งถูกออกแบบและจัดทำขึ้นอย่างประณีต มีการศึกษาและจัดทำโปรแกรมการสื่อความหมายที่หลากหลาย ทั้งแบบการสื่อความหมายโดยใช้คนบริการ และการสื่อความหมายโดยไม่ใช่คนบริการ หรือ แบบผสมผสาน ซึ่งล้วนแล้วแต่ถูกออกแบบจัดทำขึ้นให้สอดคล้องกับประสบการณ์ และความสนใจของนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่ม

โดยอาจมีการจัดนักสื่อความหมายธรรมชาติ ซึ่งมีความรู้ประสบการณ์และสามารถถ่ายทอดได้อย่างน่าสนใจอันจะส่งผลให้การสื่อความหมายบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้และนักท่องเที่ยวได้รับประโยชน์และความเพลิดเพลินจากการท่องเที่ยวมากที่สุด

2.6.24 ความหลากหลายของกิจกรรมในพื้นที่ (กิจกรรมเชิงนิเวศ) มีกิจกรรมที่หลากหลายซึ่งมีความเหมาะสมสอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่นั้นและมีความเป็นไปได้ในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้หลายประเภท เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีโอกาสเลือกประกอบกิจกรรมตามความสนใจ ได้มากขึ้น

- (0) ศักยภาพของพื้นที่นั้นนักท่องเที่ยวไม่สามารถเลือกประกอบกิจกรรมตามความสนใจให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการ
- (1) ศักยภาพของพื้นที่ต่ำและมีโอกาสน้อยในการประกอบกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถประกอบกิจกรรมได้ไม่เกิน 1 ประเภท
- (2) พื้นที่มีศักยภาพปานกลางในการพัฒนากิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งเอื้อโอกาสให้นักท่องเที่ยวสามารถประกอบกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ 2-3 ประเภท
- (3) พื้นที่มีศักยภาพสูงในการพัฒนากิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเอื้อโอกาสให้นักท่องเที่ยวสามารถประกอบกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ตั้งแต่ 4 ประเภทขึ้นไป

2.6.25 กิจกรรมมีความเหมาะสมหรือเอื้ออำนวยต่อกระบวนการสร้างจิตสำนึกแก่นักท่องเที่ยว รูปแบบกิจกรรมเป็นกิจกรรมที่เอื้ออำนวยต่อกระบวนการสร้างจิตสำนึกแก่นักท่องเที่ยวตลอดจนรูปแบบกิจกรรมมีความเหมาะสม สอดคล้องกับศักยภาพและสิ่งแวดล้อมของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นๆ

- (0) รูปแบบกิจกรรมไม่เอื้ออำนวยต่อกระบวนการสร้างจิตสำนึกแก่นักท่องเที่ยวตลอดจนไม่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับศักยภาพและสิ่งแวดล้อมของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- (1) รูปแบบกิจกรรมยังไม่สอดคล้องกับคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ที่มีอยู่ อีกทั้งรูปแบบกิจกรรมไม่ได้มุ่งเน้นให้เกิดการเรียนรู้ และเอื้ออำนวยต่อกระบวนการสร้างจิตสำนึกมากนัก
- (2) รูปแบบกิจกรรมมีความสอดคล้องกับคุณค่าและศักยภาพที่มีอยู่ของพื้นที่พอสมควร รูปแบบกิจกรรมมีการมุ่งเน้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และสร้างจิตสำนึกมากขึ้น
- (3) รูปแบบกิจกรรมมีความเหมาะสมสอดคล้องกับคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรที่มีอยู่เป็นอย่างดี อีกทั้งกิจกรรมยังมีจุดประสงค์เพื่อส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และสร้างจิตสำนึกเป็นสำคัญ

2.6.26 กิจกรรมเอื้ออำนวยหรือเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน กิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเอื้ออำนวยหรือเสริมสร้างให้สมาชิกในชุมชนมีการพัฒนาด้านกระบวนการคิด เพื่อให้เข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

- (0) กิจกรรมด้านการท่องเที่ยวไม่เอื้ออำนวยหรือก่อให้เกิดกระบวนการทางด้านความคิดต่อสมาชิกในชุมชนที่จะมุ่งเน้นสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน
- (1) กิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นตัวเร้า หรือกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนเกิดกระบวนการทางความคิดที่จะริเริ่มในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน
- (2) กิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเอื้ออำนวยหรือเสริมสร้างให้สมาชิกในชุมชนมีการพัฒนาทางด้านความคิดที่จะส่งผลให้เกิดกระบวนการการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน
- (3) กิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเอื้ออำนวยหรือเสริมสร้างให้สมาชิกในชุมชนมีการพัฒนาทางด้านความคิดและเข้ามามีบทบาทโดยมีส่วนร่วมต่อกระบวนการการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียง

2.6.27 ผลประโยชน์ต่อชุมชนด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ชุมชนได้รับประโยชน์จากการจัดการพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวซึ่งมีส่วนช่วยส่งเสริมความสามารถ ในการควบคุม ดูแล และป้องกันผลกระทบด้านลบหรือความเสื่อมโทรมของทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมให้ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมระบบนิเวศ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญหาท้องถิ่น ได้รับการสืบทอดและอนุรักษ์ไว้อย่างถูกวิธีเพื่อดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์และคุณค่าด้านสิ่งแวดล้อมตลอดจนวัฒนธรรมอันดีของชุมชน

- (0) ชุมชนไม่ได้รับประโยชน์จากการจัดการพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวซึ่งส่งผลกระทบด้านลบต่อทรัพยากรสิ่งแวดล้อมระบบนิเวศ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญหาท้องถิ่นให้เสื่อมและถดถอยลง
- (1) ชุมชนได้รับประโยชน์ค่อนข้างน้อยในการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม อีกทั้งยังไม่สามารถควบคุมความเสื่อมโทรมของทรัพยากรและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการท่องเที่ยวได้ดีเท่าที่ควร
- (2) การท่องเที่ยวส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรและวัฒนธรรมในพื้นที่และชุมชน เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพดีพอสมควรมีส่วนช่วยในการควบคุมดูแลผลกระทบด้านลบ ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่อาจเกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี
- (3) ชุมชนได้รับประโยชน์เป็นอย่างยิ่งจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของพื้นที่อันจะส่งผลให้เกิดการสืบทอดและการอนุรักษ์อย่างถูกวิธี เพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์และคุณค่าด้านสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชน

2.6.28 ผลประโยชน์ต่อชุมชนด้านเศรษฐกิจและการกระจายรายได้ ประชาชนในท้องถิ่นได้รับประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจและโอกาสที่ดี อันเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่

- (0) ประชาชนในท้องถิ่นไม่ได้รับประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจและยังเสียเปรียบองค์กรอื่นที่เกี่ยวข้อง อันเป็นผลที่เกิดขึ้นจาก การส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่
- (1) โอกาสทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับต่ำ อาจมีผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับส่วนรวม เช่น การได้รับประโยชน์จากการพัฒนาสาธารณูปโภคต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน
- (2) โอกาสทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับปานกลาง นอกจากการพัฒนาสาธารณะสมบัติแล้วยังมีโอกาสที่ประชาชนในท้องถิ่นจะสามารถหารายได้ จากกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยวได้พอสมควร
- (3) โอกาสทางเศรษฐกิจเกิดขึ้นอยู่ในระดับสูง มีโอกาสที่ประชาชนท้องถิ่นจะสามารถทำงานหรือหารายได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมทั้งสาธารณูปโภคต่างๆ อันมีผลอย่างยิ่งทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้

2.6.29 โอกาสในการสนับสนุนการพัฒนาและการมีส่วนร่วมจากภาครัฐ โอกาสในการได้รับการสนับสนุนด้านการพัฒนาต่างๆ จากองค์กรของรัฐ เอกชน และการพึ่งพาตนเองทั้งในระดับท้องถิ่น หรือระดับประเทศ เช่น โอกาสในการขอขบประมาณสนับสนุน โครงการท่องเที่ยว โอกาสในการได้รับการสนับสนุนทางวิชาการ อันเช่นองค์ความรู้ที่มีความต้องการ และเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่

- (0) ไม่ได้รับการสนับสนุนหรือไม่มีโอกาสในการพัฒนาต่างๆ จากองค์กรของรัฐ และเอกชน
- (1) โอกาสในการสนับสนุนด้านการพัฒนาจากองค์กรของรัฐ เอกชน และการพึ่งพาตนเองมีโอกาสน้อย ไม่เพียงพอ และต้องใช้เวลาานาน
- (2) โอกาสในการสนับสนุนด้านการพัฒนาจากองค์กรของรัฐ เอกชน และการพึ่งพาตนเอง มีโอกาสในระดับปานกลาง เช่น ชาวบ้านพึ่งพาตนเองในการนำงบประมาณของหมู่บ้านหรือสหกรณ์ท้องถิ่นมาลงทุนด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวได้บ้าง แต่ยังไม่เพียงพอต้องรอคอยโอกาสในการสนับสนุนจากองค์กรอื่นๆ ร่วมด้วย
- (3) มีโอกาสสูงในการได้รับการสนับสนุนจากองค์กรของรัฐ เอกชน และการพึ่งพาตนเอง ชุมชนมีความเข้มแข็ง และมีเงินทุนในการส่งเสริมและการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนของตน อีกทั้งยังได้รับโอกาสในการสนับสนุนจากองค์กรอื่นๆ อย่างเต็มที่อีกด้วย

2.6.30 ความเข้มแข็งและการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น การที่ชุมชนให้การยอมรับหรือแสดงความต้องการในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนเพื่อที่จะรองรับนักท่องเที่ยว/คนต่างถิ่นเข้าไปเที่ยวชม ศึกษาขนบธรรมเนียมประเพณีตลอดจนวัฒนธรรมวิถีชีวิตของชุมชน และโอกาสที่คนใน

ชุมชนจะได้มีส่วนร่วมในกระบวนการคิด ตัดสินใจ และร่วมกำหนดนโยบายตลอดจนแผนแม่บท การพัฒนาการท่องเที่ยวในอนาคตของชุมชนของตน

- (0) ชุมชนไม่ให้การยอมรับหรือไม่ต้องการ การจัดการท่องเที่ยวในชุมชน ทำให้คนในชุมชนไม่มีโอกาสได้มีส่วนร่วมในกระบวนการคิด ตัดสินใจ และร่วมกำหนดนโยบายตลอดจนแผนแม่บท การพัฒนาการท่องเที่ยวในอนาคตของชุมชนของตน
- (1) คนในชุมชนส่วนน้อยที่ให้การยอมรับในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน หรือการที่จะให้คนต่างถิ่นเข้ามาเที่ยวชม ศึกษาขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมของชุมชนไม่ให้ความสนใจหรือเข้าร่วมในการกำหนดนโยบาย และแผนแม่บทการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน
- (2) คนในชุมชนบางส่วนให้การยอมรับในการที่จะจัดการท่องเที่ยวหรือให้นักท่องเที่ยวคนต่างถิ่นเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนของตน ประชาชนให้ความสนใจและอยากมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมวางแผนคิดตัดสินใจในการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนของตนพอสมควร
- (3) คนในชุมชนส่วนใหญ่ให้การยอมรับและมีความต้องการอย่างยิ่งในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว/คนต่างถิ่นเข้าไปเที่ยวชม ศึกษาขนบธรรมเนียมประเพณีตลอดจนวัฒนธรรมของชุมชน อีกทั้งยังมีโอกาสในการมีส่วนร่วมในกระบวนการคิด-ตัดสินใจ และร่วมกำหนดนโยบายตลอดจนแผนแม่บทในการพัฒนาการท่องเที่ยวในอนาคตของชุมชนของตน

2.6.31 ความตระหนักต่อผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมของบริษัทธุรกิจ ชุมชน องค์กรพื้นที่ และนักท่องเที่ยว ทุกฝ่ายมีความตระหนักและเข้าใจร่วมกันถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมในพื้นที่ อันจะสามารถเกิดจากการดำเนินการด้านการท่องเที่ยว

- (0) ทุกฝ่ายไม่มีความตระหนักและไม่เข้าใจถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมในพื้นที่ อันเกิดจากการดำเนินการด้านการท่องเที่ยว
- (1) ทุกฝ่ายยังขาดความตระหนักและความเข้าใจร่วมกันถึงบทบาท และความสำคัญของการกระทำของตนต่อผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของชุมชน
- (2) ทุกฝ่ายมีความตระหนักและความเข้าใจพอสมควร
- (3) ทุกฝ่ายมีความตระหนักและความเข้าใจร่วมกันเป็นอย่างดี ตอบบทบาทหน้าที่ และผลกระทบที่ตนอาจกระทำขึ้นทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจของตนที่จะมีต่อ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมชุมชน จึงทำให้ทุกฝ่ายมีความระมัดระวัง และคำนึงถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นเป็นสำคัญ

จากการศึกษาการวัดเชิงคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ของ ดรรชนี เอมพันธุ์ และคณะ (2549) และการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ ของ จิตศักดิ์ พุฒจรร

(2546) ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ถึงการนำเลือกนำไปใช้ประโยชน์ในการวิจัยนี้ พบว่า ของ ดร.รชนี เอมพันธุ์ และคณะ (2549) ซึ่งมีการวัดเชิงคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เพื่อป้องกันคุณภาพของแหล่งและการจัดการแหล่งเพื่อตอบสนองหรือรองรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ ด้านคุณภาพของทรัพยากร ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก บริการและการสื่อความหมาย ด้านการจัดการผลกระทบสิ่งแวดล้อม ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านการบริหารจัดการ มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย และมีตัวชี้วัดละเอียด หลากหลายในประเด็นของการนำไปสำรวจพื้นที่ซึ่งมีเหมาะสมตามลักษณะเฉพาะของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติทางทะเล

2.7 มาตรฐานการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประเทศไทย

กรมการท่องเที่ยว (2550) ได้จัดทำมาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ 2 มาตรฐาน ดังนี้

2.7.1 มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นแนวทางที่สำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ธรรมชาติเพื่อรักษาระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งการป้องกันและลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการท่องเที่ยว ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวและประสานประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจให้กับท้องถิ่น รวมทั้งการให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้น สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ได้การจัดทำดัชนีชี้วัดมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้น เพื่อให้หน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลแหล่งท่องเที่ยวได้นำไปใช้เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวของตน และยังสามารถใช้เป็นสิ่งบ่งบอกให้นักท่องเที่ยวรับรู้ในคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว และมีส่วนสำคัญในการตัดสินใจเลือกใช้บริการ ซึ่งหมายถึงการเพิ่มขึ้นของรายได้ของประเทศด้วย รวมทั้งเป็นการเพิ่มมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประเทศไทยให้เป็นที่ยอมรับทั้งในและต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น

มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีหลักเกณฑ์องค์ประกอบ 4 ประการ คือ ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน การจัดการด้านการให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก และการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยว ทั้งนี้ในแต่ละองค์ประกอบจะมีดัชนีชี้วัดความมีศักยภาพ ความมีประสิทธิภาพและความมีคุณภาพ เพื่อใช้ในการประเมินมาตรฐานของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นด้วย

2.7.1.1 องค์ประกอบที่ 1 ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในการประเมินมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ องค์ประกอบในเรื่องของศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในการที่จะจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นว่ามีความสำคัญที่สุด ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรจะเป็นแหล่งธรรมชาติที่สามารถก่อให้เกิดความพอใจในการเรียนรู้และสัมผัสกับระบบนิเวศ อาจจะมี ความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ลักษณะวัฒนธรรมที่มีวิถีชีวิตแบบธรรมชาติ หรือเป็นส่วนหนึ่งในระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ นอกจากนี้ การคำนึงถึงความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวเป็นสิ่งหนึ่งที่สำคัญในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแหล่งธรรมชาติ จากแนวคิดดังกล่าว ศักยภาพของแหล่งธรรมชาติในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงสามารถสรุปดัชนีมาตรฐานคุณภาพได้ 4 ดัชนี ได้แก่ 1) แหล่งธรรมชาติมีจุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยวและเรียนรู้ 2) มี

ความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งธรรมชาติ 3) แหล่งธรรมชาติมีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น และ 4) ความปลอดภัยของแหล่งธรรมชาติในการท่องเที่ยว

2.7.1.2 องค์ประกอบที่ 2 การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน การประเมินมาตรฐานด้านการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืนจะต้องพิจารณาการจัดการใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการใช้ประโยชน์ในแหล่งท่องเที่ยว โดยอาศัยหลักการจำแนกเขตการจัดการและการประเมินขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ ด้านการบริการนักท่องเที่ยว ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและวัฒนธรรมท้องถิ่น และด้านการติดตามและการประเมินการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยว จากแนวคิดดังกล่าวองค์ประกอบนี้จึงสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ดัชนี ได้แก่ 1) การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของตัวแหล่งท่องเที่ยว 2) การจัดการด้านบริการนักท่องเที่ยว 3) การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว และ 4) การจัดการด้านการติดตามและการประเมินการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่อันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว

2.7.1.3 องค์ประกอบที่ 3 การจัดการด้านการให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก การจัดการด้านการเรียนรู้และการสร้างจิตสำนึกจะพิจารณาจากการดำเนินงานขององค์กรที่ดูแลรับผิดชอบพื้นที่ในการสร้างเสริมจิตสำนึกและการเรียนรู้ในเรื่องคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แก่นักท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่ ผู้ประกอบการ และชุมชนท้องถิ่นที่อยู่โดยรอบแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งองค์ประกอบนี้ประกอบด้วย 4 ดัชนี ได้แก่ 1) มีศูนย์บริการที่ให้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวและความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว 2) มีการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวในด้านการประหยัดพลังงานและการกำจัดของเสียอย่างถูกวิธี 3) มีการให้ความรู้ถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและการอนุรักษ์กับพนักงานนำเที่ยว นักท่องเที่ยว และชุมชนที่อยู่โดยรอบพื้นที่ และ 4) มีบุคลากรที่มีความรู้เรื่องระบบนิเวศ และการอนุรักษ์ให้บริการด้านความรู้แก่นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการท่องเที่ยว และชุมชน

2.7.1.4 องค์ประกอบที่ 4 การมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยว การเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบต่างๆ จะช่วยให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งจะทำให้ชุมชนท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ เป็นการช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอีกด้วย องค์ประกอบนี้ประกอบด้วย 2 ดัชนี ได้แก่ 1) ชุมชนท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว และ 2) ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว

2.8 มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติประเภทเกาะ

ศักดิ์อนันต์ ปลาทอง และศศิณ เฉฉิมลาภ (2548) ได้กล่าวถึง เกาะ ไว้ว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เนื่องจากเกาะมีสภาพภูมินิเวศและทรัพยากรธรรมชาติที่มีความหลากหลายทั้ง ชายหาด หน้าผา แลนม ภูเขา ถ้ำ น้ำตก ลำธาร ฯลฯ ซึ่งเกาะในประเทศไทยมีจำนวนมากมายกว่า 700 เกาะ โดยเกาะส่วนมากในทะเลไทยยังมีสภาพที่สมบูรณ์ แต่เมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นเกาะที่สวยงามสมบูรณ์เหล่านั้นก็ย่อมได้รับผลกระทบจากกิจกรรมท่องเที่ยวที่ขยายตัวขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งมีทั้งที่ดำเนินการอย่างถูกต้องและมีการบุกรุกพื้นที่ธรรมชาติ ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพธรรมชาติ ทั้งทัศนียภาพที่ถูกทำลาย สภาพของระบบนิเวศที่

เสียสมดุล ปัญหาด้านของเสีย ฯลฯ การพัฒนาและส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ขาดการวิเคราะห์ถึงศักยภาพของพื้นที่ ขาดความเข้าใจถึงสภาพทางธรรมชาติของพื้นที่ และการขาดมาตรการที่เหมาะสมในการควบคุม ดูแลการขยายตัวของกิจกรรมการท่องเที่ยวก่อให้เกิดความเสียหายต่อแหล่งท่องเที่ยวประเภทเกาะเป็นอย่างมาก ประกอบกับนโยบายการเปิดพื้นที่เกาะใหม่เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่โดยมิได้คำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับที่มีอยู่อย่างจำกัดของพื้นที่เกาะแต่ละแห่ง ดังนั้น การกำหนดกรอบหรือเกณฑ์มาตรฐานด้านการท่องเที่ยวประเภทเกาะให้ชัดเจนจึงมีความจำเป็นทั้งสำหรับพื้นที่เกาะที่ได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวแล้วและพื้นที่เกาะที่มีศักยภาพในการที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ทั้งนี้ เพื่อให้หน่วยงานที่รับผิดชอบหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดูแลแหล่งท่องเที่ยว ได้นำเกณฑ์มาตรฐานดังกล่าวไปเป็นแนวทางในการพัฒนารวมทั้งเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวประเภทเกาะ เพื่อยกระดับมาตรฐานในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทเกาะให้เป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทั้งในด้านของคุณภาพของสถานที่ท่องเที่ยวซึ่งจะเป็นข้อมูลสำคัญที่มีผลต่อการเลือกใช้บริการแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ รวมทั้งเพื่อให้การพัฒนาการท่องเที่ยวประเภทเกาะที่เกิดขึ้นนั้นเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน แหล่งธรรมชาติประเภทเกาะ สามารถแบ่งออกตามสภาพการพัฒนาได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ เกาะที่มีการพัฒนาแล้ว ซึ่งจะมีลักษณะที่มีการพัฒนาโดยมนุษย์แล้ว มีผู้รู้จักและ เข้าไปท่องเที่ยวยังเกาะเหล่านี้แล้ว และเกาะที่ยังไม่ได้รับการพัฒนา คือเกาะที่ยังไม่มีคนรู้จักหรือยังไม่มีการบุกเบิกเข้าไปพัฒนาเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งมักจะเป็นเกาะขนาดกลางหรือขนาดเล็ก เกาะประเภทนี้จะยังคงสภาพธรรมชาติเดิมอยู่

โดยธรรมชาติแล้วพื้นน้ำรอบเกาะนั้นเป็นปราการป้องกันการบุกรุกทำลายของพื้นที่เกาะจากมนุษย์ได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม นโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ขาดความเข้าใจและการวิเคราะห์ถึงศักยภาพของพื้นที่เกาะในการรองรับกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ ประกอบกับความสวยงามและความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติอันเป็นสิ่งดึงดูดให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวประเภทต่างๆ ขึ้นในพื้นที่เกาะ จึงเป็นตัวเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพธรรมชาติของพื้นที่เกาะได้ การเข้าไปใช้ประโยชน์เพื่อกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่เกาะนั้นมีกิจกรรมต่างๆ เป็นจำนวนมาก ทั้งการเล่นน้ำ การดำน้ำดูปะการัง การดูนก การพักผ่อน และการตั้งแคมป์ริมชายหาด ฯลฯ ซึ่งกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้นส่งผลกระทบต่อสภาพธรรมชาติและระบบนิเวศของเกาะอันอาจก่อให้เกิดการเสียสมดุลของระบบนิเวศได้ กิจกรรมการท่องเที่ยวดังกล่าวจำเป็นต้องตระหนักถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อสภาพธรรมชาติดั้งเดิมของเกาะ และควรพิจารณาถึงมาตรการในการป้องกันและลดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่เกาะ ดังนั้น การกำหนดเกณฑ์มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวประเภทเกาะนั้น นอกจากจะเน้นไปที่คุณค่าหรือความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวประเภทเกาะที่มีศักยภาพในการดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยว เข้าไปเยี่ยมชมแล้ว ยังพิจารณาถึงความเหมาะสมในการจัดการการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพธรรมชาติดั้งเดิม และศักยภาพด้านการท่องเที่ยวอีกด้วย

มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติประเภทเกาะ ประกอบด้วยองค์ประกอบพื้นฐาน 3 ด้าน ได้แก่

2.8.1 องค์ประกอบที่ 1 คุณค่าด้านการท่องเที่ยวและความเสี่ยงต่อการถูกทำลาย หมายถึง คุณค่าหรือความสำคัญของแหล่งธรรมชาติประเภทเกาะ ซึ่งเกิดขึ้นจากหลายองค์ประกอบ ทั้งในด้านความสำคัญของแหล่งธรรมชาติที่มีต่อระบบนิเวศ ความสำคัญต่อมนุษย์จากการเข้าไปใช้ประโยชน์จากแหล่งธรรมชาติ คุณค่าทางด้านการศึกษา และคุณค่าทางด้านจิตใจ รวมถึงความเสี่ยงต่อการถูกทำลายของแหล่งธรรมชาติ ซึ่งหมายถึงภาวะของปัจจัยต่างๆ ที่อยู่รอบสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติของเกาะที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติด้านใดด้านหนึ่ง ปัจจัยต่างๆ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมธรรมชาตินั้น อาจมาจากภัยธรรมชาติที่มนุษย์ไม่สามารถคาดการณ์ได้ล่วงหน้าหรือคาดการณ์ล่วงหน้าได้ แต่ไม่สามารถยับยั้งภัยธรรมชาตินั้นได้ และอีกประการหนึ่งเกิดจากการกระทำของมนุษย์ซึ่งอาจจะตั้งใจหรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านลบขึ้นกับสิ่งแวดล้อมได้เกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินคุณค่าและความดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวประเภทเกาะ ประกอบด้วยปัจจัยหลักที่ใช้ในการพิจารณา 2 ด้าน ได้แก่

2.8.1.1 คุณค่าด้านการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 18 ดัชนีชี้วัด ได้แก่ 1) สภาพของเกาะ 2) ขนาดของเกาะ 3) สภาพป่าธรรมชาติ 4) ภูเขาที่อยู่บนเกาะ 5) น้ำจืด 6) ความงามของถ้ำ 7) ความงามของน้ำตก 8) ความงามของชายหาด 9) แนวปะการัง 10) ภูเขาทะเลหรือสาหร่ายทะเล 11) ความชุ่มชื้นของน้ำทะเลโดยปกติ 12) สัตว์จำพวกนก 13) สัตว์ประจำถิ่นหรือสัตว์หายาก 14) สัตว์น้ำ 15) ตำนานหรือเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้อง 16) สถานที่ที่เป็นที่เคารพ เช่น สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ 17) เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่เคยเกิดขึ้นบนเกาะ และ 18) แหล่งโบราณสถานและ/หรือโบราณวัตถุที่สำคัญ

2.8.1.2 ความเสี่ยงต่อการถูกทำลาย ประกอบด้วย 5 ดัชนีชี้วัด ได้แก่ 1) การกัดเซาะของชายฝั่งโดยคลื่น 2) กิจกรรมที่ก่อให้เกิดการทำลายสภาพธรรมชาติบริเวณชายฝั่ง 3) สภาพการถูกรบกวนจากโรงแรม/รีสอร์ต/บังกะโล 4) สภาพการถูกรบกวนจากการสร้างที่อยู่อาศัยของประชาชน ในพื้นที่ และ 5) ภัยธรรมชาติที่ก่อให้เกิดการทำลายสภาพของเกาะ

2.8.2 องค์ประกอบที่ 2 ศักยภาพในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว หมายถึง องค์ประกอบต่างๆ ที่มีส่วนช่วยเสริมแหล่งธรรมชาตินั้นๆ ให้มีความเหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยว เช่น แหล่งธรรมชาติอาจมีสภาพธรรมชาติที่สวยงามมาก หากแต่ขาดความสะดวกในการเข้าถึงสามารถรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวได้น้อย ขาดความปลอดภัย ในการท่องเที่ยว หรือมีข้อจำกัดสูงในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน สำหรับศักยภาพในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว มีเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณา 4 ด้าน ได้แก่

2.8.2.1 ศักยภาพในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 3 ดัชนีชี้วัด ได้แก่ 1) โอกาสในการเป็นแหล่งดูสัตว์ 2) โอกาสในการเป็นแหล่งดูพันธุ์พืช และ 3) ความหลากหลายของกิจกรรม การท่องเที่ยว

2.8.2.2 การเข้าถึง ประกอบด้วย 3 ดัชนีชี้วัด ได้แก่ 1) การเดินทางเข้าถึงเกาะ 2) ความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวบริเวณเขตบริการ และ 3) ความเชื่อมโยงกับเส้นทางท่องเที่ยวหลัก

2.8.2.3 ความปลอดภัย ประกอบด้วย 2 ดัชนีชี้วัด ได้แก่ 1) การเกิดเหตุอันตรายต่อนักท่องเที่ยวจากภัยธรรมชาติ และ 2) การเกิดเหตุอันตรายต่อนักท่องเที่ยวจากปัจจัยอื่น

2.8.2.4 ศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 2 ดัชนีชี้วัด ได้แก่

1) ความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวของตัวแหล่งท่องเที่ยว และ 2) ความร่วมมือขององค์กรท้องถิ่น ภาคเอกชน และหน่วยงานรัฐในการพัฒนาการท่องเที่ยว

2.8.3 องค์ประกอบที่ 3 การบริหารจัดการ หมายถึง ความสามารถในการควบคุม ดูแล การดำเนินงาน การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

2.8.3.1 การจัดการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ประกอบด้วย การจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติ การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม และการจัดการด้านการท่องเที่ยว

2.8.3.2 การจัดการด้านการศึกษาและการสร้างจิตสำนึก พิจารณาจากการทำงานขององค์กรที่ดูแลรับผิดชอบพื้นที่ในการสร้างเสริมจิตสำนึกและการเรียนรู้ในเรื่องคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้แก่นักท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่ ผู้ประกอบการ และชุมชนท้องถิ่นที่อยู่โดยรอบแหล่งท่องเที่ยว

2.8.3.3 การจัดการด้านเศรษฐกิจและสังคม พิจารณาจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรม การท่องเที่ยวโดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนหรือชุมชนได้มีส่วนร่วมในการคิด การพิจารณาตัดสินใจ การดำเนินการและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อประชาชนหรือชุมชนนั้นๆ รวมทั้งการกระจายรายได้หรือผลประโยชน์สู่ท้องถิ่น

การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวประเภทเกาะในประเทศไทย สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทตามหน่วยงานหรือองค์กรที่รับผิดชอบ ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวที่บริหารจัดการโดยหน่วยงานราชการส่วนกลาง เช่น อุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เป็นต้น และแหล่งท่องเที่ยวที่บริหารจัดการโดยท้องถิ่นและหน่วยงานอื่นๆ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลเทศบาล ที่ดินส่วนตัวของเอกชน เป็นต้น ข้อแตกต่างระหว่างแหล่งท่องเที่ยวที่ดูแลโดยหน่วยงานราชการส่วนกลางและแหล่งท่องเที่ยวที่ดูแลโดยท้องถิ่น คือ แหล่งท่องเที่ยวที่หน่วยงานราชการส่วนกลางดูแลจะมีนโยบาย แผนงาน และโครงการในการจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติที่ชัดเจน รวมถึงในด้านงบประมาณและบุคลากร แต่แหล่งท่องเที่ยวที่ดูแลโดยท้องถิ่นส่วนมากมักจะขาดระบบการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมที่เป็นภาพรวมในระยะยาว ทำให้แหล่งท่องเที่ยวมีโอกาสที่จะเสื่อมโทรมได้ง่ายกว่า อย่างไรก็ตามแหล่งท่องเที่ยวที่บริหารจัดการโดยหน่วยงานท้องถิ่นสามารถเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพื้นที่ของตน ได้มากกว่า รวมทั้งเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนท้องถิ่นอีกด้วย

2.9 เกณฑ์ประเมินการบริหารจัดการของแหล่งท่องเที่ยวประเภทเกาะ

ศักดิ์อนันต์ ปลาทอง และศศิณ เฉลิมลาภ.(2548) ยังได้กำหนดเกณฑ์ที่ใช้ประเมินการบริหารจัดการของแหล่งท่องเที่ยวประเภทเกาะ ประกอบด้วย 2 ด้าน ได้แก่ การจัดการด้านการอนุรักษ์และรักษาสิ่งแวดล้อม และการจัดการด้านการท่องเที่ยว โดยมีดัชนีชี้วัดย่อยดังต่อไปนี้

2.9.1 การจัดการด้านการอนุรักษ์และรักษาสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย 7 ดัชนีชี้วัด ได้แก่ 1) การจัดกิจกรรมที่เหมาะสม 2) การจัดการด้านภูมิทัศน์และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของพื้นที่ 3) การจัดการขยะมูลฝอยและการรักษาความสะอาด 4) การจัดการน้ำเสีย 5) มาตรการป้องกัน

ผลกระทบต่อพื้นที่เปราะบาง 6) การให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว 7) การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของแหล่งท่องเที่ยว

2.9.2 การจัดการด้านการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 7 ดัชนีชี้วัด ได้แก่ 1) การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก 2) ความพร้อมของสาธารณูปโภคพื้นฐาน 3) การควบคุมกิจกรรมการท่องเที่ยว 4) มาตรการด้านความปลอดภัยและระบบเตือนภัย 5) การให้บริการ 6) การจัดการด้านการมีส่วนร่วม 7) การประสานงานระหว่างหน่วยงานที่ดูแลพื้นที่แต่ละส่วนของเกาะ

จากมาตรฐานเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่กล่าวข้างต้นนั้น เป็นมาตรฐานที่สามารถนำมาใช้ในการกำหนดมาตรฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติได้ แต่ในปัจจุบันหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังไม่มีนำมาใช้ให้เห็นเป็นรูปธรรมและไม่เกิดประโยชน์เท่าที่ควร เพราะฉะนั้น เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอุทยานแห่งชาติควรมีการทบทวนและนำมาตราฐานที่เหมาะสมกับตัวแหล่งมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เพื่อดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรที่มีคุณค่าและยั่งยืนสืบไป

2.10 มาตรฐานการท่องเที่ยวทางทะเลของต่างประเทศ

จากมาตรฐานนันทนาการทางทะเลและชายฝั่งซึ่งสมาชิกประชาคมฮาวายตะวันตก (Members of the West Hawaii's Community) ได้กำหนดขึ้นนั้น ประกอบด้วยมาตรฐานใน 3 ด้าน ได้แก่ มาตรฐานสำหรับนันทนาการด้านสัตว์ป่า มาตรฐานสำหรับกิจกรรมนันทนาการดำน้ำ และ มาตรฐานสำหรับกิจกรรมนันทนาการชายฝั่ง (Members of the West Hawaii's Community 2009) โดยมาตรฐานแต่ละด้านมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.10.1 มาตรฐานสำหรับนันทนาการด้านสัตว์ป่า

Members of West Hawaii's Community (2009) ได้กำหนดมาตรฐานในด้านนี้โดยให้ความสำคัญในประเด็นต่างๆ ดังนี้ 1) การลดผลกระทบจากกิจกรรมนันทนาการที่มีต่อสิ่งแวดล้อม 2) การให้ความรู้ด้านธรรมชาติศึกษาแก่เจ้าหน้าที่และผู้ให้บริการ 3) แนวปฏิบัติสำหรับการชมสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังขนาดเล็ก 4) แนวปฏิบัติในการชมปลาโลมา 5) แนวปฏิบัติในการชมปลากะเบนราหู 6) แนวปฏิบัติในการชมสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมในทะเล ได้แก่ วาฬ โลมา และแมวน้ำ 6) แนวปฏิบัติในการชมเต่าทะเล และ 7) ความปลอดภัย ซึ่งมาตรฐานโดยทั่วไปนั้นผู้ให้บริการจะต้องเป็นตัวอย่างและเป็นผู้นำการปฏิบัติต่อสัตว์ทะเล ปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบที่กำหนด และให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว ส่วนเรือทุกประเภทที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว และการประกอบกิจกรรมนันทนาการทุกประเภทที่อาจมีปฏิสัมพันธ์กับสัตว์ป่า จะต้องเป็นไปตามมาตรฐานการท่องเที่ยวที่กำหนดไว้ ซึ่งข้อปฏิบัติในการประกอบกิจกรรมนันทนาการด้านต่างๆ มีรายละเอียดดังนี้

2.10.1.1 กิจกรรมชมเต่าทะเล เต่าทะเลเป็นสัตว์ที่อยู่ภายใต้ข้อบัญญัติการคุ้มครองชนิดพันธุ์ที่ใกล้สูญพันธุ์ (Endangered Species Act 1973[ESA]) ซึ่งห้ามสัมผัส ห้ามให้อาหาร ห้ามเลี้ยง หรือกระทำการใดๆที่เป็นการรบกวน ผู้ให้บริการนันทนาการทางทะเล มักคุกคาม ลูกเรือ รวมถึงผู้ปฏิบัติหน้าที่รอบพื้นที่ของอาศัยของเต่าทะเลจะต้องปฏิบัติตามข้อปฏิบัติในการชมเต่าทะเล ซึ่ง Members of West Hawaii's Community (2009) กล่าวไว้ดังนี้ 1) สนับสนุนกิจกรรมท่องเที่ยวในการอนุรักษ์เต่าทะเล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเป็นอาสาสมัคร 2) มีส่วนร่วมในการเป็นเครือข่ายและ

ขยายเครือข่ายการอนุรักษ์ 3) ไม่ซื้อผลิตภัณฑ์ที่มาจากส่วนใดส่วนหนึ่งของเต่าทะเล 4) เมื่ออยู่บนเรือควรดับเครื่องเรือเพื่อชมเต่าทะเล ใบบัดเรืออาจเป็นอันตรายต่อเต่าทะเลได้ 5) ไม่เข้าใกล้เต่าทะเลมากเกินไป ไม่ว่ายน้ำด้านหน้า ด้านบน หรือด้านล่างของลำตัวเต่าทะเล โดยควรสังเกตจากด้านข้าง เคลื่อนที่ช้าๆขณะชมเต่าทะเล รับประทานอาหารเมื่อเต่าทะเลเริ่มแสดงอาการตื่นตระหนก 6) หลีกเลี่ยงการคุกคามเต่าทะเลไม่ว่าจะเป็นการจับ ทำร้าย แตะต้องหรือขี่ 7) เก็บขยะในน้ำทันทีที่พบเห็น เนื่องจากเต่าทะเลอาจเข้าใจผิดและกินเข้าไปเป็นอาหาร

2.10.1.2 กิจกรรมชมกระเบนราหู ผู้ให้บริการจะต้องเผยแพร่เอกสารแนะนำที่อธิบายแนวปฏิบัติในการชมกระเบนราหูให้กับนักท่องเที่ยวได้อ่านทำความเข้าใจ ไต้พามาสเตอร์และช่างภาพวีดีทัศน์จะต้องดูแลให้นักดำน้ำทุกคนอยู่ในเขตวงกลมของไฟที่ใช้ให้แสงสว่างใต้น้ำขณะชมกระเบนราหู และนำนักดำน้ำทุกคนกลับเรือ นอกจากนี้ไต้พามาสเตอร์และช่างภาพวีดีทัศน์ยังจะต้องจัดการให้นักดำน้ำทุกคนมีโอกาสที่พบเห็นกระเบนราหูเท่าเทียมกันทุกคน

2.10.2 มาตรฐานสำหรับกิจกรรมนันทนาการดำน้ำ การดำน้ำเชิงนิเวศ (Ecological Diving) มีเป้าหมายสำคัญประการหนึ่งคือ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักดำน้ำ เริ่มตั้งแต่การดำน้ำที่ถูกหลัก การเลือกน้ำหนักตะกั่วที่เหมาะสมกับตัวเอง การควบคุมการลอยตัวกลางน้ำ แทนที่จะต้องทิ้งตัวคุกเข่าหรือยืนบนปะการัง การดูแลสายอากาศ สายวัดความดันอากาศในถังไม่ให้ระเกะระกะไปเกี่ยวกับปะการัง วิธีการตีฟินเมื่ออยู่ใกล้แนวปะการัง การปรับแรงลอยตัวเมื่ออยู่ใกล้แนวปะการัง ความรู้เหล่านี้มักไม่ค่อยมีการสอนมากนักในหลักสูตรการดำน้ำ SCUBA, Open Water ทั่วๆ ไป ดังนั้น ระหว่างการท่องเที่ยวดำน้ำคู่ปะการังจึงควรเพิ่มเติมเนื้อหาเหล่านี้ ต้องสร้างจิตสำนึกให้กับนักดำน้ำว่า นักดำน้ำที่ดีจะต้องคิดอยู่เสมอว่ากิจกรรมที่ตัวเองทำส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมบ้าง เช่น เรือที่ไปมีระบบห้องน้ำอย่างไร ระบบการทิ้งขยะ และการบำบัดน้ำเสียเป็นอย่างไร เป็นต้น นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวควรใส่ใจระบบการให้การศึกษา การจัดการการท่องเที่ยวของบริษัทนำเที่ยวด้วยว่ามีการดำเนินกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือไม่ อย่างไร

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวมีส่วนทำให้ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม ดังนั้น เพื่อให้การท่องเที่ยวกับการอนุรักษ์ควบคู่ไปด้วยกันและสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน จึงต้องนำแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาใช้ เพราะถ้าให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวเข้าใจในความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตชนิดต่างๆ รวมทั้งสิ่งแวดล้อม นักท่องเที่ยวก็จะลดกิจกรรมที่จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมลง แต่จะไม่ให้เกิดผลกระทบเลยนั้นคงเป็นไปได้ เพียงแค่นักท่องเที่ยวคนหนึ่งปีศาจขณะดำน้ำ ซึ่งปีศาจจะมีปริมาณไนโตรเจนสูง ก็จะส่งผลต่อการเพิ่มปริมาณสารอาหารในน้ำได้ และทำให้สาหร่ายมีเพิ่มมากขึ้นในแนวปะการัง ซึ่งเป็นการแย่งพื้นที่ลงเกาะระหว่างสาหร่ายและปะการัง และการท่องเที่ยวแบบนี้จะประสบความสำเร็จได้ต้องเริ่มตั้งแต่ผู้บริหาร พนักงาน เจ้าหน้าที่ และมีคหุเทศก์ของบริษัทท่องเที่ยว ทุกคนต้องมีความรู้ความเข้าใจในระบบนิเวศ เพื่อจะได้จัดกิจกรรมและรูปแบบการนำชมที่ถูกต้องเหมาะสม ซึ่งในปัจจุบัน มักเป็นการท่องเที่ยวที่ต้องพึ่งพาธรรมชาติ (Nature-Based Tourism) หรือการท่องเที่ยวในระบบนิเวศ (Tourism in Ecosystem) มากกว่าจะเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กล่าวคือ มีคหุเทศก์พานักท่องเที่ยวไปเดินป่า แล้วบอกแค่เพียงว่าต้นไม้ต้นนั้นคือต้นอะไร

อีกหนึ่งตัวอย่างที่มีคหุเทศก์หรือบริษัททัวร์หลายบริษัทนิยมทำกันเมื่อนักท่องเที่ยวไปดำน้ำตื้น คือ การให้อาหารปลาเพื่อดึงดูปลามาให้นักท่องเที่ยวชม แล้วเรียกการท่องเที่ยวแบบนี้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งการให้อาหารปลานั้นจะกระทบต่อห่วงโซ่อาหารของสิ่งมีชีวิตในบริเวณนั้นๆ

นอกจากกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวในระบบนิเวศ ที่ต้องมีกระบวนการในการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว (Learning Process) เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความรู้ (Knowledge) ความเข้าใจ (Understanding) ฝึกฝนทักษะในการสังเกต (Observational Skills) และเพิ่มพูนประสบการณ์ (Experiences) ที่เต็มไปด้วยความสนุกสนาน (Enjoyment) ผ่อนคลาย (Relaxation) ไปพร้อมๆ กับความประทับใจ (Appreciation) และเข้าใจในคุณค่าของระบบนิเวศ (Ecological Values) และความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตและสิ่งแวดล้อม (Organismic-Environmental Relationship) ซึ่งจะนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ (Responsible Tourism) ต่อสิ่งแวดล้อมและการปฏิบัติตัวที่ถูกต้อง การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity: CC) และเกณฑ์การเปลี่ยนแปลงที่ยอมรับได้ (Limits of Acceptable Change: LAC) ด้วยมาตรฐานในด้านนี้มีให้มีความสำคัญใน 4 ประเด็น (Members of West Hawaii's Community, 2009) ได้แก่ 1) การลดผลกระทบจากกิจกรรมนันทนาการชายฝั่งที่มีต่อระบบนิเวศทางทะเล 2) การให้ความรู้ด้านธรรมชาติศึกษาแก่เจ้าหน้าที่และผู้ให้บริการ 3) ความเหมาะสมของกิจกรรมนันทนาการชายฝั่ง และ 4) ความปลอดภัย โดยมีรายละเอียดดังนี้

ผู้ให้บริการจะต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบ ได้รับอนุญาตและมีใบอนุญาตประกอบการ ต้องให้ความรู้กับนักท่องเที่ยวก่อนการประกอบกิจกรรมนันทนาการ นอกจากนี้ผู้ให้บริการจะต้องชี้แจงถึงขอบเขตและอันตรายในการลงเล่นน้ำ รวมถึงข้อมูลเกี่ยวกับระบบนิเวศ เศรษฐกิจ และสังคม อีกทั้งผู้ให้บริการต้องได้รับการอบรมเรื่องนิเวศวิทยาและการอนุรักษ์ รวมทั้งข้อมูลเกี่ยวกับชนิดพันธุ์ที่หายาก ชนิดพันธุ์ที่ใกล้สูญพันธุ์ และชนิดพันธุ์ที่เสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ที่มีปรากฏในท้องถิ่นนั้นๆ

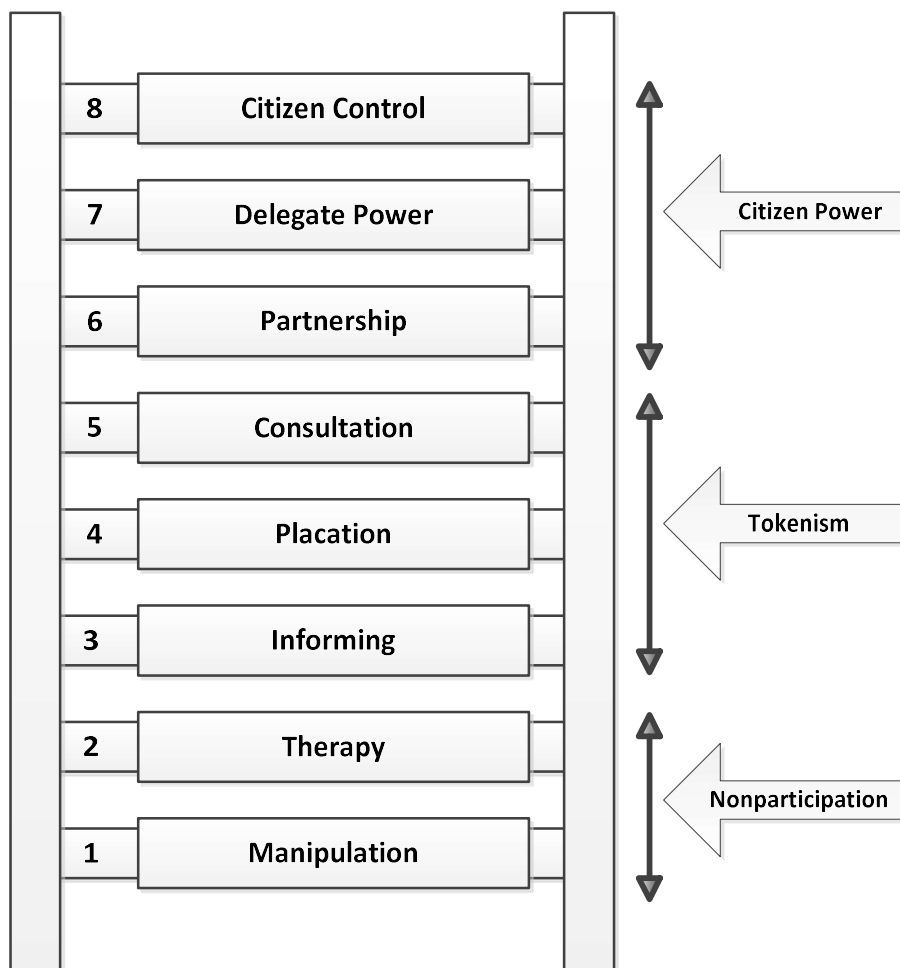
มีการจัดทำมาตรฐานการท่องเที่ยวด้านนันทนาการดำน้ำสำหรับนักท่องเที่ยว (Members of West Hawaii's Community 2009) ไว้ดังนี้ 1) รักษาความสะอาดของชายฝั่งทะเล เก็บขยะที่พบทั้งในน้ำและบนบกเท่าที่สามารถทำได้ไม่นำเครื่องดื่มที่ใช้บรรจุภัณฑ์ขวดแก้วมาใช้ หิ้งขยะในที่ที่จัดไว้พยายามลดขยะโดยการนำกลับมาใช้ใหม่ รมั้ตระวังไม่ให้ขยะปลิวลงในน้ำ เนื่องจากเต่าทะเลอาจกลืนกินขยะลงไปในท้อง 2) ไม่ขับรถบนชายหาด และบริเวณที่ได้รับอิทธิพลจากน้ำขึ้นน้ำลง ซึ่งมีความแปรปรวนมาก ควรเลี่ยงไม่เดินเข้าไปในบริเวณนั้น ควรสังเกตอยู่รอบๆพื้นที่ และระมัดระวังอันตรายจากสัตว์ต่างๆที่สามารถกัด ต่อย หรือแทงนักท่องเที่ยวได้ 3) ผูกสุนัขไว้กับสายจูง และทิ้งของเสียที่สุนัขขับถ่ายออกมาในที่ที่จัดไว้ 4) ไม่สัมผัส เดิน หรือเหยียบย่ำ ทำให้ปะการังหัก และควรใช้อุปกรณ์ช่วยลอยตัวในน้ำเพื่อให้แน่ใจว่าจะไม่สัมผัสกับปะการัง พยายามไม่เตะทรายหรือตะกอน ไม่เก็บสิ่งใดๆออกไปจากพื้นที่ 5) ไม่ให้อาหารสัตว์ ไม่รบกวนสัตว์ ไม่จับสัตว์ที่พบเห็น รวมทั้งระมัดระวังสัตว์ได้รับอันตรายจากอุปกรณ์ต่างๆได้แก่ ถูมือ รองเท้า หรือตีนกบ 6) ใช้เสื้อแขนยาวป้องกันแสงแดด หรือครีมกันแดดที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และทาครีมกันแดดทิ้งไว้อย่างน้อย 15 นาทีก่อนลงเล่นน้ำ และ 7) ระมัดระวังท้องทะเล และสภาพอากาศระหว่างประกอบกิจกรรมนันทนาการ

2.10.3 มาตรฐานสำหรับกิจกรรมนันทนาการชายฝั่ง Members of West Hawaii's Community (2009) ยังได้การจัดทำมาตรฐานสำหรับกิจกรรมนันทนาการชายฝั่งไว้ดังนี้

1) ผู้ให้บริการจะต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบ ได้รับอนุญาตและมีใบอนุญาตประกอบการ 2) ผู้ให้บริการที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมนันทนาการต่างๆ อาทิ กิจกรรมดำน้ำลึก น้ำตื้น ดำน้ำดูปะการัง ล่องเรือดูปลา หรือ สัตว์น้ำอื่นๆ รวมถึงกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรือทุกประเภท จะต้องปฏิบัติตามมาตรฐานนันทนาการทางทะเลและชายฝั่งซึ่งสมาชิกประชาคมฮาวายตะวันตกกำหนดอย่างเคร่งครัด 3) ผู้ให้บริการควรให้ข้อมูลที่สำคัญรวมถึงข้อควรปฏิบัติ ก่อนการประกอบกิจกรรมนันทนาการภายในพื้นที่คุ้มครองหรือพื้นที่อนุรักษ์ทางทะเล เพื่อให้ผู้ใช้บริการเข้าใจ ปฏิบัติตนได้ถูกต้อง และประกอบกิจกรรมโดยไม่ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ ผ่านรูปแบบการสื่อความหมายประเภทต่างๆ อาทิ การจัดทำเอกสารประกอบคำบรรยาย การนำเสนอภาพนิ่ง เป็นต้น และ 4) ผู้ให้บริการทุกคนจะต้องมีความรู้ หรือได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับ ระบบนิเวศทางทะเล ความเปราะบางของพื้นที่ รวมถึงแนวทางการอนุรักษ์

2.11 การมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมคือ รูปแบบการบริหารจัดการที่หน่วยงานรัฐได้ให้โอกาสแก่ประชาชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ โดยต้องเป็นกระบวนการที่มีการประสานความร่วมมืออย่างต่อเนื่อง มีการร่วมกันวางแผน การดำเนินงาน การจัดสรรการใช้ประโยชน์และรวมไปถึงการติดตามประเมินผล (ศศิน เฉลิมลาภ และคณะ 2557) ซึ่งการมีส่วนร่วมมีระดับขั้นที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม ตามแนวคิดของ Arnstein 8 ระดับขั้น ดังนี้ 1) ระดับขั้นการควบคุมอย่างเบ็ดเสร็จ (Manipulation) 2) ระดับขั้นการร่วมรับรู้ข้อมูล (Therapy) 3) ระดับขั้นการให้ข้อมูล (Informing) 4) ระดับขั้นการรับฟังความคิดเห็น (Placation) 5) ระดับขั้นการปรึกษาหารือ (Consultation) 6) ระดับขั้นการเป็นพันธมิตร (Partnership) 7) ระดับขั้นการส่งตัวแทนร่วมใช้สิทธิ (Delegate Power) และ 8) ระดับขั้นการควบคุมการตัดสินใจโดยพลเมือง (Citizen Control)

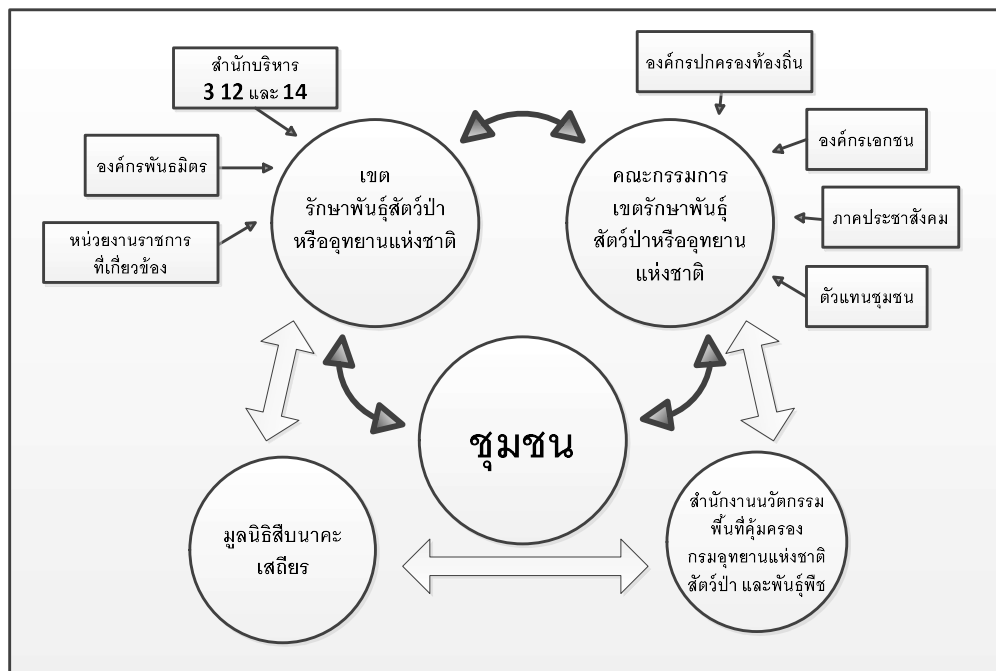

ภาพที่ 4 ระดับขั้นของการมีส่วนร่วม
ที่มา: ศศิน เฉลิมลาภ และคณะ (2557:33)

โดยขั้นที่ถือว่ายังไม่มีการมีส่วนร่วมคือระดับขั้นที่ 1 และ 2 ระดับขั้นที่ 3 4 และ 5 นั้นมีการให้รับทราบ รับรู้ข้อมูลแต่เปิดโอกาสให้เกิดการจัดสินใจ ส่วนระดับขั้นที่ 6 7 และ 8 จะเกิดการมีส่วนร่วมและมีอำนาจในการจัดสินใจ แต่ในทางปฏิบัติจะแบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 5 ขั้น ได้แก่ ขั้นการให้ข้อมูลข่าวสาร (Inform) ขั้นรับฟังความคิดเห็น (Consult) ขั้นเข้ามามีบทบาท (Involve) ขั้นการสร้างร่วมมือ (Collaborate) และขั้นเริ่มอำนาจ (Empower) ซึ่งการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมจะทำให้เกิดการลดความขัดแย้งลงระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน เกิดความไว้วางใจ เสริมสร้างความร่วมมือ ได้รับการสนับสนุน และเกิดเชื่อมั่นในการทำงานของภาครัฐจากภาคประชาชนเพิ่มมากขึ้น

ศศิน เฉลิมลาภ (2557) มีแนวคิดว่าการจัดการทรัพยากรในชุมชน เน้นการมีกติกาที่ตกลงร่วมกัน มีการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน มีการใช้ชีวิตที่เป็นมิตรต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และมีการดำเนินกิจกรรมสนับสนุนให้ชุมชน กลุ่มคน สถาบันการศึกษา มีความเข้าใจใน

การร่วมดำเนินการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ตัวอย่างแนวความคิดการจัดการอย่างมีส่วนร่วม กรณีโครงการจัดการพื้นที่คุ้มครองอย่างมีส่วนร่วมในผืนป่าตะวันตก โดยความร่วมมือของมูลนิธิสืบนาคะเสถียรกับกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช และมีคณะกรรมการที่ปรึกษาพื้นที่คุ้มครอง ประกอบด้วยบุคคล กลุ่มประชาสังคม และตัวแทนจากองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ ร่วมกันประชุม ปรึกษาหารือ ป้องกันแก้ไขปัญหา ประสานงาน ติดตาม ตรวจสอบ เพื่อกำหนดแนวทางแก้ไข สรุปได้ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 กลุ่ม องค์กร เครือข่ายกับการมีส่วนร่วม
ที่มา: ศศิน เฉลิมลาภ และคณะ (2557:52)

นอกจากนี้ ณรงค์ ณ เชียงใหม่ (2546) ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน มี 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ร่วมรับรู้ มีส่วนร่วมรับรู้ถึงปัญหา นโยบาย และแผนงานพัฒนาต่างๆ ที่ถูกต้องชัดเจน 2) ร่วมคิด มีส่วนร่วมแสดงออก แสดงความคิดเห็นต่างๆ เพื่อให้สามารถร่วมกำหนดแนวทางการแก้ปัญหา และการตัดสินใจร่วมกัน 3) ร่วมทำ มีส่วนร่วมดำเนินงานในโครงการต่างๆ ที่ได้ร่วมตัดสินใจ จะส่งผลต่อการเกิดความรู้สึกการเป็นเจ้าของโครงการ ทำให้ร่วมทำใหสำเร็จ อาจมีส่วนร่วม เช่น การสละทรัพย์สิน ออกแรง เสียสละทรัพย์สิน วัสดุอุปกรณ์ หรือสิ่งของ ให้ความรู้และคำแนะนำ บริหารและประสานงาน ดำเนินโครงการ ติดตามตรวจสอบและประเมินผล และ 4) ร่วมรับผลประโยชน์ ในโครงการหรือกิจกรรม ได้แก่ ผลประโยชน์เพิ่มผลผลิต การมีรายได้ และการได้รับทรัพย์สิน ผลประโยชน์ด้านสังคม ได้แก่ การศึกษา สาธารณูปโภคพื้นฐาน สาธารณสุข ได้รับผลประโยชน์ผ่านองค์กรทางสังคม ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิต และมีส่วนร่วมรับ

ผลประโยชน์ด้านบุคคล เกิดความนับถือตนเอง มีพลังอำนาจทางการเมือง เกิดความคุ้มค่าของผลประโยชน์ เป็นต้น

สุวลักษณ์ สาธุนันท์ (2555) ได้อธิบายถึงสาเหตุของการขาดการมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ชายฝั่งและทะเลไว้ว่า ในพื้นที่ทางทะเลและชายฝั่งมีทรัพยากรอยู่มากมาย จึงเกิดรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่หลากหลาย มีผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาบริหารจัดการ จึงจำเป็นที่จะต้องได้รับความร่วมมือจะทุกภาคส่วนในการประสานความร่วมมือในการบริหารจัดการ ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลต่อความล้มเหลวในการบริหารจัดการพื้นที่ทะเลและชายฝั่ง เช่น

การไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องในพื้นที่ที่ต้องมีการปรับเปลี่ยนสำหรับการบริหารจัดการ ทำให้เกิดการสูญเสียผลประโยชน์ที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งในเชิงอำนาจหน้าที่ที่ทับซ้อนกันระหว่างหน่วยงาน

ความขัดแย้งระหว่างประเทศในเรื่องของพรมแดนที่มีอยู่ติดกัน ปัญหาจากมลพิษทั้งทางน้ำและทางอากาศที่ส่งผลกระทบต่อประเทศใกล้เคียง ส่งผลทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างประเทศจนยากแก่การประสานร่วมมือกัน

การไม่ยอมรับแผนการจัดการ หน่วยงานในระดับพื้นที่ไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้ อันเนื่องมาจากแผนนั้นได้ถูกออกแบบโดยหน่วยงานส่วนกลางที่อาจขาดความรู้ความเข้าใจในระดับพื้นที่ ส่งผลต่อความเต็มใจและเข้าใจในการนำไปปฏิบัติ

การท่องเที่ยวและการพักผ่อนหย่อนใจจากกิจกรรมทางการท่องเที่ยวบริเวณชายฝั่งมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว นอกจากจะสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนในท้องถิ่นและประเทศแล้วยังก่อให้เกิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว แต่อย่างไรก็ตามการพัฒนาและการส่งเสริมที่ขาดการวางแผนและการจัดการที่เหมาะสมอาจก่อให้เกิดผลกระทบหรือความขัดแย้งต่อการใช้ประโยชน์ในด้านอื่นๆ เช่นการก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับการท่องเที่ยวบังคับทัศนียภาพและความสวยงามของธรรมชาติ รวมทั้งการเพิ่มขึ้นของจำนวนนักท่องเที่ยวที่เกินขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

ซึ่งปัญหาและอุปสรรคในการจัดการชายฝั่ง ที่ควรตระหนักถึงและหาทางแก้ไขต่อไปในด้านการจัดการชายฝั่งที่ไม่ทันต่อการเสื่อมโทรม เนื่องจากการจัดทำนโยบาย ยุทธศาสตร์ และแผนที่ล้ำซ้ำ ประกอบกับขั้นตอนการอนุมัติมีความยุ่งยากซับซ้อน ทำให้การปฏิบัติไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของชายฝั่ง หรือความเสื่อมโทรมของชายฝั่ง และด้านความยากจนเป็นเหตุให้คนในท้องถิ่นต้องดิ้นรนทำมาหากินเพื่อให้มีรายได้มากขึ้น จึงต้องใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชายฝั่งมากขึ้น โดยไม่คำนึงถึงความเสื่อมโทรมของทรัพยากรชายฝั่ง เช่นการทำประมงจนเกิดความสามารถในการผลิต การบุกรุกพื้นที่ป่าไม้เพื่อใช้เป็นที่อยู่อาศัยและการเกษตรอันส่งผลกระทบต่อแหล่งที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตลดลง

2.12 การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมที่เติบโตเร็วที่สุดในโลกและเป็นแหล่งรายได้สำคัญของหลายประเทศ ทั้งยังช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจในท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวอาจก่อให้เกิดปัญหาในด้านต่างๆ ที่เป็นผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น ชุมชนมีการพึ่งพาอาศัยทางเศรษฐกิจมากขึ้น และเกิดการทำลายระบบนิเวศ เป็นต้น

กิจกรรมการท่องเที่ยวเช่น ช่วงวันหยุดเทศกาล, การเดินทางเพื่อธุรกิจ, การประชุมสัมมนา, การผจญภัย เป็นกิจกรรมที่ต้องคำนึงถึงแนวทางสร้างความยั่งยืน ซึ่งการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้นคือ การที่นักท่องเที่ยวใส่ใจผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่เกิดต่อชุมชนและต่อตัวนักท่องเที่ยวเองด้วย จึงเป็นการใช้ช่วงเวลาของการท่องเที่ยวอย่างคุ้มค่าทั้งต่อแหล่งท่องเที่ยวและต่อนักท่องเที่ยวด้วย

กระแสการเรียนรู้เกี่ยวกับผลกระทบของการท่องเที่ยวทำให้ผู้คนจำนวนมากต้องตระหนักถึงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่ต้องมีความรับผิดชอบต่อมากขึ้น ซึ่งรวมถึงรูปแบบการท่องเที่ยวทางเลือก และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เช่นการท่องเที่ยวตามแหล่งธรรมชาติ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้นกำลังเป็นที่นิยมมากขึ้นในทศวรรษนี้

ดังนั้นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนหมายถึง "การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อชุมชนและนักท่องเที่ยว รวมถึงมรดกทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม" (Fien, J and *et al.* 2017)

เนื่องในโอกาสที่เป็นปีของท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในปี พ. ศ. 2560 รัฐบาลฟิลิปปินส์และองค์การการท่องเที่ยวโลก (UNWTO) จัดงานประชุมนานาชาติด้านการท่องเที่ยวครั้งที่ 6 ซึ่งจัดขึ้นที่กรุงมะนิลา ระหว่างวันที่ 21-24 มิถุนายน 2560 ที่กำลังจะมาถึงนี้ โดยมีวัตถุประสงค์เกี่ยวกับการวัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมีความเกี่ยวข้องมากขึ้นในวาระแห่งชาติสำหรับบทบาทในการส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจการรวมตัวทางสังคมและการคุ้มครองทรัพย์สินทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ ปัจจุบันนี้ได้รับการยอมรับในระดับสากลมากที่สุด ด้วยการประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติโดยได้มีมติหลายประการที่ยอมรับถึงบทบาทของการท่องเที่ยวในการพัฒนาที่ยั่งยืน ได้แก่ วาระการประชุมปี 2030 และเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs) ซึ่งเรียกร้องให้มีหลักฐานสนับสนุนนโยบายและติดตามความคืบหน้า องค์ประกอบหลักของการประชุมคือ การนำเสนอร่างแรกของกรอบทางสถิติใหม่สำหรับการท่องเที่ยวซึ่งจะรวมมิติต่างๆของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (ด้านเศรษฐกิจสิ่งแวดล้อมและสังคม) และในระดับพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง (ระดับโลกระดับชาติและระดับชาติ) UNWTO ตระหนักดีว่านอกเหนือจากการใช้เทคนิคการพัฒนาและการใช้กรอบทางสถิติสำหรับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องใช้ความพยายามเชิงกลยุทธ์ที่จะต้องสร้างการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียการประสานงานระหว่างสถาบันและความเป็นผู้นำทางการเมือง (UNWTO 2017)

Harris, R. and *et al.* (2002) จึงได้กำหนดลักษณะสำคัญของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไว้ 6 ประการดังนี้ 1) เป็นการบูรณาการกิจกรรมการท่องเที่ยว มีการวางแผนการท่องเที่ยวในระยะยาว เกิดการพัฒนาาร่วมกันกับภาคีเครือข่าย 2) อนุรักษ์ รักษาและส่งเสริมความหลากหลายทางชีวภาพ 3) ส่งเสริมให้เกิดการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น 4) มีการใช้ทรัพยากรอย่างพอดี 5) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนท้องถิ่น ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และหน่วยงานภาครัฐ และ 6) มีการศึกษาวิจัย แลกเปลี่ยนองค์ความรู้และแบ่งปันประสบการณ์

ทั้งนี้ การพัฒนาท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน มีข้อควรยึดหลัก 3 ประการ เพื่อเชื่อมโยงกันและกำหนดทิศทางในการพัฒนา (ภราเดช พยัฒวิเชียร 2547) ในด้านการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ การจัดการท่องเที่ยวให้มีส่วนพัฒนาเศรษฐกิจที่แก่ชุมชน สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ด้านการพัฒนาด้านสังคม การจัดการท่องเที่ยวให้มีส่วนพัฒนาสังคม สามารถสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคน สังคม วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ให้มีความ

เข้มแข็งเพื่อไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หรือเกิดกระบวนการทางสังคมให้สามารถเลือกวัฒนธรรมภายนอกที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมวัฒนธรรมของชุมชนให้ดีขึ้น และด้านการพัฒนาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดการท่องเที่ยวที่ไม่สร้างผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ซึ่งต้องมีการจัดระบบ การจัดสรร และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างเป็นธรรม เหมาะสม และตามความจำเป็น

2.13 แนวคิดการจ่ายค่าตอบแทนบริการระบบนิเวศ

Wunder (2005) ได้ให้ความหมายของการจ่ายค่าตอบแทนบริการระบบนิเวศ หรือ Payment for Ecosystem Services หรือ PES เป็นรูปแบบ กลไก หรือวิธีการในการจัดการทรัพยากรอย่างมีส่วนร่วมโดยยึดหลักการว่า บุคคลหรือกลุ่มคนที่ดูแลรักษาระบบนิเวศและทรัพยากรธรรมชาติ จะได้รับค่าตอบแทน (Reward) จากบุคคลหรือกลุ่มคนที่ได้รับผลประโยชน์จากระบบนิเวศ โดยบริการของระบบนิเวศ (Ecosystem Services) หมายถึง ผลประโยชน์ที่มนุษย์ได้รับจากระบบนิเวศ การวิเคราะห์ประเมินระบบนิเวศแห่งสหัสวรรษ Millennium Ecosystem Assessment (2005) ได้แบ่งบริการของระบบนิเวศออกเป็น 4 ประเภท คือ 1) บริการด้านแหล่งผลิต (Provisioning Services) เช่น แหล่งอาหาร น้ำ ของป่า สมุนไพร 2) บริการด้านการควบคุมกลไกของระบบ (Regulating Services) เช่น ควบคุมสภาพภูมิอากาศ ป้องกันการชะล้างพังทลายของหน้าดิน และชายฝั่ง ป้องกันน้ำท่วม น้ำป่าไหลหลาก 3) บริการด้านการเกื้อหนุน (Supporting Services) เช่น การหมุนเวียนธาตุอาหาร การสังเคราะห์แสง แหล่งที่อยู่ของความหลากหลายทางชีวภาพ และ 4) บริการด้านวัฒนธรรม (Cultural Services) เช่น วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการป่า ความรู้สึกที่รื่นรมย์ที่ได้จากการท่องเที่ยวธรรมชาติ

การนำร่อง PES ในประเทศไทย จะเปิดโอกาสให้มีการสนับสนุนทั้งด้านการเงิน ความรู้ทางวิชาการและด้านเทคนิค จากภาคส่วนเอกชน หรือ ภาคส่วนอื่นๆ แก่หน่วยงานภาครัฐในการบริหารจัดการระบบนิเวศและทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนเปิดโอกาสให้ชุมชนผู้ดูแลรักษาระบบนิเวศในพื้นที่นำร่อง ได้เข้ามาร่วมจัดการดูแลระบบนิเวศ โดยชุมชนได้รับค่าตอบแทนในการดูแลระบบนิเวศผ่านองค์กรหรือคณะกรรมการที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อบริหารจัดการเงินค่าตอบแทนที่ได้รับจากกลไก PES ซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนทัศนคติ และสร้างบรรทัดฐานใหม่ในสังคมไทย จากเดิมที่มองว่าการดูแลทรัพยากรธรรมชาติเป็นบทบาทหน้าที่ของรัฐเพียงภาคส่วนเดียว โดยประชาชนทำหน้าที่เป็นผู้จ่ายเงินให้รัฐนำมาใช้ในการดูแลทรัพยากรผ่านการเสียภาษี

นอกจากนี้ Wunder (2005) ยังได้กำหนดองค์ประกอบที่สำคัญในการดำเนินกลไก PES ดังนี้ 1) เป็นข้อตกลงที่เกิดขึ้นจากความสมัครใจ ระหว่าง ผู้ซื้อและผู้ขาย บริการของระบบนิเวศ 2) มีการกำหนดชนิดของบริการของระบบนิเวศที่ชัดเจน 3) มีผู้ซื้อหรือผู้ได้รับประโยชน์จากบริการของระบบนิเวศอย่างน้อยหนึ่งราย 4) มีผู้ขายหรือผู้จัดหาบริการของระบบนิเวศอย่างน้อยหนึ่งราย 5) อยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ว่า ผู้จ่ายจะจ่ายค่าตอบแทนต่อเมื่อมีการจัดหาบริการของระบบนิเวศอย่างสม่ำเสมอ ในช่วงระยะเวลาที่กำหนด และ 6) การเจรจาทำข้อตกลงในสถานการณ์จริง

2.14 แนวคิดและทฤษฎีรูปแบบ

คำว่า รูปแบบ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 ได้ให้ความหมายว่า รูปที่กำหนดขึ้นเป็นหลักหรือเป็นแนวซึ่งเป็นที่ยอมรับ นอกจากนี้ของ พิสิฐ เทพไกรวัล (2554) ได้นิยามคำว่า รูปแบบ หรือ Model หมายถึง การแสดงถึงโครงสร้างและความสัมพันธ์ของปัจจัยหรือตัวแปรหรือองค์ประกอบ หรือการอธิบายคุณลักษณะต่างๆในสิ่งที่ศึกษาให้เป็นรูปธรรม ซึ่งต้องมีการตรวจสอบและมีความเชื่อถือได้ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการ และ วิชญาภา เมธีวรฉัตร (2557) ได้สรุปความหมายของรูปแบบ หมายถึง สิ่ง que ผู้ศึกษาได้นำแนวคิด ทฤษฎีมาอธิบายปรากฏการณ์ อธิบายถึงความสัมพันธ์ ด้วยการสร้างหรือพัฒนาขึ้นมาให้เกิดความเข้าใจง่าย ชัดเจนและเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ทำความเข้าใจปรากฏการณ์ ยังสามารถเห็นแนวทางการดำเนินการ การคาดการณ์ หรือการใช้ประโยชน์ต่างๆ และ วิมล จันแก้ว (2555) นิยามว่า รูปแบบ มีด้วยกันสองลักษณะ ทั้งเชิงกายภาพหรือแบบจำลองที่เป็นรูปธรรม และเชิงคุณลักษณะ หรือแบบจำลองที่เป็นนามธรรม ซึ่งแสดงถึงโครงสร้างทางความคิด ความสัมพันธ์ให้เกิดความเข้าใจง่าย

นอกจากนี้ วิชญาภา เมธีวรฉัตร (2557) ได้ทำการศึกษาจากทฤษฎีหลายแหล่ง สามารถสรุปประเภทของรูปแบบ จำแนกออกเป็น รูปแบบตามหลักแนวคิดหรือทฤษฎีพื้นฐาน และรูปแบบหลักทางการศึกษาและสังคมศาสตร์

รูปแบบตามหลักแนวคิดหรือทฤษฎีพื้นฐาน มี 4 รูปแบบ ได้แก่ 1) Information – Processing Model หมายถึง รูปแบบการสอนที่ยึดหลักความสามารถในการกระบวนการประมวลข้อมูลของผู้เรียน 2) Personal Model หมายถึง รูปแบบการสอนที่จัดไว้ในกลุ่ม ให้ความสำคัญของปัจเจกบุคคลและการพัฒนาบุคคลเฉพาะราย 3) Social Interaction Model หมายถึง รูปแบบที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ ระหว่างบุคคลต่อสังคม และ 4) Behavior Model หมายถึง รูปแบบการสอนที่ใช้อรรถศาสตร์เป็นหลักการในการพัฒนารูปแบบ

รูปแบบหลักทางการศึกษาและสังคมศาสตร์ มี 4 รูปแบบ ได้แก่ 1) Analogue Model หมายถึง รูปแบบที่ใช้การอุปมาอุปมัยเทียบเคียง ปรากฏการณ์ซึ่งเป็นรูปธรรม เพื่อสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรม 2) Semantic Model หมายถึง รูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยายหรืออธิบาย สิ่งที่ศึกษาด้วยภาษา และรูปภาพ 3) Mathematical Model หมายถึง รูปแบบที่ใช้สมการทางคณิตศาสตร์เป็นสื่อใน การแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่างๆ และ 4) Causal Model หมายถึง รูปแบบที่พัฒนามาจากเทคนิค Path Analysis และ Semantic Model โดยการนำเอาตัวแปรต่างๆ มาสัมพันธ์กันเชิงเหตุผล

จากแนวคิดและทฤษฎีข้างต้น ผู้วิจัยจึงสามารถนำมากำหนดแนวทางในการวิจัยและการเขียนรายงานวิจัย ด้วยการนำเสนอโครงสร้างความสัมพันธ์ของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย จำแนกโครงสร้างที่เป็นรูปธรรมออกเป็นแต่ละด้านของการจัดการ และโครงสร้างความใหญ่ เพื่อสะท้อนถึงความสัมพันธ์ภาพรวมของการจัดการ โดยโครงสร้างความสัมพันธ์ถูกนำเสนอ 2 ลักษณะ ได้แก่ เชิงคุณลักษณะ หรือนามธรรม ด้วยการพรรณนาความเชิงเหตุผล และเชิงกายภาพ หรือรูปธรรม ด้วยแผนผังความสัมพันธ์ สรุปท้ายการพรรณนาความเพื่อให้เกิดการประมวลความรู้หรือความเข้าใจทั้งหมดของแต่ละด้านของการจัดการ เพื่อให้เป็นหลักหรือแนวทางอย่างง่ายให้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องนำรูปแบบนี้ไปใช้ประโยชน์ได้จริง

2.15 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แพรวพรรณ พิมพ์ (2551) ได้ทำการศึกษาและถอดบทเรียนการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการอุทยานแห่งชาติภูผาม่าน ซึ่งพบว่ารูปแบบกิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถเข้าร่วมได้โดยตรงและผ่านกลุ่มกิจกรรมแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบได้แก่ 1.รูปแบบกิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนตามตามแผนงานในระดับชุมชนท้องถิ่นได้โดยตรงมีด้วยกัน 3 กิจกรรม ได้แก่ 1.การศึกษาดูงาน 2.การประชุมเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์กฎกติการะดับอุทยานฯ และ 3. การอบรมให้ความรู้ในด้านการวางแผนสำหรับจัดทำโครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท้องถิ่น ส่วนรูปแบบกิจกรรมการมีส่วนร่วมผ่านกลุ่มมี 1 กิจกรรม คือ กิจกรรมการสำรวจและจัดทำข้อมูลด้านเศรษฐกิจสังคม หรือข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดิน และ 2.รูปแบบกิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนตามตามแผนงานในระดับหน่วยงานของรัฐและอื่นๆ ซึ่งพบว่ามีกิจกรรม 5 กิจกรรมที่ประชาชนสามารถเข้ามีส่วนร่วมได้โดยตรงคือ 1.งานกำหนดเขตการใช้พื้นที่อุทยานแห่งชาติแบบมีส่วนร่วม 2.งานคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติแบบมีส่วนร่วม 3.งานส่งเสริมหรือพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบมีส่วนร่วม 4.งานสนับสนุนและเสริมสร้างความแข็งแกร่งของชุมชน และ 5.งานสัมมนาสำรวจแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ส่วนกิจกรรมที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยงานกลุ่ม มี 2 กิจกรรม คือ 1.งานแก้ไขปัญหาของชุมชน และ 2.งานประชุมคณะกรรมการดำเนินงานในระดับพื้นที่ และงานกำหนดเขตการใช้พื้นที่อุทยานแห่งชาติแบบมีส่วนร่วม นอกจากนี้ยังพบปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมให้เกิดประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น 7 ประการ ได้แก่ 1.ปัจจัยด้านการจัดการ ที่เสริมสร้างความไว้วางใจ 2.ปัจจัยด้านการสื่อสาร 3.ปัจจัยด้านสังคม วัฒนธรรม และการเมือง 4.ปัจจัยของโครงการเอื้อโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม 5.ปัจจัยด้านการเป็นที่เล็งของหน่วยงานรัฐที่สร้างความรู้ความเข้าใจให้ชุมชน 6.ปัจจัยด้านผู้นำ ที่ได้รับการยอมรับจากพื้นที่ ความเป็นธรรม และ 7.ปัจจัยด้านจิตวิทยา ที่ก่อให้เกิดการมีจิตสำนึกสาธารณะในการสร้างความร่วมมือ จากการศึกษาในเรื่องการมีส่วนร่วมในพื้นที่อุทยาน พบว่า ปัจจัยที่สนับสนุนการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการอุทยานแห่งชาติภูผาม่าน ได้แก่ 1.การที่นโยบายของภาครัฐที่ส่งเสริมการแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน 2.วิธีการดำเนินงานของโครงการต่าง ๆ ที่เน้นและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน และ 3.การยกระดับองค์กรชุมชน และองค์กรเครือข่ายในระดับพื้นที่ ในส่วนของปัจจัยที่จะส่งผลให้เกิดข้อจำกัดของการมีส่วนร่วมในพื้นที่อุทยานพบว่า มี 4 ปัจจัย ได้แก่ 1.การแบ่งปันแนวเขตพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติและที่ดินของประชาชนไม่ชัดเจน 2.จำนวนของเจ้าหน้าที่ในโครงการต่าง ๆ ไม่เพียงพอ ขาดความรู้ และทักษะในการสร้างการมีส่วนร่วม 3.ความไม่ต่อเนื่องของการดำเนินแผนงานและนโยบาย รวมถึงการติดตามประเมินผลในระดับพื้นที่ และ 4. การขาดการสนับสนุนในระดับนโยบายซึ่งมีกฎหมายที่ขัดต่อการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในพื้นที่

ปิยวรรณ คงประเสริฐ (2551) ได้ศึกษาถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบบูรณาการเพื่อการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่เกาะพะงัน จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่าภาคประชาชนภาครัฐ และผู้ประกอบการในเสนอการพัฒนาสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบบูรณาการอย่างยั่งยืนใน 5 ด้านด้วยกัน ได้แก่ 1.การพัฒนาด้านคมนาคม และสาธารณูปโภค เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเข้าถึงที่สะดวกสบาย พัฒนาระบบไฟฟ้าและประปา 2.การพัฒนาด้านที่พัก และร้านอาหาร โดยเน้นในเรื่องความปลอดภัยและความสะอาด 3.การจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการ

จัดการเพื่อส่งเสริมการบริการที่มีคุณภาพในพื้นที่ท่องเที่ยว พัฒนาระบบสื่อความหมาย 4.ด้านการจัดการกิจกรรม โดยเน้นในการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม และ 5.การบริการ รวมไปถึงสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่เน้นในเรื่องการบริการความปลอดภัย การแพทย์สถานพยาบาล และศูนย์บริการนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังพบว่าบทบาทหน้าที่ของภาครัฐ เอกชน และประชาชนในการมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน โดยที่ภาครัฐควรทำหน้าที่ในการสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนา พื้นฟู อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม กำหนดนโยบายวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมถึงพัฒนาเครือข่ายสารสนเทศสำหรับจัดทำแผนยุทธศาสตร์ ภาคเอกชนควรมีส่วนร่วมในการสร้างและรักษาภาพลักษณ์ของพื้นที่ ให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์ทรัพยากร พัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวที่ไม่ขัดต่อกฎหมายและวัฒนธรรมท้องถิ่น และใน ส่วนภาคประชาชนควรมีส่วนร่วมดูแลรักษาทรัพยากร อนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น พัฒนาการทำเกษตรปลอดสารเคมี ให้ความร่วมมือกับภาครัฐในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม

บุษกร ถาวรประสิทธิ์ และคณะ (2553) ทำการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา พบว่าปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ 1.ประชาชนในพื้นที่ ซึ่งควรเข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นสมาชิกเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในการเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ส่งเสริมเยาวชนในพื้นที่ให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนากิจกรรมด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชน 2.ภาครัฐ ควรทำหน้าที่กระจายองค์ความรู้ให้แก่ประชาชนเพื่อตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่จะเป็นประโยชน์แก่ชุมชน สนับสนุนให้ชุมชนเกิดการพัฒนากิจกรรมรวมกลุ่ม ทำหน้าที่สนับสนุนงบประมาณให้คำแนะนำเกิดการจัดการเองโดยชุมชน สนับสนุนทางด้านวิชาการแก่ชุมชนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนในการดำเนินกิจกรรมตามแผนที่ได้วางไว้ร่วมกัน

วสิษฐพร แสงพิรุณ และมนรัตน์ ใจเอื้อ (2555) ได้ทำการศึกษาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ จังหวัดกำแพงเพชร – นครสวรรค์ ซึ่งได้ศึกษาในเรื่องการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่าด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะมุ่งเน้นกิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับการศึกษาเรียนรู้พื้นที่ธรรมชาติ และส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากร มีการจัดโครงการส่งเสริมการอนุรักษ์ต่าง ๆ เช่น กิจกรรมการปลูกป่า มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกไว้บริการอย่างเหมาะสมและเพียงพอ แต่ยังพบปัญหาในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ ความไม่เข้าใจกันระหว่างเจ้าหน้าที่อุทยานกับชาวบ้านในพื้นที่ที่มีการลักลอบหาของป่า หรือล่าสัตว์ ซึ่งได้แก้ไขด้วยการทำความเข้าใจพูดคุย จัดประชุม แลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างเจ้าหน้าที่และชาวบ้านในพื้นที่ จัดทำโครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ จัดสรรที่ดินสำหรับการประกอบอาชีพอย่างเหมาะสม ส่วนด้านการจัดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้ให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษาอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ในเขตพื้นที่คุ้มครองและเปราะบาง (Protected Areas Committee - PAC) ซึ่งชาวบ้านทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา ประสานงานต่าง ๆ และงานอนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่ และยังเปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นวิทยากรให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่อุทยานได้จัดขึ้น

กุลจิรา เสาวลักษณ์จินดา (2555) ได้ทำการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยว กรณีศึกษา อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี พบว่าภาคประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวใน 4 ด้าน ได้แก่ 1.การเสนอความคิด การวางแผน และการตัดสินใจ 2.การปฏิบัติการ 3.การจัดสรรผลประโยชน์ และ 4.การติดตามประเมินผล แม้ว่าทั้ง 4 ด้านนี้ภาคประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในระดับน้อยถึงปานกลาง แต่ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นในการทำงานประสานกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาชน ซึ่งสาเหตุที่ทำให้การเข้ามามีส่วนร่วมอยู่ในเกณฑ์ต่ำเนื่องมาจากขาดการให้ความร่วมมือในการดำเนินงาน ถึงแม้ประชาชนจะมีความรู้ความเข้าใจในแผนงานก็ตาม อีกทั้งยังขาดการได้รับการประชาสัมพันธ์จากหน่วยงานภาครัฐที่ไม่ทั่วถึง ทำให้ภาคประชาชนบางครั้งพลาดข่าวสารที่สำคัญ รวมถึงโอกาสในการกระจายรายได้เข้าไปค้าขายสินค้าที่ระลึกซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาค้าขายแทน จึงควรปรับเปลี่ยนให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมก่อน แล้วจึงพิจารณาคนภายนอกพื้นที่เป็นลำดับถัดไป ส่วนการติดตามและประเมินผล ส่วนมากจะจัดทำกรประเมินโดยหน่วยงานรัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง ภาคประชาชนเจ้าของพื้นที่เข้าไปมีส่วนร่วมได้น้อย จึงควรเปิดโอกาสให้ชุมชนหรือจัดให้มีตัวแทนของชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผล เพื่อรับรู้รับทราบข้อมูลและเข้ามาช่วยในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น

วิภาดา มุกดา และคณะ (2556) ได้ทำการศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก พบว่าการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของภาคประชาชนนั้นประกอบด้วย 4 ด้านสำคัญ ได้แก่ 1.การตัดสินใจ ซึ่งประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการประชุม และตัดสินใจเพื่อออกกฎระเบียบ กำหนดนโยบายด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การพัฒนาบุคลากร รวมถึงการเข้ามามีส่วนในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ 2.การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ โดยที่ภาคประชาชนนั้นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ รักษาทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น การเข้ามาทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น การพัฒนาเส้นทางศึกษาธรรมชาติ และพัฒนาท้องถิ่น 3.การมีส่วนร่วมในด้านผลประโยชน์ ภาคประชาชนมีการดำเนินธุรกิจและได้รับผลประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยว พัฒนาสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว ได้รับผลประโยชน์จากการจัดสรรทรัพยากรอย่างเหมาะสม ได้รับผลประโยชน์จากการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมชาติจากผู้ประกอบการในพื้นที่ และ 4.การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ที่ภาคประชาชนสามารถทราบถึงความคืบหน้าในการดำเนินโครงการของภาครัฐ ติดตาม ประเมินผลกระทบต่าง ๆ ที่เกิดต่อธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม มีส่วนร่วมในการประชุม เพื่อประเมินถึงความเหมาะสม และผลกระทบต่าง ๆ จากการบริหารจัดการโครงการจากภาครัฐที่ส่งต่อชุมชนท้องถิ่น ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสามารถเรียงลำดับความสำคัญได้ดังนี้ 1.การมีส่วนร่วมในการประเมินผล 2.การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ 3.การตัดสินใจ และ 4.การมีส่วนร่วมในด้านผลประโยชน์

อานิสงค์ โอทาตะวงศ์ (2557) ได้ทำการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทะเลบัวแดง ในเขตเทศบาลตำบลเชียงแหวน อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี พบปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมเนื่องมาจากสาเหตุดังนี้ 1.ขาดการได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างทั่วถึง ประชาชนในชุมชนยังไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารไม่ว่าจะช่องทางก็ตาม ขาดการได้รับการประชาสัมพันธ์จากภาครัฐในเรื่องการให้ข้อมูล 2.ภาคประชาชนขาดความรู้

ความเข้าใจที่ถูกต้องเหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพราะไม่ได้รับข้อมูลจากภาครัฐที่เป็นรูปธรรม 3.ภาคประชาชนขาดการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว เนื่องจากรายได้เฉลี่ยที่ไม่สูงมากทำให้ต้องสนใจกิจกรรมในเรื่องการประกอบสัมมาอาชีพมากกว่าการมีส่วนร่วม 4.ขาดการส่งเสริมจากภาครัฐอย่างเท่าเทียมทำให้ขาดโอกาสในการได้รับการสนับสนุนภาครัฐอย่างเหมาะสม ไม่เพียงพอต่อการรองรับนักท่องเที่ยว ทำให้เสียโอกาสทางรายได้รวมถึงการจัดกิจกรรมที่ไม่ครอบคลุมทั่วเขตพื้นที่ ทำให้ประชาชนบางส่วนไม่ได้มีส่วนร่วมจากกิจกรรมต่างๆ และ 5.ขาดการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐ ซึ่งที่ผ่านมาเป็นการสนับสนุนจากภาคเอกชนเพียงฝ่ายเดียวทำให้ไม่เพียงพอต่อการดำเนินการพัฒนาโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยว ทำให้ประชาชนขาดโอกาสในการจัดกิจกรรมเสริมสร้างกรมีส่วนร่วม

รัฐกานต์ สามสี (2558) ได้ทำการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม จังหวัดตรัง ซึ่งได้กำหนดแนวทางในการจัดการอุทยานโดยใช้การจัดสรรพื้นที่ตามการใช้ประโยชน์ดังนี้ 1.เขตพื้นที่บริการ เป็นพื้นที่สำหรับสิ่งอำนวยความสะดวก เน้นการสื่อความหมายเพื่อให้เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ 2.เขตพื้นที่นันทนาการ สำหรับการจัดกิจกรรมให้แก่นักท่องเที่ยว โดยเน้นกิจกรรมที่เสริมสร้างการเรียนรู้ และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ 3.เขตสงวนสภาพธรรมชาติ และ 4.เขตหวงห้าม ทั้ง 2 เขตควรเป็นเขตที่ควรลดการทำกิจกรรมการท่องเที่ยว เน้นการคำนึงถึงผลกระทบจากการทำกิจกรรมที่จะส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ 5.เขตพื้นที่ฟูสภาพธรรมชาติ เป็นพื้นที่ที่ควรมีการปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ เน้นกิจกรรมที่ส่งเสริมการดูแลรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ และ 6.เขตกันชน เป็นพื้นที่ที่ควรยึดหยุ่นในเรื่องของกฎระเบียบ ให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น การติดตามการประชุมและการทำงานต่าง ๆ เพื่อพัฒนาและปรับปรุงแก้ไขปัญหาในพื้นที่

Heng (2015) ได้ทำการศึกษาถึงรูปแบบโครงสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน กรณีศึกษา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนแซมบก ประเทศกัมพูชาพบว่าปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อระดับการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนที่สำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชน ได้แก่ องค์ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมที่เป็นทุนทางสังคม ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อทัศนคติต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพราะการจะเชิญชวนการมีส่วนร่วมจากชุมชนได้นั้น สิ่งสำคัญที่ควรให้แก่ชุมชนนั้นคือ องค์ความรู้ในเรื่องของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม รวมถึงการสร้างทัศนคติเชิงบวกที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยว จะส่งผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการโดยตรงของชุมชนมากกว่าการได้มาซึ่งเงินทุน ส่วนปัจจัยที่เสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอีกประการหนึ่งคือ ความสวยงามของสภาพภูมิทัศน์ ที่จะสร้างความชื่นชอบให้แก่นักท่องเที่ยว และสร้างความภาคภูมิใจให้แก่ชุมชน ในการยกระดับพัฒนารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว ทำให้ชาวบ้านซึ่งอยู่อาศัยในชุมชนให้ความร่วมมือในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ สำหรับรองรับการท่องเที่ยว

Morrison and Hughes (2016) ได้ทำการศึกษาถึงการจัดการผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่มีต่อ Great Barrier Reef ของประเทศออสเตรเลีย พบว่า Great Barrier Reef เป็นระบบนิเวศปะการังขนาดใหญ่ที่สุดในโลก ซึ่งอยู่ใกล้ชายฝั่งอ่าว Queensland โดยมีความยาวมากกว่า 2,250 กิโลเมตร แบ่งออกเป็นแนวปะการังกลุ่มย่อยๆ กว่า 3,000 กลุ่ม และเกาะอีกกว่า 100 เกาะ แม้ว่า

Great Barrier Reef จะได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ปะการังตอนกลางและตอนบนของเกรตแบร์ริเออร์รีฟก็ได้รับผลกระทบอย่างหนักจนกลายเป็นปรากฏการณ์ปะการังฟอกขาวครั้งใหญ่ แต่การจัดการอนุรักษ์และฟื้นฟูแนวปะการังกลับทำให้เกิดความร่วมมือจากเครือข่ายการจัดการทรัพยากรของประเทศออสเตรเลีย ที่จะต้องร่วมมือกันปกป้องและช่วยเหลือเกรตแบร์ริเออร์รีฟเพราะแนวปะการังดังกล่าวช่วยสร้างงานในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวกว่า 70,000 ตำแหน่ง แนวปะการังส่วนใหญ่ทางด้านล่างยังไม่ได้รับผลกระทบมากนัก และยังอยู่ในสภาพที่ค่อนข้างดี ยังไม่สายเกินไปที่รัฐบาลออสเตรเลียจะดำเนินการฟื้นฟูและปกป้องเกรตแบร์ริเออร์รีฟอย่างจริงจัง โดยแผนการจัดการแนวปะการัง Great Barrier Reef เกิดจากความร่วมมือที่ชัดเจนเป็นรูปธรรมของหน่วยงานรัฐผู้กำหนดนโยบาย หน่วยงานจัดการทรัพยากรระดับพื้นที่ สถาบันการศึกษา องค์กรด้านการวิจัยทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม องค์กรพัฒนาเอกชน ผู้ประกอบการท่องเที่ยว และชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมระดมความคิดและกำหนดแผนระยะยาว สร้างกลไกการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ติดตามประเมินผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากธรรมชาติหรือสิ่งที่มนุษย์ก่อผลกระทบขึ้น ไม่ว่าจะจากการท่องเที่ยว การประมง หรือการขนส่งสินค้าทางทะเล ทุกภาคส่วนให้ความสำคัญต่อความหลากหลายทางชีวภาพและความเปราะบางของระบบนิเวศ มีการกำหนดกฎเกณฑ์ในการใช้ประโยชน์และควบคุมกิจกรรมต่างๆอย่างเข้มงวด ความรับผิดชอบของผู้ประกอบการและชุมชนที่เข้ามาเกี่ยวข้องหรือรับประโยชน์จะอยู่ในระดับสูง และมีการตรวจสอบว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นนั้นเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการเปิดพื้นที่ให้นักท่องเที่ยวเข้าไปทำกิจกรรมซึ่งมุ่งเน้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่ชัดเจน สิ่งที่เป็นข้อสังเกตสำคัญคือการอนุญาตให้ทำกิจกรรมตกปลาได้ในบางพื้นที่เป็นการเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนโดยรอบ โดยมีการแบ่งเขตการใช้ประโยชน์ของ Great Barrier Reef Marine Park ใช้หลักของการเป็นพื้นที่ใช้สอยที่หลากหลาย (Multiple Use Areas) โดยมีส่วนที่ตรงตามข้อกำหนดของการจัดการอุทยานแห่งชาติสากลในบางบริเวณเท่านั้น

จากงานวิจัยทั้งหมดข้างต้น ผู้วิจัยสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการวิจัย รวมทั้งการได้แนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย พบว่า จากผลงานวิจัยของ รัฐกานต์ สามสี (2558) ได้ให้แนวทางในการจัดการอุทยานโดยใช้การจัดการสรรพื้นที่ตามการใช้ประโยชน์เป็นสำคัญ เพื่อให้การจัดการของอุทยานเป็นไปตามเจตนารมณ์และไม่สร้างความขัดแย้งในพื้นที่ โดยเขตพื้นที่บริการ ควรเน้นการสื่อความหมายเพื่อให้เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ เขตพื้นที่นันทนาการ เน้นกิจกรรมที่เสริมสร้างการเรียนรู้ และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เขตสงวนสภาพธรรมชาติ และเขตหวงห้าม ลดการทำกิจกรรมการท่องเที่ยว เน้นการคำนึงถึงผลกระทบจากการทำกิจกรรมที่จะส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ เขตฟื้นฟูสภาพธรรมชาติ เน้นกิจกรรมที่ส่งเสริมการดูแลรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ และเขตกันชน เป็นพื้นที่ที่ควรยึดหยุ่นในเรื่องของกฎระเบียบ ให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นการติดตามการประชุมและการทำงานต่าง ๆ เพื่อพัฒนาและปรับปรุงแก้ไขปัญหาในพื้นที่

การสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ภาครัฐ และผู้ประกอบการเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบบูรณาการอย่างยั่งยืน ตามงานวิจัยของ ปิยวรรณ คงประเสริฐ (2551) ภาครัฐควรทำหน้าที่สนับสนุนงบประมาณในการพัฒนา พื้นที่อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม

กำหนดนโยบาย วางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมถึงพัฒนาเครือข่ายสารสนเทศ สำหรับจัดทำแผนยุทธศาสตร์ ภาคเอกชนควรมีส่วนร่วมในการสร้างและรักษาภาพลักษณ์ของพื้นที่ ให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์ทรัพยากร พัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวที่ไม่ขัดต่อกฎหมายและ วัฒนธรรมท้องถิ่น และในส่วนของภาคประชาชนควรมีส่วนร่วมดูแลรักษาทรัพยากร อนุรักษ์ วัฒนธรรมท้องถิ่น พัฒนาการทำเกษตรปลอดสารเคมี ให้ความร่วมมือกับภาครัฐในการพัฒนา การท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม นอกจากนี้ บุซกร ถาวรประสิทธิ์ และคณะ (2553) เสนอว่าภาครัฐควรมี บทบาทสำคัญในการทำหน้าที่กระจายองค์ความรู้ให้แก่ประชาชน เพื่อตระหนักถึงความสำคัญของ การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่จะเป็นประโยชน์แก่ชุมชน สนับสนุนให้ชุมชนเกิดการพัฒนา เกิด การร่วมกลุ่ม ทำหน้าที่สนับสนุนงบประมาณให้คำแนะนำเกิดการจัดการเองโดยชุมชน สนับสนุน ทางด้านวิชาการแก่ชุมชน ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนในการดำเนินกิจกรรมตามแผนที่ได้วางไว้ร่วมกัน

ทั้งนี้ งานวิจัยของ กุลจิรา เสาวลักษณ์จินดา (2555) และ วิภาดา มุกดาและคณะ (2556) ได้ ค้นพบว่า ภาคประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวใน 4 ด้าน ได้แก่ 1.การเสนอ ความคิด การวางแผน และการตัดสินใจ 2.การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ในการอนุรักษ์ รักษา ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น การทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น การพัฒนา เส้นทางศึกษาธรรมชาติ และพัฒนาท้องถิ่น 3.การมีส่วนร่วมในด้านผลประโยชน์อย่างเหมาะสม ได้รับ ผลประโยชน์จากการกระจายรายได้ และ 4.การติดตามประเมินผล เปิดโอกาสให้ชุมชนหรือมีตัวแทน ของชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผล เพื่อรับรู้รับทราบข้อมูลและเข้ามาช่วยในการแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ และประเมินผลกระทบต่าง ๆ ที่เกิดต่อธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชน แต่ ทั้งนี้จุดเริ่มต้นที่สำคัญ Heng (2015) การทำให้ชาวบ้านมีองค์ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมที่เป็นทุนทาง สังคม จะส่งผลต่อทัศนคติเชิงบวกต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ส่งผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมใน การจัดการโดยตรงของชุมชน มากกว่าการได้มาซึ่งเงินทุน รวมทั้งความสวยงามของสภาพภูมิทัศน์ สร้างความชื่นชอบให้แก่นักท่องเที่ยว ได้สร้างความภาคภูมิใจให้แก่ชุมชน ทำให้ชาวบ้านซึ่งอยู่อาศัย ในชุมชนให้ความร่วมมือในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ สำหรับรองรับการท่องเที่ยว

ดังนั้น แนวทางในการสร้างการมีส่วนร่วมของอุทยานแห่งชาติและประชาชนเพื่อร่วมกัน จัดการปัญหาหรือการจัดการท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติทางทะเลได้ สามารถใช้แนวทางตาม ผลงานวิจัยของ แพรวพรรณ พิมพุด (2551) โดยต้องเริ่มจากการให้ความสำคัญต่อเสริมสร้างความ ไว้วางใจ การสื่อสาร ด้านสังคม วัฒนธรรม และการเมือง การมีโครงการเอื้อโอกาสให้ประชาชนเข้ามามี ส่วนร่วม การเป็นพี่เลี้ยงของหน่วยงานรัฐที่สร้างความรู้ความเข้าใจให้ชุมชน ด้านผู้นำที่ได้รับการ ยอมรับจากพื้นที่และมีความเป็นธรรม ด้านจิตวิทยา ที่ก่อให้เกิดการมีจิตสำนึกสาธารณะในการสร้าง ความร่วมมือ โดยอาจใช้กิจกรรมการศึกษาดูงาน การประชุมเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์กฎกติการะดับ อุทยานฯ และการอบรมให้ความรู้ในด้านการวางแผนสำหรับจัดทำโครงการพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมของชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้มีส่วนร่วมในการกำหนดเขตการใช้พื้นที่อุทยานแห่งชาติแบบมีส่วนร่วม งานคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติแบบมีส่วนร่วม งานส่งเสริมหรือพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ แบบมีส่วนร่วม งานสนับสนุนและเสริมสร้างความแข็งแกร่งของชุมชน และงานสัมมนาสัญจร แลกเปลี่ยนความคิดเห็น

แม้จะประสบปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วม ตามงานวิจัยของ อานิสงค์ โอทาตะวงค์ (2557) ค้นพบว่าสาเหตุจากการขาดการได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างทั่วถึง ขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ขาดการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว ขาดการส่งเสริมจากภาครัฐอย่างเท่าเทียมทำให้ขาดโอกาสในการได้รับการสนับสนุนภาครัฐอย่างเหมาะสม และขาดการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐ หรือการมีปัญหาในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งสามารถนำแนวทางการแก้ไขปัญหาจากผลงานวิจัยของ วชิรพร แสงพิรุณ และมนรัตน์ ใจเอื้อ (2555) หากเกิดจากความไม่เข้าใจกันระหว่างเจ้าหน้าที่อุทยานกับชาวบ้านในพื้นที่ สามารถแก้ไขด้วยการทำความเข้าใจพูดคุย จัดประชุมแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างเจ้าหน้าที่และชาวบ้านในพื้นที่ และการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นวิทยากรให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่อุทยานได้จัดขึ้น

องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยของ Morrison and Hughes (2016) นำเสนอรูปแบบของความร่วมมือที่ชัดเจนเป็นรูปธรรมของหน่วยงานรัฐผู้กำหนดนโยบาย หน่วยงานจัดการทรัพยากรระดับพื้นที่ สถาบันการศึกษา องค์กรด้านการวิจัยทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม องค์กรพัฒนาเอกชน ผู้ประกอบการท่องเที่ยว และชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมระดมความคิดและกำหนดแผนระยะยาว สร้างกลไกการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ติดตามประเมินผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากธรรมชาติหรือสิ่งที่มีมนุษย์ก่อผลกระทบขึ้นไม่ว่าจากการท่องเที่ยว การประมง หรือการขนส่งสินค้าทางทะเล ทุกภาคส่วนให้ความสำคัญต่อความหลากหลายทางชีวภาพและความเปราะบางของระบบนิเวศ มีการกำหนดกฎเกณฑ์ในการใช้ประโยชน์และควบคุมกิจกรรมต่างๆอย่างเข้มงวด ความรับผิดชอบของผู้ประกอบการและชุมชนที่เข้ามาเกี่ยวข้องหรือรับประโยชน์จะอยู่ในระดับสูง มีการแบ่งเขตการใช้ประโยชน์ ใช้หลักของการเป็นพื้นที่ใช้สอยที่หลากหลายนับเป็นแนวทางที่ผู้วิจัยจะนำไปวิเคราะห์ร่วมกับผลงานวิจัยต่อไป

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาศักยภาพและสำรวจรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย พัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติทางทะเลไทย และการกำหนดรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติทางทะเลไทย มีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

3.1 พื้นที่และกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

พื้นที่ในการวิจัยนี้ดำเนินการในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลทั้งหมด 26 แห่งในประเทศไทย เพื่อดำเนินการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย นำมาจัดลำดับเพื่อทำการคัดเลือกอุทยานแห่งชาติที่มีศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสูงสุดจากฝั่งอ่าวไทย 3 อันดับ และจากฝั่งอันดามันอีก 3 อันดับ รวมทั้งหมดเป็น 6 แห่ง เพื่อดำเนินการสำรวจหารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในปัจจุบัน พัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และกำหนดรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พื้นที่วิจัยจึงประกอบด้วย อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ จังหวัดพังงา อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน จังหวัดพังงา อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตา จังหวัดสตูล อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง จังหวัดตราด อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร จังหวัดชุมพร และอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง จังหวัดสุราษฎร์ธานี และการวิจัยนี้ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล ประกอบด้วย ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้อำนวยการส่วนอุทยานแห่งชาติทางทะเล 1 ราย หัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเล 6 ราย และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 12 ราย ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และเชี่ยวชาญด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล 14 ราย และผู้ให้ข้อมูลรอง ได้แก่ นักท่องเที่ยวชาวไทย และนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ จำนวน 145 ราย รวมทั้งหมด 178 ราย

3.2 แบบแผนการวิจัย

3.2.1 ขั้นตอนการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) ด้วยการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) รวมทั้งใช้เครื่องมือแบบสำรวจศึกษาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 5 ระยะดังนี้

3.2.1.1 ระยะที่ 1 ก่อนลงพื้นที่เก็บข้อมูล

1) การศึกษาเอกสาร ผู้วิจัยทำการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ในประเด็น สถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเล มาตรฐานการจัดการการท่องเที่ยวทางทะเล ด้วยการศึกษาจากงานเขียนวิชาการจากสถาบันการศึกษา ผลงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ และเอกสารของหน่วยงานภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

2) การออกแบบการวิจัย ผลจากการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยทำความเข้าใจวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อสรุปสาระสำคัญในการเป็นแนวทางเพื่อสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย และทำการออกแบบงานวิจัยให้สามารถตอบวัตถุประสงค์ในการวิจัย ด้วยการกำหนดรูปแบบงานวิจัย กำหนดกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยที่สามารถให้ข้อมูลได้ถูกต้อง กำหนดขั้นตอนในการวิจัยที่ชัดเจน สร้างเครื่องมือในการวิจัยที่มีความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการวิจัย และรวมถึงวิธีการเก็บข้อมูลให้สามารถเป็นไปตามแผนงานที่กำหนด

3) การสร้างเครื่องมือ ผู้วิจัยนำผลสรุปแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมากำหนดเครื่องมือการวิจัยให้สามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย และมีความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

3.2.1.2 ระยะที่ 2 เก็บข้อมูลศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย

1) สำรวจพื้นที่ด้านจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง การสื่อความหมาย สิ่งอำนวยความสะดวก ของอุทยานแห่งชาติทางทะเล 26 แห่ง

2) ประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย ทั้ง 26 แห่ง แล้วนำมาให้คะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนดในแต่ละตัวชี้วัด รวบรวมตัวเลขและหาค่าร้อยละ จัดลำดับคะแนนจากมากไปน้อย จำแนกตามกลุ่มอุทยานแห่งชาติทางทะเลฝั่งอ่าวไทย และฝั่งอันดามัน แล้วทำการจัดลำดับทำการคัดเลือกอุทยานแห่งชาติที่มีศักยภาพสูงสุดจากฝั่งอ่าวไทย 3 อันดับแรก และจากฝั่งอันดามันอีก 3 อันดับแรก รวมเป็น 6 แห่ง เพื่อกำหนดเป็นพื้นที่เป้าหมายในการศึกษาเชิงลึกต่อไป

3.2.1.3 ระยะที่ 3 เก็บข้อมูลสำรวจรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย

1) สัมภาษณ์ผู้อำนวยการส่วนอุทยานแห่งชาติทางทะเล เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลภาพรวมทั้งประเทศ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

2) สัมภาษณ์หัวหน้าอุทยานและผู้ช่วยหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเลทั้ง 6 แห่ง เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก และประสานเพื่อขอเก็บข้อมูลจากนักท่องเที่ยวในอุทยานฯ ทั้ง 6 แห่ง

3) ประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) นักท่องเที่ยวในแต่ละอุทยานฯ อุทยานฯ ละ 2 กลุ่ม คือ นักท่องเที่ยวชาวไทย และนักท่องเที่ยวต่างชาติ กลุ่มละ 7-12 คน เพื่อเก็บข้อมูล เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานฯ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่นักท่องเที่ยวทำ กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวต้องการจะทำ และกิจกรรมที่อุทยานฯ ยังไม่มีและควรมีในอนาคต

4) สังเกตนักท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่นักท่องเที่ยวทำ

5) สังเกตการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่อุทยานฯ แบบไม่มีส่วนร่วม

6) การรวบรวมข้อมูล ซึ่งได้มาจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม นำมารวบรวม เรียบเรียงข้อมูล ตรวจสอบความถูกต้องและความครบถ้วน

7) การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลทั้งหมดมาทำการสังเคราะห์ และวิเคราะห์ เพื่อสรุปให้ได้รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติทางทะเลในปัจจุบัน

8) การจัดประชุมกลุ่มย่อย ผู้อำนวยการส่วนอุทยานแห่งชาติทางทะเล และ หัวหน้าอุทยานและผู้ช่วยหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเล เพื่อยืนยันรูปแบบการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในปัจจุบัน

3.2.1.4 ระยะที่ 4 เก็บข้อมูลการพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศใน พื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล

1) การประชุมกลุ่มย่อย จัดให้มีการประชุมผู้อำนวยการส่วนอุทยานแห่งชาติทาง ทะเล หัวหน้าอุทยานและผู้ช่วยหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเล เพื่อสะท้อนปัญหา และให้ ข้อเสนอแนะในการพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล

2) การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิมีความรู้และเชี่ยวชาญด้านการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล

3) การสังเคราะห์เนื้อหาจากการประชุมกลุ่มย่อย และการสัมภาษณ์ และทำการ วิเคราะห์เพื่อสรุปให้ได้การพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ทางทะเล

3.2.1.5 ระยะที่ 5 การกำหนดรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ อุทยานแห่งชาติทางทะเล

1) การวิเคราะห์รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยาน แห่งชาติทางทะเลที่ได้จากการศึกษาระยะที่ 3 และการพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิง นิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล จากการศึกษาในระยะที่ 4

2) การวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาয়กระดึบรูปแบบการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล

3) กำหนดรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทาง ทะเล ด้วยข้อสรุปของผู้วิจัย

สามารถสรุปขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังภาพที่ 6 ดังนี้

ภาพที่ 6 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

3.2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.2.2.1 การวิจัยเอกสาร

ด้วยการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เพื่อทำความเข้าใจแนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับ แนวคิดด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ระบบนิเวศชายฝั่งและทะเล การจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเล หลักการการจัดการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มาตรฐานการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การมีส่วนร่วม การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน นำมาประมวลความรู้สู่การสร้างกรอบแนวคิด การกำหนดแนวทางการดำเนินงานวิจัย การสร้างเครื่องมือรวมถึงการใช้วิเคราะห์ วิพากษ์ เชื่อมโยงข้อเท็จจริงจากการศึกษาในพื้นที่ และเพื่อให้การกำหนดรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล มีหลักการทางวิชาการสนับสนุน ผลการศึกษาและมีความน่าเชื่อถือ สร้างการยอมรับและการนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง

3.3 เครื่องมือในการวิจัย

3.3.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย

1) แบบประเมินศักยภาพเชิงคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่กำหนดปัจจัยชี้วัดและเกณฑ์การประเมิน ของ ดร.รชนี เอมพันธุ์ และคณะ (2549) เนื่องจากมีความสามารถในการแยกแยะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นำสู่การเสนอแนะการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติทางทะเล

2) แนวคำถามเชิงลึก แบบมีจุดสนใจเฉพาะ (Focus Interviews) และแบบเจาะลึก (In-depth Interviews) (วรรณญา ภัทรสุข 2545) ในการเก็บข้อมูลรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล แนวคำถามเชิงลึกนี้เป็นแนวคำถามซึ่งเป็นผลจากการสังเคราะห์ข้อมูลจาก Ceballos (1996) ดร.รชนี เอมพันธุ์ และคณะ (2549), กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (2553)

3) การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) จากนักท่องเที่ยว ด้วยการจัดให้มีการนั่งรวมกัน พูดคุย ซักถาม แยกเฉพาะกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทย และชาวต่างชาติ เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติทางทะเลไทยในปัจจุบัน และหัวหน้าอุทยาน และผู้ช่วยหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเล เพื่อศึกษารูปแบบและการยืนยันรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานฯ ในปัจจุบัน

4) การสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interviews) ด้วยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ เชี่ยวชาญด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในการพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลไทย

5) แบบบันทึกการสังเกต เพื่อสังเกตนักท่องเที่ยวในการร่วมทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และเจ้าหน้าที่อุทยานฯ ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation)

3.3.2 การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

มีขั้นตอนการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2540) ดังนี้

1) แนวคำถามเชิงลึก ให้ผู้เชี่ยวชาญทำการตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) โดยอาศัยดุลยพินิจของผู้เชี่ยวชาญหรือผู้รอบรู้เฉพาะเรื่อง (Subject matter Specialist) ด้วยวิธีการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อพิจารณาความถูกต้อง ความสอดคล้อง ความครบถ้วนของแนวคำถาม และการให้คำแนะนำ การเสนอแนะการปรับปรุงเครื่องมือ เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์ และการประชุมกลุ่มย่อย ให้สามารถได้ผลการศึกษาดังตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และความเหมาะสมของเครื่องมือตามกลุ่มเป้าหมายที่กำหนด

2) เครื่องมือการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่ง (ดร.รชนี เอมพันธุ์, 2549) เป็นผู้ผู้เชี่ยวชาญทำการตรวจสอบความเที่ยงตรงตามโครงสร้าง (Construct Validity) โดยอาศัยดุลยพินิจของผู้เชี่ยวชาญหรือผู้รอบรู้เฉพาะเรื่อง (Face Validity) เพื่อยืนยันถึงการนำเครื่องมือนี้ไป

ใช้ในการศึกษาได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ก่อนการลงพื้นที่สำรวจและประเมินตามเกณฑ์ที่กำหนด

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลการศึกษาวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย

3.4.1 การวิจัยนี้จัดเก็บข้อมูลอุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทยมีทั้งหมด 6 แห่ง จากพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลของประเทศไทยทั้งหมด 26 แห่ง ตั้งอยู่ในเขตภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคตะวันตก 4 แห่ง และตั้งอยู่ในเขตภาคใต้อีก 22 แห่ง แบ่งออกเป็น ทะเลฝั่งอันดามัน ได้แก่ อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน จังหวัดพังงา อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตา จังหวัดสตูล และอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ จังหวัดพังงา ทะเลฝั่งอ่าวไทย ได้แก่ อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง จังหวัดตราด อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง จังหวัดสุราษฎร์ธานี และอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร จังหวัดชุมพร

3.4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการประเมินศักยภาพเชิงคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของอุทยานแห่งชาติทางทะเล 26 อุทยาน ดำเนินการด้วยการสำรวจ สัมภาษณ์ และเข้าร่วมกิจกรรมท่องเที่ยว พร้อมทำการสังเกตทั้งมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม โดยใช้ปัจจัยชี้วัดและเกณฑ์การประเมิน จำแนกออกเป็นปัจจัยชี้วัด 5 กลุ่ม ได้แก่ ด้านคุณภาพของทรัพยากร ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก บริการและการสื่อความหมายด้านการจัดการผลกระทบสิ่งแวดล้อม ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน และด้านบริหารจัดการ ในการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณด้วยการให้ค่าคะแนนตามระดับคุณภาพ โดยมีตัวชี้วัด 3 ระดับ ได้แก่ 0 1 2 3

3.4.3 การเก็บรวบรวมข้อมูลรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้อำนวยการส่วนอุทยานแห่งชาติทางทะเล หัวหน้าอุทยาน และผู้ช่วยหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเลทั้ง 6 แห่ง สรุปได้ 7 ด้าน ได้แก่ การจัดการนโยบายและการวางแผนระบบการท่องเที่ยว การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว การจัดการสื่อความหมาย และการสื่อสาร การจัดการบริการท่องเที่ยว การจัดการด้านเศรษฐกิจและสังคม การจัดการพันธมิตรเพื่อการท่องเที่ยว และการจัดการพัฒนาการท่องเที่ยว

3.4.4 การประชุมกลุ่มย่อย

1) นักท่องเที่ยว ด้วยการจัดให้มีการประชุมกลุ่มย่อย แยกเฉพาะกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทย และชาวต่างชาติ เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติทางทะเลไทยในปัจจุบัน แนวคำถาม ได้แก่ ประสบการณ์ของการมาเที่ยวและทำกิจกรรมร่วมกับอุทยานแห่งชาติทางทะเล เหตุผลของการมาทำกิจกรรมท่องเที่ยว ความคิดเห็นด้านบวกและลบต่อการจัดการกิจกรรมท่องเที่ยว ความคิดเห็นด้านบวกและลบต่อการจัดการของอุทยานแห่งชาติทางทะเล ความเข้าใจต่อจุดมุ่งหมายของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และข้อเสนอแนะต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติทางทะเล

2) หัวหน้าอุทยาน และผู้ช่วยหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเล ด้วยการใช้เวทีการประชุมกลุ่มย่อยในการจัดประชุมของกรมอุทยานแห่งชาติ หลายเวทีในช่วงตลอดการดำเนินการวิจัย ในฐานะที่ผู้วิจัยได้รับเชิญให้ทำหน้าที่เป็นวิทยากรกระบวนการนำการประชุมกลุ่มย่อยในประเด็นด้าน

การจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล และได้นำประเด็นคำถามของการวิจัยเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในการประชุมกลุ่มย่อย เพื่อยืนยันรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานฯ ในปัจจุบัน ซึ่งแนวคำถาม ได้แก่ สถานการณ์การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล ในเชิงนโยบายและการปฏิบัติปัจจุบัน ความคิดเห็นต่อรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลที่ผู้วิจัยนำเสนอ ข้อเสนอแนะ ข้อเสนอแนะ ข้อเสนอแนะ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมรูปแบบ ปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล

3.4.5 การสัมภาษณ์กลุ่ม ด้วยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ เชี่ยวชาญด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อวิพากษ์ วิเคราะห์ และให้คำแนะนำในการพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลไทย โดยผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์กลุ่ม ตามโอกาสและความพร้อมของผู้ทรงคุณวุฒิ แนวคำถาม ได้แก่ สถานการณ์การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล ในเชิงนโยบายและการปฏิบัติปัจจุบัน ความคิดเห็นต่อรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลที่ผู้วิจัยนำเสนอ ข้อเสนอแนะ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมรูปแบบ ปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล และข้อเสนอแนะการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลที่ได้ดีขึ้น

3.4.6 การบันทึกการสังเกต ด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม สังเกตนักท่องเที่ยวในการร่วมทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สังเกตเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติฯ ในการให้ข้อมูล การให้บริการ การควบคุมความปลอดภัย การบังคับใช้กฎระเบียบ และการควบคุมผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยได้มีการวิเคราะห์ข้อมูล จำแนกออกเป็นเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพดังนี้

3.5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ผลการศึกษาเชิงปริมาณการวิเคราะห์ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย ผู้วิจัยตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล จากนั้นนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ใส่ค่าสถิติตามเกณฑ์ที่กำหนด (ดังตารางที่ 7) จากพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลทั้ง 26 แห่ง แล้วทำการหาค่าร้อยละ ให้เห็นถึงภาพรวมของแต่ละอุทยานแห่งชาติทางทะเล นำมาจัดอันดับตามค่าร้อยละจากมากไปน้อย ในแต่ละกลุ่มอุทยานแห่งชาติทางทะเล ได้แก่ ฝั่งอ่าวไทย จำนวน 9 แห่ง ฝั่งอันดามัน จำนวน 17 แห่ง แล้วจึงคัดเลือกพื้นที่เป้าหมาย อันดับ 1-3 จากทั้งฝั่งอ่าวไทยและอันดามัน รวมทั้งหมด 6 แห่ง

การวิเคราะห์ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติทางทะเล พิจารณาจากปัจจัยชี้วัด 5 กลุ่ม ได้แก่ ด้านคุณภาพของทรัพยากร ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก บริการและการสื่อความหมาย ด้านการจัดการผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน และด้านบริหารจัดการ รวมปัจจัยชี้วัดทั้งหมด 29 ปัจจัย รายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 7 ปัจจัยชี้วัดด้านคุณภาพของทรัพยากร

ปัจจัยชี้วัด	ระดับคะแนน	เกณฑ์ชี้วัด
1.1 ความมีเอกลักษณ์โดดเด่น (Uniqueness)	0	เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ไม่มีมีความโดดเด่น หรือเอกลักษณ์ เป็นที่รู้จักระดับชุมชน
	1	เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ไม่มีมีความโดดเด่นอย่างชัดเจน สามารถพบเห็นลักษณะแบบเดียวกันได้ตามที่ต่างๆ ได้ง่าย มีความสำคัญระดับท้องถิ่น/จังหวัด
	2	เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่น มีคุณค่าทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ หรือวัฒนธรรม แต่ก็ยังสามารถพบเห็นลักษณะในรูปแบบเดียวกันในสถานที่อื่นได้บ้างมีความสำคัญระดับท้องถิ่น/จังหวัด
	3	เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั่วไปสูง มีความโดดเด่นระดับชาติและนานาชาติขึ้นไป
1.2 ความน่าสนใจหรือความดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว (Attractiveness)	0	เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ไม่มีมีความน่าสนใจเพียงพอที่จะสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว
	1	เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความสนใจ น้อย นักท่องเที่ยวมีความประทับใจน้อย
	2	เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความน่าสนใจ สามารถสร้างความประทับใจ ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวสูง
	3	เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวสูงมาก นักท่องเที่ยวให้ความสนใจเป็นที่ดึงดูดใจสูงมาก
1.3 ความมีชื่อเสียง (Popularity)	0	เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ไม่มีชื่อเสียงไม่เป็นที่รู้จัก
	1	เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จักบ้าง
	2	เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จัก มีชื่อเสียงค่อนข้างมาก
	3	เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จัก มีชื่อเสียงสูงมาก
1.4 ความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายของระบบนิเวศ (Ecosystem diversity)	0	แหล่งท่องเที่ยวมีความสมบูรณ์ของพืชต่ำมาก สภาพธรรมชาติและพืชพันธุ์มีการเปลี่ยนแปลงโดยสิ้นเชิง
	1	ความอุดมสมบูรณ์ของสังคมพืชค่อนข้างต่ำ ปรากฏร่องรอยการทำลาย หรือความเสื่อมโทรมอย่างชัดเจน หรือ มีความหลากหลายของระบบนิเวศค่อนข้างต่ำ (1-2 ระบบนิเวศ)
	2	ความอุดมสมบูรณ์ของสังคมพืชค่อนข้างสูง ต้นไม้ขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติ ปรากฏร่องรอยการทำลาย และบางส่วนของพื้นที่มีการสูญเสียสภาพเดิม หรือ มี

ปัจจัยชี้วัด	ระดับคะแนน	เกณฑ์ชี้วัด
		ความหลากหลายของระบบนิเวศปานกลาง (3 ระบบนิเวศ)
	3	ความอุดมสมบูรณ์ของสังคมพืชอยู่ในระดับสูง ไม่มีร่องรอยการถูกทำลาย พืชพรรณตามธรรมชาติปกคลุมอยู่อย่างหนาแน่น มีพันธุ์ไม้ท้องถิ่นที่หายาก/ใกล้สูญพันธุ์ปรากฏอยู่ในพื้นที่ หรือ มีความหลากหลายของระบบนิเวศสูง (มากกว่า 3 ระบบนิเวศ)
1.5 โอกาสในการพบเห็นสัตว์ป่า (Opportunity to see wildlife) (พิจารณาจากการสำรวจในพื้นที่ ควบคู่กับการสอบถามเจ้าหน้าที่) (Ecotourism)	0	ไม่พบเห็นสัตว์ป่าหรือแมลงใดๆ หรือพบน้อยกว่า 5 ชนิด
	1	มีโอกาสนในการพบเห็นสัตว์ป่าหรือร่องรอยของสัตว์ป่า นก ผีเสื้อและแมลง ไม่เกิน 10 ชนิด
	2	มีโอกาสนในการพบเห็นสัตว์ป่าและร่องรอยของสัตว์ป่าขนาดเล็ก นก ผีเสื้อและแมลง หรือสัตว์ที่ใกล้สูญพันธุ์ ไม่เกิน 20 ชนิด
	3	มีโอกาสนในการพบเห็นสัตว์ป่าและร่องรอยของสัตว์ป่าทั้งขนาดเล็ก ขนาดใหญ่ สัตว์ป่าหายาก นก ผีเสื้อและแมลง หรือสัตว์ที่ใกล้สูญพันธุ์ ตั้งแต่ 20 ชนิด ขึ้นไป
1.6 ทัศนียภาพและสภาพภูมิทัศน์ของทรัพยากรท่องเที่ยว (Landscape quality)	0	สภาพภูมิทัศน์เสื่อมโทรมอย่างมาก มีสภาพทัศนอุจาด
	1	สภาพภูมิทัศน์แบบธรรมดา ไม่มีความโดดเด่น หรือขาดความงามตามธรรมชาติ
	2	สภาพภูมิทัศน์ค่อนข้างสวยงาม แต่ไม่โดดเด่นมากนัก สามารถทำให้เกิดความประทับใจ สบายตาพอควร
	3	องค์ประกอบของสภาพแวดล้อมโดดเด่นสวยงามเป็นพิเศษ ทัศนียภาพก่อให้เกิดความประทับใจเป็นอย่างยิ่ง
1.7 รูปแบบกิจกรรมมีความเหมาะสมและสัมพันธ์กับสภาพพื้นที่ (Activity appropriateness)	0	รูปแบบกิจกรรมไม่เหมาะสมและมีความขัดแย้งกับสภาพพื้นที่อย่างสิ้นเชิง
	1	รูปแบบกิจกรรมส่วนใหญ่ยังไม่เหมาะสมและมีความขัดแย้งกับสภาพพื้นที่
	2	รูปแบบกิจกรรมส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์ และเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ แต่ยังคงปรากฏกิจกรรมบางประเภทที่สร้างความขัดแย้งระหว่างกิจกรรม
	3	รูปแบบกิจกรรมมีความสัมพันธ์ และเหมาะสมกับพื้นที่ รวมทั้งมีความเชื่อมโยงและสนับสนุนกัน

ปัจจัยชี้วัด	ระดับคะแนน	เกณฑ์ชี้วัด
1.8 ความหลากหลายของกิจกรรม (Activity diversity)(Nature Tourism/ Ecotourism)	0	พื้นที่มีศักยภาพต่ำมาก สามารถประกอบกิจกรรมได้ไม่เกิน 1 ประเภท
	1	พื้นที่มีศักยภาพต่ำ สามารถประกอบกิจกรรมได้ไม่เกิน 2 ประเภท
	2	พื้นที่มีศักยภาพปานกลาง เอื้อโอกาสให้นักท่องเที่ยวสามารถเลือกประกอบกิจกรรมได้ไม่เกิน 3 ประเภท
	3	พื้นที่มีศักยภาพสูง เอื้อโอกาสให้นักท่องเที่ยวสามารถเลือกประกอบกิจกรรมได้ตั้งแต่ 4 ประเภทขึ้นไป
1.9 สภาพภูมิอากาศ (Local climate)	0	อากาศไม่ถ่ายเทเลย เป็นที่อับ และรู้สึกอึดอัดมากเมื่อประกอบกิจกรรม
	1	อากาศถ่ายเทไม่สะดวก รู้สึกอึดอัดขณะประกอบกิจกรรม
	2	อากาศถ่ายเทในบางช่วงเวลา จากกระแสลมพัด แต่ยังคงรู้สึกอึดอัดขณะประกอบกิจกรรม
	3	อากาศถ่ายเทได้ดี และรู้สึกเย็นสบายขณะประกอบกิจกรรม
1.10 การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) (Nature Tourism)	0	มีทางเข้า-ออกที่ลำบากมาก อันตรายอย่างยิ่ง จำเป็นต้องใช้รถขับเคลื่อนสี่ล้อเท่านั้น และผู้ขับขี่ที่มีความสามารถสูง
	1	มีทางเข้า-ออกที่ยากลำบาก ผิวถนนขรุขระ เป็นหลุมเป็นบ่อ ไม่สามารถใช้ได้ทุกฤดูกาล ไม่มีป้ายบอกทางที่ชัดเจน ไม่มีบริการรถ/เรือสาธารณะ
	2	มีทางเข้า-ออก แต่มีความสะดวกปานกลาง ผิวถนนขรุขระ เป็นหลุมเป็นบ่อ แต่สามารถใช้ได้ทุกฤดูกาลมีป้ายบอกทางเป็นบางช่วงและมีบริการรถ/เรือสาธารณะในบางเวลาเท่านั้น
	3	มีทางเข้า-ออก สะดวกสบายมาก สามารถเข้าถึงได้ง่าย ผิวถนนคอนกรีตหรือลาดยาง สามารถใช้ได้ทุกฤดูกาล มีป้ายบอกทางชัดเจนตลอดทาง มีบริการรถ/เรือสาธารณะประจำโดยมีเวลาเข้า-ออกแน่นอน
1.11 ความสัมพันธ์กับแหล่งท่องเที่ยวอื่นในเส้นทางท่องเที่ยว (Relation to other tourism sites on-route) (Nature Tourism)	0	แหล่งท่องเที่ยวไม่สามารถเชื่อมโยงกับแหล่งอื่นๆที่ตั้งอยู่โดดเดี่ยว ไม่มีแหล่งท่องเที่ยวอื่นใกล้เคียงที่จะช่วยเป็นแรงจูงใจให้ไปเยือน นักท่องเที่ยวต้องเดินทางไปที่ท่องเที่ยวแห่งนี้โดยเฉพาะเท่านั้น
	1	มีแหล่งท่องเที่ยวอื่นตั้งอยู่ใกล้เคียงบ้าง แต่แหล่งท่องเที่ยวไม่ได้ตั้งอยู่บนเส้นทางหลัก

ปัจจัยชี้วัด	ระดับคะแนน	เกณฑ์ชี้วัด
	2	แหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่บนเส้นทางสายหลัก สามารถเชื่อมต่อกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ได้ง่าย มีแหล่งท่องเที่ยวอยู่บนเส้นทางแต่ไม่น่าสนใจมากนัก
	3	แหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่บนเส้นทางสายหลัก สามารถเชื่อมต่อกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ได้ง่าย มีแหล่งท่องเที่ยวอยู่บนเส้นทางมีความหลากหลายและน่าสนใจสูง
1.12 การได้พึ่งพาตนเอง (Adventure Tourism)	0	ไม่ได้มีโอกาสได้พึ่งพาตนเอง หรือต้องใช้ทักษะเฉพาะในการประกอบกิจกรรมเลยมีสิ่งอำนวยความสะดวกสบายพร้อม
	1	การพึ่งพาตนเองในการประกอบกิจกรรมน้อย เนื่องจากมีสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานที่จำเป็น
	2	มีการพึ่งพาตนเองในการประกอบกิจกรรมปานกลาง สิ่งอำนวยความสะดวกมีเพียงพอป้องกันผลกระทบต่อพื้นที่ และป้องกันอันตรายสำหรับนักท่องเที่ยว
	3	มีการพึ่งพาตนเองในการประกอบกิจกรรมสูง และต้องใช้ทักษะความชำนาญในการประกอบกิจกรรมเฉพาะตัว
1.13 โอกาสในการได้รับประสบการณ์ตื่นเต้นและท้าทาย (Adventure Tourism)	0	ทรัพยากรไม่เอื้อให้การประกอบกิจกรรมมีความน่าตื่นเต้นและท้าทาย
	1	ทรัพยากรเอื้อให้การประกอบกิจกรรมมีความน่าตื่นเต้นและท้าทายต่ำ
	2	ทรัพยากรเอื้อให้การประกอบกิจกรรมมีความน่าตื่นเต้นและท้าทายปานกลาง
	3	ทรัพยากรเอื้อให้การประกอบกิจกรรมมีความน่าตื่นเต้นและท้าทายสูง

ที่มา: ดร.รชนี เอมพันธุ์ และคณะ (2549)

ตารางที่ 8 ปัจจัยชี้วัดด้านสิ่งอำนวยความสะดวก บริการและการสื่อความหมาย

ปัจจัยชี้วัด	ระดับคะแนน	เกณฑ์ชี้วัด
2.1 ความกลมกลืนของสิ่งอำนวยความสะดวก	0	สิ่งอำนวยความสะดวกหรือ สิ่งก่อสร้างไม่เหมาะสม และมีภาพลักษณ์ที่ขัดแย้งกับสภาพสิ่งแวดล้อมอย่างสิ้นเชิง
	1	สิ่งอำนวยความสะดวกหรือ สิ่งก่อสร้างไม่เหมาะสม และมีภาพลักษณ์ที่ขัดแย้งกับสภาพสิ่งแวดล้อมบ้าง
	2	สิ่งอำนวยความสะดวกหรือ สิ่งก่อสร้าง มีความเหมาะสม และได้รับการออกแบบให้กลมกลืนกับ

ปัจจัยชี้วัด	ระดับคะแนน	เกณฑ์ชี้วัด
		สภาพแวดล้อม แต่ยังไม่สามารถส่งเสริมคุณค่าให้กับแหล่งท่องเที่ยวได้
	3	มีการวางแผนการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมเหมาะสม ได้รับการออกแบบให้กลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม สามารถสะท้อนถึงความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ทางธรรมชาติ หรือของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
2.2 ความเพียงพอของสิ่งอำนวยความสะดวก	0	ไม่มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานที่จำเป็นเพื่อรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยว
	1	มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานไว้รองรับตามความจำเป็น แต่ไม่เพียงพอต่อการรองรับนักท่องเที่ยว
	2	มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกไว้รองรับเกินกว่าที่ความจำเป็น
	3	มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกไว้รองรับตามความเหมาะสมและเพียงพอต่อการรองรับนักท่องเที่ยว
2.3 คุณภาพสิ่งอำนวยความสะดวก	0	สิ่งอำนวยความสะดวกไม่มีคุณภาพ
	1	สิ่งอำนวยความสะดวกส่วนใหญ่ไม่มีคุณภาพ ขาดการบำรุงรักษา
	2	สิ่งอำนวยความสะดวกส่วนใหญ่มีคุณภาพ แต่ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ทั้งหมด
	3	สิ่งอำนวยความสะดวกมีคุณภาพ สามารถรองรับกิจกรรมการใช้ประโยชน์ได้ครบทุกประเภทที่มี
2.4 การจัดการด้านความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน	0	ไม่มีมาตรการในการควบคุมดูแลรักษาความปลอดภัย และไม่สามารถให้ความรู้ถึงความปลอดภัยและความมั่นใจในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว
	1	มีเจ้าหน้าที่คอยดูแล หรือมีการติดตั้งป้ายและสัญญาณเตือนภัยในบริเวณที่มีโอกาสเกิดอันตรายแต่น้อยมาก
	2	มีเจ้าหน้าที่คอยดูแล หรือมีการติดตั้งป้ายและสัญญาณเตือนภัยในบริเวณที่มีโอกาสเกิดอันตรายแต่ไม่ทั่วถึง และไม่สามารถให้ความรู้ถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวเท่าที่ควร
	3	มีการจัดการด้านความปลอดภัย มีการจัดแผนงานและอุปกรณ์เครื่องมือต่างๆ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ที่มีความพร้อมได้รับการอบรมด้านความปลอดภัยมาเป็นอย่างดี เพื่อรองรับหรือแก้ไขสถานการณ์ในกรณี

ปัจจัยชี้วัด	ระดับคะแนน	เกณฑ์ชี้วัด
		เกิดเหตุฉุกเฉิน มีการลงทะเลเป็นประวัตินักท่องเที่ยว มีการติดตั้งป้ายเตือนภัย แนะนำและประชาสัมพันธ์ ด้านความปลอดภัยอย่างเหมาะสม เพียงพอ สามารถสร้างความรู้สึกปลอดภัย และมั่นใจในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี
2.5 คุณภาพในการให้บริการ	0	การบริการไม่ได้มาตรฐาน แม้ในภาวะปกติ หรือภาวะวิกฤต ไม่สามารถสร้างความรู้สึกที่ดีต่อการได้มาเยือน
	1	การบริการยังไม่ได้มาตรฐานเท่าที่ควรในภาวะปกติ หรือภาวะวิกฤต การให้บริการไม่สม่ำเสมอ
	2	การบริการได้มาตรฐานในภาวะปกติ แต่อาจไม่ประทับใจบ้างในภาวะวิกฤต
	3	การบริการได้มาตรฐานสูงมากในภาวะปกติ และยังคงอยู่ในมาตรฐานแม้ในภาวะวิกฤต
2.6 รูปแบบ เนื้อหา ความรู้และวิธีการสื่อความหมาย (Ecotourism)	0	ไม่มีการจัดการด้านสื่อความหมาย เพื่อรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยว ใน การศึกษาเรียนรู้ ขณะที่พื้นที่มีความเหมาะสมและมีศักยภาพเพียงพอในการประกอบกิจกรรม
	1	มีการจัดการสื่อความหมายอยู่น้อย และขาดความน่าสนใจ เพราะการออกแบบและจัดทำ ขาดความประณีต หรือไม่หลากหลาย
	2	มีการจัดการสื่อความหมายอย่างน่าสนใจ แต่มีไม่มากนักและไม่หลากหลาย
	3	มีการจัดการด้านการสื่อความหมาย ซึ่งถูกออกแบบและจัดทำขึ้นอย่างประณีต มีโปรแกรมการสื่อความหมายที่หลากหลายทั้งการสื่อความหมายโดยใช้คนและไม่ใช้คนหรือแบบผสมผสาน ส่งผลให้นักท่องเที่ยวได้รับประโยชน์และความเพลิดเพลิน

ที่มา: ดร.รชนี เอมพันธุ์ และคณะ (2549)

ตารางที่ 9 ปัจจัยชี้วัดด้านการจัดการผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ปัจจัยชี้วัด	ระดับคะแนน	เกณฑ์ชี้วัด
3.1 การจัดแบ่งเขตพื้นที่เหมาะสมต่อการท่องเที่ยว (Zoning)	0	ไม่มีรูปแบบการจัดแบ่งเขตพื้นที่
	1	การจัดแบ่งเขตพื้นที่การจัดการยังไม่ชัดเจน พื้นที่ถูกแบ่งออกเป็นเขตต่างๆ อย่างหยابๆ ไม่สามารถ

ปัจจัยชี้วัด	ระดับคะแนน	เกณฑ์ชี้วัด
		ควบคุมกิจกรรมให้เหมาะสมสอดคล้องกับเขตที่จำแนกได้
	2	การจัดแบ่งเขตพื้นที่การจัดการยังไม่ชัดเจน พื้นที่ถูกแบ่งออกเป็นเขตต่างๆ อย่างหยาบๆ แต่สามารถควบคุมกิจกรรมให้เหมาะสมสอดคล้องกับเขตที่จำแนกได้
	3	มีการจัดแบ่งเขตพื้นที่การจัดการอย่างชัดเจน ตามรูปแบบความสำคัญของระบบนิเวศและกิจกรรมสามารถควบคุมพื้นที่และการใช้ประโยชน์ไม่ให้เกิดผลกระทบหรือเกิดผลกระทบขึ้นน้อยที่สุดต่อทรัพยากรในพื้นที่
3.2 การกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวในการประกอบกิจกรรม (CC)	0	ไม่มีมาตรการในการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวให้เหมาะสม สัมพันธ์กับขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวก
	1	มีการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวให้เหมาะสม สัมพันธ์กับขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวก แต่ยังขาดมาตรการในการควบคุม
	2	มีการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวให้เหมาะสม สัมพันธ์กับขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวก และมีมาตรการในการควบคุมบ้าง แต่ยังไม่ครอบคลุม
	3	มีมาตรการในการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวเหมาะสมและสัมพันธ์กับขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกและมีมาตรการในการควบคุมที่เข้มงวดและจริงจัง
3.3 มาตรการเฝ้าระวังและป้องกันผลกระทบสิ่งแวดล้อม	0	ไม่มีมาตรการ ในการดูแลเฝ้าระวังและป้องกันผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม และสังคมในแหล่งท่องเที่ยว
	1	มีมาตรการ ในการดูแลเฝ้าระวังและป้องกันผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม และสังคมในแหล่งท่องเที่ยวบ้าง หรือมีเพียงการติดตั้งป้ายแนะนำ ข้อควรปฏิบัติ และระเบียบข้อบังคับ แต่ไม่มีการดำเนินการอย่างจริงจัง
	2	มีมาตรการ ในการดูแลเฝ้าระวังและป้องกันผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม และสังคมในแหล่งท่องเที่ยวบ้าง มีการติดตั้งป้ายแนะนำ ข้อควรปฏิบัติ

ปัจจัยชี้วัด	ระดับคะแนน	เกณฑ์ชี้วัด
		และระเบียบข้อบังคับ และมีการดำเนินการบังคับใช้อย่างจริงจัง
	3	มีการตรวจสอบทรัพยากรในแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่จัดทำรายการและมีการศึกษาประเมินผลกระทบจากกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวต่อทรัพยากรธรรมชาติและสังคมตลอดจนมีการกำหนดมาตรการในการป้องกันรักษาทรัพยากรอย่างเหมาะสม มีการติดตั้งป้ายแนะนำ และประชาสัมพันธ์ถึงข้อควรปฏิบัติ และระเบียบข้อบังคับภายในพื้นที่และบังคับใช้กฎระเบียบอย่างจริงจัง
3.4 การจัดการขยะและของเสีย	0	ไม่มีอุปกรณ์รองรับขยะใดๆ และไม่ได้ระบุให้นักท่องเที่ยวนำขยะออกนอกพื้นที่
	1	มีอุปกรณ์รองรับขยะและของเสีย แต่ปล่อยให้นักท่องเที่ยวทิ้งขยะโดยไม่มีเจ้าหน้าที่ดูแลหรือมีป้ายเตือน
	2	มีอุปกรณ์รองรับขยะและของเสีย แต่ไม่เพียงพอกับปริมาณขยะและของเสียที่เกิดขึ้นภายในแหล่งท่องเที่ยว
	3	มีอุปกรณ์รองรับขยะและของเสีย เพียงพอและเหมาะสม การออกแบบภาชนะกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม มีระบบเก็บแยกชนิดขยะหรือมีการนำกลับมาใช้ใหม่ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง
3.5 ระบบบำบัดน้ำเสีย	0	ไม่มีมาตรการในการบำบัดน้ำเสียในแหล่งท่องเที่ยว
	1	มีมาตรการในการบำบัดน้ำเสียในแหล่งท่องเที่ยว แต่ยังไม่เหมาะสม
	2	มีมาตรการในการบำบัดน้ำเสียในแหล่งท่องเที่ยว แต่ยังไม่สามารถปฏิบัติได้ครบถ้วน
	3	มีมาตรการในการบำบัดน้ำเสียในแหล่งท่องเที่ยว และสามารถปฏิบัติได้ครบถ้วนอย่างต่อเนื่อง

ที่มา: ดร.ชนิ เอมพันธ์ และคณะ (2549)

ตารางที่ 10 ปัจจัยชี้วัดด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน

ปัจจัยชี้วัด	ระดับคะแนน	เกณฑ์ชี้วัด
4.1 โอกาสในการเข้าร่วมดำเนินการและตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว	0	คนในชุมชนไม่มีโอกาสได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการแสดงความคิดเห็นหรือตัดสินใจ ในการร่วมพัฒนาการ

ปัจจัยชี้วัด	ระดับ คะแนน	เกณฑ์ชี้วัด
		ท่องเที่ยว ทั้งที่การบริหารจัดการสามารถรองรับกิจกรรมด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนได้
	1	คนในชุมชนมีส่วนร่วมเป็นตัวแทนของชุมชน เข้าร่วมรับฟังข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว แต่ไม่มีโอกาสแสดงความคิดเห็น
	2	คนในชุมชนมีส่วนร่วมเป็นตัวแทนของชุมชน เข้าร่วมในคณะกรรมการ หรือการประชุมรับฟังความคิดเห็น เพื่อพิจารณาให้ข้อเสนอแนะหรือความคิดเห็น ความต้องการของชุมชนในโครงการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน
	3	มีการดำเนินการจัดการการท่องเที่ยว ร่วมกันกับหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน เป็นการมีส่วนร่วมที่ชุมชนมีอำนาจในการตัดสินใจ ดำเนินการเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวร่วมกับหน่วยงานของรัฐ เพื่อประโยชน์ของชุมชนและสังคมโดยรวม
4.2 การมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ (Ecotourism)	0	ประชาชนในท้องถิ่นไม่มีส่วนได้รับผลประโยชน์ใดๆ จากการท่องเที่ยว
	1	ประชาชนในท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวในระดับต่ำ และยังมีเสียเปรียบองค์กรอื่นที่เกี่ยวข้องจากการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่
	2	ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนได้รับผลประโยชน์บ้าง จากการพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐาน ในการหารายได้จากกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว
	3	การพัฒนาด้านการท่องเที่ยว และสาธารณูปโภคที่สร้างขึ้น เป็นการเอื้อให้ประชาชนในท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์อย่างเต็มที่ ในการทำงานหรือหารายได้ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ภายใต้กฎระเบียบและกติกาก

ที่มา: ดร.รชนี เอมพันธุ์ และคณะ (2549)

ตารางที่ 11 ปัจจัยชี้วัดด้านบริหารจัดการ

ปัจจัยชี้วัด	ระดับ คะแนน	เกณฑ์ชี้วัด
5.1 การวางแผนและกำหนดนโยบายในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว	0	ไม่มีการวางแผนและกำหนดนโยบายบริหารจัดการในแหล่งท่องเที่ยว
	1	มีการวางแผนและกำหนดนโยบายการบริหารและดำเนินการปรับปรุงพัฒนาแหล่งตามแผนฯ แต่แผน

ปัจจัยชีวิต	ระดับคะแนน	เกณฑ์ชีวิต
		ล้าสมัย หรือมีการดำเนินงานตามแผนฯน้อยกว่าร้อยละ 50)
	2	มีการวางแผนและกำหนดนโยบายการบริหารและดำเนินการปรับปรุงพัฒนาแหล่งตามแผนฯ แต่มีการดำเนินงานตามแผนฯมากกว่าร้อยละ 50)
	3	มีการวางแผนและกำหนดนโยบายการบริหารและดำเนินการปรับปรุงพัฒนาแหล่งตามแผนฯ แต่มีการดำเนินงานตามแผนฯมากกว่าร้อยละ 75)
5.2 ความพร้อมของบุคลากร	0	ความพร้อมของบุคลากรต่ำมากในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว
	1	ความพร้อมของบุคลากรค่อนข้างต่ำ
	2	ความพร้อมของบุคลากรปานกลาง
	3	ความพร้อมของบุคลากรสูง
5.3 ความพร้อมด้านงบประมาณ	0	ความพร้อมด้านงบประมาณต่ำมากในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว
	1	ความพร้อมด้านงบประมาณค่อนข้างต่ำ
	2	ความพร้อมด้านงบประมาณปานกลาง
	3	ความพร้อมด้านงบประมาณสูง

ที่มา: ดร.รชนี เอมพันธุ์ และคณะ (2549)

3.5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผลการศึกษาเชิงคุณภาพจากการศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล ผลจากการสัมภาษณ์ การศึกษางานเอกสารต่างๆ จะนำมาแยกแยะข้อมูลจำแนกตามการให้ข้อมูลจากรายบุคคล และแต่ละเอกสาร แล้วนำข้อมูลมาเรียบเรียง และมาทำการสังเคราะห์ข้อมูล (Synthesis) เพื่อให้เห็นภาพรวมของแต่ละประเด็น เพื่อนำผลการประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดนำเข้าสู่การประชุมกลุ่มย่อย และใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) ในการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด เพื่อจำแนกแจกแจงข้อมูลให้เป็นระบบ เพื่อนำมาเรียบเรียงเขียนสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ของ Denzin (สุภางค์ จันทวานิช 2543) เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ด้วยการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) ตรวจสอบข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่ม ในประเด็นการศึกษาเดียวกัน ทั้งจากกลุ่มนักท่องเที่ยว กลุ่มหัวหน้าอุทยานแห่งชาติและเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลในประเด็นที่ศึกษาที่ตรงกัน และการตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) ด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธีในประเด็นที่ศึกษา ได้แก่ การศึกษาเอกสาร การประชุมกลุ่ม การสัมภาษณ์รายบุคคล และการสัมภาษณ์กลุ่ม

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการประชุมกลุ่มย่อย ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอุทยานแห่งชาติทางทะเล 6 แห่ง รวมทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วม และการวิเคราะห์วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษำจำแนกออกเป็น 4 ส่วนดังนี้

- ส่วนที่ 1 ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย
- ส่วนที่ 2 รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย
- ส่วนที่ 3 การพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย
- ส่วนที่ 4 การกำหนดรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย

4.1 ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย

จากการสำรวจและใช้เครื่องมือทำการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของ ดร.รชนี เอมพันธ์ และคณะ (2549) จากพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลทั้ง 26 แห่ง แล้วทำการจัดอันดับคัดเลือกเพื่อเป็นพื้นที่เป้าหมายในการศึกษา โดยทำการคัดเลือกอันดับ 1-3 จากทั้งฝั่งอ่าวไทยและอันดามัน รวมทั้งหมด 6 แห่ง ด้วยการวิเคราะห์ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติทางทะเลพิจารณาจากปัจจัยชี้วัด 5 กลุ่ม ได้แก่ ด้านคุณภาพของทรัพยากร ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก บริการ และการสื่อความหมายด้านการจัดการผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน และด้านบริหารจัดการ รวมปัจจัยชี้วัดทั้งหมด 29 ปัจจัย พบว่า อุทยานแห่งชาติทางทะเลที่ได้ 3 คะแนนของแต่ละปัจจัยมากที่สุดใน 3 ลำดับแรก หรือมีค่าร้อยละ จำแนกตามการจัดลำดับคะแนนจากมากไปน้อยของทะเลฝั่งอันดามัน ได้แก่ อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน จังหวัดพังงา อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตา จังหวัดสตูล และอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ จังหวัดพังงา ทะเลฝั่งอ่าวไทย ได้แก่ อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง จังหวัดตราด อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง จังหวัดสุราษฎร์ธานี และอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร จังหวัดชุมพร รายละเอียดดังตารางที่ 12 -14 ดังนี้

ตารางที่ 12 การวิเคราะห์ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย

ปัจจัยชี้วัด	ระดับคะแนน																										
	ลิเลียน	ตะรุเตา	สุรินทร์	เกาะช้าง	อ่าวทอง	ชุมพร	นพรัตน์	สามร้อยยอด	หาดวนกร	หาดขาม	เจ้าใหม่	เกตุรา	สัตตดา	ธารโบก	อ่าวพังงา	สิรินธร	ท้ายเหมือง	เขาหลัก	ระพีพร	แหลมสน	กระบี่	ทะเลบัน	ธารตื้น	อ่าวมะนาว	แม่เฒ่า	พยาม	
ด้านคุณภาพของทรัพยากร																											
1.1 ความมีเอกลักษณ์โดดเด่น	3	3	3	2	3	2	3	2	2	2	2	2	3	3	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
1.2 ความน่าสนใจหรือความดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว	3	3	3	2	3	2	3	3	2	2	3	2	3	3	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
1.3 ความมีชื่อเสียง	3	3	3	3	3	2	3	3	2	2	3	2	3	2	3	2	2	2	1	2	1	2	1	1	3	1	
1.4 ความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายของระบบนิเวศ	3	3	3	3	3	3	3	2	2	2	3	3	3	2	2	2	2	2	2	2	3	2	2	2	1	2	
1.5 โอกาสในการพบเห็นสัตว์ป่า (สำรวจ ควบคู่สอบถามเจ้าหน้าที่) (E)	3	3	3	2	2	2	2	2	2	2	2	3	2	2	1	1	1	1	3	2	2	3	1	1	1	2	
1.6 ทัศนียภาพและสภาพภูมิทัศน์ของทรัพยากรท่องเที่ยว	3	3	3	2	3	2	3	2	2	2	2	2	3	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	
1.7 รูปแบบกิจกรรมมีความเหมาะสมและสัมพันธ์กับสภาพพื้นที่	3	3	3	3	3	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	1	2	2	2	2	1	2	2	2	
1.8 ความหลากหลายของกิจกรรม (N/E)	3	3	3	3	3	3	2	3	2	2	2	2	2	2	2	1	2	2	2	2	2	1	1	1	1	2	
1.9 สภาพภูมิอากาศ	3	3	3	3	3	3	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	
1.10 การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (N)	3	3	3	3	2	2	3	3	3	2	2	1	1	3	1	3	2	3	1	2	2	2	1	2	2	1	
1.11 ความสัมพันธ์กับแหล่งท่องเที่ยวอื่นในเส้นทางท่องเที่ยว (N)	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	3	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2	
1.12 การได้พึ่งพาตนเอง (A)	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2	3	3	2	2	1	2	2	3	2	2	3	3	2	2	3	
1.13 โอกาสในการได้รับประสบการณ์ตื่นเต้นและ ท้าทาย (A)	3	3	3	3	3	3	2	2	2	2	2	3	3	2	2	1	2	2	3	2	2	3	2	2	2	3	

ปัจจัยชี้วัด	ระดับคะแนน																										
	สัมฤทธิ์	ตระรูตาดา	สุรินทร์	เกาะช้าง	อ่างทอง	ชุมพร	นพรัตน์	สามร้อย	หาดวนร	หาดขอม	เจ้าหม	เมตรา	สันตา	ธารินก	อ่าวพงา	สุรินา	ท้ายเหมอง	เขาหลัก	ระพรตอง	นทลยสน	กระบรี	ทะเลบัน	ธารตตจ	อวมะนาว	เสมิต	พยาม	
ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก บริการและการสื่อความหมาย																											
2.1 ความกลมกลืนของสิ่งอำนวยความสะดวก	3	3	3	2	3	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	2	2	2	1	2	2	2	2
2.2 ความเพียงพอของสิ่งอำนวยความสะดวก	3	3	3	3	3	3	2	2	2	2	2	1	1	1	1	2	1	1	1	2	1	1	1	1	1	2	1
2.3 คุณภาพสิ่งอำนวยความสะดวก	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	1	1	1	1	2	2	2	
2.4 การจัดการด้านความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	2	2	2	
2.5 คุณภาพในการให้บริการ	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	
2.6 รูปแบบ เนื้อหา ความรู้และวิธีการสื่อความหมาย (E)	2	1	2	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1	
ด้านการจัดการผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม																											
3.1 การจัดแบ่งเขตพื้นที่เหมาะสมต่อการท่องเที่ยว	2	2	3	2	3	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	2	2	1	2	2	2	2	2	2	2	
3.2 การกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวในการประกอบกิจกรรม	1	2	2	2	2	2	1	2	2	2	1	2	2	2	1	1	2	2	2	2	2	2	2	2	1	2	
3.3 มาตรการเฝ้าระวังและป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม	1	2	2	2	2	2	1	2	2	2	2	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	
3.4 การจัดการขยะและของเสีย	2	3	2	2	2	2	1	2	2	2	2	2	2	2	1	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	1	
3.5 ระบบบำบัดน้ำเสีย	2	2	2	2	2	2	1	2	2	2	1	1	2	2	2	2	2	1	2	2	1	2	2	1	1	1	
ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน																											
4.1 โอกาสเข้าร่วมดำเนินการและตัดสินใจด้านการท่องเที่ยว	1	2	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	2	2	2	1	1	2	1	1	1	2	2	1	2	2	
4.2 การมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ (E)	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
ด้านบริหารจัดการ																											
5.1 การวางแผนและกำหนดนโยบายในการบริหารจัดการฯ	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	
5.2 ความพร้อมของบุคลากร	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	
5.3 ความพร้อมด้านงบประมาณ	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	

หมายเหตุ : กำหนดอักษรย่อชื่ออุทยานแห่งชาติทางทะเล ดังนี้

ลิมิลัน: อุทยานแห่งชาติลิมิลัน / ตะรุเตา: อุทยานแห่งชาติตะรุเตา / สุรินทร์: อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ / เกาะช้าง: อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง / อ่างทอง: อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง / ชุมพร: อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร / นพรัตน์: อุทยานแห่งชาติหาดนพรัตน์ธารา และหมู่เกาะพีพี / สามร้อยยอด: อุทยานแห่งชาติสามร้อยยอด/ วนกร: อุทยานแห่งชาติหาดวนกร / ขนอม: อุทยานแห่งชาติหาดขนอมและหมู่เกาะทะเลใต้ / เจ้าไหม: อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม / เกตรา: อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะเกตรา / ลันตา: อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะลันตา / ธารโบก: อุทยานแห่งชาติธารโบกขรณี / อ่าวพังงา: อุทยานแห่งชาติอ่าวพังงา / สิรินาถ: อุทยานแห่งชาติสิรินาถ / ทั่วยเหมือง: อุทยานแห่งชาติหาดทั่วยเหมือง / เขาหลัก: อุทยานแห่งชาติเขาหลัก / ระพระทอง: อุทยานแห่งชาติเกาะระพระทอง / แหลมสน: อุทยานแห่งชาติแหลมสน / กระบุรี: อุทยานแห่งชาติกระบุรี / ทะเลบัน: อุทยานแห่งชาติทะเลบัน / ธารเสด็จ: อุทยานแห่งชาติธารเสด็จ/ อ่าวมะนาว: อุทยานแห่งชาติอ่าวมะนาว / เสม็ด: อุทยานแห่งชาติเขาแหลมหญ้าและหมู่เกาะเสม็ด / พยาม: อุทยานแห่งชาติเกาะพยาม

ตารางที่ 13 สรุปการจัดอันดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติทางทะเล ฝั่งอ่าวไทย

อันดับ	อุทยานแห่งชาติทางทะเล	ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
1	อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง	79.31 %
2	อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร	77.01 %
3	อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง	74.71 %
4	อุทยานแห่งชาติสามร้อยยอด	70.12 %
5	อุทยานแห่งชาติหาดวนกร	66.67 %
6	อุทยานแห่งชาติหาดขนอมและหมู่เกาะทะเลใต้	63.22 %
7	อุทยานแห่งชาติเขาแหลมหญ้าและหมู่เกาะเสม็ด	58.62 %
8	อุทยานแห่งชาติอ่าวมะนาว	57.47 %
9	อุทยานแห่งชาติธารเสด็จ	55.17 %

ตารางที่ 14 สรุปการจัดอันดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติทางทะเล ฝั่งอันดามัน

อันดับ	อุทยานแห่งชาติทางทะเล	ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
1	อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์	82.75 %
2	อุทยานแห่งชาติตะรุเตา	82.75 %
3	อุทยานแห่งชาติสิมิลัน	79.31 %
4	อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะลันตา	70.11 %
5	อุทยานแห่งชาติหาดนพรัตน์ธาราและหมู่เกาะพีพี	68.97 %
6	อุทยานแห่งชาติธารโบกขรณี	66.67 %
7	อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม	65.52 %
8	อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะเภตรา	65.52 %
9	อุทยานแห่งชาติอ่าวพังงา	64.37 %
10	อุทยานแห่งชาติทะเลบัน	64.37 %
11	อุทยานแห่งชาติแหลมสน	62.07 %
12	อุทยานแห่งชาติสิรินาถ	60.92 %
13	อุทยานแห่งชาติเขาหลัก	59.77 %
14	อุทยานแห่งชาติเกาะระพระทอง	59.77 %
15	อุทยานแห่งชาติกระบี่	59.77 %
16	อุทยานแห่งชาติหาดท้ายเหมือง	59.77 %
17	อุทยานแห่งชาติเกาะพยาม	58.62 %

จากตารางที่ 12 - 14 ผู้วิจัยได้คัดเลือกอุทยานแห่งชาติทางทะเลที่มีค่าคะแนนศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสูงสุด 3 อันดับ จากทั้งฝั่งอ่าวไทยและฝั่งอันดามัน รวมเป็น 6 แห่ง โดยสามารถสรุปศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย ซึ่งเป็นพื้นที่เป้าหมาย 6 แห่ง มีรายละเอียดอธิบายได้ดังนี้

4.1.1 อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง

อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นหมู่เกาะในฝั่งอ่าวไทย ประกอบด้วยเกาะต่างๆ จำนวน 42 เกาะ เนื้อที่รวมทั้งสิ้น 102 ตารางกิโลเมตร หรือ 63,750 ไร่ เป็นพื้นที่น้ำทะเลประมาณ 82 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ทั้งหมด ประกาศตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติเมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2523 เป็นอุทยานแห่งชาติ ลำดับที่ 21

อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง เป็นหมู่เกาะในอ่าวไทยประกอบด้วยเกาะต่าง ๆ 42 เกาะ ได้แก่ เกาะพะลวย เกาะวัวตาหลับ เกาะแม่เกาะ เกาะสามเส้า เกาะหินดับ เกาะนายพุด และเกาะไผ่ลวกบริเวณด้านข้างของเกาะเป็นหินที่ชัน และมีความลึกมากจนแสงส่องลงไปได้น้อย ทำให้ปะการังไม่สามารถเจริญเติบโตได้ ในบริเวณนี้จึงเป็นที่อยู่ของสัตว์จำพวก กัลปังหา กัลปังหาหวี แส้ทะเล หอยนางรม หอยมือเสือ หอยมือหมี ที่สำคัญคือเป็นแหล่งอาศัยของแพลงตอนซึ่งเป็นธาตุอาหารของสัตว์

ทะเล และทั้งยังเป็นแหล่งเลี้ยงตัวอ่อนของ ปลาหู ปลาเกะตัก และหมึกทะเล การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ สรุปได้ดังนี้

ภาพที่ 7 สภาพธรรมชาติ อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง (จัดศักดิ์ 2555)

4.1.1.1 ปัจจัยชี้วัดด้านคุณภาพของทรัพยากร

1) ความมีเอกลักษณ์โดดเด่น (Uniqueness) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น เช่นระบบนิเวศทางบกและทางทะเล ลักษณะทางธรณีวิทยา ถ้ำและลากูน ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั่วไปสูง มีความโดดเด่นระดับชาติและนานาชาติขึ้นไป

2) ความน่าสนใจหรือความดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว (Attractiveness) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวสูงมาก นักท่องเที่ยวให้ความสนใจเป็นที่ดึงดูดใจสูงมาก โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวที่เดินทางไปเที่ยวที่เกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี

3) ความมีชื่อเสียง (Popularity) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จัก มีชื่อเสียงสูงมากในฝั่งอ่าวไทย

4) ความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายของระบบนิเวศ (Ecosystem diversity) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง มีความอุดมสมบูรณ์ของสังคมพืชอยู่ในระดับสูง มีร่องรอยการถูกทำลายไม่มากนัก พืชพรรณตามธรรมชาติปกคลุมอยู่อย่างหนาแน่น มีพันธุ์ไม้ท้องถิ่นที่หายากและใกล้สูญพันธุ์ปรากฏอยู่ในพื้นที่ หรือ มีความหลากหลายของระบบนิเวศสูง มากกว่า 3 ระบบนิเวศ ทั้งระบบนิเวศทางบกและทางทะเล อีกทั้งระบบนิเวศในพื้นที่ถ้ำ

5) โอกาสในการพบเห็นสัตว์ป่า (Opportunity to see wildlife) (พิจารณาจากการสำรวจในพื้นที่ ควบคู่กับการสอบถามเจ้าหน้าที่) (Ecotourism) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง มีโอกาสในการพบเห็นสัตว์ป่าและร่องรอยของสัตว์ป่าขนาดเล็ก นก ผีเสื้อและแมลง หรือ สัตว์ที่ใกล้สูญพันธุ์ ไม่เกิน 20 ชนิด

6) ทัศนียภาพและสภาพภูมิทัศน์ของทรัพยากรท่องเที่ยว (Landscape quality) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง มีองค์ประกอบของสภาพแวดล้อมโดดเด่นสวยงามเป็นพิเศษ ทัศนียภาพก่อให้เกิดความประทับใจเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งจุดชมทัศนียภาพลากูนทะเลใน

7) รูปแบบกิจกรรมมีความเหมาะสมและสัมพันธ์กับสภาพพื้นที่ (Activity appropriateness) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง มีรูปแบบกิจกรรมมีความสัมพันธ์ และเหมาะสมกับพื้นที่ รวมทั้งมีความเชื่อมโยงและสนับสนุนกัน

8) ความหลากหลายของกิจกรรม (Activity diversity)(Nature Tourism/ Ecotourism) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง เป็นพื้นที่มีศักยภาพสูง เอื้อโอกาสให้นักท่องเที่ยวสามารถเลือกประกอบกิจกรรมได้ตั้งแต่ 4 ประเภทขึ้นไป เช่น เดินป่าศึกษาธรรมชาติ ส่องนก ดำน้ำตื้น จุดชมวิว ดูนก พายเรือคายัค และศึกษาท้องฟ้าดาราศาสตร์

9) สภาพภูมิอากาศ (Local climate) พื้นที่ภายในอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง อากาศถ่ายเทได้ดี และรู้สึกเย็นสบายขณะประกอบกิจกรรม

10) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) (Nature Tourism) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง บริเวณที่ทำการอุทยานฯ มีทางเข้า-ออกสะดวกระดับปานกลาง สามารถใช้ได้ทุกฤดูกาล มีป้ายบอกทาง การเดินทางไปยังเกาะต่างๆ มีบริการเรือท่องเที่ยวที่บริการโดยบริษัทนำเที่ยว แต่ยังไม่มียานพาหนะโดยสารประจำทางไว้คอยบริการ

11) ความสัมพันธ์กับแหล่งท่องเที่ยวอื่นในเส้นทางท่องเที่ยว (Relation to other tourism sites on-route) (Nature Tourism) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง มีแหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่บนเส้นทางสายหลัก สามารถเชื่อมต่อกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆได้ง่าย แหล่งท่องเที่ยวอยู่บนเส้นทางยังไม่น่าสนใจมากนัก

12) การได้พึ่งพาตนเอง (Adventure Tourism) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง การท่องเที่ยวมีการพึ่งพาตนเองในการประกอบกิจกรรมสูง และต้องใช้ทักษะความชำนาญในการประกอบกิจกรรมเฉพาะตัว

13) โอกาสในการได้รับประสบการณ์ตื่นเต้นและ ทำทาย (Adventure Tourism) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง มีทรัพยากรเอื้อให้การประกอบกิจกรรมมีความน่าตื่นเต้นและทำทายสูง

4.1.1.2 ปัจจัยชี้วัดด้านสิ่งอำนวยความสะดวก บริการและการสื่อความหมาย

1) ความกลมกลืนของสิ่งอำนวยความสะดวก อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง มีการวางแผนการจัดการด้านสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสม ได้รับการออกแบบให้กลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม สามารถสะท้อนถึงความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ทางธรรมชาติ หรือของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้เป็นอย่างดี

2) ความเพียงพอของสิ่งอำนวยความสะดวก อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกไว้รองรับตามความเหมาะสมและเพียงพอต่อการรองรับนักท่องเที่ยว

3) คุณภาพสิ่งแวดล้อมสะอาด อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง สิ่งอำนวยความสะดวกส่วนใหญ่มีคุณภาพ แต่ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ทั้งหมด

4) การจัดการด้านความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง มีเจ้าหน้าที่คอยดูแล มีการติดตั้งป้ายและสัญญาณเตือนภัยในบริเวณที่มีโอกาสเกิดอันตรายแต่ยังไม่ทั่วถึง และยังไม่สามารถให้ความรู้ถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวมากเท่าที่ควร

5) คุณภาพในการให้บริการ อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง การบริการได้มาตรฐานในภาวะปกติ แต่อาจมีปัญหาหรือไม่ประทับใจบ้างในภาวะวิกฤต

6) รูปแบบ เนื้อหา ความรู้และวิธีการสื่อความหมาย (Ecotourism) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง มีการจัดการสื่อความหมายอยู่น้อย และขาดความน่าสนใจ เพราะการออกแบบและจัดทำขาดความประณีตและองค์ความรู้ยังไม่หลากหลาย

4.1.1.3 ปัจจัยชีวิตด้านการจัดการผลกระทบสิ่งแวดล้อม

1) การจัดแบ่งเขตพื้นที่เหมาะสมต่อการท่องเที่ยว (Zoning) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง มีการจัดแบ่งเขตพื้นที่การจัดการอย่างชัดเจน ตามรูปแบบความสำคัญของระบบนิเวศและกิจกรรม สามารถควบคุมพื้นที่และการใช้ประโยชน์ไม่ให้เกิดผลกระทบหรือเกิดผลกระทบขึ้นน้อยที่สุดต่อทรัพยากรในพื้นที่

2) การกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวในการประกอบกิจกรรม (CC) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง มีการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวให้เหมาะสม สัมพันธ์กับขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวก และมีมาตรการในการควบคุมบ้าง แต่ยังไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่

3) มาตรการเฝ้าระวังและป้องกันผลกระทบสิ่งแวดล้อม อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง มีมาตรการ ในการดูแลเฝ้าระวังและป้องกันผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม และสังคมในแหล่งท่องเที่ยวบ้าง มีการติดตั้งป้ายแนะนำ ข้อควรปฏิบัติ และระเบียบข้อบังคับ และมีการดำเนินการบังคับใช้อย่างจริงจัง

4) การจัดการขยะและของเสีย อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง มีอุปกรณ์รองรับขยะและของเสีย แต่ไม่เพียงพอกับปริมาณขยะและของเสียที่เกิดขึ้นภายในแหล่งท่องเที่ยว

5) ระบบบำบัดน้ำเสีย อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง มีมาตรการในการบำบัดน้ำเสียในแหล่งท่องเที่ยว แต่ยังไม่สามารถปฏิบัติได้ครบถ้วน

4.1.1.4 ปัจจัยชีวิตด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน

1) โอกาสในการเข้าร่วมดำเนินการและตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว คนในชุมชนโดยรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง มีส่วนร่วมเป็นตัวแทนของชุมชน เข้าร่วมรับฟังข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว แต่ไม่มีโอกาสแสดงความคิดเห็นเท่าที่ควร

2) การมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ (Ecotourism) ประชาชนในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง มีส่วนได้รับผลประโยชน์บ้าง จากการพัฒนาสาธารณะสาธารณูปโภคพื้นฐาน ในการหารายได้จากกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยว

4.1.1.5 ปัจจัยชีวิตด้านบริหารจัดการ

- 1) การวางแผนและกำหนดนโยบายในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง มีการวางแผนและกำหนดนโยบายการบริหารและดำเนินการปรับปรุงพัฒนาแหล่งตามแผนฯ และมีการดำเนินงานตามแผนฯมากกว่าร้อยละ 50
- 2) ความพร้อมของบุคลากร อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง ความพร้อมของบุคลากรปานกลาง
- 3) ความพร้อมด้านงบประมาณ อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง ความพร้อมด้านงบประมาณปานกลาง

4.1.2 อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร

อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร จังหวัดชุมพร อยู่ในท้องที่อำเภอปะทิว อำเภอเมืองชุมพร อำเภอสวี อำเภอทุ่งตะโก และอำเภอหลังสวน มีเกาะรวมทั้งสิ้น 40 เกาะ มีเนื้อที่รวมทั้งสิ้น 317 ตารางกิโลเมตร หรือ 198,125 ไร่ ประกาศตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติ วันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2542

มีทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย ประกอบด้วยป่าชายเลน ป่าไม้ สัตว์ป่า สัตว์ทะเล แนวปะการัง ที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ และสภาพธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นชายหาดและเกาะที่ยังคงความงดงามสมควรจะได้มีการกำหนดพื้นที่บริเวณที่เหมาะสมเพื่อประโยชน์ในการอนุรักษ์และคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติ ในบางบริเวณพบหญ้าทะเลและสาหร่ายทะเล เจริญเติบโตติดต่อกันเป็นผืนใหญ่ บริเวณรอบเกาะต่างๆ เช่น เกาะง่ามน้อย เกาะง่ามใหญ่ มักปรากฏเป็นโพรงถ้ำใต้ทะเล ภายในถ้ำมักพบฟองน้ำ ปะการัง และสัตว์ทะเลหลายชนิด อาศัยอยู่ภายใน นอกจากนี้บริเวณเกาะง่ามใหญ่และเกาะง่ามน้อย เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่มีโอกาสสูงที่จะพบเห็นฉลามวาฬ ซึ่งถือเป็นปลาที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในโลก แนวปะการังน้ำตื้น เหมาะกับการดำน้ำพบได้ในบริเวณเกาะมาตรา เกาะทองหลาง เกาะรังกาจิว เกาะละวะ เกาะแกลบ และเกาะอีแรด เป็นต้น ส่วนบริเวณที่เป็นแนวปะการังน้ำลึก จะเหมาะกับการดำน้ำลึก บริเวณเกาะง่ามใหญ่ เกาะง่ามน้อย และเกาะหลักง่าม การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ สรุปได้ดังนี้

ภาพที่ 8 สภาพธรรมชาติ อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร (จิตต์ศักดิ์ 2555)

4.1.2.1 ปัจจัยชี้วัดด้านคุณภาพของทรัพยากร

1) ความมีเอกลักษณ์โดดเด่น (Uniqueness) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่น มีคุณค่าทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ หรือ วัฒนธรรมแต่ยังสามารถพบเห็นลักษณะในรูปแบบเดียวกันในสถานที่อื่นได้บ้างมีความสำคัญระดับท้องถิ่นและระดับจังหวัด

2) ความน่าสนใจหรือความดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว (Attractiveness) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความน่าสนใจ สามารถสร้างความประทับใจ ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวปะการังที่มีความอุดมสมบูรณ์ระดับสูงในฝั่งอ่าวไทย

3) ความมีชื่อเสียง (Popularity) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จัก มีชื่อเสียงค่อนข้างมาก

4) ความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายของระบบนิเวศ (Ecosystem diversity) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร มีความอุดมสมบูรณ์ของสังคมพืชอยู่ในระดับสูง ไม่มีร่องรอยการถูกทำลาย พืชพรรณตามธรรมชาติปกคลุมอยู่อย่างหนาแน่น มีพันธุ์ไม้ท้องถิ่นที่หายาก และใกล้สูญพันธุ์ปรากฏอยู่ในพื้นที่ หรือ มีความหลากหลายของระบบนิเวศสูง มากกว่า 3 ระบบนิเวศ ทั้งระบบนิเวศทางบกและระบบนิเวศทางทะเล

5) โอกาสในการพบเห็นสัตว์ป่า (Opportunity to see wildlife) (พิจารณาจากการสำรวจในพื้นที่ ควบคู่กับการสอบถามเจ้าหน้าที่) (Ecotourism) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร มีโอกาสในการพบเห็นสัตว์ป่าและร่องรอยของสัตว์ป่าขนาดเล็ก นก ผีเสื้อและแมลง หรือสัตว์ที่ใกล้สูญพันธุ์ไม่เกิน 20 ชนิด

6) ทักษะคุณภาพและสภาพภูมิทัศน์ของทรัพยากรท่องเที่ยว (Landscape quality) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร มีสภาพภูมิทัศน์ค่อนข้างสวยงาม แม้ไม่โดดเด่นมากนัก แต่สามารถทำให้เกิดความประทับใจ สบายตาพอควร

7) รูปแบบกิจกรรมมีความเหมาะสมและสัมพันธ์กับสภาพพื้นที่ (Activity appropriateness) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร มีรูปแบบกิจกรรมมีความสัมพันธ์ และเหมาะสมกับพื้นที่ รวมทั้งมีความเชื่อมโยงและสนับสนุนกัน

8) ความหลากหลายของกิจกรรม (Activity diversity)(Nature Tourism/ Ecotourism) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร พื้นที่มีศักยภาพสูง เอื้อโอกาสให้นักท่องเที่ยวสามารถเลือกประกอบกิจกรรมได้ตั้งแต่ 4 ประเภทขึ้นไป เช่น เส้นทางศึกษาธรรมชาติ ดำน้ำตื้น ดำน้ำลึก จุดชมวิว ดูนก พายเรือคายัค และศึกษาท้องฟ้าดาราศาสตร์

9) สภาพภูมิอากาศ (Local climate) ภายในอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร อากาศถ่ายเทได้ดี และรู้สึกเย็นสบายขณะประกอบกิจกรรม

10) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) (Nature Tourism) ที่ทำ การอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร มีทางเข้า-ออก แต่มีความสะดวกปานกลาง แต่สามารถใช้ได้ทุกฤดูกาล มีป้ายบอกทางเป็นบางช่วง ส่วนการเดินทางระหว่างเกาะหรือการทำกิจกรรมทางทะเลมี บริการเรือนำเที่ยวในการทำกิจกรรมตลอดช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวที่สามารถทำได้เกือบทั้งปี

11) ความสัมพันธ์กับแหล่งท่องเที่ยวอื่นในเส้นทางท่องเที่ยว (Relation to other tourism sites on-route) (Nature Tourism) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร มีแหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่บนเส้นทางสายหลัก สามารถเชื่อมกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆได้ง่าย แหล่งท่องเที่ยวอยู่บนเส้นทางยังไม่น่าสนใจมากนัก

12) การได้พึ่งพาตนเอง (Adventure Tourism) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร การท่องเที่ยวมีการพึ่งพาตนเองในการประกอบกิจกรรมสูง และต้องใช้ทักษะความชำนาญในการประกอบกิจกรรมเฉพาะตัว

13) โอกาสในการได้รับประสบการณ์ตื่นเต้นและ ทำทนาย (Adventure Tourism) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร มีทรัพยากรเอื้อให้การประกอบกิจกรรมมีความน่าตื่นเต้น และทำทนายสูง

4.1.2.2 ปัจจัยชี้วัดด้านสิ่งอำนวยความสะดวก บริการและการสื่อความหมาย

1) ความกลมกลืนของสิ่งอำนวยความสะดวก อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร มีการวางแผนการจัดการด้านสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสม ได้รับการออกแบบให้กลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม สามารถสะท้อนถึงความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ทางธรรมชาติ หรือของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นอย่างดี

2) ความเพียงพอของสิ่งอำนวยความสะดวก อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกไว้รองรับตามความเหมาะสมและเพียงพอต่อการรองรับนักท่องเที่ยว

3) คุณภาพสิ่งแวดล้อม อูทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร มีสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่นี้มีคุณภาพ แต่ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ทั้งหมด

4) การจัดการด้านความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน อูทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร มีเจ้าหน้าที่คอยดูแล หรือมีการติดตั้งป้ายและสัญญาณเตือนภัยในบริเวณที่มีโอกาสเกิดอันตรายแต่ไม่ทั่วถึง และไม่สามารถให้ความรู้ถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวเท่าที่ควร

5) คุณภาพในการให้บริการ อูทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร มีการบริการได้มาตรฐานในภาวะปกติ แต่อาจมีปัญหาหรือไม่ประทับใจบ้างในภาวะวิกฤต

6) รูปแบบ เนื้อหา ความรู้และวิธีการสื่อความหมาย (Ecotourism) อูทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร มีการจัดการสื่อความหมายที่น่าสนใจ แต่มีไม่มากนักและไม่หลากหลาย

4.1.2.3 ปัจจัยชีวิตด้านการจัดการผลกระทบสิ่งแวดล้อม

1) การจัดแบ่งเขตพื้นที่เหมาะสมต่อการท่องเที่ยว (Zoning) อูทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร มีการจัดแบ่งเขตพื้นที่การจัดการอย่างชัดเจน ตามรูปแบบความสำคัญของระบบนิเวศและกิจกรรม สามารถควบคุมพื้นที่และการใช้ประโยชน์ไม่ให้เกิดผลกระทบหรือเกิดผลกระทบขึ้นน้อยที่สุดต่อทรัพยากรในพื้นที่

2) การกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวในการประกอบกิจกรรม (CC) อูทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร มีการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวให้เหมาะสม สัมพันธ์กับขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อม และสิ่งแวดล้อม และมีการจัดการในการควบคุมบ้าง แต่ยังไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่

3) มาตรการเฝ้าระวังและป้องกันผลกระทบสิ่งแวดล้อม อูทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร มีมาตรการ ในการดูแลเฝ้าระวังและป้องกันผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม และสังคมในแหล่งท่องเที่ยวบ้าง มีการติดตั้งป้ายแนะนำ ข้อควรปฏิบัติ และระเบียบข้อบังคับ และมีการดำเนินการบังคับใช้อย่างจริงจัง

4) การจัดการขยะและของเสีย อูทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร มีอุปกรณ์รองรับขยะและของเสีย แต่ไม่เพียงพอกับปริมาณขยะและของเสียที่เกิดขึ้นภายในแหล่งท่องเที่ยว

5) ระบบบำบัดน้ำเสีย อูทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร มีมาตรการในการบำบัดน้ำเสียในแหล่งท่องเที่ยว แต่ยังไม่สามารถปฏิบัติได้ครบถ้วน

4.1.2.4 ปัจจัยชีวิตด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน

1) โอกาสในการเข้าร่วมดำเนินการและตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว คนในชุมชนโดยรอบพื้นที่อูทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร มีส่วนร่วมเป็นตัวแทนของชุมชน เข้าร่วมในคณะกรรมการ หรือการประชุมรับฟังความคิดเห็น เพื่อพิจารณาให้ข้อเสนอแนะหรือความคิดเห็น ความต้องการของชุมชนในโครงการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน

2) การมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ (Ecotourism) ประชาชนในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร มีส่วนได้รับผลประโยชน์บ้าง จากการพัฒนาสาธารณะสาธารณูปโภคพื้นฐาน ในการหารายได้จากกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยว

4.1.2.5 ปัจจัยชี้วัดด้านบริหารจัดการ

1) การวางแผนและกำหนดนโยบายในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร มีการวางแผนและกำหนดนโยบายการบริหารและดำเนินการปรับปรุงพัฒนาแหล่งตามแผนฯ และมีการดำเนินงานตามแผนฯมากกว่าร้อยละ 50

2) ความพร้อมของบุคลากร อยู่ในระดับปานกลาง

3) ความพร้อมด้านงบประมาณ อยู่ในระดับปานกลาง

4.1.3 อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง จังหวัดตราด

อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง จังหวัดตราด เป็นหมู่เกาะในฝั่งอ่าวไทย ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของแหลมงอบ อยู่ห่างจากชายฝั่งประมาณ 8 กิโลเมตร ยาวจากเหนือลงมาทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ 30 กิโลเมตร กว้าง 14 กิโลเมตร ประกอบด้วยเกาะที่อยู่ในพื้นที่จำนวนทั้งสิ้น 52 เกาะ เนื้อที่รวม 650 ตารางกิโลเมตร หรือ 406,250 ไร่ เป็นพื้นที่น้ำทะเลประมาณ 70 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ทั้งหมด ประกาศตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติ วันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2525 เป็นอุทยานแห่งชาติลำดับที่ 45

เกาะที่สำคัญที่สุด คือ เกาะช้าง นอกจากนี้ยังมีเกาะอื่น ๆ ที่ยังคงสภาพความสวยงามตามธรรมชาติ ได้แก่ เกาะคลุ้ม เกาะเหลายาโน เกาะง่าม เกาะไม้ซี้ใหญ่ เกาะหวาย เกาะง่าม บางแห่งมีปะการังใต้น้ำที่คงความสมบูรณ์ตามธรรมชาติ เช่น เกาะหวาย และหมู่เกาะรัง ฯลฯ

เกาะช้าง เดิมเป็นเกาะที่ไม่มีชุมชนตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัย แต่มีความสำคัญในฐานะที่เป็นท่าจอดเรือหลบลมมรสุม แหล่งเสบียงอาหาร และน้ำจืด โดยเฉพาะที่บริเวณอ่าวสลักเพชร หรืออ่าวสลัด เป็นที่รู้จักกันดีในหมู่โจรสลัด ชาวจีนไหหลำ และชาวนูวอน ปัจจุบันบนเกาะช้างมีประชาชนอาศัยอยู่ 8 หมู่บ้าน

อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง เป็นพื้นที่ที่ถูกประกาศเป็นพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เมื่อปี พ.ศ. 2547 การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ สรุปได้ดังนี้

ภาพที่ 9 สภาพธรรมชาติในป่าชายเลน ภายในอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง (จิตศักดิ์ 2555)

4.1.3.1 ปัจจัยชี้วัดด้านคุณภาพของทรัพยากร

1) ความมีเอกลักษณ์โดดเด่น (Uniqueness) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่น มีคุณค่าทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ หรือ วัฒนธรรมแต่ก็ยังสามารถพบเห็นลักษณะในรูปแบบเดียวกันในสถานที่อื่นได้บ้างมีความสำคัญระดับท้องถิ่นหรือระดับจังหวัด

2) ความน่าสนใจหรือความดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว (Attractiveness) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความน่าสนใจ สามารถสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวสูง

3) ความมีชื่อเสียง (Popularity) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จัก มีชื่อเสียงสูงมากในทะเลฝั่งอ่าวไทย

4) ความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายของระบบนิเวศ (Ecosystem diversity) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง มีความอุดมสมบูรณ์ของสังคมพืชอยู่ในระดับสูง มีร่องรอยการถูกทำลายไม่มากนัก พืชพรรณตามธรรมชาติปกคลุมอยู่อย่างหนาแน่น มีพันธุ์ไม้ท้องถิ่นที่หายากและใกล้สูญพันธุ์ปรากฏอยู่ในพื้นที่ หรือ มีความหลากหลายของระบบนิเวศสูง มากกว่า 3 ระบบนิเวศ ทั้งระบบนิเวศทางบกและทางทะเล

5) โอกาสในการพบเห็นสัตว์ป่า (Opportunity to see wildlife) (พิจารณาจากการสำรวจในพื้นที่ ควบคู่กับการสอบถามเจ้าหน้าที่) (Ecotourism) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง มีโอกาสในการพบเห็นสัตว์ป่าและร่องรอยของสัตว์ป่าขนาดเล็ก นก ผีเสื้อและแมลง หรือสัตว์ที่ใกล้สูญพันธุ์ ไม่เกิน 20 ชนิด

6) ทักษะภาพและสภาพภูมิทัศน์ของทรัพยากรท่องเที่ยว (Landscape quality) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง มีสภาพภูมิทัศน์ค่อนข้างสวยงาม แต่ไม่โดดเด่นมากนัก สามารถทำให้เกิดความประทับใจ สบายตาพอควร

7) รูปแบบกิจกรรมมีความเหมาะสมและสัมพันธ์กับสภาพพื้นที่ (Activity appropriateness) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง มีรูปแบบกิจกรรมมีความสัมพันธ์ และเหมาะสมกับพื้นที่ รวมทั้งมีความเชื่อมโยงและสนับสนุนกันในพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติฯ

8) ความหลากหลายของกิจกรรม (Activity diversity)(Nature Tourism/ Ecotourism) พื้นที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง มีศักยภาพสูง เอื้อโอกาสให้นักท่องเที่ยวสามารถเลือกประกอบกิจกรรมได้ตั้งแต่ 4 ประเภทขึ้นไป เช่น กิจกรรมดำน้ำตื้น ดำน้ำลึก พายเรือคายัค เดินป่าศึกษาธรรมชาติ จุดชมวิว ดูนก ศึกษาร่องรอยสัตว์ป่า และศึกษาท้องฟ้าดาราศาสตร์

9) สภาพภูมิอากาศ (Local climate) ในพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง มีอากาศถ่ายเทได้ดี และรู้สึกเย็นสบายขณะประกอบกิจกรรม

10) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) (Nature Tourism) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง มีทางเข้า-ออก สะดวกสบาย สามารถเข้าถึงได้โดยง่าย บริเวณที่ทำการอุทยานมีผิวถนนคอนกรีตหรือลาดยาง สามารถใช้ได้ทุกฤดูกาล มีป้ายบอกทางชัดเจนตลอดทาง ส่วนกิจกรรมทางทะเลจะมีเรือโดยสารประจำและมีบริการของเรือท่องเที่ยวจากบริษัทต่างๆโดยมีเวลาเข้า-ออกแน่นอนในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว แต่ในช่วงมรสุมอาจกระทบต่อการเดินทางบ้าง

11) ความสัมพันธ์กับแหล่งท่องเที่ยวอื่นในเส้นทางท่องเที่ยว (Relation to other tourism sites on-route) (Nature Tourism) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง มีแหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่บนเส้นทางสายหลัก สามารถเชื่อมต่อกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆได้ง่าย มีแหล่งท่องเที่ยวอยู่บนเส้นทางบ้างแต่ไม่น่าสนใจมากนัก

12) การได้พึ่งพาตนเอง (Adventure Tourism) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง การท่องเที่ยวมีการพึ่งพาตนเองในการประกอบกิจกรรมสูง และต้องใช้ทักษะความชำนาญในการประกอบกิจกรรมเฉพาะตัว

13) โอกาสในการได้รับประสบการณ์ตื่นเต้นและ ทำทนาย (Adventure Tourism) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง มีทรัพยากรเอื้อให้การประกอบกิจกรรมมีความน่าตื่นเต้นและทำทนายสูง

4.1.3.2 ปัจจัยชี้วัดด้านสิ่งอำนวยความสะดวก บริการและการสื่อความหมาย

1) ความกลมกลืนของสิ่งอำนวยความสะดวก อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง มีสิ่งอำนวยความสะดวกหรือสิ่งก่อสร้างที่ความเหมาะสม และได้รับการออกแบบให้กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม แต่ยังไม่สามารถส่งเสริมคุณค่าให้กับแหล่งท่องเที่ยวได้มากเท่าที่ควร

2) ความเพียงพอของสิ่งอำนวยความสะดวก อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกไว้รองรับตามความเหมาะสมและเพียงพอต่อการรองรับนักท่องเที่ยว

3) คุณภาพสิ่งอำนวยความสะดวก อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง สิ่งอำนวยความสะดวกส่วนใหญ่มีคุณภาพ แต่ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ทั้งหมด

4) การจัดการด้านความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง มีเจ้าหน้าที่คอยดูแล หรือมีการติดตั้งป้ายและสัญญาณเตือนภัยในบริเวณที่มีโอกาสเกิด

อันตรายแต่ไม่ทั่วถึง และยังไม่สามารถให้ความรู้สึกถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวมากเท่าที่ควร

5) คุณภาพในการให้บริการ อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง มีการบริการได้มาตรฐานในภาวะปกติ แต่อาจมีปัญหาหรือไม่ประทับใจบ้างในภาวะวิกฤต

6) รูปแบบ เนื้อหา ความรู้และวิธีการสื่อความหมาย (Ecotourism) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง มีการจัดการสื่อความหมายอยู่น้อย และขาดความน่าสนใจ เพราะการออกแบบและจัดทำ ขาดความประณีต หรือไม่หลากหลาย

4.1.3.3 ปัจจัยชีวิตด้านการจัดการผลกระทบสิ่งแวดล้อม

1) การจัดแบ่งเขตพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการท่องเที่ยว (Zoning) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง มีการจัดแบ่งเขตพื้นที่การจัดการอย่างชัดเจน ตามรูปแบบความสำคัญของระบบนิเวศและกิจกรรม สามารถควบคุมพื้นที่และการใช้ประโยชน์ไม่ให้เกิดผลกระทบหรือเกิดผลกระทบขึ้นน้อยที่สุดต่อทรัพยากรในพื้นที่

2) การกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวในการประกอบกิจกรรม (CC) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง มีการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวที่เหมาะสม สัมพันธ์กับขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวก และมีมาตรการในการควบคุมอยู่บ้าง

3) มาตรการเฝ้าระวังและป้องกันผลกระทบสิ่งแวดล้อม อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง มีมาตรการ ในการดูแลเฝ้าระวังและป้องกันผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม และสังคมในแหล่งท่องเที่ยวบ้าง มีการติดตั้งป้ายแนะนำ ข้อควรปฏิบัติ และระเบียบข้อบังคับ และมีการดำเนินการบังคับใช้อย่างจริงจัง

4) การจัดการขยะและของเสีย อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง มีอุปกรณ์รองรับขยะและของเสีย แต่ไม่เพียงพอกับปริมาณขยะและของเสียที่เกิดขึ้นภายในแหล่งท่องเที่ยว

5) ระบบบำบัดน้ำเสีย อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง มีมาตรการในการบำบัดน้ำเสียในแหล่งท่องเที่ยว แต่ยังไม่สามารถปฏิบัติได้ครบถ้วน

4.1.3.4 ปัจจัยชีวิตด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน

1) โอกาสในการเข้าร่วมดำเนินการและตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว คนในชุมชนโดยรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง มีส่วนร่วมเป็นตัวแทนของชุมชน เข้าร่วมรับฟังข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว แต่ไม่มีโอกาสแสดงความคิดเห็นเท่าที่ควร

2) การมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ (Ecotourism) ประชาชนในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง มีส่วนได้รับผลประโยชน์บ้าง จากการพัฒนาสาธารณสุขสาธารณสุขปโภคพื้นฐาน ในการหารายได้จากกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

4.1.3.5 ปัจจัยชีวิตด้านบริหารจัดการ

- 1) การวางแผนและกำหนดนโยบายในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง มีการวางแผนและกำหนดนโยบายการบริหารและดำเนินการปรับปรุงพัฒนาแหล่งตามแผนฯ และมีการดำเนินงานตามแผนฯมากกว่าร้อยละ 50
- 2) ความพร้อมของบุคลากร อยู่ในระดับปานกลาง
- 3) ความพร้อมด้านงบประมาณ อยู่ในระดับปานกลาง

4.1.4 อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน

อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน จังหวัดพังงา อยู่ในทะเลฝั่งอันดามัน อยู่ในพื้นที่ตำบลเกาะพระทอง อำเภอกระบุรี ในปี พ.ศ. 2541 ได้ผนวกรวมเกาะตาชัยไว้ด้วย อยู่ห่างจากท่าเรือกระบุรีไปทางทิศตะวันตกประมาณ 60 กิโลเมตร มีเนื้อที่รวมทั้งสิ้น 140 ตารางกิโลเมตร หรือ 87,500 ไร่ ประกาศตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติเมื่อวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2525 เป็นอุทยานแห่งชาติ ลำดับที่ 43

หมู่เกาะสิมิลันเป็นหมู่เกาะเล็ก ๆ รวมกัน 9 เกาะ เรียงจากเหนือมาใต้คือ เกาะหุยง เกาะปายัง เกาะปาหยัน เกาะเมียง เกาะปายู เกาะหัวกะโหลก เกาะสิมิลัน และเกาะบาง หมู่เกาะสิมิลันได้รับการยกย่องว่าเป็นหมู่เกาะที่มีความสวยงามทั้งบนบกและใต้น้ำ มีปะการังที่สวยงามหลายชนิด สามารถดำน้ำได้ทั้งน้ำตื้นและน้ำลึก สามารถพบปลาที่หายาก เช่น วาฬ กระเบนราหู ปลายูนิคอร์น ปลาหัว ฉลามเสือดาว ฉลามครีบดำ ช่วงเดือนที่น้ำเขียวมากที่สุดคือช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนพฤษภาคม นอกจากนั้นจะประกาศปิดเกาะเพราะเป็นช่วงมรสุม

พื้นที่บริเวณโดยรอบของเกาะหนึ่ง สอง และสาม หรือ เกาะหุยง เกาะปายัง และเกาะปาหยันได้ถูกสงวนให้เป็นพื้นที่วางไข่ของเต่าทะเล และห้ามไม่ให้นักท่องเที่ยวขึ้นเกาะโดยเด็ดขาด ภายใต้อาณัติของกองทัพเรือ นอกจากนี้แล้วในปี พ.ศ. 2543 ทางกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชได้สั่งปิดกองหินแฟนตาซี ซึ่งเป็นกองหินใต้น้ำที่เคยสวยงามติดอันดับหนึ่งในสิบของโลก เนื่องจากสภาพของกองหินที่ทรุดโทรมลงอย่างมาก เกิดจากปัญหาจำนวนนักท่องเที่ยวที่มากเกินไป เช่นเดียวกับกับเกาะตาชัยที่เกิดปัญหานักท่องเที่ยวจำนวนมากเข้าทำกิจกรรมพร้อมๆกันทั้งพื้นที่บนเกาะและจุดดำน้ำตื้น พบปัญหาการทิ้งสมอลงในแนวปะการังและการให้เศษอาหารเพื่อเรียกปลา มาให้นักท่องเที่ยวจับหรือถ่ายภาพ

นอกจากนี้ปัญหาที่สำคัญของหมู่เกาะสิมิลันอีกประการหนึ่ง คือ ปัญหาการลักลอบจับปลาอย่างผิดกฎหมายจากชาวประมงในพื้นที่อนุรักษ์และแนวปะการัง โดยเฉพาะบริเวณเกาะบอน และเกาะ ตาชัยที่พบปัญหาการระเบิดปลาอย่างต่อเนื่อง โดยสาเหตุหลักของปัญหานี้ คือ ความห่างไกลของเกาะทั้งสองทำให้การดูแลตรวจตราไม่ทั่วถึง

ในปีพ.ศ. 2550 ทางกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ได้ประกาศจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวที่จะมาท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติหลายแห่งรวมทั้งหมู่เกาะสิมิลันแต่ยังคงพบปัญหาจำนวนนักท่องเที่ยวมากเกินไปจนเกินจำนวนที่จำกัดไว้ การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติสรุปได้ดังนี้

ภาพที่ 10 สภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เกาะแปด อุทยานแห่งชาติสิมิลัน (จัดศักดิ์ 2555)

4.1.4.1 ปัจจัยชี้วัดด้านคุณภาพของทรัพยากร

1) ความมีเอกลักษณ์โดดเด่น (Uniqueness) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลันเป็นแหล่งท่องเที่ยวในลักษณะเกาะกลางทะเลอันดามันที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั่วไปสูง มีความโดดเด่นระดับชาติและนานาชาติขึ้นไป

2) ความน่าสนใจหรือความดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว (Attractiveness) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลันเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวสูงมาก นักท่องเที่ยวให้ความสนใจเป็นที่ดึงดูดใจสูงมาก

3) ความมีชื่อเสียง (Popularity) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลันเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จัก มีชื่อเสียงสูงมากทั้งในระดับประเทศและนานาชาติ

4) ความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายของระบบนิเวศ (Ecosystem diversity) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลันมีความอุดมสมบูรณ์ของสังคมพืชอยู่ในระดับสูง ไม่มีร่องรอยการถูกทำลาย พืชพรรณตามธรรมชาติปกคลุมอยู่อย่างหนาแน่น มีพันธุ์ไม้ท้องถิ่นที่หายาก และ/หรือใกล้สูญพันธุ์ปรากฏอยู่ในพื้นที่ มีความหลากหลายของระบบนิเวศสูง มากกว่า 3 ระบบนิเวศ ทั้งบนบกและในทะเล

5) โอกาสในการพบเห็นสัตว์ป่า (Opportunity to see wildlife) (พิจารณาจากการสำรวจในพื้นที่ ควบคู่กับการสอบถามเจ้าหน้าที่) (Ecotourism) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน มีโอกาสในการพบเห็นสัตว์ป่าและร่องรอยของสัตว์ป่าทั้งขนาดเล็ก ขนาดใหญ่ สัตว์ป่าหายาก นกผีเสื้อและแมลง หรือสัตว์ที่ใกล้สูญพันธุ์ ตั้งแต่ 20 ชนิด ขึ้นไป

6) ทักษะนิภาพและสภาพภูมิทัศน์ของทรัพยากรท่องเที่ยว (Landscape quality) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน มีองค์ประกอบของสภาพแวดล้อมโดดเด่นสวยงามเป็นพิเศษ

ทัศนียภาพก่อให้เกิดความประทับใจเป็นอย่างยิ่ง เช่นจุดชมวิวลานข้าหลวงที่เกาะสี และหินเรือใบที่เกาะแปด

7) รูปแบบกิจกรรมมีความเหมาะสมและสัมพันธ์กับสภาพพื้นที่ (Activity appropriateness) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน มีรูปแบบกิจกรรมมีความสัมพันธ์ และเหมาะสมกับพื้นที่ รวมทั้งมีความเชื่อมโยงและสนับสนุนกันระหว่างเกาะต่างๆและกิจกรรมในทะเล

8) ความหลากหลายของกิจกรรม (Activity diversity)(Nature Tourism/ Ecotourism) พื้นที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน มีศักยภาพสูง เอื้อโอกาสให้นักท่องเที่ยวสามารถเลือกประกอบกิจกรรมได้ตั้งแต่ 4 ประเภทขึ้นไป ทั้งการดำน้ำตื้น ดำน้ำลึก เดินป่าศึกษาธรรมชาติ ดูนก ส่องสัตว์ และศึกษาท้องฟ้าดาราศาสตร์

9) สภาพภูมิอากาศ (Local climate) สภาพอากาศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลันถ่ายเทได้ดี และรู้สึกเย็นสบายขณะประกอบกิจกรรมต่างๆ

10) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) (Nature Tourism) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน มีทางเข้า-ออก สะดวกสบายมาก สามารถเข้าถึงได้โดยง่าย บริเวณที่ทำการอุทยานอยู่บนฝั่งมีผิวถนนคอนกรีตหรือลาดยาง สามารถใช้ได้ทุกฤดูกาล มีป้ายบอกทางชัดเจนตลอดทาง ส่วนกิจกรรมทางทะเลแม้จะไม่มีเรือโดยสารประจำแต่จะมีบริการของเรือท่องเที่ยวจากบริษัทต่างๆโดยมีเวลาเข้า-ออกแน่นอนในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวและจะหยุดในช่วงมรสุม

11) ความสัมพันธ์กับแหล่งท่องเที่ยวอื่นในเส้นทางท่องเที่ยว (Relation to other tourism sites on-route) (Nature Tourism) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลันมีแหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่บนเส้นทางสายหลัก สามารถเชื่อมต่อกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆได้ง่าย มีแหล่งท่องเที่ยวอยู่บนเส้นทางแต่ไม่น่าสนใจมากนัก

12) การได้พึ่งพาตนเอง (Adventure Tourism) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน การท่องเที่ยวมีการพึ่งพาตนเองในการประกอบกิจกรรมสูง และต้องใช้ทักษะความชำนาญในการประกอบกิจกรรมเฉพาะตัว

13) โอกาสในการได้รับประสบการณ์ตื่นเต้นและ ทำทนาย (Adventure Tourism) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน มีทรัพยากรเอื้อให้การประกอบกิจกรรมมีความน่าตื่นเต้นและทำทนายสูง

4.1.4.2 ปัจจัยชี้วัดด้านสิ่งอำนวยความสะดวก บริการและการสื่อความหมาย

1) ความกลมกลืนของสิ่งอำนวยความสะดวก สิ่งอำนวยความสะดวกหรือสิ่งก่อสร้างในพื้นที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน มีความเหมาะสม และได้รับการออกแบบให้กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม แต่ยังไม่สามารถส่งเสริมคุณค่าให้กับแหล่งท่องเที่ยวได้ เช่นที่พักและห้องน้ำ

2) ความเพียงพอของสิ่งอำนวยความสะดวก อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกไว้รองรับเกินกว่าที่ความจำเป็น

3) คุณภาพสิ่งอำนวยความสะดวก สิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน ส่วนใหญ่มีคุณภาพ แต่ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ทั้งหมด

4) การจัดการด้านความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน มีเจ้าหน้าที่คอยดูแล หรือมีการติดตั้งป้ายและสัญญาณเตือนภัยในบริเวณที่มีโอกาสเกิดอันตราย แต่ยังไม่ทั่วถึง และไม่สามารถให้ความรู้สึกถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวเท่าที่ควร

5) คุณภาพในการให้บริการ การบริการของอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน ได้มาตรฐานในภาวะปกติ แต่อาจไม่ประทับใจหรือประสบปัญหาได้บ้างในภาวะวิกฤต

6) รูปแบบ เนื้อหา ความรู้และวิธีการสื่อความหมาย (Ecotourism) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน มีการจัดการสื่อความหมายอยู่น้อย ขาดความน่าสนใจ เพราะการออกแบบและจัดทำ ขาดความประณีตและยังไม่มีองค์ความรู้ที่หลากหลาย

4.1.4.3 ปัจจัยชีวิตด้านการจัดการผลกระทบสิ่งแวดล้อม

1) การจัดแบ่งเขตพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการท่องเที่ยว (Zoning) การจัดแบ่งเขตพื้นที่การจัดการในพื้นที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน ยังไม่ชัดเจน พื้นที่ถูกแบ่งออกเป็นเขตต่างๆ อย่างหยาบๆ และสามารถควบคุมกิจกรรมให้เหมาะสมสอดคล้องกับเขตที่จำแนกได้

2) การกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวในการประกอบกิจกรรม (CC) ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน มีการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวสัมพันธ์กับขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวก แต่ยังไม่สอดคล้องกับมาตรการในการควบคุมพฤติกรรมนักท่องเที่ยว

3) มาตรการเฝ้าระวังและป้องกันผลกระทบสิ่งแวดล้อม มีมาตรการ ในอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลันการดูแลเฝ้าระวังและป้องกันผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว มีเพียงการติดตั้งป้ายแนะนำ ข้อควรปฏิบัติ และระเบียบข้อบังคับ แต่ไม่มีการดำเนินการให้เป็นไปตามระเบียบและข้อบังคับอย่างจริงจัง

4) การจัดการขยะและของเสีย อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน มีอุปกรณ์รองรับขยะและของเสีย แต่ไม่เพียงพอกับปริมาณขยะและของเสียที่เกิดขึ้นภายในแหล่งท่องเที่ยว

5) ระบบบำบัดน้ำเสีย อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน มีมาตรการในการบำบัดน้ำเสียในแหล่งท่องเที่ยว แต่ยังไม่เหมาะสม

4.1.4.4 ปัจจัยชีวิตด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน

1) โอกาสในการเข้าร่วมดำเนินการและตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว คนในชุมชนโดยรอบอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน มีส่วนร่วมเป็นตัวแทนของชุมชนเข้าร่วมรับฟังข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว แต่ไม่มีโอกาสแสดงความคิดเห็นมากเท่าที่ควร

2) การมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ (Ecotourism) ประชาชนในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน มีส่วนได้รับผลประโยชน์บ้าง จากการพัฒนาสาธารณสุข สาธารณูปโภคพื้นฐาน ในการหารายได้จากกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

4.1.4.5 ปัจจัยชีวิตด้านบริหารจัดการ

- 1) การวางแผนและกำหนดนโยบายในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน มีการวางแผนและกำหนดนโยบายการบริหารและดำเนินการปรับปรุงพัฒนาแหล่งตามแผนฯ และมีการดำเนินงานตามแผนฯ ได้มากกว่าร้อยละ 50
- 2) ความพร้อมของบุคลากร อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน มีความพร้อมของบุคลากรในระดับปานกลาง
- 3) ความพร้อมด้านงบประมาณ อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน มีความพร้อมด้านงบประมาณในระดับปานกลาง

4.1.5 อุทยานแห่งชาติตะรุเตา (TRT)

อุทยานแห่งชาติตะรุเตา จังหวัดสตูล มีพื้นที่ครอบคลุมพื้นที่หมู่เกาะตะรุเตา และหมู่เกาะอาดัง-ราวี ในพื้นที่ที่อำเภอละงูและเกาะอื่นๆ ในท้องที่ตำบลเกาะสาหร่าย อำเภอเมือง จังหวัดสตูลเนื้อที่รวมทั้งสิ้น 1,490 ตารางกิโลเมตร หรือ 931,250 ไร่ ประกาศตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติ เมื่อวันที่ 19 เมษายน พ.ศ. 2517 เป็นอุทยานแห่งชาติ ลำดับที่ 8 ในปี พ.ศ. 2525 อุทยานแห่งชาติตะรุเตาได้รับการยกย่องให้เป็น ASEAN Heritage Parks Reserves

อุทยานแห่งชาติตะรุเตา ประกอบด้วยเกาะใหญ่น้อย 51 เกาะ มีเกาะที่มีขนาดใหญ่ 7 เกาะด้วยกัน คือ เกาะตะรุเตา เกาะอาดัง เกาะราวี เกาะหลีเป๊ะ เกาะกลาง เกาะบาตวง และเกาะบิสลี โดยจัดแบ่งออกเป็นหมู่เกาะใหญ่ๆ ได้ 2 หมู่เกาะ คือ หมู่เกาะตะรุเตา และหมู่เกาะอาดัง-ราวี เกาะตะรุเตา เป็นเกาะที่ใหญ่ที่สุด สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาที่มีความลาดชันสูง ชายฝั่งทางด้านตะวันออกของเกาะส่วนมากจะเป็นหน้าผาสูงชันสลับกับอ่าวและหาดทรายโคลน ทางด้านตะวันตกจะมีหน้าผาแต่เฉพาะทางด้านเหนือ มีที่ราบอยู่เป็นหย่อมๆ ทางเทือกเขาหลังอ่าว อ่าวที่สำคัญได้แก่ อ่าวพันตะมะละกา อ่าวสน อ่าวมะขาม อ่าวตะโล๊ะอูดัง และอ่าวตะโล๊ะวาว เป็นต้น อ่าวต่างๆ เหล่านี้มีคลองและลำธารไหลผ่านออกสู่ทะเล เกาะอาดัง-ราวี อยู่ห่างจากเกาะตะรุเตาไปทางทิศตะวันตกประมาณ 40 กิโลเมตร ส่วนหมู่เกาะอาดัง เกาะราวี เกาะบาตวง และเกาะหลีเป๊ะ โดยเกาะอาดังพื้นที่เป็นเทือกเขาสูงครอบคลุมเนื้อที่เกือบทั้งหมดของเกาะ ยอดเขาสูงสุดมีความสูงจากระดับน้ำทะเล 703 เมตร บริเวณโดยรอบริมเกาะเป็นหน้าผาสูงชัน มีที่ราบเฉพาะบริเวณเหนือชายหาดต่างๆ เพียงเล็กน้อยเท่านั้น ส่วนเกาะราวีมีพื้นที่เป็นเทือกเขาสลับซับซ้อน พื้นที่ที่มีความลาดชันสูง มีที่ราบน้อย

อุทยานแห่งชาติตะรุเตา มีจุดเด่นที่สภาพปะการังอ่อนและปะการังแข็งยังสมบูรณ์มากเมื่อเทียบกับอุทยานแห่งชาติทางทะเลอื่นๆ เนื่องจากไม่ได้รับผลกระทบจากความแปรปรวนทางธรรมชาติ แต่จะได้รับผลกระทบจากกิจกรรม พุทธิกรรม และจำนวนนักท่องเที่ยว ที่มากเกินไปจนขีดจำกัดที่กำหนดไว้ เปิดฤดูกาลท่องเที่ยว ตั้งแต่วันที่ 16 พฤศจิกายน - 15 พฤษภาคม นอกจากนั้นจะประกาศปิดเกาะเพราะเป็นช่วงมรสุม การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ สรุปได้ดังนี้

ภาพที่ 11 สภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เกาะแปด อุทยานแห่งชาติตะรุเตา (จิตต์ศักดิ์ 2555)

4.1.5.1 ปัจจัยชีวิตด้านคุณภาพของทรัพยากร

1) ความมีเอกลักษณ์โดดเด่น (Uniqueness) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตา เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นด้านทรัพยากรธรณี ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แนวปะการังที่สวยงาม ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั่วไปสูง มีความโดดเด่นระดับชาติและนานาชาติขึ้นไป

2) ความน่าสนใจหรือความดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว (Attractiveness) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตา เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวสูงมาก นักท่องเที่ยวให้ความสนใจเป็นที่ดึงดูดใจสูงมาก

3) ความมีชื่อเสียง (Popularity) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตา เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จัก มีชื่อเสียงสูงมาก โดยเฉพาะเกาะอาดัง ราวี และหลีเป๊ะ

4) ความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายของระบบนิเวศ (Ecosystem diversity) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตา มีความอุดมสมบูรณ์ของสังคมพืชอยู่ในระดับสูง ไม่มีร่องรอยการถูกทำลาย พืชพรรณตามธรรมชาติปกคลุมอยู่อย่างหนาแน่น มีพันธุ์ไม้ท้องถิ่นที่หายาก และใกล้สูญพันธุ์ปรากฏอยู่ในพื้นที่ที่มีความหลากหลายของระบบนิเวศสูง มากกว่า 3 ระบบนิเวศ ทั้งระบบนิเวศทางบกและทางทะเล

5) โอกาสในการพบเห็นสัตว์ป่า (Opportunity to see wildlife) (พิจารณาจากการสำรวจในพื้นที่ ควบคู่กับการสอบถามเจ้าหน้าที่) (Ecotourism) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตา มีโอกาสในการพบเห็นสัตว์ป่าและร่องรอยของสัตว์ป่าทั้งขนาดเล็ก ขนาดใหญ่ สัตว์ป่าหายาก นก ผีเสื้อและแมลง หรือสัตว์ที่ใกล้สูญพันธุ์ ตั้งแต่ 20 ชนิด ขึ้นไป

6) ทศนิยมภาพและสภาพภูมิทัศน์ของทรัพยากรท่องเที่ยว (Landscape quality) องค์ประกอบของสภาพแวดล้อมของอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตามีความโดดเด่นสวยงามเป็นพิเศษ ทศนิยมภาพก่อให้เกิดความประทับใจเป็นอย่างยิ่ง

7) รูปแบบกิจกรรมมีความเหมาะสมและสัมพันธ์กับสภาพพื้นที่ (Activity appropriateness) รูปแบบกิจกรรมในพื้นที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตา มีความสัมพันธ์ และเหมาะสมกับพื้นที่ รวมทั้งมีความเชื่อมโยงและสนับสนุนกันระหว่างเกาะต่างๆในพื้นที่อุทยานฯ

8) ความหลากหลายของกิจกรรม (Activity diversity)(Nature Tourism/ Ecotourism) พื้นที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตา มีศักยภาพสูง เอื้อโอกาสให้นักท่องเที่ยวสามารถเลือกประกอบกิจกรรมได้ตั้งแต่ 4 ประเภทขึ้นไป เช่น กิจกรรมดำน้ำตื้น ดำน้ำลึก เดินป่าศึกษาธรรมชาติ จุดชมวิว ดูนก ศึกษาร่องรอยสัตว์ป่า และกิจกรรมศึกษาท้องฟ้าดาราศาสตร์

9) สภาพภูมิอากาศ (Local climate) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตา มีอากาศถ่ายเทได้ดี และรู้สึกเย็นสบายขณะประกอบกิจกรรมต่างๆ

10) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) (Nature Tourism) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตา มีทางเข้า-ออก สะดวกสบายมาก สามารถเข้าถึงได้โดยง่าย บริเวณที่ทำการอุทยานอยู่บนฝั่งมีผิวถนนคอนกรีตหรือลาดยาง สามารถใช้ได้ทุกฤดูกาล มีป้ายบอกทางชัดเจนตลอดทาง ส่วนกิจกรรมทางทะเลจะมีเรือโดยสารประจำและมีบริการของเรือท่องเที่ยวจากบริษัทต่างๆโดยมีเวลาเข้า-ออกแน่นอนในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว ในช่วงมรสุมยังมีเรือโดยสารเดินทางเข้าถึงเกาะหลีเป๊ะได้ไม่ยาก

11) ความสัมพันธ์กับแหล่งท่องเที่ยวอื่นในเส้นทางท่องเที่ยว (Relation to other tourism sites on-route) (Nature Tourism) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตา มีแหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่บนเส้นทางสายหลัก สามารถเชื่อมต่อกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆได้ง่าย มีแหล่งท่องเที่ยวอยู่บนเส้นทางที่น่าสนใจมากอยู่บ้างเช่น เกาะไข่

12) การได้พึ่งพาตนเอง (Adventure Tourism) การท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตา มีการพึ่งพาตนเองในการประกอบกิจกรรมสูง และต้องใช้ทักษะความชำนาญในการประกอบกิจกรรมเฉพาะตัว

13) โอกาสในการได้รับประสบการณ์ตื่นเต้นและ ทำทนาย (Adventure Tourism) ทรัพยากรในพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตา เอื้อให้การประกอบกิจกรรมมีความน่าตื่นเต้นและทำทนายสูง

4.1.5.2 ปัจจัยชี้วัดด้านสิ่งอำนวยความสะดวก บริการและการสื่อความหมาย

1) ความกลมกลืนของสิ่งอำนวยความสะดวก อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตา มีการวางแผนการจัดการด้านสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสม ได้รับการออกแบบให้กลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม สามารถสะท้อนถึงความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ทางธรรมชาติ หรือของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2) ความเพียงพอของสิ่งอำนวยความสะดวก อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตา มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกไว้รองรับตามความเหมาะสมและเพียงพอต่อการรองรับนักท่องเที่ยว

3) คุณภาพสิ่งอำนวยความสะดวก สิ่งอำนวยความสะดวกภายในอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตา ส่วนใหญ่มีคุณภาพ แต่ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ทั้งหมด

4) การจัดการด้านความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตา มีเจ้าหน้าที่คอยดูแล หรือมีการติดตั้งป้ายและสัญญาณเตือนภัยในบริเวณที่มีโอกาสเกิดอันตรายแต่ยังไม่ทั่วถึง และยังไม่สามารถให้ความรู้ถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวมากเท่าที่ควร

5) คุณภาพในการให้บริการ อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตา มีการบริการได้มาตรฐานในภาวะปกติ แต่อาจมีปัญหาหรือไม่ประทับใจบ้างในภาวะวิกฤต

6) รูปแบบ เนื้อหา ความรู้และวิธีการสื่อความหมาย (Ecotourism) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตา มีการจัดการสื่อความหมายอยู่น้อย และขาดความน่าสนใจ เพราะการออกแบบและจัดทำ ขาดความประณีต หรือไม่หลากหลาย

4.1.5.3 ปัจจัยชีวิตด้านการจัดการผลกระทบสิ่งแวดล้อม

1) การจัดแบ่งเขตพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการท่องเที่ยว (Zoning) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตา มีการจัดแบ่งเขตพื้นที่การจัดการยังไม่ชัดเจน พื้นที่ถูกแบ่งออกเป็นเขตต่างๆ อย่างหยาบๆ แต่ก็สามารถควบคุมกิจกรรมให้เหมาะสมสอดคล้องกับเขตที่จำแนกได้

2) การกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวในการประกอบกิจกรรม (CC) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตา มีการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวให้เหมาะสม สัมพันธ์กับขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวก และมีมาตรการในการควบคุมบ้าง แต่ยังไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่

3) มาตรการเฝ้าระวังและป้องกันผลกระทบสิ่งแวดล้อม อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตา มีมาตรการ ในการดูแลเฝ้าระวังและป้องกันผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม และสังคมในแหล่งท่องเที่ยวบ้าง มีการติดตั้งป้ายแนะนำ ข้อควรปฏิบัติ และระเบียบข้อบังคับ และมีการดำเนินการบังคับใช้อย่างจริงจัง

4) การจัดการขยะและของเสีย อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตา มีอุปกรณ์รองรับขยะและของเสีย แต่ไม่เพียงพอกับปริมาณขยะและของเสียที่เกิดขึ้นภายในแหล่งท่องเที่ยว

5) ระบบบำบัดน้ำเสีย อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตา มีมาตรการในการบำบัดน้ำเสียในแหล่งท่องเที่ยว แต่ยังไม่สามารถปฏิบัติได้ครบถ้วน

4.1.5.4 ปัจจัยชีวิตด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน

1) โอกาสในการเข้าร่วมดำเนินการและตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว คนในชุมชนโดยรอบอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตา มีส่วนร่วมเป็นตัวแทนของชุมชน เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของคณะกรรมการ หรือการประชุมรับฟังความคิดเห็น เพื่อพิจารณาให้ข้อเสนอแนะหรือความคิดเห็น ความต้องการของชุมชนในโครงการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน

2) การมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ (Ecotourism) ประชาชนในท้องถิ่นโดยรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตา มีส่วนได้รับผลประโยชน์บ้าง จากการพัฒนาสาธารณะสาธารณูปโภคพื้นฐาน ในการหารายได้จากกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

4.1.5.5 ปัจจัยชีวิตด้านบริหารจัดการ

- 1) การวางแผนและกำหนดนโยบายในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตา มีการวางแผนและกำหนดนโยบายการบริหารและดำเนินการปรับปรุงพัฒนาแหล่งตามแผนฯ และมีการดำเนินงานตามแผนฯมากกว่าร้อยละ 50
- 2) ความพร้อมของบุคลากร อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตา ความพร้อมของบุคลากรในระดับปานกลาง
- 3) ความพร้อมด้านงบประมาณ อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตา ความพร้อมด้านงบประมาณในระดับปานกลาง

4.1.3 อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์

อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ จังหวัดพังงา อยู่ในทะเลฝั่งอันดามัน โดยมีระยะห่างจากฝั่งท่าเรือคุระบุรีประมาณ 60 กิโลเมตร มีเนื้อที่ทั้งสิ้น 135 ตารางกิโลเมตร หรือ 84,357 ไร่ เป็นพื้นที่น้ำทะเลประมาณ 76 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ทั้งหมด ประกาศตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติเมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2524 เป็นอุทยานแห่งชาติ ลำดับที่ 29

หมู่เกาะสุรินทร์ เป็นหมู่เกาะในทะเลอันดามัน อยู่ติดกับชายแดน ไทย - พม่า มีพื้นที่ประมาณ ประกอบด้วยเกาะ 5 เกาะ คือ เกาะสุรินทร์เหนือ เกาะสุรินทร์ใต้ เกาะไข่ (เกาะตอรินลา) เกาะกลาง (เกาะปาจุมบา) เกาะรี (เกาะสต็อก) และ 1 กองหินปริ่มน้ำ คือกองหินริเชลิว

อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ เป็นกลุ่มเกาะที่วางตัวอยู่ในรูปกลุ่มอ่าวขนาดใหญ่ ดังนั้นจึงสามารถที่จะเป็น ที่บังคลื่นลมได้ดี จึงเป็นแหล่งกำเนิดแนวปะการังน้ำตื้น ที่มีความอุดมสมบูรณ์ และมีขนาดใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศไทย นับว่ามีธรรมชาติที่สมบูรณ์ทั้งบนบกและในทะเล มีทั้งป่าดิบชื้น ป่าชายหาด ป่าชายเลนมาประจบกับแนวปะการัง แนวปะการังมีความสมบูรณ์ เหมาะสำหรับการชมปะการังน้ำตื้น ส่วนกองหินริเชลิวเหมาะสำหรับดำน้ำลึก เป็นแหล่งสมบูรณ์ด้วยธรรมชาติใต้ทะเล มีปลาหลายชนิด มีโอกาสพบฉลามวาฬ หอยมือเสือ ปูเสฉวน นกกระแตผิชาวดิน นกขาปีไหน รวมทั้งสัตว์เลื้อยคลานด้วยนม เช่น บ่างบิน ช่วงเวลาที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยว คือ เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนเมษายน นอกจากนั้นจะประกาศปิดเกาะเพราะเป็นช่วงมรสุม

นอกจากนี้ยังมีหมู่บ้านของชาวเลกลุ่มสุดท้ายที่ยังดำรงวัฒนธรรมดั้งเดิมมากที่สุด คือ "มอแกน" มีประชากรประมาณ 200 คน ปัจจุบันได้ตั้งหมู่บ้านอยู่ที่เกาะสุรินทร์ใต้ ชายของที่ระลึกให้นักท่องเที่ยว และบางส่วนทำงานเป็นลูกจ้างของอุทยานแห่งชาติฯ การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ สรุปได้ดังนี้

ภาพที่ 12 สภาพธรรมชาติ อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ (จิตศักดิ์ 2555)

4.1.6.1 ปัจจัยชี้วัดด้านคุณภาพของทรัพยากร

1) ความมีเอกลักษณ์โดดเด่น (Uniqueness) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น ทั้งระบบนิเวศทางบก ระบบนิเวศทางทะเล แนวปะการัง สัตว์ที่อาศัยอยู่ประจำถิ่นเช่นนกขาปีไหน เต่า และสัตว์น้ำเช่นลูกปลาฉลาม ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั่วไปสูง มีความโดดเด่นระดับชาติและนานาชาติขึ้นไป

2) ความน่าสนใจหรือความดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว (Attractiveness) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวสูงมาก นักท่องเที่ยวให้ความสนใจเป็นที่ดึงดูดใจสูงมาก

3) ความมีชื่อเสียง (Popularity) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จัก มีชื่อเสียงสูงมาก ทั้งระดับประเทศและนานาชาติ

4) ความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายของระบบนิเวศ (Ecosystem diversity) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ มีความอุดมสมบูรณ์ของสังคมพืชอยู่ในระดับสูง ร่องรอยการถูกทำลายมีน้อย พืชพรรณตามธรรมชาติปกคลุมอยู่อย่างหนาแน่น มีพันธุ์ไม้ท้องถิ่นที่หายากและใกล้สูญพันธุ์ปรากฏอยู่ในพื้นที่ หรือ มีความหลากหลายของระบบนิเวศสูง มากกว่า 3 ระบบนิเวศ ทั้งระบบนิเวศทางบกและทางทะเล

5) โอกาสในการพบเห็นสัตว์ป่า (Opportunity to see wildlife) (พิจารณาจากการสำรวจในพื้นที่ ควบคู่กับการสอบถามเจ้าหน้าที่) (Ecotourism) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ มีโอกาสในการพบเห็นสัตว์ป่าและร่องรอยของสัตว์ป่าทั้งขนาดเล็ก ขนาดใหญ่ สัตว์ป่าหายาก นก ผีเสื้อและแมลง หรือสัตว์ที่ใกล้สูญพันธุ์ ตั้งแต่ 20 ชนิด ขึ้นไป

6) ทักษะนิภาพและสภาพภูมิทัศน์ของทรัพยากรท่องเที่ยว (Landscape quality) องค์ประกอบของสภาพแวดล้อมของอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ มีความโดดเด่นสวยงามเป็นพิเศษ ทักษะนิภาพก่อให้เกิดความประทับใจเป็นอย่างยิ่ง เช่นอ่าวช่องขาด อ่าวไม้งาม หมู่บ้านชาวมอแกน

7) รูปแบบกิจกรรมมีความเหมาะสมและสัมพันธ์กับสภาพพื้นที่ (Activity appropriateness) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ มีรูปแบบกิจกรรมมีความสัมพันธ์ และเหมาะสมกับพื้นที่ รวมทั้งมีความเชื่อมโยงและสนับสนุนกัน

8) ความหลากหลายของกิจกรรม (Activity diversity)(Nature Tourism/ Ecotourism) พื้นที่มีศักยภาพสูง เอื้อโอกาสให้นักท่องเที่ยวสามารถเลือกประกอบกิจกรรมได้ตั้งแต่ 4 ประเภทขึ้นไป เช่น กิจกรรมดำน้ำตื้น ดำน้ำลึก เดินป่าศึกษาธรรมชาติ การศึกษาวิถีชีวิตพื้นถิ่นชาวมอแกน ดูนก ศึกษาร่องรอยสัตว์ป่า และศึกษาท้องฟ้าดาราศาสตร์

9) สภาพภูมิอากาศ (Local climate) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ มีสภาพอากาศถ่ายเทได้ดี และรู้สึกเย็นสบายขณะประกอบกิจกรรม

10) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) (Nature Tourism) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ มีทางเข้า-ออก สะดวกสบายมาก สามารถเข้าถึงได้โดยง่าย บริเวณที่ทำการอุทยานอยู่บนฝั่งมีผิวถนนคอนกรีตหรือลาดยาง สามารถใช้ได้ทุกฤดูกาล มีป้ายบอกทางชัดเจนตลอดทาง ส่วนกิจกรรมทางทะเลแม้จะไม่มีเรือโดยสารประจำแต่จะมีบริการของเรือท่องเที่ยวจากบริษัทต่างๆโดยมีเวลาเข้า-ออกแน่นอนในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวและจะหยุดในช่วงมรสุม

11) ความสัมพันธ์กับแหล่งท่องเที่ยวอื่นในเส้นทางท่องเที่ยว (Relation to other tourism sites on-route) (Nature Tourism) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ มีแหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่บนเส้นทางสายหลัก สามารถเชื่อมต่อกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆได้ง่าย สามารถเชื่อมโยงไปหาแหล่งท่องเที่ยวในประเทศเพื่อนบ้านได้ไม่ยากนัก

12) การได้พึ่งพาตนเอง (Adventure Tourism) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ การท่องเที่ยวมีการพึ่งพาตนเองในการประกอบกิจกรรมสูง และต้องใช้ทักษะความชำนาญในการประกอบกิจกรรมเฉพาะตัว

13) โอกาสในการได้รับประสบการณ์ตื่นเต้นและ ทำทนาย (Adventure Tourism) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ มีทรัพยากรเอื้อให้การประกอบกิจกรรมมีความน่าตื่นเต้นและทำทนายสูง

4.1.6.2 ปัจจัยชี้วัดด้านสิ่งอำนวยความสะดวก บริการและการสื่อความหมาย

1) ความกลมกลืนของสิ่งอำนวยความสะดวก อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ มีการวางแผนการจัดการด้านสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสม ได้รับการออกแบบให้กลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม สามารถสะท้อนถึงความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ทางธรรมชาติ หรือของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2) ความเพียงพอของสิ่งอำนวยความสะดวก อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกไว้รองรับตามความเหมาะสมและเพียงพอต่อการรองรับนักท่องเที่ยว

3) คุณภาพสิ่งอำนวยความสะดวก อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ มีสิ่งอำนวยความสะดวกส่วนใหญ่ที่มีคุณภาพ แต่ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ทั้งหมด

4) การจัดการด้านความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ มีเจ้าหน้าที่คอยดูแล หรือมีการติดตั้งป้ายและสัญญาณเตือนภัยในบริเวณที่มีโอกาสเกิดอันตรายแต่ไม่ทั่วถึง และยังไม่สามารถให้ความรู้ถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวมากเท่าที่ควร

5) คุณภาพในการให้บริการ อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ มีการบริการได้มาตรฐานในภาวะปกติ แต่อาจไม่ประทับใจบ้างในภาวะวิกฤต

6) รูปแบบ เนื้อหา ความรู้และวิธีการสื่อความหมาย (Ecotourism) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ มีการจัดการสื่อความหมายที่น่าสนใจ แต่มีไม่มากนักและไม่หลากหลายเท่าที่ควร

4.1.6.3 ปัจจัยชีวิตด้านการจัดการผลกระทบสิ่งแวดล้อม

1) การจัดแบ่งเขตพื้นที่เหมาะสมต่อการท่องเที่ยว (Zoning) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ มีการจัดแบ่งเขตพื้นที่การจัดการยังไม่ชัดเจน พื้นที่ถูกแบ่งออกเป็นเขตต่างๆ อย่างหยาบๆ และสามารถควบคุมกิจกรรมให้เหมาะสมสอดคล้องกับเขตที่จำแนกได้

2) การกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวในการประกอบกิจกรรม (CC) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ มีการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยว สัมพันธ์กับขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก และมีมาตรการในการควบคุมบ้าง แต่ยังไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่

3) มาตรการเฝ้าระวังและป้องกันผลกระทบสิ่งแวดล้อม อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ มีมาตรการ ในการดูแลเฝ้าระวังและป้องกันผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม และสังคมในแหล่งท่องเที่ยวบ้าง มีการติดตั้งป้ายแนะนำ ข้อควรปฏิบัติ และระเบียบข้อบังคับมีการบังคับใช้อย่างจริงจัง

4) การจัดการขยะและของเสีย อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ มีอุปกรณ์รองรับขยะและของเสีย แต่ไม่เพียงพอกับปริมาณขยะและของเสียที่เกิดขึ้นภายในแหล่งท่องเที่ยว

5) ระบบบำบัดน้ำเสีย อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ มีมาตรการในการบำบัดน้ำเสียในแหล่งท่องเที่ยว แต่ยังไม่สามารถปฏิบัติได้ครบถ้วน

4.1.6.4 ปัจจัยชีวิตด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน

1) โอกาสในการเข้าร่วมดำเนินการและตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว คนในชุมชนโดยรอบอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ มีส่วนร่วมเป็นตัวแทนของชุมชน เข้าร่วมรับฟังข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว แต่ไม่มีโอกาสแสดงความคิดเห็นได้เท่าที่ควร

2) การมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ (Ecotourism) ประชาชนในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ มีส่วนได้รับผลประโยชน์บ้าง จากการพัฒนาสาธารณสุขสาธารณสุขปลอดภัยพื้นฐาน ในการหารายได้จากกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

4.1.6.5 ปัจจัยชีวิตด้านบริหารจัดการ

- 1) การวางแผนและกำหนดนโยบายในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ มีการวางแผนและกำหนดนโยบายการบริหารจัดการและดำเนินการปรับปรุงพัฒนาแหล่งตามแผนฯ และมีการดำเนินงานตามแผนฯมากกว่าร้อยละ 50
- 2) ความพร้อมของบุคลากร อยู่ในระดับปานกลาง
- 3) ความพร้อมด้านงบประมาณ อยู่ในระดับปานกลาง

4.2 รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติทางทะเลของประเทศไทย

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการประชุมกลุ่มย่อยกับผู้อำนวยความสะดวกส่วนอุทยานแห่งชาติทางทะเล หัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเล เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และนักท่องเที่ยว ของพื้นที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน จังหวัดพังงา อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตา จังหวัดสตูล อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ จังหวัดพังงา อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง จังหวัดตราด อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง จังหวัดสุราษฎร์ธานี และอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร จังหวัดชุมพร เพื่อถอดรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย โดยมีแนวคำถามซึ่งเป็นผลจากการสังเคราะห์จาก Ceballos (1996) , ดร.ชนิ เอมพันธุ์ และคณะ(2549), กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (2553) ใช้ในการสัมภาษณ์ และการประชุมกลุ่มย่อยเพื่อรวบรวมข้อมูล

การสัมภาษณ์เชิงลึกได้ดำเนินการสัมภาษณ์ ผู้อำนวยความสะดวกส่วนอุทยานแห่งชาติทางทะเล 1 ราย หัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเล 6 ราย และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 12 ราย ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และเชี่ยวชาญด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล 14 ราย และผู้ให้ข้อมูลรอง ผู้วิจัยดำเนินการประชุมกลุ่มย่อยนักท่องเที่ยวชาวไทย และนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ จำนวน 145 ราย โดยมีประเด็นที่สำคัญดังนี้

กลุ่มผู้อำนวยความสะดวกส่วนอุทยานแห่งชาติทางทะเล หัวหน้าอุทยานฯ และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติทางทะเล จะมีกรอบคำถามเกี่ยวกับ **“สถานการณ์การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล ในเชิงนโยบายและการปฏิบัติปัจจุบันเป็นอย่างไร เน้นการทบทวนและประเมินการเปลี่ยนแปลงช่วงเวลาที่ผ่านมา มีปัญหาเกี่ยวกับ การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลอย่างไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาอย่างไร”** ผลของการสัมภาษณ์และประชุมกลุ่มย่อยพบว่า เจ้าหน้าที่ทั้งส่วนบริหารและปฏิบัติการพยายามนำเสนอแง่มุมของการจัดการนโยบายและการวางแผนระบบการท่องเที่ยวว่ามีการจัดการได้ดีแล้ว แต่หัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเลบางคน ไม่เข้าใจความสำคัญของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติทางทะเล พยายามนำเสนอวิธีการจัดการท่องเที่ยวรองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มกระแสหลัก ส่วนปัญหาเกี่ยวกับการจัดการผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อสิ่งแวดล้อม หัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเล ผู้ช่วยหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเล และเจ้าหน้าที่บางส่วน มักจะกล่าวว่า **“ปัญหาผลกระทบสิ่งแวดล้อมมันเกินกำลังที่อุทยานฯ จะรับมือได้ เนื่องจากเจ้าหน้าที่เรามีน้อย”** และ **“ทฤษฎีใช้ไม่ได้กับการปฏิบัติในการจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเล”** ในขณะที่เจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการหลายคนไม่กล้าให้ข้อมูล

โดยตรงเนื่องจากเกรงจะมีผลกระทบต่อตนในภายหลัง ผู้วิจัยจึงต้องขอสัมภาษณ์เป็นการส่วนตัวและเก็บข้อมูลเป็นความลับ จึงได้ข้อมูลที่น่าสนใจเห็นถึงปัญหาในหลายประการเกี่ยวกับการจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเลในปัจจุบัน ในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเล เจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการทราบถึงปัญหาเกี่ยวกับผลกระทบสิ่งแวดล้อม การจัดการบริหารงานบุคคลเป็นอีกด้านหนึ่งที่เจ้าหน้าที่มักจะสะท้อนออกมาในประเด็น **“รายได้ที่ไม่เท่าเทียม”** **“โอกาสในความก้าวหน้าของหน้าที่การงานมีน้อยก็หมดกันไป”** **“พูดอะไรไปใครเขาจะเชื่อ”** ในหลายคำตอบที่ได้เมื่อวิเคราะห์หาค่าแล้วพบว่า เจ้าหน้าที่ส่วนมากรักในองค์กร ห่วงใยต่อผลกระทบสิ่งแวดล้อม แต่ไม่สามารถจะทำอะไรได้มากนัก เพราะการทำงานจะขึ้นอยู่กับวิธีการบริหารจัดการของหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเลแต่ละคนที่มีความแตกต่างกัน จึงส่งผลต่อความต่อเนื่องในการจัดการภายในอุทยานแห่งชาติทางทะเลเมื่อสังเคราะห์เนื้อหาจากการสัมภาษณ์และการประชุมกลุ่มย่อยจะพบประเด็นที่สำคัญนำสู่การสรุปผลการศึกษารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย จำแนกออกเป็น 7 ด้าน ดังนี้

4.2.1 การจัดการนโยบายและการวางแผนระบบการท่องเที่ยว

4.2.1.1 หลักการจัดการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืน มีการยึดหลักการสร้างสมดุลของการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ โดยทางกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพรรณพืช มีนโยบายที่มุ่งหวังให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนขึ้น แต่ในเชิงปฏิบัติพบว่าการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานทางทะเล ยังไม่สามารถจัดการตามแนวทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้อย่างเต็มรูปแบบ การใช้ประโยชน์ยังคงมุ่งหวังใช้ทรัพยากรเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวที่ขาดกลไกของการเรียนรู้ ขาดการจัดการปกป้องทรัพยากรอย่างเป็นระบบ จึงส่งผลกระทบต่อสมดุลของการอนุรักษ์

4.2.1.2 การวางแผน กลยุทธ์ และกำหนดนโยบายการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว มีการดำเนินการวางแผน การจัดการเชิงกลยุทธ์ ในทุกอุทยานแห่งชาติทางทะเล แม้บางอุทยานฯ จะมีแผนแม่บทในการจัดการ แต่ในทางปฏิบัติการจัดการจะขึ้นอยู่กับวิธีการของหัวหน้าอุทยานฯ แต่ละคน หลายคนไม่เคยมีประสบการณ์การบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเลมาก่อน แม้ว่าจะมีคู่มือการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเล แต่หัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเลหลายแห่งไม่ได้กำหนดแผนการบริหารจัดการทรัพยากรและการจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเลอย่างเป็นรูปธรรม

4.2.1.3 ระบบการจัดการอุทยานแห่งชาติ รู้ในคุณค่า ความเสี่ยง และกระบวนการเรียนรู้ พร้อมเปลี่ยนแปลงกลยุทธ์การจัดการใหม่ แต่ส่วนหนึ่งยังขาดการจัดการที่เป็นระบบ ขาดกระบวนการเรียนรู้ เนื่องจากมุ่งจัดการรองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่ เน้นการเที่ยวแบบวันเดียว ระบบการนำเที่ยวเปิดโอกาสในบริษัทนำเที่ยวจากภายนอกนำนักท่องเที่ยวจำนวนมากเข้ามาในพื้นที่อุทยานฯ บริษัทส่วนมากยังขาดจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและยังขาดการจัดการที่ดีพอ ผู้นำเที่ยวไม่เข้มงวดคุเทศก์เฉพาะทางและยังขาดการสื่อความหมายและควบคุมพฤติกรรมนักท่องเที่ยว จึงทำให้ทรัพยากรธรรมชาติอยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการถูกทำลายได้ง่าย

4.2.1.4 การจัดการศักยภาพและความพร้อมของบุคลากร แม้จะมีการจัดการศักยภาพและความพร้อมของบุคลากรของทุกอุทยานฯ แต่ยังขาดการสนับสนุนให้บุคลากรได้พัฒนา

ศักยภาพตามภาระหน้าที่ เจ้าหน้าที่ส่วนมากที่ควรจะต้องทำหน้าที่ด้านการอนุรักษ์และปราบปรามแต่ต้องไปปฏิบัติหน้าที่ด้านงานบริการตลอดทั้งฤดูกาลท่องเที่ยว ซึ่งส่งผลกระทบต่อการจัดการอุทยานฯ ในด้านต่างๆ

4.2.1.5 การรักษาทัศนียภาพและสภาพภูมิทัศน์ของทรัพยากรท่องเที่ยว ส่วนมากอุทยานแห่งชาติทางทะเลพยายามรักษาทัศนียภาพและสภาพภูมิทัศน์ของทรัพยากรท่องเที่ยวให้เป็นไปตามแนวทางการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน แต่การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่มากเกินไปจนเกินขีดจำกัดการรองรับจะส่งผลกระทบต่อสภาพภูมิทัศน์ของทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

4.2.1.6 การจำแนกเขตการจัดการ และการประเมินขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ อุทยานแห่งชาติทางทะเลหลายแห่งเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยว แต่ปล่อยให้นักท่องเที่ยวจำนวนมากเข้าไปทำกิจกรรมในพื้นที่ที่ควรให้ทรัพยากรให้พักและฟื้นตัว ขาดการจำแนกเขตการจัดการและควบคุมขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมส่งผลกระทบต่อทรัพยากรทางการท่องเที่ยวอย่างมาก

4.2.2 การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว

4.2.2.1 กิจกรรมการท่องเที่ยวจัดตามความสนใจของนักท่องเที่ยว อยู่บนพื้นฐานของลักษณะที่มีความพิเศษของอุทยานแห่งชาติ ซึ่งอุทยานแห่งชาติทางทะเลส่วนมากพยายามจัดกิจกรรมตามความสนใจของนักท่องเที่ยวตามลักษณะความพิเศษที่โดดเด่นของแต่ละอุทยานฯ และบางแห่ง นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเข้าใจผิดเกี่ยวกับกิจกรรมที่ควรทำในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลที่ควรมุ่งเน้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นเรื่องหลัก แต่บริษัทนำเที่ยวทางทะเลจำนวนมากที่นำนักท่องเที่ยวเข้ามาทำกิจกรรมในอุทยานแห่งชาติทางทะเล กลับนำเสนอกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนันทนาการทั่วไปเป็นเรื่องหลักแทนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

4.2.2.2 การมีโอกาสดำเนินกิจกรรมที่ได้รับความนิยม ความสวยงามโดดเด่น วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และสัตว์ป่า หรือได้รับประสบการณ์ตื่นเต้นและท้าทาย นักท่องเที่ยวที่เข้าทำกิจกรรมในอุทยานแห่งชาติทางทะเลและพักผ่อนในพื้นที่อุทยานฯ มักได้มีโอกาสสัมผัสบรรยากาศบริสุทธิ์ที่เยี่ยมยอด ซึ่งในช่วงวันหยุดยาวปริมาณนักท่องเที่ยวที่พักผ่อนจะมีมากขึ้น และส่งผลให้เกิดความวุ่นวายตามมามากอีกมาก อีกทั้งการที่นักท่องเที่ยวส่งเสียงอึกทักเกินเวลาที่กำหนดและเจ้าหน้าที่ไม่ได้เข้ามาห้ามปราม จึงมักเกิดความขัดแย้งของพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่มีพฤติกรรมและความมุ่งหวังต่อกิจกรรมในพื้นที่ต่างกัน ส่วนนักท่องเที่ยวที่ไม่พักผ่อนจะพบกับความวุ่นวายอึกทักครึกโครมในช่วงเวลาประมาณ 11.00 น. ถึง 15.00 น. เนื่องจากนักท่องเที่ยวที่มากเกินไปจนเกินขีดการรองรับของพื้นที่เป็นจำนวนมาก และพฤติกรรมที่ไม่สอดคล้องกับแนวทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล

4.2.2.3 กิจกรรมมีความหลากหลาย เหมาะสม และสัมพันธ์กับสภาพพื้นที่ อุทยานแห่งชาติทางทะเลมักมีจุดเด่นในเรื่องกิจกรรมดำน้ำตื้นเป็นหลักส่วนกิจกรรมอื่นๆ เช่นการเดินป่าศึกษาธรรมชาติจะผสมผสานกับการเดินไปยังจุดชมวิวยุคสมัยต่างๆ อีกทั้งมักจะมีกิจกรรมศึกษาชีวิตสัตว์ป่าเฉพาะถิ่น เช่นนก ค่าง ลิง ปู ค้างคาว อีกทั้งยังมีพืชพรรณต่างๆที่น่าสนใจ บางแห่งสามารถทำ

กิจกรรมศึกษาท้องฟ้าและดาราศาสตร์ได้ แต่ยังคงขาดเจ้าหน้าที่ที่จะนำทำกิจกรรมต่างๆได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งอุทยานฯ ส่วนมากยังขาดระบบสื่อความหมายที่เหมาะสมกับสภาพระบบนิเวศเฉพาะของแต่ละอุทยานแห่งชาติทางทะเลในปัจจุบัน

4.2.2.4 การจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวต่อกลุ่มกิจกรรม เพื่อไม่สร้างผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติ อุทยานแห่งชาติทางทะเลส่วนมากยังไม่เข้มงวดและจริงจังต่อการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวต่อกลุ่มกิจกรรมอย่างจริงจัง จึงทำให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติเป็นอย่างมาก

4.2.2.5 การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวสอดคล้องกับการอนุรักษ์ การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลมักจะใช้เรือเป็นยานพาหนะ บางแห่งพัฒนารูปแบบให้เดินทางได้รวดเร็วขึ้นตามยุคสมัยสามารถเดินทางเข้าถึงได้โดยง่าย แต่อีกหลายพื้นที่ยังต้องเดินทางเข้าโดยการอำนวยความสะดวกผ่านบริษัทนำเที่ยวหรือใช้การจ้างเหมาเรือด้วยตนเอง ยังไม่พบความพยายามในการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเช่น แนวคิดการลดการรั่วไหลของน้ำมันเชื้อเพลิงและคราบน้ำมันเครื่อง การกำหนดมาตรฐานเครื่องยนต์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การควบคุมพฤติกรรมการขับเรือและควบคุมความเร็วของการเดินทางในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลหรือเขตอนุรักษ์ทรัพยากร

4.2.2.6 การควบคุมกิจกรรมการท่องเที่ยวให้ไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและวัฒนธรรมท้องถิ่น การดำเนินการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในช่วง 3-5 ปีที่ผ่านมาแม้จะมีระบบควบคุมกิจกรรมการท่องเที่ยวให้ไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและวัฒนธรรมท้องถิ่น แต่ยังคงขาดการควบคุมเข้มงวดอย่างจริงจัง จึงส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก

4.2.2.7 มาตรการด้านความปลอดภัยและระบบเตือนภัย ทั้งจากภัยธรรมชาติ และเหตุอันตรายต่อนักท่องเที่ยวจากปัจจัยอื่น หลังจากเหตุการณ์ธรณีพิบัติภัย เมื่อปีพ.ศ. 2547 อุทยานแห่งชาติทางทะเลทุกแห่งมีการกำหนดแผน มาตรการด้านความปลอดภัยและระบบเตือนภัยขึ้น แต่เมื่อวันเวลาผ่านไปอุทยานแห่งชาติทางทะเลส่วนมากขาดการทบทวนซักซ้อมตามแผนที่กำหนดไว้ เมื่อเกิดเหตุที่ไม่คาดฝันอาจสร้างความสับสนและไม่อาจรับมือกับภัยพิบัติเหล่านั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.2.3 การจัดการสื่อความหมาย และการสื่อสาร

4.2.3.1 การจัดเตรียมความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นที่ แสดงถึงความพิเศษ โดดเด่น และทรัพยากรที่มีคุณค่าของพื้นที่ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์แก่นักท่องเที่ยว อุทยานแห่งชาติทางทะเลเคยมีการจัดการเตรียมความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นที่ แสดงถึงความพิเศษ โดดเด่น และทรัพยากรที่มีคุณค่าของพื้นที่ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์แก่นักท่องเที่ยว แต่ในปัจจุบันเมื่อมีนโยบายมุ่งให้บริการนักท่องเที่ยวจำนวนมากและให้ความสำคัญเรื่องการสื่อความหมายน้อยลง จึงทำให้กระบวนการเรียนรู้ด้านนิเวศวิทยาทางทะเลขาดหายไป จึงส่งผลให้กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศลดระดับลงไปเป็นการท่องเที่ยวแบบผิวเผิน (Passive Experience)

4.2.3.2 การจัดการรูปแบบ เนื้อหา ความรู้และวิธีการสื่อความหมาย เพื่ออธิบายความเป็นไปของธรรมชาติ ความสำคัญของทรัพยากร ประวัติศาสตร์ ธรรมชาติและวัฒนธรรม มีการจัดระบบสื่อความหมายแต่เพียงบางส่วน และไม่เพียงพอต่อการสร้างความตระหนักแก่นักท่องเที่ยวจำนวนมากที่เข้ามาทำกิจกรรมในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล

4.2.3.3 การใช้เทคนิคที่มีความหลากหลายในการสื่อความหมาย เช่น การสื่อความหมายโดยใช้คนและการสื่อความหมายโดยไม่ใช้คน เช่น แผ่นพับ โปสเตอร์ หรือคู่มือการทำกิจกรรมในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในปัจจุบัน การสื่อความหมายทำได้ไม่สอดคล้องกับเจตจำนงของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีคฤเทศก์ส่วนมากไม่ได้สื่อความหมายให้นักท่องเที่ยวอย่างถูกต้อง เนื่องจากรูปแบบการท่องเที่ยวส่วนมากเป็นแบบเข้าไปเย็นกลับ จำนวนมีคฤเทศก์ต่อจำนวนนักท่องเที่ยวมีไม่เพียงพอต่อการสื่อความหมายให้มีคุณภาพ บริษัทนำเที่ยวยังคงมุ่งนำนักท่องเที่ยวเข้าไปทำกิจกรรมเป็นจำนวนมากๆ ส่วนการสื่อความหมายในรูปแบบอื่นๆยังทำได้อย่างไม่มีประสิทธิภาพมากนัก

4.2.3.4 การออกแบบและนำเสนอที่ดี คำนึงถึงการสร้างเสริมประสบการณ์และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ช่วยลดผลกระทบจากนักท่องเที่ยว ส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ธรรมชาติที่สวยงาม อุทยานแห่งชาติทางทะเลยังไม่มีแผนการออกแบบและนำเสนอที่คำนึงถึงการสร้างเสริมประสบการณ์และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ช่วยลดผลกระทบจากนักท่องเที่ยว ส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ธรรมชาติที่สวยงาม

ภาพที่ 13 การสื่อความหมายด้วยป้ายข้อมูล ที่นักท่องเที่ยวสามารถศึกษาได้ด้วยตนเอง ภายในอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง (จิตต์ศักดิ์ 2555)

4.2.4 การจัดการบริการท่องเที่ยว

4.2.4.1 การบริการและการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก ความกลมกลืน ความเพียงพอ และคุณภาพสิ่งอำนวยความสะดวก และคุณภาพในการให้บริการ การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก ในอุทยานแห่งชาติทางทะเลมีการพัฒนาขึ้นตามแผนที่กรมอุทยานฯ ได้กำหนด แต่สิ่งอำนวยความสะดวกยังขาดความกลมกลืนกับระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม ยังมีจำนวนไม่เหมาะสมและมีปัญหาคุณภาพของวัสดุที่ใช้เนื่องจากต้องรองรับนักท่องเที่ยวจำนวนมากเกินขีดกำหนดการรับได้ และส่งผลต่อคุณภาพในการให้บริการของเจ้าหน้าที่

4.2.4.2 การจัดการด้านความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน อุทยานแห่งชาติทางทะเลมีความพยายามจัดการด้านความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน แต่เนื่องจากจำนวนนักท่องเที่ยวที่มากขึ้น จึงทำให้การจัดการด้านความปลอดภัยยังขาดประสิทธิภาพอย่างที่ควรจะเป็นไปตามแผน ส่วนบริษัทนำเที่ยวยังขาดความเข้มงวดเรื่องความปลอดภัย จนเกิดปัญหาด้านความปลอดภัยอยู่เป็นระยะ

4.2.4.3 ความพร้อมของสาธารณูปโภคพื้นฐาน สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานถูกยกระดับให้มีมาตรฐานมากขึ้นเรื่อยๆ แต่ยังคงประสบปัญหาในเรื่องน้ำ ที่ยังคงขาดแคลนในช่วงแล้ง

4.2.4.4 การเข้าถึงพื้นที่และระบบการจัดการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว โดยอุทยานแห่งชาติทางทะเลหลายแห่งอยู่ห่างไกลเข้าถึงได้ยากเนื่องจากไม่มีเรือโดยสารประจำทาง จึงต้องซื้อบริการผ่านบริษัทนำเที่ยว หรืออาจต้องเช่าเหมาลำในการเดินทางเพื่อเข้าสู่พื้นที่เกาะที่เป็นศูนย์กลางของการท่องเที่ยวในอุทยานฯ นั้นๆ บางอุทยานมีการกำหนดเส้นทางท่องเที่ยว(ดำน้ำ)อย่างเป็นระบบ จึงสามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในเขตบริการได้ไม่ยากนัก ในขณะที่อุทยานฯ อีกหลายแห่งยังไม่ได้กำหนดเส้นทางไว้อย่างชัดเจน นักท่องเที่ยวจะต้องติดต่อเช่าเรื่อนำเที่ยวเองหรือเดินทางตามโปรแกรมที่บริษัทนำเที่ยวกำหนดไว้ สำหรับรูปแบบนำเที่ยวเข้าไปเย็นกลับจะไม่มีปัญหาเรื่องการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในเขตบริการ

4.2.4.5 มาตรฐานและคุณภาพการให้บริการของเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ อยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างต่ำกว่าภาคเอกชน เนื่องจากขาดประสบการณ์และทักษะการให้บริการ อีกทั้งยังขาดเจ้าหน้าที่ที่มีความชำนาญการเฉพาะด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อแนะนำและควบคุมกิจกรรมการท่องเที่ยวให้เกิดประสิทธิภาพ และยังพบว่าอุทยานแห่งชาติทางทะเลหลายแห่งให้เจ้าหน้าที่พิทักษ์อุทยานฯ ที่ทำหน้าที่ออกตรวจและป้องกันการบุกรุกและทำลายทรัพยากร มาทำหน้าที่บริการเนื่องจากนักท่องเที่ยวมีจำนวนมากขึ้นในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวหรือวันหยุดยาว จึงส่งผลถึงการบริการและการคุ้มครองทรัพยากรในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล

ภาพที่ 14 การให้บริการเรือคายัคในอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง (จิตศักดิ์ 2555)

4.2.5 การจัดการด้านเศรษฐกิจและสังคม

4.2.5.1 การท่องเที่ยว นับเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับภูมิภาค และระดับประเทศ อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทยนับว่าเป็นแหล่งทรัพยากรที่หายาก เป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วโลก เป็นการกระจายรายได้จากกลไกการท่องเที่ยวลงสู่ท้องถิ่นโดยตรง ถือเป็นส่วนสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับภูมิภาค และระดับประเทศ

4.2.5.2 การพัฒนาทั้งด้านสังคมและเศรษฐกิจของคนในชุมชนท้องถิ่น อุทยานแห่งชาติทางทะเลมีความพยายามส่งเสริมการพัฒนาทั้งด้านสังคมและเศรษฐกิจของคนในชุมชนท้องถิ่น ด้วยการจ้างงานคนในชุมชนท้องถิ่นในกระบวนการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล แต่หากจะสร้างการมีส่วนร่วมให้ได้มากขึ้นกว่านี้และมุ่งส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์และบริการของท้องถิ่นให้มากขึ้นจะส่งผลดีต่อชุมชนและท้องถิ่นอีกมาก

4.2.5.3 การมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมท่องเที่ยว แม้จะมีนโยบายและระบบการจัดการที่ดี แต่อุทยานแห่งชาติทางทะเลหลายแห่งขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยวและการจัดการฐานทรัพยากรร่วมกัน ควรเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการคิด การพิจารณาตัดสินใจ การดำเนินการและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อประชาชนหรือชุมชนนั้นๆ รวมทั้งการกระจายรายได้หรือผลประโยชน์สู่ท้องถิ่น

4.2.5.4 ประโยชน์จากผลกำไรจากการท่องเที่ยวเพื่อใช้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ อุทยานแห่งชาติทางทะเลส่วนมาก ยังไม่สามารถสร้างประโยชน์จากผลกำไรจากการท่องเที่ยวเพื่อใช้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้เต็มเม็ดเต็มประสิทธิภาพ เนื่องจากการ

จัดการรายได้และผลกำไร รวมถึงผลประโยชน์ต่างๆที่เกี่ยวกับอุทยานแห่งชาติทางทะเลทุกแห่ง ยังไม่ได้ดำเนินการอย่างเป็นระบบและโปร่งใส

ภาพที่ 15 การเชื่อมต่อชุมชนท้องถิ่นในแง่เศรษฐกิจและสังคม ในอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ (จิตศักดิ์ 2555)

4.2.6 การจัดการพันธมิตรเพื่อการท่องเที่ยว

4.2.6.1 ความร่วมมือระหว่างอุทยานแห่งชาติทางทะเลและผู้ประกอบการที่อยู่ในพื้นที่ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งในระดับท้องถิ่น และนโยบายระดับชาติ ยังไม่สามารถวางแผนดำเนินการร่วมกันได้ดีนัก เช่น กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กรมประมง กรมทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง ส่วนความร่วมมือของอุทยานแห่งชาติและผู้ประกอบการที่อยู่ในพื้นที่นั้น อยู่ในรูปแบบของการเอื้อประโยชน์ตามข้อตกลงร่วมกัน แต่ขึ้นอยู่กับหัวหน้าอุทยานแต่ละคนที่ได้ทำข้อตกลงร่วมกันไว้ เมื่อเปลี่ยนหัวหน้าอุทยานระบบที่ตกลงกันไว้ก็เปลี่ยนไปตามแนวคิดของหัวหน้า ซึ่งการเปลี่ยนแปลงโยกย้ายหัวหน้าอุทยานฯที่เกิดขึ้นบ่อยมาก จึงส่งผลถึงความเชื่อมั่นของผู้ประกอบการและหน่วยงานในท้องถิ่นที่มีต่อภาพลักษณ์ของอุทยานแห่งชาติทางทะเล

4.2.6.2 จุดมุ่งหมายในการทำงานร่วมกันเพื่อประสบการณ์ที่มีคุณค่าและจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อเพิ่มโอกาสในการลงทุน หลายหน่วยงานมีความพยายามประสานแผนงานในการทำงานร่วมกันเพื่อประสบการณ์ที่มีคุณค่าและจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อเพิ่มโอกาสในการลงทุนอย่างถูกต้องตามแนวคิด ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเกิดการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน แต่ยังมีประสบปัญหาไม่สามารถดำเนินแผนงานได้อย่างต่อเนื่องเนื่องจากการโยกย้ายหัวหน้าอุทยานฯที่เกิดขึ้นบ่อยมากนั้นจะส่งผลต่อแนวทางในการทำงานที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย

4.2.6.3 ความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และอาสาสมัครสนับสนุน มาตรการการอนุรักษ์ หลายหน่วยงานมีความพยายามประสานแผนงานในการทำงานร่วมกันเพื่อสร้าง มาตรการการอนุรักษ์ร่วมกัน มุ่งให้เกิดการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน แต่ยังคงประสบปัญหาไม่ สามารถดำเนินแผนงานได้อย่างต่อเนื่องเนื่องจากการโยกย้ายหัวหน้าอุทยานฯที่เกิดขึ้นบ่อย แนวทาง ในการทำงานจึงเปลี่ยนแปลงไปด้วย

4.2.6.4 การประสานงานระหว่างหน่วยงานที่ดูแลพื้นที่แต่ละส่วนของเกาะ อุทยาน แห่งชาติทางทะเลเกือบทุกแห่งมักจะให้แต่ละเกาะที่สำคัญและมีกิจกรรมการท่องเที่ยว จัดตั้งหน่วย จัดการพื้นที่และมีหัวหน้าหน่วยพร้อมเจ้าหน้าที่ในการจัดการและดูแลทรัพยากร มีการประสานงาน ด้วยวิทยุสื่อสารหรือโทรศัพท์มือถือ มีเรือเร็วเป็นยานพาหนะ

ภาพที่ 16 ความร่วมมือของเครือข่ายจัดการทรัพยากรที่ยั่งยืน ในรายการเวทีสาธารณะ ที่อุทยาน แห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน เรื่องการยกระดับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในอุทยานแห่งชาติทางทะเล (จิตศักดิ์ 2555)

4.2.7 การจัดการพัฒนาการท่องเที่ยว

4.2.7.1 การวางแผนจัดการพัฒนาการท่องเที่ยว ที่คำนึงถึง ขนาดของพื้นที่และความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ ต้องมีการวางแผนออกแบบการจัดการพื้นที่อย่างเหมาะสม คงความเป็นเอกลักษณ์โดดเด่นของภูมิทัศน์ การกำหนดแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติทางทะเลในระยะยาว ให้คงความเป็นเอกลักษณ์โดดเด่นของภูมิทัศน์และพื้นที่ แต่มักไม่ได้ถูกนำมาใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติจริง

4.2.7.2 การมีแนวทางยกระดับการจัดการท่องเที่ยวให้ดีขึ้น อุทยานแห่งชาติทางทะเลในปัจจุบันยังไม่มีแนวทางการยกระดับการจัดการท่องเที่ยวให้ดีขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม มักขึ้นอยู่กับแนวคิดของหัวหน้าอุทยานแห่งชาติ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาระบบกระบวนการยกระดับให้ชัดเจน โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมให้มากขึ้น ในรูปแบบคณะกรรมการที่ปรึกษาการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเลที่มีกระบวนการในการระดมความคิดเห็นจากทุกส่วนที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้านและโปร่งใส

4.2.7.3 การพัฒนาในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล ควรคำนึงถึงคุณภาพของภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อม และความเหมาะสมต่อพื้นที่ และคำนึงถึงการอนุรักษ์และวัตถุประสงค์ของนันทนาการในแต่ละพื้นที่ การพัฒนามีนโยบายในการจัดการที่คำนึงถึงความยั่งยืน เมื่อพิจารณาจากการแก้ปัญหาและการพัฒนาที่ยังไม่สอดคล้องกับแผนแม่บทการพัฒนาอุทยานแห่งชาติทางทะเล และยังพบอีกว่าในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลยังไม่คำนึงถึงคุณภาพของภูมิทัศน์ ความกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม และความเหมาะสมต่อพื้นที่

4.2.7.4 การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก การบริการด้านที่พักอาศัย อาหาร เครื่องมือที่ใช้ในกิจกรรมนันทนาการ ของที่ระลึก การสื่อความหมายธรรมชาติ และความปลอดภัย การพัฒนาขาดการดำเนินการตามแผนแม่บท อุทยานแห่งชาติทางทะเลหลายแห่งพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อแก้ปัญหาในระยะสั้นเพื่อรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้น การบริการด้านที่พักอาศัยมีการเปิดจองที่พักออนไลน์ที่เป็นระบบมากขึ้น ด้านการบริการอาหารยังพบปัญหาด้านการผูกขาดและราคาที่สูงมาก ด้านเครื่องมือที่ใช้ในกิจกรรมนันทนาการยังมีไม่เพียงพอต่อการบริการด้านของที่ระลึก อุทยานแห่งชาติทางทะเลยังมีของที่ระลึกที่ยังไม่หลากหลาย ขาดความน่าสนใจและไม่สอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ขาดการสื่อความหมายอย่างเป็นระบบ ส่วนด้านความปลอดภัยขาดการยกระดับการจัดการความปลอดภัยให้มากขึ้น โดยเฉพาะการลดจำนวนนักท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับขีดจำกัดการรองรับได้ทางการท่องเที่ยว จะทำให้ลดปัญหาการจัดการความปลอดภัยได้ตั้งแต่ต้น

ภาพที่ 17 การออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสม ในอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง (จิตศักดิ์ 2555)

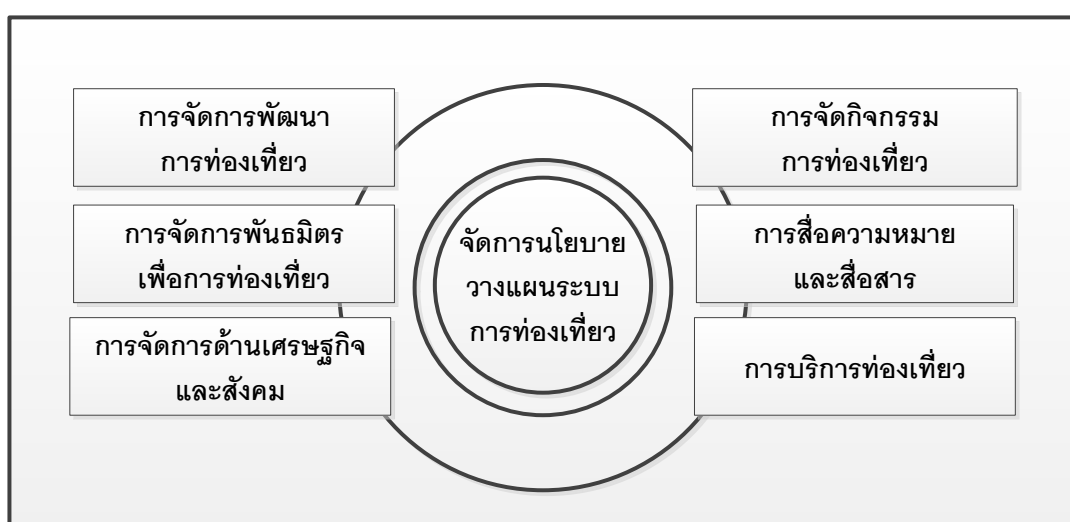
ผลการศึกษาข้างต้น พบได้ว่า อุทยานแห่งชาติทางทะเล มีรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในปัจจุบัน โดยมีองค์ประกอบ 7 ด้าน ได้แก่ ด้านการจัดการนโยบายและการวางแผนการท่องเที่ยว ที่มีหลักการจัดการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืน สร้างสมดุลของการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ แต่ยังมีปัญหาขาดกลไกของการเรียนรู้ การจัดการปกป้องทรัพยากรอย่างเป็นระบบของการใช้ทรัพยากร จึงส่งผลกระทบต่อสมดุลของการอนุรักษ์ แม้จะมีการวางแผน กลยุทธ์ และกำหนดนโยบายการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว แต่ในทางปฏิบัติการจัดการจะขึ้นอยู่กับวิธีการของหัวหน้าอุทยานทางทะเลแต่ละคน ที่ขาดความรู้ ประสบการณ์ และความตระหนัก และบุคลากรของอุทยานแห่งชาติทางทะเล ขาดการสนับสนุนให้ได้พัฒนาศักยภาพตามภาระหน้าที่ จึงส่งผลต่อการจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเล ขาดการจัดการที่เป็นระบบ ขาดกระบวนการเรียนรู้มุ่งจัดการรองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่

การจัดการของอุทยานแห่งชาติทางทะเล แม้ได้มีการจัดระบบการเข้าถึงแหล่ง พยายามรักษาทัศนียภาพและสภาพภูมิทัศน์ของทรัพยากรท่องเที่ยวให้เป็นไปตามแนวทางการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน จัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับพื้นที่ จัดการสิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยพร้อม และมีระบบการสื่อความหมายต่างๆ แต่ด้วยจำนวนนักท่องเที่ยวที่มากในหลายอุทยานแห่งชาติทางทะเล ทำให้นักท่องเที่ยวไม่สามารถเข้าถึงธรรมชาติ และความรู้ที่ควรได้รับตามเป้าหมายของอุทยานแห่งชาติทางทะเล

จากอดีตที่ผ่านมากรมอุทยานแห่งชาติ ได้มีนโยบายมุ่งรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่เมื่อเปิดให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่อนุรักษ์ได้ ตามหลักการ ต้องอนุญาตได้

เฉพาะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเท่านั้น แต่ด้วยเงื่อนไขของผลประโยชน์ทำให้เงินรายได้เป็นเป้าหมายที่ทำให้ทุกอุทยานแห่งชาติละเลยความเข้มงวดและการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างจริงจัง ตลอด 15 ปีนับตั้งแต่ก่อตั้งกรมอุทยานแห่งชาติขึ้นมา เป้าหมายของทุกอุทยานแห่งชาติ มุ่งเน้นการเพิ่มรายได้อย่างมาก แม้ในแผนแม่บทการจัดการอุทยานแห่งชาติจะระบุถึงจำนวนนักท่องเที่ยวสูงสุดที่มีการกำหนดไว้ตามขีดจำกัด แต่ในแง่ของการปฏิบัติกลับไม่ได้ยึดถือตามกฎเกณฑ์ที่ได้ทำขึ้นมา อีกทั้งเกิดการรั่วไหลของเงินรายได้ส่งผลให้มีปริมาณของนักท่องเที่ยวเข้ามาทำกิจกรรมมากจนก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมตามมามากมาย

สามารถสรุปรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติในประเทศไทยดังภาพที่ 18 ได้ดังนี้

ภาพที่ 18 รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติในประเทศไทย

จากภาพข้างต้นจะพบว่า อุทยานแห่งชาติทางทะเล มีการจัดการนโยบายและการวางแผนการท่องเที่ยว ที่มีหลักการจัดการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืน สร้างสมดุลของการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ แต่ยังไม่สามารถสร้างกลไกของการเรียนรู้ การจัดการปกป้องทรัพยากรอย่างเป็นระบบของการใช้ทรัพยากร จึงส่งผลกระทบต่อสมดุลของการอนุรักษ์ แม้จะมีการวางแผน กลยุทธ์ และกำหนดนโยบายการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ส่งผลให้การจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเลขาดการจัดการที่เป็นระบบ ขาดกระบวนการเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มุ่งจัดการรองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่จนละเลยการจัดการพัฒนาการท่องเที่ยว การจัดการพันธมิตรเพื่อการท่องเที่ยว การจัดการด้านเศรษฐกิจและสังคม การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างเหมาะสม การสื่อความหมายและการสื่อสาร การบริการท่องเที่ยวที่ตรงตามหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่มีนโยบายมุ่งรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่เมื่อเปิดให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่อนุรักษ์ตามหลักการ ต้องอนุญาตได้เฉพาะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเท่านั้น แต่ในช่วงเวลาที่ผ่านม อุทยานแห่งชาติทางทะเลกลับมุ่งเน้นการเพิ่มรายได้ และไม่ได้ยึดถือตามกฎเกณฑ์ที่ได้ทำขึ้นมา อีกทั้งเกิดการรั่วไหลของเงินรายได้ส่งผลให้มีปริมาณของนักท่องเที่ยวเข้ามาทำกิจกรรมมากจนก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมในที่สุด

4.3 การพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย

การพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย ได้ทำการศึกษาสภาพปัญหาและข้อเสนอแนะการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล มาเป็นข้อมูลประกอบการวิเคราะห์ร่วมกับรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย ได้จำแนกออกเป็น 7 ด้าน ข้างต้น เพื่อทำการวิเคราะห์และพัฒนารูปแบบฯ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก และประชุมกลุ่มย่อยกับผู้อำนวยการส่วนอุทยานแห่งชาติทางทะเล หัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเล และผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และเชี่ยวชาญด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล ผ่านกระบวนการประชุมกลุ่มของหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเล โดยมุ่งไปที่ประเด็น **“ความคิดเห็นที่มีต่อรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลที่ผู้วิจัยนำเสนอ มีข้อเสนอแนะ ข้อสังเกต ข้อควรปรับปรุง เพิ่มเติมรูปแบบอย่างไร”** ผู้ให้ข้อมูลในการประชุมให้ความสนใจมากที่สุดคือประเด็น **“การจัดการผลประโยชน์ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล”** เนื่องจากเป็นปัญหาที่ถูกกล่าวยาวในการจัดการมาอย่างยาวนาน มีหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเลบางคนยอมให้ข้อมูลในทางลับยอมรับว่า **“ปัญหาการรั่วไหลของการจัดเก็บเงินรายได้ของอุทยานแห่งชาติทางทะเลเป็นเรื่องยากที่จะจัดการแก้ปัญหาได้ และส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยให้นักท่องเที่ยวจำนวนมากเข้าไปเที่ยวในอุทยานแห่งชาติทางทะเลจริง หากจัดการผลประโยชน์ให้โปร่งใสปัญหาเรื่องผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจะลดลง และจะสามารถจัดการยกระดับการจัดการให้ดีขึ้นได้ในอนาคต”** ไม่ว่าจะเป็น **“การจัดการนโยบายและการวางแผนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล”** และ **“การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว การสื่อความหมาย และการสื่อสาร”** รวมไปถึง **“การจัดการบริการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก”** จะสามารถแก้ไขได้หากสามารถจัดการประเด็นด้านผลประโยชน์ได้สำเร็จ ควรต้องมุ่ง **“จัดการด้านเศรษฐกิจและสังคม”** ควบคู่กับ **“จัดการผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว”**

จากการสรุปประเด็นที่ได้จากการประชุมกลุ่มหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเล ผู้วิจัยทำการสังเคราะห์นำประเด็นสำคัญเข้าการประชุมกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อเสนอแนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลสามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

4.3.1 ผลการศึกษาสภาพปัญหาและข้อเสนอแนะการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย

ผลการศึกษาสรุปจากการสัมภาษณ์ ผู้อำนวยการส่วนอุทยานแห่งชาติทางทะเล หัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเล เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และเชี่ยวชาญด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล และการประชุมกลุ่มย่อยการประชุมนำเสนอผลการสำรวจเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวในจังหวัดกระบี่ พังงา และภูเก็ต เมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2556 ณ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

วิทยาเขตภูเก็ต และใช้กระบวนการ Participatory Action Research ในการประชุมเกี่ยวกับการพัฒนาและแก้ปัญหาอุทยานแห่งชาติทางทะเล ที่กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และ ใช้กระบวนการ Participatory Action Research ในการประชุมเชิงปฏิบัติการ แนวทางการจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเลอย่างยั่งยืน วันที่ 25 – 27 มีนาคม 2558 ที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และโรงแรมหลุยส์ เทเวร์น กรุงเทพมหานคร สามารถสรุปผลการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ สภาพปัญหาของการจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเล และข้อเสนอแนะการจัดการจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเล มีรายละเอียดดังนี้

4.3.1.1 สภาพปัญหาของการจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเล

อุทยานแห่งชาติทางทะเลทุกแห่ง แม้มีการจัดการด้านต่างๆ ดังที่ได้นำเสนอผลการศึกษามาข้างต้น แต่กลับพบปัญหาภาพรวมในส่วนของจัดการของอุทยานแห่งชาติทางทะเล ทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ รวมทั้งปัญหาการจัดการที่เกี่ยวข้องกับทั้งส่วนของจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการธุรกิจต่างๆ และชุมชน สามารถสรุปสภาพปัญหาจำแนกออกเป็นด้านต่างๆ ได้ดังนี้

1) การจัดการนโยบายและการวางแผนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล

1.1) ขาดการวางแผนงานที่เป็นระบบในการติดตามตรวจสอบ และป้องกันผลกระทบทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน แม้จะมีมาตรการเฝ้าระวัง แต่การกำหนดบทบาทหน้าที่ ผู้รับผิดชอบ และจำนวนผู้รับผิดชอบไม่ชัดเจนและเพียงพอ

1.2) การบริหารงานขาดความต่อเนื่องจากการโยกย้ายหัวหน้าอุทยาน บ่อยจนส่งผลกระทบต่อการบริหารพื้นที่ท่องเที่ยวและนโยบาย ระบบแผนงานการจัดการพื้นที่ขาดการเชื่อมโยงกับการดำเนินการตามแผนการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ส่งผลต่อการเลือกดำเนินการ และแผนการจัดการไม่สามารถควบคุมทั้งในส่วนพฤติกรรมนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล หรือการประมงผิดกฎหมายได้

1.3) หัวหน้าอุทยานแห่งชาติ ไม่ปฏิบัติตามแผนแม่บทการจัดการอุทยานแห่งชาติแต่ละแห่ง ซึ่งถูกกำหนดจากนักวิชาการทั้งจากภายในกรมอุทยานแห่งชาติ สถาบันการศึกษา สถาบันวิจัย หรือบริษัทที่ปรึกษา กลั่นกรองทางด้านวิชาการ เพราะไม่มีกฎระเบียบรับรองรับว่าต้องดำเนินการตามแผนแม่บท และตามระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชว่าด้วยการอนุญาตให้เข้าไปดำเนินกิจการท่องเที่ยว และพักอาศัยในอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2547 ได้ให้อำนาจหัวหน้าอุทยานแห่งชาติกำหนดจุดที่ตั้ง จัดทำแผนผัง กำหนดจำนวนแปลงเพื่อกิจการต่างๆ ภายในเขตบริการที่อาจกำหนดขึ้นใหม่ แล้วรายงานกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เพื่อพิจารณาอนุมัติ โดยไม่ต้องมีกระบวนการรับฟังข้อปรึกษา และความคิดเห็นจากนักวิชาการ หรือคณะกรรมการที่ปรึกษาประจำอุทยานแห่งชาติ จึงมีความเสี่ยงต่อการถูกแทรกแซงด้านการจัดการผลประโยชน์จากกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองและกลุ่มทุน

1.4) ขาดระบบการบริหารจัดการงบประมาณจากส่วนกลาง เพื่อใช้ในการบำรุงรักษาวัสดุอุปกรณ์ที่เสื่อมโทรม เนื่องจากขั้นตอนการเบิกจ่ายเพื่อซ่อมบำรุงมีความซับซ้อนยุ่งยาก และไม่ทันต่อสถานการณ์ความจำเป็นในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล

1.5) ขาดองค์ความรู้ในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทางทะเลโดยตรง ขาดความรู้ความเข้าใจด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ขาดความเข้มงวดในการควบคุมมาตรการด้านการอนุรักษ์ และขาดแนวทางในการจัดสรรการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม

1.6) ขาดระบบการวางแผนการจัดการที่ดี หลายภาคส่วนขาดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม และในอนาคตความเป็นเอกลักษณ์และความดึงดูดใจของพื้นที่อาจลดน้อยลง จนยากแก่การฟื้นฟูหรืออาจต้องใช้ระยะเวลาในการฟื้นฟู

ภาพที่ 19 การขาดการวางแผนในการจัดการการท่องเที่ยว การแบ่งเขตกิจกรรมบริเวณชายหาด ปริมาณนักท่องเที่ยวมากเกินไปเกินกว่าเกณฑ์การรองรับได้ของพื้นที่ (จิตศักดิ์ 2555)

2) การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว

2.1) เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล และผู้ประกอบการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล ขาดการใส่ใจในการให้ความรู้ และจิตสำนึกต่อการสร้างผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.2) กิจกรรมไม่เหมาะสมหรือเอื้ออำนวยต่อกระบวนการสร้างจิตสำนึกแก่นักท่องเที่ยว เนื่องจากอุทยานฯและผู้ประกอบการบริษัททัวร์ขาดความเข้มงวดในการดำเนินกิจกรรม ทำให้ไม่สามารถสร้างประสบการณ์และจิตสำนึกที่ดีให้กับนักท่องเที่ยวได้นอกจากนั้น ปัจจัยด้านพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่แตกต่างกันและปัจจัยด้านการสื่อสารก็เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินกิจกรรมเพื่อสร้างจิตสำนึกที่ดีให้กับนักท่องเที่ยว

2.3) ขาดการควบคุมพฤติกรรมนักท่องเที่ยว มีนักท่องเที่ยวยืนบนแนวปะการัง หักและเก็บปะการังขึ้นมาจากทะเล อีกทั้งยังคุกคาม จับสัตว์น้ำขึ้นมาถ่ายภาพด้วยความคะนอง ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการที่มัคคุเทศก์ไม่ได้บอกข้อควรปฏิบัติแก่นักท่องเที่ยวหรือขาดความเข้มงวดในการควบคุมพฤติกรรมนักท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวขาดความรู้ความเข้าใจในการดำเนินกิจกรรมตามเจตนารมณ์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ควรจะเป็น

2.4) มัคคุเทศก์ และทีมงานของบริษัทจัดนำเที่ยว จับปลาหรือสัตว์ทะเลอื่นๆ มานำเสนอต่อนักท่องเที่ยว เช่น การจับปูไก่ ดาวขนนก ดาวทะเล ปลิงทะเล ปลา เต่า ขึ้นมาโชว์หรือให้นักท่องเที่ยวถ่ายภาพ และมีการส่งเสริมนักท่องเที่ยวให้อาหารปลาด้วยขนมปังซึ่งถือว่าเป็นการรบกวนระบบนิเวศ ส่งผลถึงพฤติกรรมสัตว์ต่างๆเปลี่ยนแปลงไปจนอาจเกิดการเสียสมดุลของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม

2.5) มัคคุเทศก์ส่วนมาก ไม่มีใบอนุญาตนำเที่ยวอย่างถูกต้อง และพบชาวต่างชาติมาทำหน้าที่เป็นคนนำเที่ยวในพื้นที่ให้แก่บริษัทนำเที่ยว ส่งผลไปถึงการสื่อความหมายที่ไม่ถูกต้อง และไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมนักท่องเที่ยวได้

ภาพที่ 20 อุทยานแห่งชาติสิมิลันขาดการควบคุมพฤติกรรมนักท่องเที่ยว ทั้งที่มีข้อห้ามดื่มสุรา และส่งเสียงดังยามวิกาล เมื่อคืนวันที่ 8 เมษายน 2556 (จิตศักดิ์ 2555)

3) การจัดการสื่อความหมาย และการสื่อสาร

3.1) ระบบการจัดการด้านการสื่อความหมาย อุทยานแห่งชาติทางทะเลหลายแห่งขาดการนำเสนอสิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับระบบนิเวศ สัตว์และพืชที่น่าสนใจในท้องถิ่นทั้งทางบกและทะเล ในการสื่อให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้แบบง่ายๆ ทั้งแบบการสื่อความหมายโดยใช้คนและการสื่อความหมายวิธีการอื่นๆ ยังขาดความน่าสนใจ โดยเฉพาะศูนย์บริการนักท่องเที่ยวของ

อุทยานแห่งชาติทางทะเลและหน่วยของอุทยานฯที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยว ที่จัดการระบบสื่อความหมายหรือนิทรรศการที่ขาดความน่าสนใจและดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงข้อมูลที่สำคัญ

3.2) ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ ในบางอุทยานฯมีการใช้ประโยชน์ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ที่มุ่งหวังให้เกิดการศึกษาเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศของอุทยานแห่งชาติทางทะเล ในขณะที่เดียวกันการออกแบบอาคารไม่มีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมโดยรวม

3.3) การออกแบบป้ายสื่อความหมาย ป้ายชี้ทาง และป้ายให้ข้อมูลต่างๆ ยังไม่เหมาะสม มีสภาพเก่า ไม่สามารถสื่อความหมายได้ชัดเจน บางส่วนชำรุดและยังไม่มีมีการซ่อมแซมและปรับปรุงแก้ไข

3.4) ภาษาที่ต้องสื่อสารกับนักท่องเที่ยวต่างชาติ เป็นอุปสรรคต่อการให้ข้อมูลเพื่อสร้างจิตสำนึกต่อการทำกิจกรรมในพื้นที่ไม่ให้ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

3.5) นักท่องเที่ยวยังไม่ตระหนักถึงกฎและข้อบังคับของไทย นักท่องเที่ยวไม่รู้ว่าข้อควรปฏิบัติและไม่ควรปฏิบัติในอุทยานแห่งชาติและชุมชนใกล้เคียง เช่น การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในชุมชนมุสลิม

3.6) ขาดการควบคุมการส่งเสริมการท่องเที่ยวของผู้ประกอบการนำเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล มีการนำเสนอข้อมูลเกินจริงหรือให้ข้อมูลที่ไม่เป็นจริงแก่นักท่องเที่ยว ทำให้เกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน หรือเกิดความคาดหวังในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวในด้านที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3.7) มัคคุเทศก์และผู้ประกอบการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลส่วนมาก ขาดการให้บริการข้อมูลข่าวสารแก่นักท่องเที่ยว เกี่ยวกับรายละเอียดของพื้นที่อนุรักษ์ ข้อควรปฏิบัติขณะดำเนินกิจกรรมอย่างถูกต้อง และตารางโปรแกรมการดำเนินกิจกรรมที่ชัดเจน ขาดประสิทธิภาพในการรักษาความปลอดภัย

ภาพที่ 21 การสื่อความหมายและนำเสนอด้วยนิทรรศการยังขาดความน่าสนใจ และไม่สามารถสื่อสาร ให้นักท่องเที่ยวต่างชาติได้เข้าใจ พื้นที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง (จิตศักดิ์ 2555)

4) การจัดการบริการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก

4.1) อุทยานแห่งชาติทางทะเลหลายแห่ง ขาดการจัดการจัดระเบียบพื้นที่ ในแหล่งท่องเที่ยวทั้งบนบกและในทะเล ให้เหมาะสมต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และขาดประสิทธิภาพ ในการควบคุมขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ หลายอุทยานมีจำนวนนักท่องเที่ยวหนาแน่น ไม่เหมาะสมสอดคล้องกับทรัพยากรของพื้นที่ ทำให้มีความเสี่ยงสูงต่อการสร้างผลกระทบด้านลบต่อ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ได้

4.2) อุทยานแห่งชาติทางทะเลหลายแห่ง ขาดการวางแผนการจัดการ ความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินแก่นักท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ ไม่มีศูนย์บริการรักษาพยาบาลที่ ชัดเจน บริเวณพื้นที่จัดกิจกรรมดำน้ำตื้นไม่มีเจ้าหน้าที่อุทยานฯ คอยดูแลความปลอดภัย

4.3) การเปิดพื้นที่ให้ทำกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทาง ทะเลหลายแห่ง ได้รับประโยชน์น้อยมากในมิติการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผลลัพธ์เกิดความเสื่อมโทรม เพราะไม่สามารถควบคุมผลกระทบที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรมการ ท่องเที่ยวได้

4.4) ขนาดพื้นที่สำหรับประกอบกิจกรรมของอุทยานแห่งชาติทางทะเลมี ขนาดใหญ่และเป็นพื้นที่เปิด ยังขาดระบบจัดการการหมุนเวียนการใช้ประโยชน์พื้นที่อย่างเหมาะสม ตามสภาวะอากาศในแต่ละช่วงฤดูกาล จนทำให้บางช่วงเวลาจำนวนนักท่องเที่ยวเกิดการกระจุกตัวอยู่ เพียงพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งอย่างหนาแน่นจนเกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมทางทะเล

4.5) ขนาดของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติทางทะเลที่ใช้ในการประกอบกิจกรรมบนบกมีขนาดพอสมควร สามารถพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานได้บ้างในระดับปานกลาง แต่การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในบางพื้นที่มีมากเกินไปจนความจำเป็น เช่น บ้านพัก และร้านอาหาร เป็นต้น

4.6) ถึงแม้อุทยานแห่งชาติทางทะเลทุกแห่ง จะมีการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกไว้เพื่อบริการนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ แต่ห้องน้ำบางส่วนเกิดการชำรุดและขาดการดูแลทำความสะอาด ไม่สามารถลดผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมได้ เนื่องจากนักท่องเที่ยว มัคคุเทศก์ และผู้ประกอบการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลยังขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์และช่วยกันดูแลบำรุงรักษา

ภาพที่ 22 ปัญหาการชำรุดของสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง (จิตศักดิ์ 2555)

5) การจัดการผลประโยชน์

5.1) ระบบการจัดการเกี่ยวกับผลประโยชน์ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลหลายแห่ง ขาดระบบการควบคุมผลประโยชน์ที่ดี มีการรั่วไหลของการจัดเก็บค่าธรรมเนียมต่างๆ ทำให้อุทยานแห่งชาติทางทะเลขาดงบประมาณที่จะนำไปใช้ในการจัดการอนุรักษ์และปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ ขาดงบประมาณในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก ขาดงบประมาณในการจัดซื้อและซ่อมบำรุงยานพาหนะที่ใช้ในการตรวจการ ลาดตระเวน หรือกู้ภัยยามมีเหตุฉุกเฉินเกิดขึ้น

5.2) เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลบางส่วนเห็นช่องทางของผลประโยชน์จึงเกิดการเอื้อประโยชน์หรือยกเว้นให้กับผู้ประกอบการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยาน

แห่งชาติทางทะเลบางราย ส่งผลถึงผลประโยชน์เชิงซ้อนและกระทบต่อคุณภาพการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล

5.3) ราคาอาหารและสินค้าในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลหลายแห่ง มีราคาแพงเกินความเป็นจริงเนื่องมาจากการปล่อยให้เจ้าหน้าที่บางส่วนใช้ความเป็นพื้นที่อนุรักษ์ห่างไกล คำกำไรเกินควร ส่งผลต่อภาพลักษณ์การท่องเที่ยวทางทะเล อีกทั้งยังเกี่ยวข้องข้องกับการจัดการผลประโยชน์ภาพรวมของอุทยานแห่งชาติทางทะเลในภาพรวม

5.4) เมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับผลประโยชน์ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล ปัญหาที่ตามมาคือการขาดการกระจายรายได้ไปสู่เจ้าหน้าที่ที่ดูแลปกป้องทรัพยากรอย่างเป็นระบบและยุติธรรม เจ้าหน้าที่บางส่วนทำหน้าที่ออกลาดตระเวน ปกป้องทรัพยากรได้ค่าตอบแทนเป็นเงินเดือนและเบี้ยเลี้ยงไม่มากนัก ในขณะที่เจ้าหน้าที่บางส่วนที่อยู่ในส่วนบริการกลับมีรายได้สูงมากกว่า จึงเกิดปัญหาที่ทำให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายปฏิบัติการขาดขวัญและกำลังใจในการปกป้องทรัพยากร

5.5) การจัดจำหน่ายของที่ระลึกของอุทยานแห่งชาติทางทะเล ยังไม่มีระบบการจัดการระบบและผลประโยชน์อย่างชัดเจนและโปร่งใส ลักษณะของที่ระลึกยังเป็นเสื้อยืด หมวก ผ้าคลุม แต่ยังคงขาดของที่ระลึกพวกส่งเสริมองค์ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ ความรู้เฉพาะพื้นที่ คู่มือการทำกิจกรรมในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล อุปกรณ์เกี่ยวกับการทำกิจกรรมเฉพาะพื้นที่ อันจะเป็นการส่งเสริมจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมตามเจตนารมณ์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ภาพที่ 23 ส่วนหนึ่งของปัญหาเกี่ยวกับการจัดการผลประโยชน์ โอกาส หรือสิทธิพิเศษ ในการบริการนักท่องเที่ยวที่เกาะตาชัย อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน (จิตต์ศักดิ์ 2555)

6) การจัดการด้านเศรษฐกิจและสังคม

6.1) การเติบโตของการท่องเที่ยวทางทะเลที่ไร้ทิศทางและการวางแผนควบคุมอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับอุทยานแห่งชาติทางทะเล ชุมชนขาดความเข้มแข็งมีอัตลักษณ์ องค์กรความรู้ท้องถิ่นสูญหาย คนในพื้นที่เปลี่ยนอาชีพ จนทำให้ชุมชนไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ จนเปลี่ยนสภาพเป็นแรงงานให้กับกลไกของการท่องเที่ยวอย่างสิ้นเชิง

6.2) การเติบโตของการท่องเที่ยวทางทะเลอย่างไร้การควบคุมนั้น ส่งผลต่อความต้องการด้านอาหารที่เพิ่มมากขึ้น ทรัพยากรน้ำดื่มน้ำใช้ไม่เพียงพอต่อการใช้ประโยชน์ ในขณะที่พื้นที่ทางการเกษตรมีจำนวนลดลง การใช้สารเคมีมากขึ้น อาชญากรรมมากขึ้น ปัญหาสังคมเพิ่มขึ้น

6.3) ปัญหาแรงงานข้ามชาติที่เพิ่มขึ้นจากการเพิ่มขึ้นของการท่องเที่ยวทำให้ผู้ประกอบการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับอุทยานแห่งชาติทางทะเลต่างเพิ่มจำนวนแรงงานข้ามชาติเข้ามาเพื่อลดต้นทุนจากการใช้แรงงานคนไทยด้วยกัน บางแห่งพบมัคคุเทศก์ที่มาจากประเทศเพื่อนบ้านนำชาวต่างชาติเข้ามาเที่ยวในอุทยานแห่งชาติทางทะเลแทนมัคคุเทศก์ไทย

7) การจัดการผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว

7.1) อุทยานแห่งชาติทางทะเล ขาดมาตรการเฝ้าระวังและป้องกันผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ยังขาดการวางแผนงานที่เป็นระบบในการติดตามตรวจสอบ และป้องกันผลกระทบมีการกำหนดมาตรการป้องกันการถูกทำลายของทรัพยากรอย่างเหมาะสมแต่ไม่สามารถแสดงผลได้ในเชิงปฏิบัติเนื่องจากเจ้าหน้าที่มีจำนวนน้อยและความไม่ชัดเจนในหน้าที่

7.2) อุทยานแห่งชาติทางทะเล ขาดการมีส่วนร่วมในการจัดการดูแลสิ่งแวดล้อมที่แท้จริงจากทุกภาคส่วน เป็นอุปสรรคสำคัญในการจัดการกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้น การดำเนินกิจกรรมของผู้ประกอบการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลส่วนใหญ่ไม่ใส่ใจต่อผลกระทบสิ่งแวดล้อม ใช้วัสดุที่ไม่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมจึงเกิดขยะจำพวกขวด แก้วและถุงพลาสติกที่ใช้ครั้งเดียวแล้วทิ้งเป็นจำนวนมาก บางส่วนส่งผลต่อสัตว์น้ำเช่นเต่าคิดว่าถุงพลาสติกเป็นแมงกะพรุนเมื่อกินเข้าไปเกิดการอุดตันในระบบทางเดินอาหารเสียชีวิตไปเป็นจำนวนมาก

7.3) อุทยานแห่งชาติทางทะเล ขาดความชัดเจนและเป็นรูปธรรมในการจัดการเสียงอีกทีก็กรีกโครม หลายอุทยานแห่งชาติทางทะเลมีเพียงป้ายเตือนการใช้เสียงแต่ขาดมาตรการและการควบคุมในการจัดการกับผู้ฝ่าฝืนอย่างเหมาะสม อุทยานแห่งชาติทางทะเลบางแห่งเพิกเฉยต่อการจัดคอนเสิร์ตตามชายหาดพื้นที่อนุรักษ์ที่ไม่ควรอนุญาตให้จัดงานบันเทิงหรือส่งเสียงดังเนื่องจากจะมีผลกระทบไปถึงพฤติกรรมและวิถีชีวิตสัตว์ป่า

7.4) การลดจำนวนลงของสัตว์ทะเล แหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ถูกรบกวนเป็นผลจากการกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล เช่น เรือเจ็ตสกี การตกปลา การดำน้ำในลักษณะคุกคามระบบนิเวศ และการแอบทำการประมงตามแนวปะการังหรือในเขตอนุรักษ์ของพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล

7.5) การให้อาหารสัตว์ทะเลส่งผลให้สัตว์ทะเลในแนวปะการังน้ำตื้นจำพวกปลาและเต่าปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหากิน เนื่องจากผู้ประกอบการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลเกือบทุกบริษัท มีการให้อาหารสัตว์ทะเลเพื่อสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งผลกระทบที่ตามมาอาจเกิดการแทนที่หรือการเพิ่มจำนวนของชนิดพันธุ์ปลาบางชนิด เช่น ปลาสลิคติน ทำให้สัตว์พวกนี้หาอาหารกินเองไม่ได้เพิ่มจำนวนอย่างผิดปกติและอาจจะเสี่ยงต่อการถูกจับและถูกทำร้ายได้ง่าย อีกทั้งมีการจับสัตว์ทะเลและปะการังมาให้นักท่องเที่ยวชมและถ่ายภาพส่งผลต่อระบบนิเวศทางทะเลในที่สุด

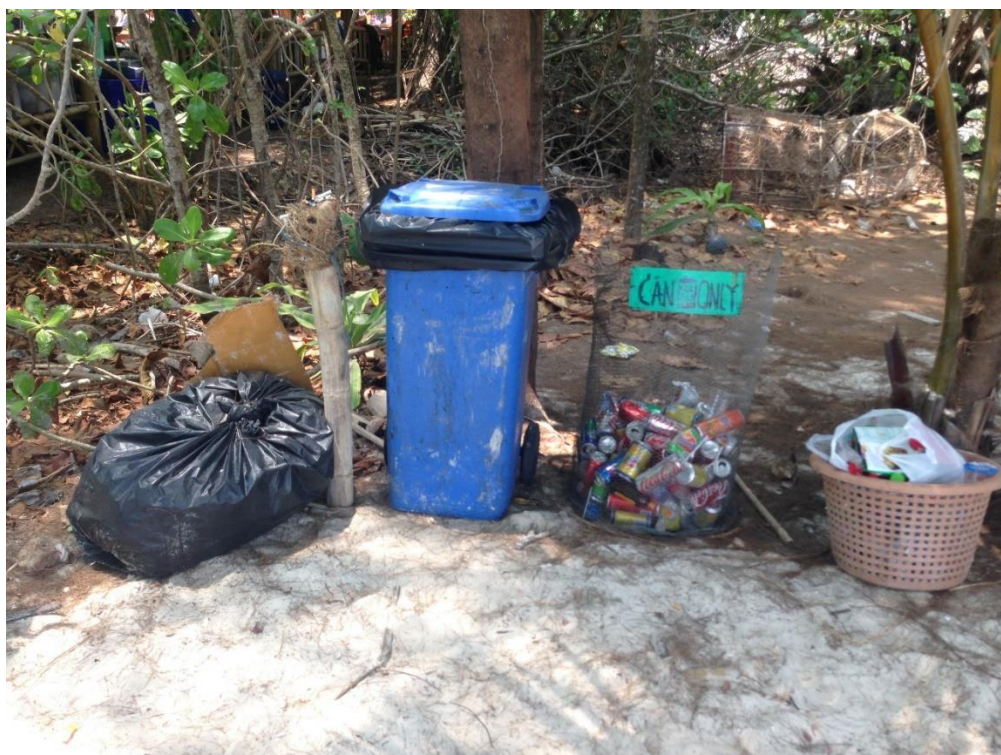
7.6) แนวปะการังเสื่อมโทรมและระบบนิเวศชายหาดถูกทำลาย สภาพความหลากหลายทางชีวภาพของปะการังเกิดการถูกทำลายอย่างชัดเจน โดยเฉพาะจุดที่มีการประกอบกิจกรรมดำน้ำตื้น สาเหตุเกิดจากพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์จากกิจกรรมการท่องเที่ยว การขาดองค์ความรู้และความตระหนักของทั้งผู้ประกอบการฯ มัคคุเทศก์ และนักท่องเที่ยว ส่งผลให้เกิดความเสื่อมโทรมจนยากที่จะฟื้นคืนสู่ความอุดมสมบูรณ์ได้หรือต้องใช้ระยะเวลานานในการฟื้นตัวเนื่องจากกิจกรรมท่องเที่ยวและการทิ้งสมอเรือในแนวปะการัง เนื่องจากอุทยานแห่งชาติทางทะเล ไม่มีทุนสำหรับจอดเรือทำให้มีผลกระทบโดยตรงต่อปะการังวัยอ่อนที่กำลังเติบโตขึ้นมาใหม่ ซึ่งอุทยานแห่งชาติทางทะเลบางแห่งไม่เคยมีการสำรวจในบริเวณดังกล่าวก่อนที่จะอนุญาตให้ทำกิจกรรมในบริเวณดังกล่าว นอกจากนี้ในช่วงฤดูการท่องเที่ยวจำนวนเรือที่เข้ามาทำกิจกรรมเพิ่มมากขึ้นเกินจากขีดจำกัดที่จะรับได้จึงส่งผลให้ผู้ประกอบการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลหลายรายทิ้งสมอลงไปในแนวปะการังเพื่อความสะดวกในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวและการเข้า-ออกจากชายหาด ในส่วนของสัตว์ทะเลอื่นๆ พบเห็นตามแนวปะการังได้น้อยลง เนื่องจากถูกรบกวนจากการทำประมงแบบผิดกฎหมายในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล

7.7) อุทยานแห่งชาติทางทะเล ขาดมาตรการและแนวทางในการปฏิบัติควบคุมการปล่อยของเสียจากเรือประมง และน้ำเสียจากพื้นที่เกาะและชายฝั่ง ส่งผลกระทบด้านลบต่อแนวปะการังและความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยว ระบบบำบัดน้ำเสียที่ขาดประสิทธิภาพและไม่มีมาตรการควบคุมสารเคมีหรือสารอินทรีย์ก่อนปล่อยลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติแหล่งน้ำทั้งจากกิจกรรมการใช้ประโยชน์ ได้แก่ ห้องน้ำ บ้านพักนักท่องเที่ยว และร้านอาหารภายในอุทยานฯหรือพื้นที่ข้างเคียง ในส่วนของเรือนำเที่ยวทั้งจากเรือส่วนใหญ่ถูกปล่อยลงสู่แหล่งธรรมชาติโดยตรง โดยเฉพาะเรือที่รับนักท่องเที่ยวแบบค้างคืนบนเรือ รongลงมาเป็นเรือนำเที่ยวขนาดใหญ่ เรือเร็วและเรือหางยาวตามลำดับ อีกทั้งยังพบคราบน้ำมันและการทิ้งของเสียจากเรือประมง ซึ่งจอดพักเรือเพื่อหลบลมบริเวณอ่าวต่างๆ ของเกาะ

7.8) อุทยานแห่งชาติทางทะเล ขาดระบบการจัดการขยะที่ดี ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลมีขยะมูลฝอยจำนวนมาก สาเหตุมาจากเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลผู้ประกอบการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล และนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะขาดระบบการจัดการขยะที่ดีในโซนที่พักอาศัยของเจ้าหน้าที่เอง แม้ทางอุทยานแห่งชาติทางทะเล จะมีมาตรการให้ผู้ประกอบการฯและนักท่องเที่ยวนำขยะกลับเข้าไปทิ้งที่ฝั่ง แต่การไม่เข้มงวดของเจ้าหน้าที่ทำให้มาตรการเหล่านี้ถูกละเลย การมีป้ายบอกข้อมูลเกี่ยวกับกฎข้อบังคับในการปฏิบัติของอุทยานแห่งชาติทางทะเล ไม่สามารถใช้ได้กับนักท่องเที่ยวบางกลุ่ม อุทยานฯมีการรักษาความสะอาดของสถานที่

ท่องเที่ยวบางบริเวณเท่านั้น ส่วนรูปแบบของภาชนะรองรับขยะยังไม่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมและซ้ำรูด ขาดระบบการจัดการขยะที่ดี ไม่มีการแบ่งประเภทขยะที่ชัดเจน ส่งผลให้ขยะกลายเป็นปัญหาที่สำคัญของอุทยานแห่งชาติทางทะเลเกือบทุกแห่ง

7.9) อุทยานแห่งชาติทางทะเล ขาดกลไกในการประเมินและตรวจสอบผลกระทบสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้ระบบนิเวศที่เกิดความเสียหายอาจยากต่อการฟื้นกลับคืนสภาพเดิม หรืออาจต้องใช้เวลาพักตัวที่นานมากในการฟื้นตัว ทั้งนี้ระบบนิเวศที่แสดงให้เห็นผลกระทบมากที่สุดคือ ระบบนิเวศแนวปะการัง รองลงมาเป็นระบบนิเวศชายหาดและระบบนิเวศป่าตามลำดับ ปัจจัยที่ส่งผลต่อระบบนิเวศเหล่านี้คือ ขาดการวางแผนในการรองรับและมาตรการในการควบคุมที่มีประสิทธิภาพของหน่วยงานอุทยานฯและบริษัททัวร์ กิจกรรมต่างๆ ที่เกิดจากนักท่องเที่ยวและเรือทัวร์ รวมไปถึงการขาดการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวและด้านการอนุรักษ์ ส่งผลให้ศักยภาพและความเหมาะสมของพื้นที่ต่อกิจกรรมมีคุณค่าลดลง จนไม่สามารถก่อให้เกิดการขยายตัวและการพัฒนากิจกรรมใดๆ ต่อไปได้ในอนาคต

ภาพที่ 24 การจัดการขยะในอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตาที่เริ่มมีการคัดแยกเป็นระบบมากขึ้น (จิตศักดิ์ 2555)

8) การจัดการมีส่วนร่วมขององค์กร ชุมชน และเครือข่าย

8.1) หัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเล และเจ้าหน้าที่ของอุทยานแห่งชาติทางทะเลขาดการให้ความสำคัญต่อการสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการร่วมกันเป็นเครือข่ายทำแผนและดำเนินการดูแลอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมร่วมกัน ทั้งองค์กรภาครัฐและเอกชนใน

ท้องถิ่น รวมถึงชุมชนท้องถิ่นที่อยู่รอบๆอุทยานฯ มุ่งดำเนินการด้านการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติด้วยตนเองตามกลไกของโครงสร้างอำนาจหน้าที่จากนโยบายลงมาปฏิบัติเป็นหลัก การสร้างการมีส่วนร่วมจึงเป็นภารกิจที่อุทยานแห่งชาติหลายแห่งละเลยที่จะใช้เป็นกลไกสำคัญในการทำงานระดับพื้นที่ สัมฤทธิผลของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติจึงประสบปัญหาไปด้วย

8.2) ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวไม่ได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะกลุ่มผู้ประกอบการหวังเพียงการเข้ามามีส่วนร่วมด้านผลประโยชน์ ขาดการมีส่วนร่วมในการผลักดันแผนยกระดับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ การรวมกลุ่มเพื่อร่วมกันเป็นพันธมิตรสนับสนุนและส่งเสริมศักยภาพด้านการอนุรักษ์มีน้อย เนื่องจากข้อตกลงร่วมกับทางอุทยานแห่งชาติทางทะเลมักอยู่ในรูปแบบของการตกลงทางผลประโยชน์มากกว่าการหาแนวทางการมีส่วนร่วมในประเด็นการอนุรักษ์ทรัพยากรร่วมกัน

8.3) อุทยานแห่งชาติทางทะเล ขาดการสร้างความร่วมมือกันต่อผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชน องค์กรภายในพื้นที่ และนักท่องเที่ยว การขาดการมีส่วนร่วมที่แท้จริงจากทุกภาคส่วนถือเป็นอุปสรรคสำคัญในการจัดการกับผลกระทบที่เกิดขึ้นในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลและพื้นที่โดยรอบ

8.4) อุทยานแห่งชาติทางทะเลบางแห่ง สามารถสร้างกลไกการมีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายการจัดการและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมไว้ได้ สามารถผนึกกำลังร่วมกับองค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในรูปแบบของคณะทำงานหรือกรรมการที่ปรึกษาอุทยานแห่งชาติทางทะเล รวมไปถึงการชักชวนให้เกิดกลุ่มจิตอาสาเข้ามาร่วมทำงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี แต่แผนดำเนินการไม่สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง เพราะเมื่อมีการโยกย้ายหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเล แผนงานอนุรักษ์ที่กำลังขับเคลื่อนนั้นกลับชะงักลงอย่างสิ้นเชิง จึงเป็นเหตุให้ความร่วมมือจากองค์กรในพื้นที่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง องค์กรเอกชนด้านการอนุรักษ์ รวมถึงภาคประชาชน ชุมชนที่เกี่ยวข้องกับอุทยานแห่งชาติทางทะเลลดระดับการมีส่วนร่วมลงเรื่อยๆ รอคูท่าที่แนวทางของการบริหารจัดการของหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเลคนใหม่ว่าจะมีนโยบายอย่างไร สอดคล้องกับหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเลคนเดิมหรือไม่ มีแนวคิดการจัดการทรัพยากรอย่างไร รูปแบบการมีส่วนร่วมของเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับอุทยานจึงไม่มีรูปแบบที่แน่ชัด พร้อมปรับเปลี่ยนไปตามรูปแบบการบริหารอุทยานแห่งชาติทางทะเลที่ขึ้นกับหัวหน้าอุทยานแต่ละคน การมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงไม่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

9) การจัดการพัฒนาการท่องเที่ยว

9.1) แผนการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติทางทะเลที่วางไว้ การดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมหรือแผนการจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่มีการนำมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติแต่ไม่ได้มีการยึดถือจนกำหนดให้เป็นแผนแม่บทในการดำเนินการส่งผลให้ไม่สามารถควบคุมกิจกรรมต่างๆ จากนักท่องเที่ยวและบริษัททัวร์ได้ นอกจากนี้แผนการจัดการไม่สามารถควบคุมกิจกรรมอื่นๆ ที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ได้ เช่น การเพิ่ม

ปริมาณนักท่องเที่ยวแต่ไม่ได้มุ่งให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้จนเกิดผลกระทบในวงกว้าง การลักลอบทำประมงในพื้นที่เขตอุทยานแห่งชาติทางทะเล เป็นต้น

9.2) การจัดการแบ่งเขตพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติทางทะเลให้เหมาะสมต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Zoning) การจัดแบ่งพื้นที่ที่เป็นอยู่ยังไม่สามารถควบคุมกิจกรรมให้เหมาะสมสอดคล้องกับทรัพยากรได้ดีเท่าที่ควร และมีโอกาสที่จะส่งผลกระทบด้านลบต่อทรัพยากรในพื้นที่ได้ง่ายเนื่องจากขาดความเข้มงวดในการควบคุมพฤติกรรมนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล

9.3) ชีตความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ (Carrying Capacity) ของอุทยานแห่งชาติทางทะเลมีมาตรการในการควบคุมขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่อยู่ในระดับต่ำโดยเฉพาะอย่างยิ่งโซนพื้นที่ประกอบกิจกรรม มีจำนวนนักท่องเที่ยวประกอบกิจกรรมอย่างยาวนานในแต่ละวันซึ่งมีความเสี่ยงสูงต่อการเกิดผลกระทบด้านลบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ และยังพบอีกว่ากิจกรรมที่เกิดขึ้นไม่ได้สอดคล้องกับแนวทางและเจตนารมณ์ด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

9.4) สภาพภูมิทัศน์ที่เปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากผลกระทบด้านลบต่อสิ่งแวดล้อมที่มีมากขึ้นในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล เช่น ปัญหาขยะ ปัญหาจำนวนนักท่องเที่ยวมากเกินไปจนขีดจำกัดการรับได้ของพื้นที่ ปัญหาการบุกรุกพื้นที่อุทยานฯ เพื่อทำการท่องเที่ยว ปัญหาการแอบทำประมงในพื้นที่อนุรักษ์ และปัญหาพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ของนักท่องเที่ยว เกิดจากการดำเนินงานที่ขาดจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ของผู้ประกอบการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล เจ้าหน้าที่อุทยานฯ ก็เป็นเหตุผลสำคัญที่ส่งผลให้แหล่งท่องเที่ยวมีความสวยงามน้อยลง จึงถือได้ว่าเป็นการบริหารวางแผนและการจัดการของอุทยานแห่งชาติทางทะเลที่ยังขาดประสิทธิภาพ

9.5) การจัดการคุณภาพเสียง อุทยานแห่งชาติทางทะเลทุกแห่ง มีมาตรการในการจัดการควบคุมเสียงรบกวนในแหล่งท่องเที่ยวบ้างพอสมควร มีป้ายเตือนการใช้เสียงที่ชัดเจน แต่ขาดมาตรการในการจัดการกับผู้ฝ่าฝืนอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเสียงเพลงจากเครื่องเสียงในเรือบางลำ เสียงตะโกนของมัคคุเทศก์ เสียงแตรเรือที่บีบเพื่อเรียกนักท่องเที่ยว และการเร่งเครื่องยนต์ของเรือ แม้ว่าเสียงรบกวนเหล่านี้จะเกิดขึ้นบางช่วงเวลา แต่ถือเป็นการสร้างมลภาวะทางเสียงทำลายความสงบในพื้นที่อนุรักษ์อีกทั้งรบกวนสัตว์ต่างๆที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้นได้

4.3.1.2 ข้อเสนอแนะการพัฒนาการจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเล

กลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล ต่างสะท้อนปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นทั้งปัญหาเก่า ปัญหาใหม่ และปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต หากไม่มีการจัดการทั้งการป้องกันและการแก้ไขที่ดี การจัดการท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติทางทะเลจะไม่ใช่เพื่อการอนุรักษ์ การให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว แต่จะกลายเป็นผู้ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผู้ที่มีส่วนร่วมต่างๆจึงให้ความสำคัญต่อการให้ข้อเสนอแนะการพัฒนาการจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเลหลายประการ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปพัฒนารูปแบบการจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเลต่อไป สรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

1) การจัดการนโยบายและการวางแผนระบบการท่องเที่ยว

1.1) ควรแต่งตั้งคณะกรรมการยุทธศาสตร์การจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเล จากบุคลากร ผู้เชี่ยวชาญ และผู้แทนหน่วยงานภายนอกที่มีความรู้ ประสบการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติทั้งทางบกและทางทะเล การบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเลและพื้นที่คุ้มครองทางทะเล ทำหน้าที่ กำกับ ตรวจสอบ กำหนดนโยบาย จัดทำร่าง ประกาศ คำสั่ง และระเบียบต่างๆ เพื่อให้เกิดผลในการนำไปปฏิบัติ

1.2) ควรจัดตั้งสำนักอุทยานแห่งชาติทางทะเล หรือรูปแบบอื่นที่เหมาะสม เพื่อสร้างความชัดเจนขององค์กรที่มีระบบบริหารจัดการ การขับเคลื่อนแผนการดำเนินงานงบประมาณ และพัฒนาบุคลากรที่มีประสิทธิภาพ ในการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล

1.3) ควรแต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาอุทยานแห่งชาติทางทะเลแต่ละแห่ง กำหนดรูปแบบการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติทางทะเล ทั้งระบบค่าธรรมเนียมในอุทยานแห่งชาติทางทะเล เพื่อให้โปร่งใส และตรวจสอบได้ การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการควบคุมเรือท่องเที่ยว การกำหนดและตรวจสอบคุณสมบัติของผู้ประกอบการ และการให้บริการนักท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ

1.4) ควรจัดตั้งคณะกรรมการพิจารณาการใช้จ่ายเงินรายได้เพื่อบำรุงรักษาอุทยานแห่งชาติ ตามระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ว่าด้วยการเก็บการรักษา การใช้จ่ายเงินรายได้เพื่อบำรุงรักษาอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2546

1.5) ศูนย์นวัตกรรมและปฏิบัติการอุทยานแห่งชาติ และพื้นที่คุ้มครองทางทะเล มีหน้าที่และงบประมาณที่เพียงพอสำหรับการตรวจสอบสถานภาพทรัพยากรธรรมชาติ เป็นประจำทุกปี และให้ข้อเสนอแนะการจัดการพื้นที่ตามแนวทางที่กำหนดไว้ในแผนแม่บท และการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติในเขตอุทยานแห่งชาติ

1.6) การสนับสนุนการจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเล ได้แก่ การจัดวางหุ่นจุดเรือ การกู้ภัย การฝึกทักษะการทำงานทางทะเลให้กับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล และเป็นศูนย์ประสานงานหน่วยเฉพาะกิจตรวจการณ์การลักลอบทำประมง

1.7) ควรยกระดับและพัฒนาแผนแม่บทการจัดการพื้นที่แหล่งอนุรักษ์ทางทะเลที่มีอยู่ มาเป็นแนวทางการบริหารจัดการ และให้จัดสรรงบประมาณเพื่อดำเนินการแปลงแผนแม่บท ออกมาเป็นแผนปฏิบัติการของอุทยานแห่งชาติแต่ละแห่ง

1.8) ควรกำหนดตัวชี้วัดประสิทธิภาพการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเล เพื่อเป็นกรอบในการประเมินผลการดำเนินงานของอุทยานแห่งชาติในแต่ละปี ซึ่งประกอบด้วยตัวชี้วัดด้านต่างๆ คือ ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการปกป้องการบุกรุกพื้นที่ ด้านการศึกษาวิจัย ด้านนันทนาการและสื่อความหมาย ด้านการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ และด้านการบริหารจัดการองค์กร (บุคลากร งบประมาณ และกฎระเบียบ)

1.9) ควรปรับปรุง ระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ว่าด้วยการเข้าไปในอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2552 เพื่อให้มีรายละเอียดของวิธีการควบคุมคุณภาพของบริษัทยานุรักษ์ มัคคุเทศก์ ผู้นำการท่องเที่ยว และเรือที่เข้าไปในเขตอุทยานแห่งชาติ โดยให้มีการ

กำหนดสัดส่วนของผู้นำการท่องเที่ยว ต่อจำนวนนักท่องเที่ยว และให้มีการกำหนดบทลงโทษที่เหมาะสม

1.10) ควรปรับปรุง ระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ว่าด้วยการอนุญาตให้เข้าไปดำเนินกิจการท่องเที่ยว และพักอาศัยในอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2547 โดยกำหนดให้ผู้นำการท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติ ต้องมีบัตรผู้นำการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติทางทะเล ซึ่งต้องผ่านหลักสูตรอบรมผู้นำการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติทางทะเล และจะถูกยึดบัตรหากทำกิจกรรมที่สร้างความเสียหายให้กับทรัพยากรธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติ

1.11) ควรนำแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community based tourism) นำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลและพื้นที่เชื่อมโยงเครือข่าย ให้อุทยานแห่งชาติทางทะเลมีแนวทางในการทำงานร่วมกับชุมชน และนำแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) นำมาเป็นหลักการในการจัดการท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม

2) การจัดการบริหารงานบุคคลากร

2.1) ควรกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะไปเป็นหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเล ได้แก่ มีประสบการณ์การเป็นหัวหน้าพื้นที่อนุรักษ์ หรือเป็นผู้ช่วยหัวหน้าพื้นที่อนุรักษ์มาไม่น้อยกว่า 2 ปี และผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรผู้บริหารอุทยานแห่งชาติทางทะเล และให้มีการแสดงวิสัยทัศน์การบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเลที่จะเข้าไปบริหารงาน และกำหนดคุณสมบัติของผู้ช่วยหัวหน้าอุทยานแห่งชาติ และบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับสายงานที่ทำหน้าที่บริหารจัดการทรัพยากรทางทะเล และจัดให้มีการฝึกอบรมทักษะและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับสายงาน ต้องดำเนินการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติตามแผนแม่บทและตัวชี้วัดที่กำหนดอย่างเคร่งครัด

2.2) ควรจัดทำหลักสูตร และงบประมาณสำหรับอบรมเนื้อหาที่มีความสำคัญต่อการจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเล ให้กับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในด้านต่างๆ เช่น หลักสูตรผู้บริหารอุทยานแห่งชาติทางทะเล การดำน้ำ การให้บริการ การจัดการกระบวนการมีส่วนร่วม การติดตามสถานภาพทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น อีกทั้งเพิ่มอัตราเจ้าหน้าที่ ที่มีความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ทางทะเล วาริชศาสตร์ ชีววิทยา การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล และการดำน้ำลึก

2.3) ควรจัดหลักสูตรอบรม และออกบัตร นักสื่อความหมายการท่องเที่ยว ในอุทยานแห่งชาติทางทะเล โดยกำหนดให้มีเนื้อหา ด้านนันทนาการและสื่อความหมายในอุทยานแห่งชาติ กฎระเบียบ ข้อควรปฏิบัติในการท่องเที่ยวทางทะเล ผลกระทบจากการท่องเที่ยว และการรักษาความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยว โดยจัดสรรงบประมาณให้มีการดำเนินการฝึกอบรมและการออกบัตร ทางฝั่งทะเลอันดามัน ปรับปรุงแนวทางและมาตรการสำหรับผู้ประกอบการในอุทยานแห่งชาติทางทะเล (การดำน้ำ และกิจกรรมอื่นๆที่เกี่ยวข้อง) ให้เป็นประกาศ คำสั่ง หรือระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติ เพื่อนำไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

2.4) ควรจัดระบบสวัสดิการสร้างขวัญ และกำลังใจให้เจ้าหน้าที่ จัดระบบความก้าวหน้าในวิชาชีพ พิจารณาจากผลงาน และการเลื่อนตามระบบคุณธรรม เช่น ใช้การทำผลงานอายุการทำงาน มีการศึกษาเพิ่มเติม การเลื่อนระดับปรับตำแหน่งใหม่ เพื่อสร้างขวัญกำลังใจ และ

ความก้าวหน้าในอาชีพและการทำงานโดยไม่ต้องทูลงทุนเงินเพื่อซื้อตำแหน่ง จะเกิดผลดีต่อราชการ มีวัฒนธรรมองค์กรที่ดี และได้รับความพึงพอใจ ด้านคุณภาพชีวิตในการทำงาน มีความพึงพอใจในเส้นทางความก้าวหน้าของตน

2.5) ควรการพัฒนาศักยภาพบุคคล ให้มีการพัฒนาขีดความสามารถโดยส่งเสริมให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การถ่ายทอดความรู้ และปรับพฤติกรรมเพื่อตอบสนองต่อความรู้ใหม่ๆ คิดอย่างเป็นระบบ เจ้าหน้าที่ต้องเข้าใจงานของตนเองและความเหมาะสมของงานของตนเองมีการเรียนรู้เป็นทีม การทำงานร่วมกัน พัฒนาประยุกต์ใช้วิธีการต่างๆ ในการแก้ปัญหาาร่วมกัน

3) การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว

3.1) ควรจัดการยกระดับความรู้ และจิตสำนึกต่อการสร้างผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล และผู้ประกอบการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล ควบคุมให้จำนวนนักท่องเที่ยวไม่เกินขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ เพื่อลดความหนาแน่นและแออัด ไม่กระทบต่อทรัพยากรของพื้นที่ ลดความเสี่ยงต่อการสร้างผลกระทบต่อด้านลบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ จัดระบบจัดการการหมุนเวียนการใช้ประโยชน์พื้นที่อย่างเหมาะสม สำหรับขนาดพื้นที่สำหรับประกอบกิจกรรมทางทะเลมีขนาดใหญ่และเป็นพื้นที่เปิด ตามสภาวะอากาศในแต่ละช่วงฤดูกาล เพื่อลดจำนวนนักท่องเที่ยวลดการกระจุกตัวอยู่เพียงพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งอย่างหนาแน่นจนเกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมทางทะเล

3.2) ควรวางแผนการจัดการความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินแก่นักท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ มีศูนย์บริการรักษาพยาบาลที่ชัดเจน มีเจ้าหน้าที่อุทยานฯ คอยดูแลความปลอดภัย โดยเฉพาะบริเวณพื้นที่จัดกิจกรรมดำน้ำ ควรวางแผนงานช่วยเหลือนักท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ

3.3) มีคัคเทศก์และผู้ประกอบการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลส่วนใหญ่มุ่งให้บริการข้อมูลข่าวสารแก่นักท่องเที่ยว เกี่ยวกับรายละเอียดพื้นที่ ข้อควรปฏิบัติขณะดำเนินกิจกรรม และตารางโปรแกรมการดำเนินกิจกรรมที่ชัดเจนอย่างมีประสิทธิภาพ ควบคุมพฤติกรรมนักท่องเที่ยว บอกข้อควรปฏิบัติแก่นักท่องเที่ยวมุ่งให้นักท่องเที่ยวมีความรู้ความเข้าใจ และเกิดความประทับใจตลอดการดำเนินกิจกรรม ควรควบคุมไม่ให้เกิดพฤติกรรมที่รบกวนระบบนิเวศส่งผลถึงพฤติกรรมสัตว์ต่างๆเปลี่ยนแปลงไปจนอาจเกิดการเสียสมดุลของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม

4) การจัดการสื่อความหมาย และการสื่อสาร

4.1) ควรพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายและสื่อสารทั้งแบบการสื่อความหมายโดยใช้คนและการสื่อความหมายวิธีการอื่นๆ กับนักท่องเที่ยวที่น่าสนใจและเข้าใจง่าย ออกแบบป้ายสื่อความหมาย และป้ายให้ข้อมูลต่างๆที่เหมาะสม สื่อความหมายให้ชัดเจน ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวที่จัดการสื่อความหมายหรือนิทรรศการที่น่าสนใจและดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงข้อมูลที่สำคัญ ควรนำเสนอสิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับระบบนิเวศ สัตว์และพืชที่น่าสนใจในท้องถิ่นทั้งทาง

บกและทะเล สื่อนักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้แบบง่ายๆ มุ่งหวังให้เกิดการศึกษาเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศทางทะเล

4.2) ควรเพิ่มแนวทางและจัดกิจกรรมสื่อความหมายเพื่อปลูกจิตสำนึกสิ่งแวดล้อม ให้กับนักท่องเที่ยว ชาวประมง และผู้ประกอบการการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล ควบคุมการส่งเสริมการท่องเที่ยว ให้มีการนำเสนอข้อมูลเกินจริงหรือให้ข้อมูลที่ไม่เป็นจริงแก่นักท่องเที่ยว พยายามสื่อสารกับนักท่องเที่ยวด้วยการให้ข้อมูลเพื่อสร้างจิตสำนึกต่อการทำกิจกรรมในพื้นที่ไม่ให้ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ตรวจสอบคุณสมบัติไม้คอกเทศที่นำนักท่องเที่ยวเข้าพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล บันทึกการกระทำผิดกฎหมายการนำเที่ยวของผู้ประกอบการฯ

5) การจัดการด้านเศรษฐกิจและสังคม

5.1) การพัฒนาในท้องถิ่นควรเน้นการอนุรักษ์เป็นสำคัญ เพราะการท่องเที่ยวในชุมชนจะสำเร็จต้องตั้งอยู่บนฐานทรัพยากรที่สมบูรณ์ การจัดการพื้นที่คุ้มครองโดยชุมชน ความสามารถในการจัดการความรู้ และการจัดการพื้นที่คุ้มครองผ่านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

5.2) ควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างอุทยานแห่งชาติทางทะเล ชุมชน ภาคเอกชนและองค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อส่งเสริมกลไกการสร้างกติกาเพื่อการใช้ประโยชน์ร่วมกันที่ไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม ผ่านทางการทำงานร่วมกัน ต้องสร้างทักษะและความรู้ในการบริการที่ดีให้นักท่องเที่ยว ต้องเรียนรู้จากความสำเร็จและความล้มเหลวของแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ชุมชนและภาคธุรกิจต้องทำงานร่วมกันในเรื่องของจรรยาบรรณ ทำงานร่วมกันเพื่อสนับสนุนอัตลักษณ์ของท้องถิ่น มีการทำโครงการความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม (CSR) ชุมชนควรมีสื่อโดยตรงในการชี้แนวทางการพัฒนา หรือขอความร่วมมือร่วมกันเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น

6) การจัดการพัฒนาการท่องเที่ยว

6.1) ควรมุ่งเน้นการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยให้ความสำคัญกับศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการจัดการการท่องเที่ยวที่ไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม ยกย่องการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวมุ่งเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา สร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชนท้องถิ่น องค์กรที่เกี่ยวข้องและนักท่องเที่ยว

6.2) ควรมีการวางแผนรองรับมาตรการในการควบคุมที่ดี มีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวและด้านการอนุรักษ์ มีมาตรการและการวางแผนดำเนินงาน ระบบนิเวศแนวปะการัง ระบบนิเวศชายหาดและระบบนิเวศป่าที่มีประสิทธิภาพ คงความเป็นเอกลักษณ์และความดึงดูดใจของพื้นที่ จัดระบบเรือนำเที่ยว ด้วยการกำหนดจำนวนเรือในการเข้าออกพื้นที่ที่ชัดเจน จุดปล่อยสมอเรือ และกิจกรรมไม่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหากินของสัตว์

6.3) ควรกำหนดแผนพัฒนาโครงการต่างๆที่ไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรระบบนิเวศชายฝั่งและสิ่งแวดล้อมในทะเล รวมทั้งวิถีชีวิตชุมชน กำหนดบทบาทหน้าที่หน่วยงานใน

พื้นที่ เช่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมจังหวัด สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค ผู้ว่าราชการจังหวัด ควบคุมดูแลให้โครงการก่อสร้างที่ได้รับการเห็นชอบจากสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม ดำเนินการก่อสร้างตามรายงานที่เสนอไว้ โดยเฉพาะการปฏิบัติตามมาตรการลดผลกระทบสิ่งแวดล้อม

6.4) ควรจัดการแบ่งเขตพื้นที่ให้เหมาะสมต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Zoning) ด้วยการจัดแบ่งพื้นที่ควบคุมกิจกรรมให้เหมาะสมสอดคล้องกับทรัพยากรได้ดี เข้มงวดในการควบคุมพฤติกรรมนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลเพื่อลดผลกระทบที่อันอาจเกิดขึ้นต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม

6.5) ควรเพิ่มมาตรการในการควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวให้อยู่ในขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ (Carrying Capacity) โดยเฉพาะอย่างยิ่งโซนพื้นที่ประกอบกิจกรรมมีจำนวนนักท่องเที่ยวประกอบกิจกรรมอย่างยาวนานในแต่ละวันซึ่งมีความเสี่ยงสูงต่อการเกิดผลกระทบด้านลบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ ดำเนินการลดผลกระทบด้านต่อสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้นทั้ง ปัญหาขยะ ปัญหาการบุกรุกพื้นที่อุทยานฯ เพื่อทำการท่องเที่ยว ปัญหาการลักลอบทำประมงในพื้นที่อนุรักษ์ และปัญหาพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ของนักท่องเที่ยว อีกทั้งควบคุมการจัดการคุณภาพเสียง จัดการควบคุมเสียงรบกวนในแหล่งท่องเที่ยว มีป้ายเตือนการใช้เสียงที่ชัดเจน เพิ่มมาตรการในการจัดการกับผู้ฝ่าฝืนอย่างเหมาะสม

7) การจัดการผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว

7.1) ควรวางแผนพัฒนาระบบในการติดตามตรวจสอบ และป้องกันผลกระทบทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน มุ่งให้เจ้าหน้าที่หน่วยงานต่างๆ ดำเนินการการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัดกำหนดมาตรการควบคุมมาตรฐานบริษัทท่องเที่ยว ผู้ประกอบการท่องเที่ยว ที่ทำลายสิ่งแวดล้อม เช่น กำหนดมาตรการงดออกใบอนุญาตให้กับมัคคุเทศก์หรือผู้ประกอบการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล ที่มีพฤติกรรมปล่อยปละละเลยให้นักท่องเที่ยวมีการทำลายทรัพยากร

7.2) ควรผลักดันพระราชบัญญัติส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ให้มีผลบังคับใช้ รวมทั้งหาแนวทางส่งเสริมชุมชนให้มีส่วนร่วมในการดูแลและบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและพื้นที่ชายฝั่งในท้องถิ่น เพิ่มมาตรการจำกัดจำนวนเครื่องมือและวิธีการทำประมงที่ทำลายทรัพยากร

7.3) ควรให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการฯ เกี่ยวกับการจัดการลดผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว น้ำเสียและการจัดการขยะ ภาชนะรองรับขยะกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม ระบบการจัดการขยะที่ดี แบ่งประเภทขยะชัดเจน และเพิ่มจุดทิ้งและคัดแยกขยะให้ครอบคลุมพื้นที่ท่องเที่ยว เข้มงวดและจริงจังกับการจัดการคุณภาพเสียง การจัดการคุณภาพน้ำ ระบบบำบัดน้ำเสีย และมาตรการควบคุมสารเคมี หรือสารอินทรีย์ก่อนปล่อยลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ

7.4) ควรจัดระเบียบ การเข้าออกของเรือ และควบคุมอย่างเคร่งครัด แก้ไขปัญหาการทิ้งสมอเรือ ดำเนินคดีกับผู้ประกอบการเจ้าของเรือ และนายท้ายเรือที่กระทำความผิด

ห้ามเข้ามาให้บริการในเขตอุทยานแห่งชาติ และตรวจสอบการได้รับอนุญาตของเรือที่เข้ามาให้บริการท่องเที่ยว หากไม่ถูกระเบียบ ให้ระงับการเข้ามาให้บริการในเขตอุทยานแห่งชาติทันที

7.5) ควรยุติการให้บริการอาหารกลางวันโดยเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ เนื่องจากพบปัญหาขยะ น้ำเสีย ที่เกิดจากการให้บริการร้านอาหารของอุทยานแห่งชาติ ที่ไม่สามารถจัดการได้ และส่งผลกระทบต่อพืช สัตว์ และระบบนิเวศบนเกาะ โดยให้ผู้ประกอบการนำอาหารมาเอง และให้นำขยะและเศษอาหารกลับฝั่ง ห้ามล้างภาชนะบนเกาะ หากมีปัญหาขยะตกค้าง จะพิจารณาการนำมาตรการควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวมาใช้อย่างเคร่งครัด

7.6) ควรเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจแก่ประชาชน ผู้ประกอบการ ผู้ใช้ประโยชน์จากแนวปะการัง เพื่อให้ทราบสถานการณ์ของแนวปะการังฟอกขาว ผลกระทบที่จะเกิดขึ้น และแนวทางที่สามารถดำเนินการเพื่อช่วยลดความเสียหายที่เกิดขึ้น กำหนดกิจกรรมหรือมาตรการส่งเสริมการฟื้นตัวของแนวปะการังตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่

7.8) ควรควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยว รวมถึงจำกัดช่วงเวลาในการประกอบกิจกรรมท่องเที่ยวอย่างเข้มงวด พื้นที่ที่ไม่ควรให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยวหรือกิจกรรมอื่นๆ ของมนุษย์ ในพื้นที่แนวปะการังที่ค่อนข้างตื้น ซึ่งมีความเสี่ยงต่อการเหยียบย่ำของนักท่องเที่ยว และเพื่อเพิ่มโอกาสให้ปะการังสามารถผลิตตัวอ่อนเพื่อทดแทนปะการังตายที่เกิดจากการฟอกขาว

7.9) ควรให้ข้อมูลการได้ประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว ต่อชุมชนท้องถิ่น นักท่องเที่ยว และผู้ประกอบการและการดำเนินการต่างๆ เพื่อหลีกเลี่ยงผลกระทบด้านลบที่จะเกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อม จัดอบรมเพิ่มความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของสิ่งแวดล้อม ในขณะที่เที่ยวทางทะเล ควรจัดทำข้อมูลสำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษา มัคคุเทศก์สื่อความหมายมากขึ้น

7.10) มุ่งเป้าระวังผลกระทบในสองระดับ คือ ระดับพื้นฐานสำหรับนักท่องเที่ยวหรือชุมชน ไม่ใช่วิชาการ เพื่อให้เกิดความเป็นไปได้ในการปฏิบัติตรวจสอบซึ่งกันและกัน เป็นหูเป็นตาให้กัน และระดับการตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ทางเทคนิค เช่น นักวิชาการ เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ ควรเข้าใจต้นเหตุของผลกระทบด้านลบ และหาวิธีการสร้างสรรค์แสดงให้ภาคธุรกิจเห็นผลกระทบจากการท่องเที่ยว

ด้วยการฟื้นฟูผ่านแนวทางปฏิบัติ หรือกฎข้อบังคับ และกิจกรรมต่างๆ เพื่อเพิ่มพื้นที่ป่าชายเลน เช่น การปลูกป่า กระตุ้นความร่วมมือ ทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐทำงานร่วมกับภาคส่วนต่างๆมากขึ้น

8) การจัดการด้านการติดตามและการประเมินการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่

8.1) ควรมีแผนติดตาม ตรวจสอบประเมินผล สถานภาพทรัพยากรทางทะเลที่สำคัญ ที่อาจจะได้รับผลกระทบจากกิจกรรมต่างๆ ทั้งด้านการท่องเที่ยว และการทำผิดกฎหมายที่มีผลเสียต่อทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การลักลอบทำการประมงในพื้นที่อนุรักษ์ และให้ข้อเสนอแนะในการจัดการพื้นที่ โดยการกำหนดตัวชี้วัด และติดตามตรวจสอบประเมินผลการบริหารจัดการของอุทยานแห่งชาติทางทะเล ส่งเสริมให้เกิดการประสานงานระหว่างหน่วยงาน และสามารถทำการตรวจวัดความสำเร็จของ การจัดการได้อย่างชัดเจนมากขึ้น

8.2) ควรทำข้อตกลงกับสมาคมวิทยาศาสตร์ทางทะเล และสถาบันการศึกษาต่างๆ เพื่อสนับสนุนการศึกษาวิจัย ติดตามการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรธรรมชาติ ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล ทำการศึกษาขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านนันทนาการของอุทยานแห่งชาติทางทะเล เพื่อกำหนดแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน

8.3) ควรปรับปรุงกลไกการทำงาน และอำนาจหน้าที่ของศูนย์นวัตกรรมอุทยานแห่งชาติทางทะเลและพื้นที่คุ้มครอง ให้มีหน้าที่นำข้อมูลทางวิชาการ และผลการติดตามตรวจสอบสถานภาพทรัพยากร เสนอต่อคณะกรรมการยุทธศาสตร์การจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเล สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ และอุทยานแห่งชาติต่างๆ เพื่อนำไปใช้ในการวางแผนการจัดการพื้นที่ แผนงบประมาณ และการจัดแผนปฏิบัติการประจำปีของอุทยานแห่งชาติทางทะเลแต่ละแห่ง

8.4) ควรตรวจสอบสถานภาพทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งบนบก และใต้น้ำ และรูปแบบการใช้ประโยชน์ และการจัดการในปัจจุบัน เพื่อกำหนดมาตรการ แผนงาน และงบประมาณเพื่อคุ้มครอง และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติป่าชายหาดและแหล่งน้ำบนเกาะ และแนวปะการัง โดยยึดหลักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และแผนแม่บทการจัดการพื้นที่เป็นสำคัญ โดยมีมาตรการแผนงานที่สำคัญ ได้แก่ การกำหนดคุณสมบัติผู้ประกอบการ เรือ และมัคคุเทศก์ การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ กำหนดพื้นที่สำหรับกิจกรรมท่องเที่ยวแต่ละประเภท แผนงานติดตาม ตรวจสอบ หลักสูตรผู้นำการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติทางทะเล การจัดทำสื่อความหมายและข้อปฏิบัติต่างๆ

9) การจัดการผลประโยชน์

9.1) ควรปรับปรุงวิธีการเก็บเงินรายได้จากค่าธรรมเนียม และการให้บริการต่างๆ ซึ่งรวมหมายถึง ที่พัก ร้านอาหาร ของที่ระลึก และการให้บริการการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความโปร่งใส สามารถควบคุมและตรวจสอบได้ ปรับปรุงรูปแบบการบริหารจัดการ และบัญชีเงินรายได้จากร้านค้าสวัสดิการ ของที่ระลึก เต็มที่พักรวม และการให้บริการนำเที่ยว

9.2) ควรจัดประชุมกลุ่มผู้ประกอบการที่เข้าใช้ประโยชน์อุทยานแห่งชาติทางทะเล เพื่อร่วมกันกำหนดกติกาการท่องเที่ยวอย่างเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม กำหนดให้มีการจ่ายแทนคุณระบบนิเวศ เพื่อนำมาจัดตั้งเป็นกองทุนรักษา และฟื้นฟูอุทยานแห่งชาติ และเพื่อให้มีงบประมาณอย่างต่อเนื่องในการติดตามประมวลผล และการฟื้นฟูโดยคนกลางที่เป็นอิสระภาคเอกชน และจากกรมอุทยานแห่งชาติฯ ให้มีการจัดสรรและแบ่งปันผลประโยชน์ที่เป็นธรรมและมีความโปร่งใส ระหว่างกรมอุทยานแห่งชาติฯ และผู้ประกอบการจากภายนอก

9.3) ควรให้ผู้ประกอบการทัวร์จัดอาหารและน้ำดื่มบริการนักท่องเที่ยว อุทยานแห่งชาติที่มีนักท่องเที่ยวแบบไปเช้าเย็น กลับ และรถนำเที่ยวให้พนักงานนำอาหารเข้าไปรับประทานเอง และกำหนดมาตรการให้นักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการนำขยะกลับฝั่งทั้งหมด

9.4) ควรส่งเสริมให้ประชาชนได้เข้ามาท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติในรูปแบบของของกิจกรรมนันทนาการและศึกษาหาความรู้ โดยมีแนวทางที่จะส่งเสริมให้เกิดจิตสำนึกในการรักธรรมชาติ ได้เรียนรู้วิถีของธรรมชาติ รับประทานอาหารแบบง่ายๆ เพื่อลดปริมาณขยะและภาวะต่างๆ และพักรวมในรูปแบบที่เป็นธรรมชาติ หากนักท่องเที่ยวประสงค์จะพักในที่พักแบบสะดวกสบาย จะส่งเสริมให้รับบริการจากสถานประกอบการของเอกชนที่อยู่โดยรอบอุทยาน

แห่งชาติ หรือในพื้นที่ใกล้เคียง เป็นการสร้างรายได้ สร้างงาน ให้กับประชาชนที่อยู่รอบอุทยานแห่งชาติทางทะเล

10) การจัดการมีส่วนร่วมขององค์กร ชุมชน และเครือข่าย

10.1) ควรจัดหลักสูตรฝึกอบรมเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติเพื่อเสริมสร้างทักษะในการทำกระบวนการมีส่วนร่วม เช่น กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง การสร้างเครือข่าย การเจรจาไกล่เกลี่ย การรับเรื่องราวร้องทุกข์ การสื่อความหมาย การทำกิจกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อมและสังคมของภาคธุรกิจ และกำหนดให้ทุกอุทยานแห่งชาติต้องมีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบกระบวนการมีส่วนร่วม

10.2) ควรจัดตั้งเครือข่ายผู้ประกอบการท่องเที่ยว มัคคุเทศก์ และผู้นำการท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติทางทะเล เพื่อเป็นกลไกการให้ความรู้ การปฏิบัติที่ถูกต้องในการนำนักท่องเที่ยวเข้ามาในเขตอุทยานแห่งชาติ ควบคุมการทำกิจกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และทำกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศ

10.3) ควรส่งเสริมเครือข่ายชุมชนประมงชายฝั่ง เพื่อเป็นกลไกให้ความรู้ และสร้างทัศนคติที่ดีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรในเขตอุทยานแห่งชาติ เพื่อเป็นแหล่งพ่อแม่พันธุ์สัตว์น้ำ และเพื่อเป็นเครือข่ายเฝ้าระวังการทำประมงที่ผิดกฎหมายประมง และการกำหนดกติกาการใช้ประโยชน์ที่ไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศทางทะเล

10.4) ควรส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนในการอนุรักษ์และปกป้องฐานทรัพยากรทางทะเล อย่างจริงจังและสามารถยกระดับขึ้นเป็นแนวร่วมในการสอดส่องดูแลแนวปะการัง โดยสนับสนุนให้เกิดการทำงานคู่ขนานกับทางอุทยานแห่งชาติทางทะเล

4.3.2 การพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย

จากผลการศึกษาสะท้อนถึงสภาพปัญหาของการจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย และข้อเสนอแนะการพัฒนาการจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเล ตลอดจนการได้รับความรู้และคำแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และเชี่ยวชาญด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล สามารถนำผลการศึกษาทั้งหมดมาประกอบการพิจารณาพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทยได้ 11 ด้าน ดังนี้

4.3.2.1 การจัดการนโยบายและการวางแผนการท่องเที่ยว

หลักการสำคัญของการจัดการนโยบายและการวางแผนการท่องเที่ยว คำนึงถึงการวางโครงสร้างการบริหารจัดการทั้งในเชิงกำหนดนโยบาย การนำนโยบายไปปฏิบัติ โดยมีกลุ่มคณะบุคคลผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องให้คำแนะนำการบริหารจัดการด้านต่างๆ รวมทั้งการกำหนดบทบาทหน้าที่ของแต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างชัดเจน เพื่อให้เกิดการดำเนินการ การประสานงาน ตลอดจนการมีแผนแม่บท การปรับปรุงกฎหมาย การติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล เพื่อส่งเสริมให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพ โดยมีการจัดการนโยบายและการวางแผนการท่องเที่ยว ดังนี้

1) แต่งตั้งคณะกรรมการยุทธศาสตร์การจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเล จากบุคลากร ผู้เชี่ยวชาญ และผู้แทนหน่วยงานภายนอกที่มีความรู้ และ/หรือประสบการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติทั้งทางบกและทางทะเล การบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเลและพื้นที่คุ้มครองทางทะเล เช่น สมาคมวิทยาศาสตร์ทางทะเลแห่งประเทศไทย สมาคมอุทยานแห่งชาติ สมาคมกีฬาดำน้ำแห่งประเทศไทย กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กรมประมง กองทัพเรือ กรมการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภาคประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชนด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และนักวิชาการจากสถาบันการศึกษาต่างๆ ทำหน้าที่ กำกับ ตรวจสอบ กำหนดนโยบาย จัดทำร่าง ประกาศ คำสั่ง และระเบียบต่างๆ เพื่อให้เกิดผลในการนำไปปฏิบัติ ในประเด็นต่างๆที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล

2) กำหนดแนวทางการแต่งตั้งผู้ที่จะเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษาอุทยานแห่งชาติทางทะเลแต่ละแห่งอย่างมีหลักการและโปร่งใส มุ่งอำนวยความสะดวกและช่วยเหลือให้นโยบายและแนวทางในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเลดำเนินไปตามหลักการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้คงอยู่ต่อไป แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเล แผนงานและแนวทางการจัดการทรัพยากรและการจัดการต่างๆภายในอุทยานก็ยังคงอยู่ต่อไปอย่างต่อเนื่อง

3) กำหนดรูปแบบการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติทางทะเล ทั้งระบบค่าธรรมเนียมในอุทยานแห่งชาติทางทะเล เพื่อให้โปร่งใส และตรวจสอบได้ การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการควบคุมเรือท่องเที่ยว การกำหนดและตรวจสอบคุณสมบัติของผู้ประกอบการ และการให้บริการนักท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ

4) มีคณะกรรมการพิจารณาการใช้จ่ายเงินรายได้เพื่อบำรุงรักษาอุทยานแห่งชาติ โดยตรง ตามระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ว่าด้วยการเก็บ การรักษา การใช้จ่ายเงินรายได้เพื่อบำรุงรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติของอุทยานแห่งชาติทางทะเล ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง และแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ทันต่อเหตุการณ์

5) จัดตั้งสำนักอุทยานแห่งชาติทางทะเล หรือรูปแบบอื่นที่เหมาะสม เพื่อสร้างความชัดเจนขององค์กรที่มีระบบบริหารจัดการ การขับเคลื่อนแผนการดำเนินงาน งบประมาณ และพัฒนาบุคลากรที่มีประสิทธิภาพและโปร่งใส ในการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล

6) ปรับปรุงโครงสร้างอำนาจ หน้าที่ และงบประมาณของ ศูนย์ปฏิบัติการอุทยานแห่งชาติทางทะเล สู่การเป็นศูนย์นวัตกรรมและปฏิบัติการอุทยานแห่งชาติทางทะเล ให้มีภารกิจสนับสนุนการจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเลในแต่ละเขตการจัดการ ได้แก่ การสนับสนุนภารกิจวิจัยในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล การจัดวางทุนจอตเรือ การกู้ภัย การฝึกทักษะการทำงานทางทะเลให้กับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล และเป็นศูนย์ประสานงานหน่วยเฉพาะกิจตรวจการณ์การลักลอบทำประมง เพื่อสนับสนุนภารกิจของอุทยานแห่งชาติทางทะเลอีกส่วนหนึ่ง ทั้งฝั่งอ่าวไทยและฝั่งอันดามัน

7) พัฒนาแผนแม่บทการจัดการพื้นที่แหล่งอนุรักษ์ทางทะเลและการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล มาเป็นแนวทางการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเล และให้จัดสรรงบประมาณเพื่อดำเนินการแปลงแผนแม่บทฉบับนี้ ออกมาเป็นแผนปฏิบัติการของอุทยานแห่งชาติทางทะเลแต่ละแห่ง

8) กำหนดตัวชี้วัดประสิทธิภาพการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติทะเล เพื่อเป็นกรอบในการประเมินผลการดำเนินงานของหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเลในแต่ละปี ซึ่งประกอบด้วยตัวชี้วัดด้านต่างๆ คือ ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการป้องกันการบุกรุกพื้นที่ ด้านการศึกษาวิจัย ด้านจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและสื่อความหมาย ด้านการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ และด้านการบริหารจัดการองค์กร (บุคลากร งบประมาณ และกฎระเบียบ)

9) ปรับปรุงระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ว่าด้วยการเข้าไปในอุทยานแห่งชาติ เพื่อให้มีรายละเอียดของวิธีการควบคุมคุณภาพของบริษัทนำเที่ยว มัคคุเทศก์ ผู้นำการท่องเที่ยว และเรือที่เข้าไปในเขตอุทยานแห่งชาติ โดยให้มีการกำหนดสัดส่วนของผู้ประกอบการท่องเที่ยว ต่อจำนวนนักท่องเที่ยว ให้มีการกำหนดบทลงโทษที่เหมาะสม และมีแนวทางในการบังคับใช้ระเบียบดังกล่าวอย่างจริงจัง

10) ปรับปรุงระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชว่าด้วยการอนุญาตให้เข้าไปดำเนินกิจการท่องเที่ยว และพักอาศัยในอุทยานแห่งชาติ โดยกำหนดให้ผู้ประกอบการท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติ ต้องมีบัตรผู้นำการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติทางทะเล ซึ่งต้องผ่านหลักสูตรอบรมผู้นำการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติทางทะเล และจะถูกยึดบัตรหากทำกิจกรรมที่สร้างความเสียหายให้กับทรัพยากรธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติ

11) นำแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community based tourism) มาประยุกต์ใช้ในการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลและพื้นที่เชื่อมโยงเครือข่าย ให้เกิดรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวที่เน้นการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน ร่วมกันรักษาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันอย่างรู้คุณค่า

4.3.2.2 การจัดการพัฒนาการท่องเที่ยว

หลักการสำคัญของการจัดการพัฒนาการท่องเที่ยว คือการวางแผนยกระดับการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล โดยมุ่งหวังให้ใช้กรอบแนวคิดด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นหลักการสำคัญในการดำเนินการ ทั้งด้านการวิเคราะห์ศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการจัดการที่มุ่งให้เกิดความยั่งยืนสูงสุด การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมศึกษาที่ยกระดับจากการท่องเที่ยวทั่วไปให้มีรูปแบบของการเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ในขณะเดียวกัน ด้านการมีส่วนร่วมมุ่งสร้างกลไกหรือกระบวนการให้เกิดการมีส่วนร่วมจากชุมชนท้องถิ่นที่อยู่โดยรอบ องค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้ประกอบการนำเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล และนักท่องเที่ยวเองก็ต้องเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนให้ได้มากที่สุด

แผนการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติทางทะเลทุกแห่ง เป็นหัวใจสำคัญในการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมหรือแผนการจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่มีการนำมาเป็น

แนวทางในการปฏิบัติที่จะต้องยึดถือจนกำหนดให้เป็นแผนแม่บทในการดำเนินการส่งผลให้สามารถควบคุมกิจกรรมต่างๆ จากนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลได้อย่างมีประสิทธิภาพ แผนการจัดการสามารถควบคุมกิจกรรมอื่นๆ ที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ได้โดยมีแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวดังนี้

1) อุทยานแห่งชาติทางทะเล วางแผนภาพรวมในการรองรับการพัฒนาและการเติบโตของการท่องเที่ยวและมาตรการในการควบคุมที่ดี โดยมุ่งการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวและด้านการอนุรักษ์ คงความเป็นเอกลักษณ์และความดึงดูดใจของพื้นที่ ทั้งนี้ควรกำหนดในแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เกิดขึ้นได้อย่างจริงจัง มีแผนในการลดระดับการเพิ่มขึ้นของกิจกรรมการท่องเที่ยวแนวมวลชนหรือการท่องเที่ยวกระแสหลัก เพื่อให้อุทยานแห่งชาติทางทะเลเป็นแหล่งอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเป็นจริงมากขึ้นโดยอาจเริ่มต้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลบางแห่งที่มีศักยภาพเพียงพอดำเนินการเป็นต้นแบบนำร่อง ทำการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง แล้วทำการขยายผลไปยังอุทยานแห่งชาติทางทะเลแห่งอื่นๆต่อไป

2) อุทยานแห่งชาติทางทะเล มุ่งพัฒนาการท่องเที่ยวโดยมีกรอบมาตรการและการวางแผนดำเนินงาน ระบบนิเวศแนวปะการัง ระบบนิเวศชายหาดและระบบนิเวศป่า ที่มีประสิทธิภาพ จัดระบบเรือนำเที่ยว ด้วยการกำหนดจำนวนเรือในการเข้าออกพื้นที่ที่ชัดเจน กำหนดจุดที่อนุญาตและห้ามทิ้งสมอเรือ และส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมที่ไม่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหากินของสัตว์

3) อุทยานแห่งชาติทางทะเล กำหนดแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับการกำหนดทิศทางพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งภาคใต้ ที่มุ่งให้รัฐดำเนินงานพัฒนาพื้นที่ตามชุมชนกำหนดทิศทางตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนบนฐานการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และควบคุมการดำเนินแผนพัฒนาโครงการต่างๆ ให้ไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากร ระบบนิเวศชายฝั่งและสิ่งแวดล้อมในทะเล รวมทั้งวิถีชีวิตชุมชน

4) การพัฒนาใดๆที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล ควรให้ข้อมูลที่ชัดเจน ตรงกับความเป็นจริงต่อประชาชนและชุมชนท้องถิ่น พิจารณารายงานผลกระทบด้วยความรอบคอบ โดยมาตรการสอดคล้องกับความเป็นจริงและสามารถปฏิบัติได้จริง ประสานบทบาทหน้าที่ร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมจังหวัด สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค ผู้ว่าราชการจังหวัด ควบคุมดูแลให้โครงการ ดำเนินการตามแผนที่เสนอไว้ โดยเฉพาะการปฏิบัติตามมาตรการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

4.3.2.3 การจัดการบริหารงานบุคลากร

หลักการสำคัญของการจัดการบริหารจัดการงานบุคลากร คำนึงถึงการกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเล คุณสมบัติของผู้ช่วยหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเล โดยกำหนดตัวชี้วัดให้ชัดเจนโปร่งใส จัดระบบสวัสดิการสร้างขวัญกำลังใจให้เจ้าหน้าที่ จัดระบบความก้าวหน้าในวิชาชีพ พัฒนาศักยภาพบุคคลโดยการจัดทำหลักสูตรและงบประมาณสำหรับการ

เจ้าหน้าที่ด้านต่างๆ รวมถึงอบรมนักร้องสื่อความหมายการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติทางทะเล โดยมีรายละเอียดการจัดการบริหารงานบุคลากรดังนี้

1) กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะไปเป็นหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเล ที่มีความรู้ความสามารถเหมาะสม ได้แก่ มีประสบการณ์การเป็นหัวหน้าพื้นที่อนุรักษ์ทางทะเล หรือเป็นผู้ช่วยหัวหน้าพื้นที่อนุรักษ์ทางทะเลมาไม่น้อยกว่า 2 ปี และผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรผู้บริหารอุทยานแห่งชาติทางทะเล และให้มีการแสดงวิสัยทัศน์การบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเลที่จะเข้าไปบริหารงาน และมีระบบการประเมินประสิทธิภาพของผู้ที่จะดำรงตำแหน่งหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเล ต้องดำเนินการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติตามแผนแม่บทและตัวชี้วัดที่กำหนดอย่างเคร่งครัด โดยมีระบบประเมินอย่างโปร่งใสและเป็นธรรม และควรปรับระบบเลื่อนขั้นของหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเล ตามการแบ่งระดับของอุทยานแห่งชาติทางทะเลตามเกณฑ์สากล โดยให้มีการให้เลื่อนขั้นแก่หัวหน้าอุทยานที่มีผลการปฏิบัติงานที่ปรากฏชัด ทั้งในมิติของการคุ้มครองรักษาทรัพยากร การสร้างการมีส่วนร่วม ผลงานด้านวิชาการ การบริการนักท่องเที่ยว การสร้างความตระหนักและจิตสำนึกต่อเยาวชนและประชาชน โดยเลื่อนตามผลงาน มีเกณฑ์ที่ชัดเจน จะเกิดระบบคุณธรรมในการพิจารณาความดีความชอบและการเลื่อนขั้น

2) กำหนดคุณสมบัติของผู้ช่วยหัวหน้าอุทยานแห่งชาติ และบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับสายงานที่ทำหน้าที่บริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลอย่างเหมาะสมยิ่งขึ้น และจัดให้มีการฝึกอบรมทักษะและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับสายงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเล โดยเฉพาะ

3) จัดทำหลักสูตร และงบประมาณสำหรับอบรมเนื้อหาที่มีความสำคัญต่อการจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเล ให้กับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในด้านต่างๆ เช่น หลักสูตรผู้บริหารอุทยานแห่งชาติทางทะเล การดำน้ำเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรในระดับต่างๆ การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม การติดตามสถานภาพทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

4) เพิ่มอัตราเจ้าหน้าที่ ที่มีความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ทางทะเล วาริชศาสตร์ ชีววิทยา การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการดำน้ำลึก เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างการจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเล

5) จัดหลักสูตรอบรม และออกบัตร ผู้นำการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติทางทะเล โดยกำหนดให้มีเนื้อหา ด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและสื่อความหมายในอุทยานแห่งชาติ กฎระเบียบ ข้อควรปฏิบัติในการท่องเที่ยวทางทะเล ผลกระทบจากการท่องเที่ยว และการรักษาความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยว โดยจัดสรรให้มีการดำเนินการฝึกอบรมและการออกบัตรตามความเหมาะสมของพื้นที่และงบประมาณ

6) ปรับปรุงแนวทางและมาตรการสำหรับผู้ประกอบการในอุทยานแห่งชาติทางทะเล (การดำน้ำ และกิจกรรมอื่นๆที่เกี่ยวข้อง) ให้เป็นประกาศ คำสั่ง หรือระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติฯ เพื่อนำไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

7) จัดระบบสวัสดิการสร้างขวัญกำลังใจให้เจ้าหน้าที่ จัดระบบความก้าวหน้าในวิชาชีพ พิจารณาจากผลงาน และการเลื่อนตามระบบคุณธรรม เช่น ใช้การทำผลงานวิชาการ อายุการทำงาน มีการศึกษาเพิ่มเติม อายุการปฏิบัติงานเกิน 25 ปี ควรได้รับการเลื่อนระดับปรับตำแหน่งใหม่

เพื่อสร้างขวัญกำลังใจ ความก้าวหน้าในอาชีพ มุ่งสร้างทัศนคติสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ดี และได้รับความพึงพอใจ ด้านคุณภาพชีวิตในการทำงาน มีความพึงพอใจในเส้นทางความก้าวหน้าของตน โดยไม่ต้องหาเงินเพื่อเข้าสู่ตำแหน่งซึ่งเป็นการทำลายภาพลักษณ์ของตนและกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

8) การพัฒนาศักยภาพบุคคล ให้มีการพัฒนาขีดความสามารถโดยส่งเสริมให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การถ่ายทอดความรู้ และปรับพฤติกรรมเพื่อตอบสนองต่อความรู้ใหม่ๆ คิดอย่างเป็นระบบ เจ้าหน้าที่ต้องเข้าใจงานของตนเองและความเหมาะสมของงานของตนเองมีการเรียนรู้เป็นทีม การทำงานร่วมกัน พัฒนาประยุกต์ใช้วิธีการต่างๆ ในการแก้ปัญหาาร่วมกัน

4.3.2.4 การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว

หลักการสำคัญของการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว คำนึงถึงการจัดระเบียบพื้นที่ในอุทยานแห่งชาติทางทะเลทั้งบนบกและในทะเล มุ่งจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างจริงจัง โดยการควบคุมการใช้ประโยชน์พื้นที่อย่างเข้มงวด จัดการยกระดับความรู้ และจิตสำนึกต่อการสร้างผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ลดความเสี่ยงต่อการสร้างผลกระทบด้านลบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ วางแผนการจัดการความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินแก่นักท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ โดยมีรายละเอียดการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวดังนี้

1) อุทยานแห่งชาติทางทะเล จะต้องมุ่งควบคุมการใช้ประโยชน์พื้นที่อย่างเข้มงวดใน 3 ส่วน ได้แก่

1.1) ควบคุมพื้นที่ด้วยการจัดทำแบ่งเขตการใช้ประโยชน์ (Zoning) อย่างชัดเจนโดยควบคุมไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อน ควบคุมโซนประกอบกิจกรรมของนักท่องเที่ยว บริเวณโซนบริการและโซนที่พัก ไม่ให้คุกคามความหลากหลายทางชีวภาพของพันธุ์พืชและสัตว์ ใช้ประโยชน์ได้ตรงตามเป้าหมายและแผนงานบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติทางทะเล

1.2) ควบคุมกิจกรรมด้วยการกำหนดข้อที่ควรกระทำและข้อห้ามในการทำกิจกรรม (Do and Don't) เพื่อเป็นแนวทางให้นักท่องเที่ยวและบริษัทจัดนำเที่ยวได้ทำตามกรอบที่ควรจะทำและสามารถควบคุมพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมต่อสภาพสังคมวัฒนธรรมไทยและหลีกเลี่ยงการเกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

1.3) ควบคุมช่วงเวลาในการเปิดและปิดพื้นที่เพื่อฟื้นฟูสภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งทางบกและทางทะเล ทั้งการเปิดปิดบางช่วงเวลาในฤดูกาลท่องเที่ยวเมื่อพบและประเมินว่าทรัพยากรถูกคุกคามจนอาจเกิดผลกระทบร้ายแรงตามมา หรือการวางแผนการปิดอุทยานแห่งชาติทางทะเลในช่วงฤดูมรสุมเพื่อการฟื้นฟูสภาพของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งทางบกและทางทะเล

2) อุทยานแห่งชาติทางทะเล หากมีวางแผนร่วมกับผู้ประกอบการท่องเที่ยวหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ออกแบบกิจกรรมที่มีความสร้างสรรค์ มุ่งสร้างนวัตกรรมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบใหม่ๆ ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งเป็นการดึงดูดให้เกิดกิจกรรมใหม่ ดึงเยาวชนรุ่นใหม่ให้เข้ามาเรียนรู้ร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของอุทยานแห่งชาติทางทะเลมากขึ้น

3) อุทยานแห่งชาติทางทะเล เพิ่มแนวทางและจัดกิจกรรมสื่อความหมายเพื่อปลูกจิตสำนึกสิ่งแวดล้อม ให้กับนักท่องเที่ยว ชาวประมง และผู้ประกอบการการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล สร้างแนวทางในการกำหนดกิจกรรมหรือมาตรการส่งเสริมการฟื้นตัวของแนวปะการังตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ เช่น การให้ความรู้เกี่ยวกับการงดให้อาหารปลาตามแนวปะการัง การจัดกิจกรรมเก็บดาวมงกุฎหนามตามความเหมาะสม กิจกรรมเฝ้าระวังการฟอกขาวของปะการัง ร่วมกำหนดทิศทางในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

4) อุทยานแห่งชาติทางทะเล หาแนวทางในการสร้างความรู้ ความเข้าใจแก่ประชาชน ผู้ประกอบการ ผู้ใช้ประโยชน์จากแนวปะการัง เพื่อให้ทราบสถานการณ์ของแนวปะการังฟอกขาว ผลกระทบที่จะเกิดขึ้น และแนวทางที่สามารถดำเนินการเพื่อช่วยลดความเสียหายที่เกิดขึ้น

5) อุทยานแห่งชาติทางทะเล ต้องยกเลิกการให้บริการอาหารกลางวันโดยเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ เนื่องจากพบปัญหาขยะ น้ำเสีย ที่เกิดจากการให้บริการร้านอาหารของอุทยานแห่งชาติ ที่ไม่สามารถจัดการได้ และส่งผลกระทบต่อพืช สัตว์ และระบบนิเวศบนเกาะ โดยให้ผู้ประกอบการนำอาหารมาเอง และให้นำขยะและเศษอาหารกลับฝั่ง ห้ามล้างภาชนะบนเกาะ หากมีปัญหาขยะตกค้าง จะพิจารณาการนำมาตรการควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวมาใช้อย่างเคร่งครัด

6) อุทยานแห่งชาติทางทะเล ต้องควบคุมการเติบโตของกิจกรรมการท่องเที่ยว และธุรกิจที่เกี่ยวข้องที่จะมีโอกาสดังผลกระทบต่อความสุขภาพแวดล้อม ระบบนิเวศทั้งทางบกและทางทะเล ไม่ว่าจะเป็นบริษัทจัดนำเที่ยว ธุรกิจการขนส่งทางเรือทุกประเภท ธุรกิจการประกอบอาหารสำหรับนักท่องเที่ยว ธุรกิจที่พักที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติทางทะเลนั้นๆ

4.3.2.5 การจัดการสื่อความหมาย และการสื่อสาร

หลักการสำคัญของการจัดการสื่อความหมายและการสื่อสาร คำนึงถึงการพัฒนาแบบการสื่อความหมายทั้งแบบการสื่อความหมายโดยใช้คนและการสื่อความหมายวิธีการอื่นๆ การเพิ่มแนวทางและจัดกิจกรรมสื่อความหมายเพื่อปลูกจิตสำนึกสิ่งแวดล้อม โดยมีรายละเอียดการจัดการจัดการสื่อความหมายและการสื่อสารดังนี้

1) อุทยานแห่งชาติทางทะเล พัฒนารูปแบบการสื่อความหมายและสื่อสารทั้งแบบการสื่อความหมายโดยใช้คนและการสื่อความหมายวิธีการอื่นๆ กับนักท่องเที่ยวที่น่าสนใจและเข้าใจง่าย การมีป้ายบอกข้อมูลเกี่ยวกับกฎข้อบังคับในการปฏิบัติของอุทยานฯ การออกแบบป้ายสื่อความหมาย และป้ายให้ข้อมูลต่างๆที่เหมาะสม สื่อความหมายได้ชัดเจน

2) อุทยานแห่งชาติทางทะเล ยกกระดับศูนย์บริการนักท่องเที่ยวที่จัดการสื่อความหมายหรือนิทรรศการที่น่าสนใจและดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงข้อมูลที่สำคัญ ควรนำเสนอสิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับระบบนิเวศ สัตว์และพืชที่น่าสนใจในท้องถิ่นทั้งทางบกและทะเลในพื้นที่ที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวทั้งข้อมูลที่น่าสนใจทางบกและทางทะเล สื่อให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้ที่เหมาะสมกับประเภทและวัยของนักท่องเที่ยว มุ่งหวังให้เกิดการศึกษาเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศทางทะเลให้มากขึ้น

3) อุทยานแห่งชาติทางทะเล ตรวจสอบคุณสมบัติมีคชุเทศก์ที่นำนักท่องเที่ยวเข้าพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล บันทึกการกระทำผิดกฎหมายการนำเที่ยวของผู้ประกอบการนำเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลอย่างเข้มงวด ในขณะเดียวกันทางอุทยานแห่งชาติทางทะเล และเครือข่ายที่เกี่ยวข้องอาจมีแผนยกระดับคุณภาพของมีคชุเทศก์และการจัดนำเที่ยวด้วยการจัดการอบรมเพิ่มความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของสิ่งแวดล้อม เพื่อยกระดับการจัดการให้เป็นไปตามกรอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้มากที่สุด รวมทั้งการออกไปเกียรติบัตรหรือรางวัลให้แก่มีคชุเทศก์หรือผู้ประกอบการดีเด่นประจำปีอีกด้วย

4) อุทยานแห่งชาติทางทะเล และผู้ประกอบการนำเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล หรือสร้างแนวทางในการควบคุมการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางทะเล ไม่ให้มีการนำเสนอข้อมูลเกินจริงหรือให้ข้อมูลที่ไม่น่าเชื่อถือแก่นักท่องเที่ยว ควรมุ่งเน้นการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวด้วยการให้ข้อมูลเพื่อสร้างจิตสำนึกต่อการทำกิจกรรมในพื้นที่ไม่ให้ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

5) การให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวที่มาทำกิจกรรมในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล เกี่ยวกับข้อเท็จจริงของระบบนิเวศทางทะเลเป็นสิ่งจำเป็น เช่น จะเกิดอะไรขึ้นเมื่อปลากินขนมปัง พวกมันจะก้าวร้าวมากขึ้น ขนมปังส่วนเกินจะทำให้มีสาหร่ายทะเลเพิ่มขึ้น และส่งผลกระทบต่อ การเติบโตของปะการัง ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมโดยตรง ปลาตามแนวปะการังเคยได้รับสารอาหารที่ครบถ้วนและสมดุล แต่เมื่อพวกมันอิ่มจากการกินขนมปัง ทำให้ป่วยง่ายเพราะไม่ได้รับแร่ธาตุที่พวกมันต้องการ นอกจากนี้ ปลาหรือสัตว์ทะเลขนาดเล็กซึ่งเคยถูกกินโดยปลาขนาดใหญ่กว่าก็ถูกกินน้อยลงจนเพิ่มปริมาณมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศแนวปะการังไปด้วย ปัจจุบันพันธุ์ปลาที่เป็นที่นิยมบริโภคนอกแนวปะการังมีจำนวนลดลงอย่างมาก ส่งผลให้ชาวประมงมองหาปลาพันธุ์ใหม่ที่ไม่เคยจับมาก่อน ซึ่งปลาเหล่านี้หลายชนิดอาศัยอยู่ในแนวปะการัง เช่น ปลานกแก้ว หลังจากปลานกแก้วถูกจับไปบริโภคมากขึ้น จำนวนปลานกแก้วในแนวปะการังลดลง การถากทะเลเพื่อเปิดทางให้ปะการังลงเกาะตามแนวปะการังก็ลดลงไปด้วย จึงถือว่าส่งผลกระทบต่อ การฟื้นฟูและเติบโตของแนวปะการังในที่สุด

4.3.2.6 การจัดการบริการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก

หลักการสำคัญของการจัดการบริการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก คำนึงถึงการยกระดับ ควบคุมคุณภาพของมีคชุเทศก์และผู้ประกอบการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล โดยมีรายละเอียดการจัดการบริการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกดังนี้

1) อุทยานแห่งชาติทางทะเล จัดระเบียบการบริการการท่องเที่ยวในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวทั้งทางบกและทางทะเล ให้เหมาะสมต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างเข้มงวด เพิ่มประสิทธิภาพในการควบคุมขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ กระจายการบริการจากพื้นที่ที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวหนาแน่น ให้เหมาะสมสอดคล้องกับทรัพยากรของพื้นที่ ลดการสร้างผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ให้ได้

2) อุทยานแห่งชาติทางทะเล วางแผนการจัดการความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินแก่นักท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ มีศูนย์บริการรักษาพยาบาลที่ชัดเจน บริเวณพื้นที่จัด

กิจกรรมดำน้ำตื้นต้องมีเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลที่มีความชำนาญการ คอยดูแลความปลอดภัย

3) อุทยานแห่งชาติทางทะเล เปิดพื้นที่บริการและทำกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่อย่างเหมาะสม มุ่งประโยชน์ในมิติการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หลีกเลี่ยงการบริการที่ทำให้เกิดความเสื่อมโทรม สามารถควบคุมผลกระทบที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวได้

4) ขนาดพื้นที่สำหรับประกอบกิจกรรมของอุทยานแห่งชาติทางทะเลมีขนาดใหญ่และเป็นพื้นที่เปิด ต้องวางแผนจัดระบบจัดการการหมุนเวียนการใช้ประโยชน์พื้นที่อย่างเหมาะสม ตามสภาวะอากาศในแต่ละช่วงฤดูกาล ลดจำนวนนักท่องเที่ยวกระจุกตัวในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งอย่างหนาแน่นจนเกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมทางทะเล

5) ขนาดของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติทางทะเลที่ใช้ในการประกอบกิจกรรมบนบกมีขนาดพอสมควร สามารถพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานได้บ้างในระดับปานกลาง อุทยานแห่งชาติทางทะเลต้องวางแผนพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกตามความจำเป็น เช่น บ้านพัก และร้านอาหาร เป็นต้น

4.3.2.7 การจัดการผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว

หลักการสำคัญของการจัดการผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว มุ่งหาแนวทางส่งเสริมชุมชนให้มีส่วนร่วมในการดูแลและบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและพื้นที่ชายฝั่งในท้องถิ่น เกี่ยวกับการจัดการลดผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว ร่วมกันเฝ้าระวังผลกระทบ โดยมีรายละเอียดการจัดการผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยวดังนี้

1) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ผลักดันพระราชบัญญัติส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ให้มีผลบังคับใช้ รวมทั้งหาแนวทางส่งเสริมชุมชนให้มีส่วนร่วมในการดูแลและบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและพื้นที่ชายฝั่งในท้องถิ่น เพิ่มมาตรการจำกัดจำนวนเครื่องมือและวิธีการทำประมงที่ทำลายทรัพยากร เช่น เรืออวนลาก และการลักลอบทำการประมงในแนวปะการังหรือพื้นที่อนุรักษ์

2) อุทยานแห่งชาติทางทะเล มุ่งแสวงหาความร่วมมือในการควบคุมและส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่างๆ ดำเนินการการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด เนื่องจากหน่วยงานส่วนใหญ่มีกฎหมายคุ้มครองทรัพยากรต่างๆ อยู่แล้ว แต่ปัญหาที่พบคือ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการรักษาทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอยู่ภายใต้หน่วยงานต่างๆ ที่กระจัดกระจาย เช่น กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช กรมประมง กรมเจ้าท่า หน่วยงานที่ถือกฎหมายมีการปล่อยปละละเลยไม่ได้ควบคุมดูแลพื้นที่อย่างเคร่งครัด ทำให้ผู้ฝ่าฝืนกฎหมายมีจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่งการฝ่าฝืนกฎหมายเป็นเรื่องปกติในที่สุด เช่น กรณีการลักลอบทำการประมงในพื้นที่อนุรักษ์ การทิ้งสมอในแนวปะการัง การบุกรุกแผ้วถางทำลายทรัพยากรหรือลักลอบทำกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล

3) อุทยานแห่งชาติทางทะเล และกลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล ร่วมกันกำหนดมาตรการควบคุมมาตรฐานบริษัทท่องเที่ยวที่มีการคุกคามหรือ

ทำลายสิ่งแวดล้อม เช่นกำหนดมาตรการงดออกใบอนุญาตให้กับมัคคุเทศก์หรือผู้นำเที่ยว ที่มีพฤติกรรมปล่อยปละละเลยให้นักท่องเที่ยวมีการทำลายทรัพยากร เช่น การปล่อยให้มีการเก็บทำลายแนวปะการัง การทิ้งสมอในแนวปะการัง

4) อุทยานแห่งชาติทางทะเล ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการ เกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากน้ำเสียและการจัดการขยะ ภาชนะรองรับขยะกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม ระบบการจัดการขยะที่ดี แบ่งประเภทขยะชัดเจน และเพิ่มจุดทิ้งและคัดแยกขยะให้ครอบคลุมพื้นที่ท่องเที่ยว

5) อุทยานแห่งชาติทางทะเล มีแผนดำเนินการในการจัดการคุณภาพเสียง ควร มีป้ายเตือนการใช้เสียงที่ชัดเจน และมีมาตรการจัดการกับผู้ทะเล่เมิดข้อห้ามอย่างเข้มงวดและจริงจัง

6) อุทยานแห่งชาติทางทะเล มีแผนดำเนินการในการจัดการคุณภาพน้ำ ระบบบำบัดน้ำเสีย และมาตรการควบคุมสารเคมี หรือสารอันตรายก่อนปล่อยลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติแหล่งน้ำ ที่จากกิจกรรมการใช้ประโยชน์ ได้แก่ ห้องน้ำ ร้านอาหาร และบ้านพักนักท่องเที่ยวภายในอุทยานแห่งชาติทางทะเล ในส่วนของเรือท่องเที่ยว ควรควบคุมการจัดการน้ำทิ้งจากเรือส่วนใหญ่ที่มักจะถูกปล่อยลงสู่แหล่งธรรมชาติโดยตรง ให้งดเว้นการถ่ายเทลงในพื้นที่อนุรักษ์หรือแนวปะการัง

7) อุทยานแห่งชาติทางทะเล จัดระเบียบ การเข้าออกของเรือ และควบคุมอย่างเคร่งครัด แก้ไขปัญหาการทิ้งสมอเรือ ดำเนินคดีกับผู้ประกอบการเจ้าของเรือ และนายท้ายเรือที่กระทำความผิด ห้ามเข้ามาให้บริการในเขตอุทยานแห่งชาติ และตรวจสอบการได้รับอนุญาตของเรือที่เข้ามาให้บริการท่องเที่ยว หากไม่ถูกระเบียบ ให้ระงับการเข้ามาให้บริการในเขตอุทยานแห่งชาติทันที

8) อุทยานแห่งชาติทางทะเล ประสานงาน ศูนย์นวัตกรรมและปฏิบัติการอุทยานแห่งชาติทางทะเล ร่วมกันดำเนินการติดตั้งทุ่นจอดเรือเพิ่มเติม กรณีที่ทุ่นลอยหลักขาดหาย และกรณีทุ่นทุ่นซีเมนต์เดิมไม่สามารถใช้งานได้ พื้นที่บางบริเวณควรเปิดให้เข้าใช้ประโยชน์ได้ จัดวางทุ่นหมายแนวเขตแนวปะการังเพื่อการท่องเที่ยว และเขตพื้นที่สุขภาพธรรมชาติ ทรัพยากรธรรมชาติในเขตอุทยานแห่งชาติ เพื่อหลีกเลี่ยงให้กิจกรรมการท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด

9) อุทยานแห่งชาติทางทะเล ควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยวตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ อย่างจริงจัง รวมถึงจำกัดช่วงเวลาในการประกอบกิจกรรมท่องเที่ยวอย่างเข้มงวด พื้นที่ที่ไม่ควรให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยวหรือกิจกรรมอื่นๆ ของมนุษย์ ในพื้นที่แนวปะการังที่ค่อนข้างตื้น ซึ่งมีความเสี่ยงต่อการเหยียบย่ำของนักท่องเที่ยว และเพื่อเพิ่มโอกาสให้ปะการังสามารถผลิตตัวอ่อนเพื่อทดแทนปะการังตายที่เกิดจากการฟอกขาว

10) อุทยานแห่งชาติทางทะเล ให้ข้อมูลการได้ประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่น นักท่องเที่ยว และผู้ประกอบการและการดำเนินการต่างๆ เพื่อหลีกเลี่ยงผลกระทบด้านลบที่จะเกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อม

11) อุทยานแห่งชาติทางทะเล มุ่งให้เกิดการเฝ้าระวังผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการท่องเที่ยวและจากสาเหตุอื่นๆ ในสองระดับ คือ ระดับพื้นฐานสำหรับนำท่องเที่ยวหรือชุมชน โดยไม่มุ่งเน้นวิชาการ เพื่อให้เกิดความเป็นไปได้ในการปฏิบัติช่วยตรวจสอบซึ่งกันและกัน เป็น

หุเป็นตาให้กัน และระดับการตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ทางเทคนิค เช่น นักวิชาการ เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล ทุกฝ่ายควรเข้าใจต้นเหตุของผลกระทบด้านลบ และหาวิธีการสร้างสรรค์แสดงให้ภาคธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับอุทยานแห่งชาติทางทะเลให้เห็นผลกระทบจากการท่องเที่ยว

12) อุทยานแห่งชาติทางทะเล ดำเนินการฟื้นฟูทรัพยากรสิ่งแวดล้อมผ่านแนวทางปฏิบัติ หรือกฎข้อบังคับ และกิจกรรมต่างๆ เพื่อเพิ่มพื้นที่ป่าชายเลน กระตุ้นความร่วมมือ ทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐทำงานร่วมกับภาคส่วนต่างๆมากขึ้น ด้านประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ต้องมีส่วนร่วมในการบังคับใช้กฎหมาย ทำงานร่วมกับภาคเอกชนด้วยการสื่อความว่า "ผลกระทบในด้านลบต่อสิ่งแวดล้อมจะส่งผลต่อความยั่งยืนของธุรกิจท่องเที่ยว"

4.3.2.8 การจัดการผลประโยชน์

หลักการสำคัญของการจัดการผลประโยชน์ มุ่งแก้ไขปัญหากเกี่ยวกับผลประโยชน์ ค่าธรรมเนียมเข้าอุทยานฯ การบริการอื่นๆที่มีรายได้ ลดปัญหาการรั่วไหลของรายได้ จัดการผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมโปร่งใส เพิ่มรายได้และสร้างโอกาสให้กับประชาชนในท้องถิ่น โดยมีรายละเอียดการจัดการผลประโยชน์ดังนี้

1) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ปรับปรุงวิธีการเก็บเงินรายได้จากค่าธรรมเนียม และการให้บริการต่างๆ ของอุทยานแห่งชาติทางทะเลทุกแห่ง ซึ่งรวมหมายถึง ที่พัก ร้านอาหาร ของที่ระลึก และการให้บริการการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความโปร่งใส สามารถควบคุมและตรวจสอบได้ โดยจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อกำกับ ตรวจสอบการเก็บเงินรายได้ และให้ข้อเสนอแนะการดำเนินงาน

2) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช หาช่องทางในการเก็บเงินเข้ามา เช่น ภาษี กองทุน การบริจาค ต่างๆ ส่วนการนำเงินทูลนั้นไปใช้ต้องมีกระบวนการที่สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่วางแผนได้

3) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ออกระเบียบว่าด้วยการบริหารจัดการร้านค้าสวัสดิการ ทั้งอาหาร ของที่ระลึก และการให้บริการการท่องเที่ยว เพื่อให้มีระบบการจัดการ ระบบบัญชี ระบบแบ่งปันผลประโยชน์ และระบบการจ้างบุคคลภายนอก หรือครอบครัวของเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติเข้ามาดำเนินการ เพื่อให้เจ้าหน้าที่ พนักงาน และบุคลากรต่างๆ ที่จ้างโดยราชการได้ปฏิบัติหน้าที่ตามภารกิจตามวัตถุประสงค์หลักของอุทยานแห่งชาติ

4) อุทยานแห่งชาติทางทะเล ปรับปรุงรูปแบบการบริหารจัดการ และบัญชีเงินรายได้จากร้านค้าสวัสดิการ ของที่ระลึก เต็นท์พักแรม และการให้บริการนำเที่ยว อย่างยุติธรรมและโปร่งใส เนื่องจากเจ้าหน้าที่จำนวนมากมีภารกิจในการให้บริการการท่องเที่ยว ทั้งการทำอาหาร จำหน่ายอาหาร ของที่ระลึก และที่พักแรม มีค่าใช้จ่ายจำนวนมากในการขนส่งอาหาร และการให้บริการ โดยใช้งบบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติไปดำเนินการ ในขณะที่รายได้จากการให้บริการต่างๆ เป็นรายได้ที่ไม่เข้าสู่รัฐ เกิดการสูญเสีย และเป็นแหล่งผลประโยชน์ ส่งผลให้การควบคุมดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติไม่มีประสิทธิภาพ

5) อุทยานแห่งชาติทางทะเล จัดประชุมกลุ่มผู้ประกอบการที่เข้าใช้ประโยชน์ อุทยานแห่งชาติทางทะเล เพื่อร่วมกันกำหนดกติกาการท่องเที่ยวอย่างเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม กำหนดให้มีการจ่ายแทนคุณระบบนิเวศ (PES: Pay for Ecosystem) เพื่อนำมาจัดตั้งเป็นกองทุน รักษา และฟื้นฟูอุทยานแห่งชาติ และเพื่อให้มีงบประมาณอย่างต่อเนื่องในการติดตามประมวลผล และการฟื้นฟูโดยคนกลางที่เป็นอิสระ ภาคเอกชน และจากกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

6) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ศึกษาข้อดี ข้อเสีย อย่างรอบด้าน เรื่องการให้ภาคเอกชนเข้ามาดำเนินกิจการให้บริการด้านการท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติ ได้แก่ ที่พัก ร้านอาหาร ของที่ระลึก และการให้บริการการท่องเที่ยว รับฟังความคิดเห็นจากผู้เกี่ยวข้อง ว่า ควรจ้างเอกชนเข้ามาดำเนินการ หรือจะให้เอกชนเข้ามาเช่าดำเนินการ ซึ่งการประเมินตรวจสอบตาม ระยะเวลาที่สมควร จากคณะกรรมการตรวจสอบประเมินผลเป็นกลุ่มบุคคลภายนอกที่มีความ น่าเชื่อถือและเป็นกลาง

7) อุทยานแห่งชาติทางทะเล ส่งเสริมการให้นักท่องเที่ยวใช้บริการอาหาร และที่พักจากภาคเอกชนที่อยู่นอกเขตอุทยานแห่งชาติ เพื่อลดปริมาณการประกอบอาหารในอุทยาน แห่งชาติ และปริมาณขยะ น้ำทิ้ง น้ำเสียจากการให้บริการ และขอความร่วมมือให้ผู้ประกอบการ ท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลจัดอาหารและน้ำดื่มบริการนักท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติที่ มีนักท่องเที่ยวแบบไปเช้าเย็น กลับ และรณรงค์ให้นักท่องเที่ยวทั่วไปนำอาหารเข้าไปรับประทานเอง และกำหนดมาตรการให้นักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการนำขยะกลับฝั่งทั้งหมด

4.3.2.9 การจัดการด้านเศรษฐกิจและสังคม

หลักการสำคัญของการจัดการด้านเศรษฐกิจและสังคมโดยมุ่งพัฒนาในท้องถิ่นโดยเน้น การอนุรักษ์ สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างอุทยานแห่งชาติทางทะเล ชุมชน ภาคเอกชนและ องค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อส่งเสริมกลไกการสร้างกติกาเพื่อการใช้ประโยชน์ร่วมกันที่ไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม โดยมีรายละเอียดการจัดการด้านเศรษฐกิจและสังคม ดังนี้

1) อุทยานแห่งชาติทางทะเล เป็นแกนนำหลักในการพัฒนาในท้องถิ่นที่มุ่งเน้น การอนุรักษ์เป็นสำคัญ เพราะการท่องเที่ยวในชุมชนจะสำเร็จต้องตั้งอยู่บนฐานทรัพยากรที่สมบูรณ์ การจัดการพื้นที่คุ้มครองโดยชุมชน ความสามารถในการจัดการความรู้ และการจัดการพื้นที่คุ้มครอง ผ่านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน นำสู่การยกระดับเศรษฐกิจและสังคมโดยใช้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นเครื่องมือให้เกิดความยั่งยืนได้

2) อุทยานแห่งชาติทางทะเล ส่งเสริมให้ประชาชนได้เข้ามาท่องเที่ยวในเขต อุทยานแห่งชาติทางทะเล ในรูปแบบของของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและศึกษาหาความรู้เป็น เป้าหมายที่สำคัญ โดยมีแนวทางที่จะสร้างเสริมให้เกิดจิตสำนึกในการรักธรรมชาติ ได้เรียนรู้วิถีของ ธรรมชาติ รับประทานอาหารแบบง่ายๆ เพื่อลดปริมาณขยะและภาวะต่างๆ และพักผ่อนในรูปแบบที่ เป็นธรรมชาติ หากนักท่องเที่ยวประสงค์จะพักในที่พักแบบสะดวกสบาย ควรส่งเสริมให้รับบริการจาก สถานประกอบการของเอกชนที่อยู่โดยรอบอุทยานแห่งชาติ หรือในพื้นที่ใกล้เคียง เป็นการสร้างรายได้ สร้างงาน ให้กับประชาชนที่อยู่รอบอุทยานแห่งชาติ

3) ในเชิงนโยบาย ภาครัฐไม่ควรมองเพียงแค่ผลประโยชน์ที่กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช หรืออุทยานแห่งชาติทางทะเลในแต่ละแห่ง จะได้รับเป็นค่าตอบแทนเป็นมูลค่า เข้ารัฐแต่เพียงอย่างเดียว การที่ผลประโยชน์จากการให้เช่าที่พัก ร้านอาหาร และกิจการการท่องเที่ยว ที่กระจายไปยังชุมชนท้องถิ่นหรือชาวบ้านที่อยู่โดยรอบอุทยานแห่งชาติทางทะเล ถือเป็นคุณค่าในเชิงประโยชน์ที่ประเทศชาติจะได้รับ ทั้งยังเป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีกับชุมชนที่เกี่ยวข้องโดยรอบเขตอุทยานแห่งชาติทางทะเล ซึ่งมักจะมีมากกว่าที่กรมอุทยานแห่งชาติฯ จะได้รับ จากค่าธรรมเนียม ค่าเช่า หรือจากการที่มีเอกชนเข้ามาใช้ประโยชน์ในอุทยานแห่งชาติเพียงไม่กี่ราย ชุมชนได้รับผลประโยชน์และรายได้ที่ยั่งยืนจากการท่องเที่ยว ย่อมทำให้คนในท้องถิ่นรักท้องถิ่นและวัฒนธรรมของตน และไม่สร้างผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว

4) ในระดับพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชยังไม่สามารถสร้างผลตอบแทนทางเศรษฐกิจที่เหมาะสมจากผู้ประกอบการเชิงพาณิชย์ได้ และไม่ได้มีการนำรายได้จากการท่องเที่ยวกลับมาพัฒนาหรือบำรุงรักษาสิ่งอำนวยความสะดวกในอุทยานฯ เท่าที่ควร เจ้าหน้าที่และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมองว่าผู้ประกอบการท่องเที่ยวสามารถขอและต่อใบอนุญาตได้อย่างง่ายดาย อีกทั้งใบอนุญาตและสัญญาเช่ามีเงื่อนไขบังคับใช้ไม่มากนัก ค่าสัมปทานประกอบการดำน้ำที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพรมีราคา 1,500 บาทต่อปีโดยมีเงื่อนไขหรือมาตรฐานบังคับเพียงเล็กน้อย กรีนฟินส์ (Green Fins) เป็นโครงการรับรองมาตรฐานบริการดำน้ำระดับภูมิภาคซึ่งตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2537 ผ่านโครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (UNEP) ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศแรกๆที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกกับโครงการนี้ อย่างไรก็ตามโครงการนี้เป็นหนึ่งในแผนงานรับรองคุณภาพอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่มีอยู่ไม่กี่แผนที่ยพยายามควบคุมความประพฤติและผลกระทบของกิจกรรมการท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติทางทะเล

4.3.2.10 การจัดการมีส่วนร่วมขององค์กร ชุมชน และเครือข่าย

หลักการสำคัญของการจัดการมีส่วนร่วมขององค์กร ชุมชน และเครือข่าย โดยเน้นการเสริมสร้างทักษะในการทำกระบวนการมีส่วนร่วม จัดตั้งเครือข่ายผู้ประกอบการท่องเที่ยว มีคณาจารย์และผู้นำการท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติทางทะเล ส่งเสริมเครือข่ายชุมชนประมงชายฝั่ง ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนในการอนุรักษ์และปกป้องฐานทรัพยากรทางทะเลอย่างจริงจัง โดยมีรายละเอียดการจัดการมีส่วนร่วมขององค์กร ชุมชน และเครือข่าย ดังนี้

1) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ควรปรับปรุงกลไกการคัดเลือกและเพิ่มบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการที่ปรึกษาอุทยานแห่งชาติ เพื่อส่งเสริมการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ และเป็นกลไกการแก้ไขปัญหาภัยภาคประชาชนอย่างเป็นรูปธรรม

2) อุทยานแห่งชาติทางทะเล ควรจัดหลักสูตรฝึกอบรมเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ เพื่อเสริมสร้างทักษะในการทำกระบวนการมีส่วนร่วม เช่น กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง การสร้างเครือข่าย การเจรจาไกล่เกลี่ย การรับเรื่องราวร้องทุกข์ การสื่อความหมาย การทำกิจกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อมและสังคมของภาคธุรกิจ และกำหนดให้ทุกอุทยานแห่งชาติต้องมีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบกระบวนการมีส่วนร่วม

3) อุทยานแห่งชาติทางทะเล ควรจัดตั้งเครือข่ายผู้ประกอบการท่องเที่ยว มัคคุเทศก์ และผู้นำการท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติทางทะเล เพื่อเป็นกลไกการให้ความรู้ การปฏิบัติที่ถูกต้องในการนำนักท่องเที่ยวเข้ามาในเขตอุทยานแห่งชาติ ควบคุมการทำกิจกรรมที่เป็นมิตร ต่อสิ่งแวดล้อม และทำกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศ

4) อุทยานแห่งชาติทางทะเล ควรจัดตั้งเครือข่ายที่พักและร้านอาหารรอบ อุทยานแห่งชาติ เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติให้บริการที่พักและร้านอาหารที่ เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ลดภาระการให้บริการที่พักและร้านอาหารของอุทยานแห่งชาติ และยังส่งผลดี ต่อการสร้างรายได้ให้กับชุมชนรอบเขตอุทยานแห่งชาติ ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนมีทัศนคติที่ดีต่อ การจัดตั้งอุทยานแห่งชาติทางทะเล

5) อุทยานแห่งชาติทางทะเล ควรส่งเสริมเครือข่ายชุมชนประมงชายฝั่ง เพื่อเป็น กลไกให้ความรู้ และสร้างทัศนคติที่ดีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรในเขตอุทยานแห่งชาติ เพื่อเป็นแหล่ง พ่อมแม่พันธุ์สัตว์น้ำ และเพื่อเป็นเครือข่ายเฝ้าระวังการทำประมงที่ผิดกฎหมายประมง และการกำหนด กติกาการใช้ประโยชน์ที่ไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศทางทะเล

6) อุทยานแห่งชาติทางทะเล ควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างกรม อุทยานแห่งชาติฯ ชุมชน และองค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์โดยภาคชุมชน และเป็น กลไกการสร้างกติกาเพื่อการใช้ประโยชน์ดั้งเดิมของชุมชนที่ไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและ สิ่งแวดล้อม

7) อุทยานแห่งชาติทางทะเล ควรสร้างความเข้าใจ และความร่วมมือ ระหว่าง ชุมชนท้องถิ่นกับภาคเอกชน ด้วยความชัดเจนว่าชุมชนจะได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างไร ภาคเอกชนต้องแบ่งปันโอกาสให้กับชุมชน ผ่านทางการทำงานร่วมกัน หรือการที่ชุมชนผลิตอาหาร ให้กับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ต้องสร้างทักษะและความรู้ในการบริการที่ดีให้นักท่องเที่ยว ต้อง เรียนรู้จากความสำเร็จและความล้มเหลวของแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ

8) อุทยานแห่งชาติทางทะเล ควรส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมจากภาค ประชาชนในการอนุรักษ์และปกป้องฐานทรัพยากรทางทะเล อย่างจริงจังและสามารถยกระดับขึ้นเป็น แนวร่วมในการสอดส่องดูแลแนวปะการัง (Reef Guardian) โดยสนับสนุนให้เกิดการทำงานคู่ขนาน กับทางอุทยานแห่งชาติทางทะเล ควรสนับสนุนอุปกรณ์และจัดฝึกอบรมให้กลุ่ม Reef Guardian มี ศักยภาพที่จะช่วยเหลืองานอนุรักษ์ในรูปแบบจิตอาสา

9) ชุมชนและภาคธุรกิจต้องทำงานร่วมกันในเรื่องของจรรยาบรรณ ทำงาน ร่วมกันเพื่อสนับสนุนอัตลักษณ์ของท้องถิ่น ควรจัดทำการแบ่งโซนการใช้พื้นที่ มีการทำโครงการความ รับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม (CSR) ชุมชนควรมีสิทธิ์โดยตรงในการชี้แนะทางการพัฒนา หรือ ข้อควรปฏิบัติร่วมกันเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น ธุรกิจนำเที่ยวไม่ควรอนุญาตให้ นักท่องเที่ยวเช่าตึกรับแขกถ้าพวกเขาว่ายน้ำไม่เป็น คนในชุมชนต้องให้คำปรึกษาแก่ธุรกิจนำเที่ยวที่มา จากนอกพื้นที่ ที่ไม่รู้ในเรื่องกฎระเบียบ ข้อบังคับของชุมชน

4.3.2.11 การจัดการด้านการติดตามและการประเมินการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่

หลักการสำคัญของการจัดการด้านการติดตามและการประเมินการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ โดยเน้นการวางแผนติดตาม ตรวจสอบประเมินผล ร่วมกับองค์กรเครือข่ายต่างๆ เพื่อติดตาม สถานภาพทรัพยากรทางทะเลที่อาจจะได้รับผลกระทบจากกิจกรรมต่างๆจากการท่องเที่ยวที่ส่งผลกระทบต่อ ทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีรายละเอียดการจัดการด้านการติดตามและการประเมินการเปลี่ยนแปลง ของพื้นที่ดังนี้

1) อุทยานแห่งชาติทางทะเล ควรติดตาม ตรวจสอบประเมินผล สถานภาพ ทรัพยากรทางทะเลที่สำคัญ ที่อาจจะได้รับผลกระทบจากกิจกรรมต่างๆ ทั้งด้านการท่องเที่ยว และการทำผิดกฎหมายที่มีผลเสียต่อทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การประมง และให้ข้อเสนอแนะในการ จัดการพื้นที่โดยกำหนดตัวชี้วัด และติดตามตรวจสอบประเมินผลการบริหารจัดการของอุทยาน แห่งชาติทางทะเล และรายงานผลการประเมินต่อกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช อีกทั้ง ส่งเสริมให้เกิดการประสานงานระหว่างหน่วยงาน และสามารถทำการตรวจวัดความสำเร็จของการ ติดตามและประเมินผลการเปลี่ยนแปลงได้อย่างชัดเจนมากขึ้น

2) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ควรมีคณะที่ปรึกษาด้านวิชาการ หรือทำข้อตกลงกับสมาคมวิทยาศาสตร์ทางทะเล และสถาบันการศึกษาต่างๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อ สนับสนุนการศึกษาวิจัย ติดตามการเปลี่ยนแปลง ตรวจสอบสถานภาพทรัพยากรธรรมชาติทั้งทางบก และทางทะเล รูปแบบการใช้ประโยชน์ และการจัดการในปัจจุบัน เพื่อกำหนดมาตรการ แผนงาน และงบประมาณเพื่อคุ้มครองและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติป่าชายหาดและแหล่งน้ำบนเกาะ และแนว ปะการัง โดยยึดหลักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และแผนแม่บทการจัดการพื้นที่เป็นสำคัญ โดยมี มาตรการแผนงานที่สำคัญ ได้แก่ การกำหนดคุณสมบัติผู้ประกอบการ เรือ และมีคฤหบดี การฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติ กำหนดพื้นที่สำหรับกิจกรรมท่องเที่ยวแต่ละประเภท แผนงานติดตาม ตรวจสอบ หลักสูตรผู้นำการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติทางทะเล การจัดทำสื่อความหมายและข้อปฏิบัติต่างๆ ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล โดยจัดสรรงบประมาณการดำเนินงานจากเงินรายได้ของอุทยาน แห่งชาติทางทะเล อีกทั้งควรจัดสรรงบประมาณเพื่อศึกษาขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติทางทะเล ที่ยังไม่มีการศึกษาอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ

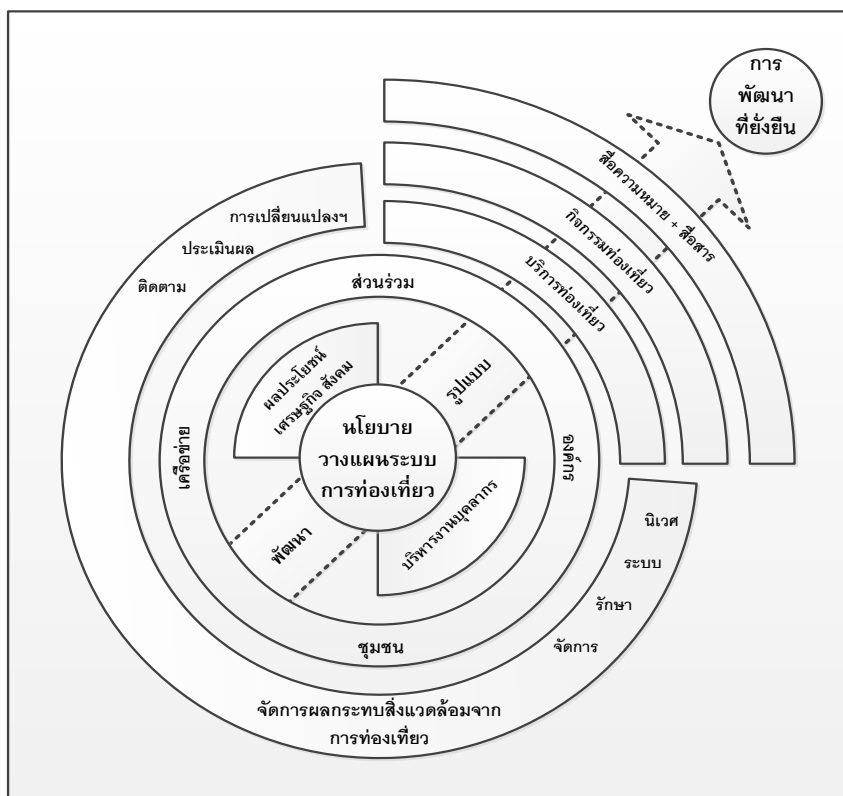
3) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ควรปรับปรุงกลไกการทำงาน งบประมาณ และอำนาจหน้าที่ของศูนย์นวัตกรรมและปฏิบัติการอุทยานแห่งชาติและพื้นที่คุ้มครอง ให้มีหน้าที่นำข้อมูลทางวิชาการ และผลการติดตามตรวจสอบสถานภาพทรัพยากรและการท่องเที่ยว เสนอต่อคณะกรรมการยุทธศาสตร์การจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเล สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ และอุทยานแห่งชาติต่างๆ เพื่อนำไปใช้ในการวางแผนการจัดการพื้นที่ แผนงบประมาณ และการจัด แผนปฏิบัติการประจำปีของอุทยานแห่งชาติทางทะเลแต่ละแห่ง

4) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ควรปรับปรุงระเบียบการใช้เงิน รายได้ของอุทยานแห่งชาติทางทะเล โดยกำหนดสัดส่วนที่เหมาะสมเพื่อใช้ในการประเมินและฟื้นฟู สถานภาพทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลอย่างเป็นระบบและโปร่งใส

5) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ควรมีระบบในการติดตาม ประเมินผลการจัดการอุทยานแห่งชาติ และการดูแลรักษาทรัพยากรทางทะเล เช่น การติดตั้งทุ่นจอด

เรือ ทู่นราวกันแนว และการฟื้นฟูระบบนิเวศทางทะเล ฯลฯ ให้มีบุคลากรจากศูนย์นวัตกรรมและปฏิบัติการอุทยานแห่งชาติและพื้นที่คุ้มครองทางทะเล เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษาอุทยานแห่งชาติ

สามารถสรุปภาพรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติในประเทศไทยที่ผ่านการพัฒนาแล้ว ดังภาพที่ 25 ดังนี้

ภาพที่ 25 รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติในประเทศไทยที่พัฒนาแล้ว

ทั้งนี้ อุทยานแห่งชาติทางทะเล ต้องเป็นหลักในการนำแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การจัดการทรัพยากร การสื่อความหมาย การจัดการกิจกรรมเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา และการสร้างการมีส่วนร่วม ให้สามารถขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล แทนการจัดการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) ได้อย่างแท้จริง ซึ่งปัจจุบันอุทยานแห่งชาติทางทะเลหลายแห่งเปิดรับกลุ่มนักท่องเที่ยวจำนวนมาก จนก่อให้เกิดปัญหาตามมามากมาย

การดำเนินงานให้สามารถจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้อย่างเหมาะสมตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อุทยานแห่งชาติทางทะเลต้องเป็นหลักในการให้ความรู้แก่ องค์กร ชุมชน เครือข่าย ให้สามารถสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติทางทะเลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต้องสามารถประสานงาน สร้างการมีส่วนร่วมเชื่อมโยงไปยังองค์กร ชุมชน เครือข่ายต่างๆ เพื่อลดความขัดแย้ง สร้างความเข้าใจ ประสานความร่วมมือในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นสำคัญ

4.4 การกำหนดรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย

ภายหลังจากการพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติทางทะเลแล้ว ผู้วิจัยพบว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงสำคัญตั้งแต่การปรับเปลี่ยนโยกย้าย อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช รวมถึงตำแหน่งบริหารที่สำคัญจนถึงระดับหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเลเป็นจำนวนมาก พบเห็นว่า กรมอุทยานแห่งชาติฯ มีความพยายามสร้างกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการระดับพื้นที่ มีความพยายามสร้างโปร่งใสในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเลมากขึ้น เพื่อจัดการปัญหาสำคัญให้สำเร็จ โดยหลักจะเป็นประเด็นเรื่องการทำประมงขนาดเล็กและการเข้าเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยว อุทยานแห่งชาติทางทะเล ได้ริเริ่มและให้ความสำคัญด้านการมีส่วนร่วมมากขึ้น โดยการแต่งตั้ง “คณะกรรมการที่ปรึกษาพื้นที่คุ้มครอง” เพื่อเป็นกลไกที่เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ แต่กระนั้นในประเด็นการทบทวนด้านกฎหมายและนโยบาย รวมถึงการกระตุ้นให้บุคลากรของอุทยานแห่งชาติทางทะเลให้ความสนใจและเห็นร่วมกันถึงความสำคัญต่อประเด็นการแก้ไขปัญหาดังกล่าวเหมือนกันทุกฝ่ายทั้งระบบ ยังคงต้องปรับปรุงแก้ไขอยู่มาก ควรมุ่งเน้นการกระจายรายได้ต่อชุมชนท้องถิ่นและชุมชนอื่นๆ ใกล้เคียงให้มากขึ้นด้วย

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช พยายามผลักดันกระบวนการมีส่วนร่วมและการปรึกษาชุมชนและผู้มีส่วนได้เสีย โดยมีคณะกรรมการที่ปรึกษาอุทยานแห่งชาติทางทะเลอย่างเป็นทางการซึ่งประชุมกันอย่างน้อยปีละสองครั้ง มีการจัดตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาอุทยานระดับพื้นที่หลายคณะหากแต่ยังไม่ได้ประชุมหรือประชุมกันไม่บ่อยนัก นอกเหนือจากนั้นแม้ว่าบันทึกการประชุมเหล่านี้สามารถเปิดเผยได้ต่อสาธารณะ แต่ยังไม่มีการเผยแพร่อย่างกว้างขวาง จึงเป็นผลให้การนำเสนอมุมมองและความเห็นของชุมชนเป็นไปอย่างจำกัด อุทยานแห่งชาติทางทะเลหลายแห่งไม่สามารถตอบคำถามเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนได้เนื่องจากไม่มีข้อมูลที่เพียงพอต่อการตัดสินใจมากกว่าหัวข้ออื่นๆในการประเมินผลระดับพื้นที่ อุทยานแห่งชาติทางทะเลส่วนมากมีโครงการสื่อความหมายและการศึกษาซึ่งตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยใช้สื่อการศึกษาและปลูกจิตสำนึกที่ได้คุณภาพซึ่งผลิตจากส่วนกลาง แม้กระนั้นอุทยานฯสามารถพัฒนาการให้ข้อมูลเชิงรุกแก่ชุมชนได้มากขึ้น ในภาพรวมอุทยานแห่งชาติทางทะเลและผลของการจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเลยังถูกมองว่าเป็นประโยชน์และส่งผลดีในภาพกว้าง มุมมองดังกล่าวนี้ยังเป็นจริงสำหรับสังคมในวงกว้างซึ่งมองว่าพื้นที่คุ้มครองทางทะเลเป็นแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งสันถนาการที่สำคัญ

จากผลการศึกษาการพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย ซึ่งผ่านการพิจารณาจากผู้อำนวยการส่วนอุทยานแห่งชาติทางทะเล หัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเล เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และเชี่ยวชาญด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล ระหว่างวันที่ 16-27 มกราคม พ.ศ. 2560 ณ สถาบันประชารัฐพิทักษ์ทะเลอุทยานแห่งชาติสิรินาถจังหวัดภูเก็ต มาทำการวิเคราะห์ร่วมกับแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาสามารถกำหนดรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย

ซึ่งนับว่าเป็นรูปแบบที่สมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการเป็นแนวทางแก่การจัดการของอุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทยทั้งในระดับนโยบาย และการนำไปปฏิบัติ ซึ่งมีแนวคิด ทฤษฎีต่างๆที่เกี่ยวข้อง สามารถนำมาประยุกต์ใช้ และนำมากำหนดรูปแบบการจัดการรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย ซึ่งเป็นรูปแบบสมบูรณ์ของงานวิจัยนี้ มีองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์และมีความสำคัญสรุปได้ ดังนี้

มาตรฐานของการดำเนินงานอุทยานแห่งชาติทางทะเลที่กำหนดโดย IUCN ให้มีการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศไม่ให้เปลี่ยนแปลงไปจนไม่อาจคืนสภาพได้ อันเนื่องมาจากกิจกรรมของมนุษย์ สนับสนุนให้เกิดความสนใจในการศึกษาหาความรู้ทางธรรมชาติ และการพักผ่อนหย่อนใจของประชาชนทั่วไป และคุ้มครองรักษาพื้นที่และทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม โดยไม่อนุญาตให้มีกิจกรรมการแสวงหาผลประโยชน์ที่ส่งผลเสียแก่ทรัพยากรธรรมชาติ โบราณสถาน หรือสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ในเขตอุทยานแห่งชาติ (ศักดิ์อนันต์ ปลาทอง และศศิณ เฉลิมลาภ 2548)

ดังนั้น การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติทางทะเล จึงควรมีการกำหนดเป้าหมายชัดเจน เป็นการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ให้ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ ความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิต และความสัมพันธ์ของสิ่งแวดล้อมแก่นักท่องเที่ยว มุ่งหวังให้นักท่องเที่ยวเกิดความคิดและพฤติกรรมที่เข้าใจธรรมชาติหรือระบบนิเวศ เรียนรู้ถึงการกระทำของมนุษย์ที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ ผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว (ศักดิ์อนันต์ ปลาทอง 2548) และรักษาไว้ซึ่งสิ่งแวดล้อม ยกย่องคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น และยกระดับผลิตภัณฑ์และบริการด้านการท่องเที่ยว และเป็นการท่องเที่ยวแบบมีความรับผิดชอบต่อ (Lascurain 1996) รวมทั้งเพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น โดยมีแนวทางการจัดการของทุกฝ่ายต้องส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด สร้างกระบวนการเรียนรู้การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม นักท่องเที่ยวคำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นต่อชุมชนในระยะยาว การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์และการจัดการระบบนิเวศอย่างมีส่วนร่วม ก่อให้เกิดการเสริมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์อย่างยั่งยืน (Herremans M. 2006)

นอกจากการกำหนดเป้าหมายข้างต้นแล้ว ควรใส่ใจต่อคุณลักษณะสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตามแนวคิดของ Butler (1995) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องให้การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องสิ่งแวดล้อมแก่นักท่องเที่ยวก่อนเข้าไปยังแหล่งท่องเที่ยว ต้องไม่ทำให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวเสื่อมค่าลง ให้ความสนใจในคุณค่าที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ไม่ใช่การสร้างขึ้นมาใหม่ ควรสนใจเฉพาะคุณค่าที่แท้จริงเท่านั้น มองคนเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ต้องไม่มองแยกส่วน และไม่เปลี่ยนแปลงธรรมชาติให้มาสอดคล้องกับความต้องการของคน ให้ประโยชน์กับป่า สิ่งแวดล้อม และคนท้องถิ่น ผลประโยชน์ส่วนหนึ่งกลับไปบำรุงรักษาชีวิตป่าและสิ่งแวดล้อม และคนท้องถิ่นได้รับผลทางเศรษฐกิจ สังคม เป็นประสบการณ์ตรงของมนุษย์ ที่จะได้รับจากธรรมชาติ วัฒนธรรม สังคม และวิถีชีวิต การท่องเที่ยวเป็นการแลกเปลี่ยนด้านประสบการณ์ ทั้งทางด้านธรรมชาติ วัฒนธรรม สังคม และวิถีชีวิตของคนบนโลกมากกว่าความมั่นคง ความเสี่ยงหรือการแข่งขัน คำนึงถึงความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ และสังคม วัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงเป็นการท่องเที่ยวแบบที่มีความรับผิดชอบต่อพื้นที่ทางธรรมชาติ และพื้นที่สงวน รวมทั้งการพัฒนาความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น ซึ่งควรมีรูปแบบการปฏิบัติด้วยการจัดการของทุกฝ่ายต้องส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด สร้างกระบวนการเรียนรู้การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม นักท่องเที่ยวคำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นต่อชุมชนในระยะยาว และการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์และการจัดการระบบนิเวศ (Herremans M. 2006) ซึ่งหากมีนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เฉพาะ (Special Ecotourist) ที่มีพฤติกรรมชื่นชอบการท่องเที่ยวที่ต้องการกิจกรรมใช้การมีส่วนร่วม กิจกรรมที่เกี่ยวข้องในลักษณะของการรักษา อนุรักษ์ หรือฟื้นฟูแหล่งพื้นที่ที่ต้องใช้การมีส่วนร่วม มีการรับรู้ข้อมูลของพื้นที่ในลักษณะงานวิจัย ข้อมูลเชิงวิทยาศาสตร์ จะมีส่วนทำให้การจัดการท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติทางทะเลบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดได้ (Cleverdon 1999)

จากเป้าหมายและคุณลักษณะสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ควรนำไปเป็นแนวทางมาสู่การกำหนดนโยบายและการวางแผนงานการจัดการการท่องเที่ยว ซึ่งต้องมีการศึกษานโยบายและแผนการจัดการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทางทะเลทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อนำมาประยุกต์ให้เหมาะสมกับอุทยานแห่งชาติในประเทศไทย ตามแนวคิดของ สุวลักษณ์ สาธมนัสพันธ์ และคณะ (2555) โดยหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเลต้องมีการวางแผน เพื่อลดผลกระทบและอันตรายที่จะเกิดต่อสิ่งแวดล้อม มีการพัฒนาการท่องเที่ยว และสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชนท้องถิ่น เพื่อลดความขัดแย้งต่อชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ด้วยการอธิบายถึงวัตถุประสงค์ของการจัดอุทยานแห่งชาติ ให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว แจกจ่ายระเบียบ และข้อบังคับต่างๆให้นักท่องเที่ยวทราบ ศึกษาขีดความสามารถและข้อจำกัดของพื้นที่ในการรองรับนักท่องเที่ยว มีความโปร่งใสเก็บค่าบริการจากนักท่องเที่ยว คำนึงถึงความเหมาะสมและความคุ้มค่าที่ได้รับ และผลกระทบที่จะตามมา ไม่มุ่งเน้นผลกำไร แต่ต้องจัดสรรงบประมาณใช้คุ้มครองและฟื้นฟูอย่างเหมาะสม มุ่งเน้นกิจกรรมนันทนาการที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ วางโครงสร้างการรักษากฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติฯ และนำมาสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม การวัดประเมินผล และติดตามตรวจสอบผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีผลต่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งคุณภาพและการบริการแก่นักท่องเที่ยว การพัฒนาด้านการทำงานและองค์ความรู้ด้านการจัดการพื้นที่อุทยานฯ ให้กับบุคคลและเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติฯ และการฝึกอบรมให้ความรู้แก่พนักงานและมัคคุเทศก์อย่างสม่ำเสมอ

โดยยึดหลักการสำหรับการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม ได้แก่ การอนุรักษ์ (Conservation) รักษาภูมิทัศน์และสัตว์ป่าโดยมีการสนับสนุนมาตรการการอนุรักษ์ ความเพลิดเพลิน (Enjoyment) กิจกรรมและความสนใจอยู่บนพื้นฐานของลักษณะพิเศษของอุทยานแห่งชาตินั้น การเข้าถึงควรจะมีผลสอดคล้องกับการอนุรักษ์ เศรษฐกิจชุมชน (Rural economy) ควรมีการสนับสนุนเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น จ้างงานคนในชุมชนท้องถิ่นและใช้ผลิตภัณฑ์และบริการของท้องถิ่น การพัฒนา (Development) คำนึงถึงคุณภาพและการอนุรักษ์ของภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อม การออกแบบ (Design) เปลี่ยนแปลงในระดับที่น้อย คงความเป็นเอกลักษณ์โดดเด่นของภูมิทัศน์และหาแนวทางที่จะยกระดับให้ดีขึ้น การตลาด (Marketing) การให้ข้อมูลและการตลาดเพื่อความเข้าใจในการเดินทางมาท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ (Lascurain 1996)

นอกจากนี้ การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ควรคำนึงถึงการวางแผนและการจัดการ กลยุทธ์ การวางแผนและการจัดการอุทยานแห่งชาติต้องคำนึงถึงบทบาทที่ขัดแย้งกันของการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ โดยการวางแผน นักจัดการ จะมุ่งเน้นกิจกรรมที่เป็นความต้องการของนักท่องเที่ยว ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจและการได้เพลิดเพลินกับธรรมชาติ โดยการจัดการอุทยานแห่งชาติที่มีประสิทธิภาพนั้นจะต้องมีความรู้ในคุณค่าของอุทยานแห่งชาติ ความเสี่ยงและกระบวนการที่จะเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงกลยุทธ์การจัดการใหม่ๆ และควรมีพันธมิตร มีความร่วมมือระหว่างนักจัดการอุทยานแห่งชาติและผู้ประกอบการที่อยู่ในพื้นที่ทั้งในระดับนโยบายและระดับชาติ โดยนักจัดการพื้นที่มีอำนาจตามกฎหมายในเรื่องของนั้นหนทางการและการท่องเที่ยว ผู้ประกอบการจะคำนึงถึงความยาวนานของพื้นที่ในการประกอบธุรกิจ โดยจุดมุ่งหมายในการทำงานร่วมกันระหว่างนักจัดการอุทยานแห่งชาติและผู้ประกอบการนั้นเพื่อประสบการณ์ที่มีคุณค่าและจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อเพิ่มโอกาสในการลงทุน (Sustainable Tourism Cooperative Research Centre 2008)

ทั้งนี้ การสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชนท้องถิ่น ควรเกิดขึ้นทุกระดับชั้นของการมีส่วนร่วม ดังแนวคิดของ Arnstein (ศศิน เฉลิมลาภ และคณะ 2557, 67) ใน 8 ระดับชั้น ได้แก่ ระดับชั้นการควบคุมอย่างเบ็ดเสร็จ (Manipulation) ระดับชั้นการร่วมรับรู้ข้อมูล (Therapy) ระดับชั้นการให้ข้อมูล (Informing) ระดับชั้นการรับฟังความคิดเห็น (Placation) ระดับชั้นการปรึกษาหารือ (Consultation) ระดับชั้นการเป็นพันธมิตร (Partnership) ระดับชั้นการส่งตัวแทนร่วมใช้สิทธิ (Delegate Power) และระดับชั้นการควบคุมการตัดสินใจโดยพลเมือง (Citizen Control) และการมีส่วนร่วมควรให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน มี 4 ขั้นตอน ได้แก่ ร่วมรับรู้ ถึงปัญหานโยบายและแผนงานพัฒนาต่างๆ ถูกต้องชัดเจน ร่วมคิด แสดงออก แสดงความคิดเห็นร่วมกำหนดแนวทางการแก้ปัญหา และการตัดสินใจ ร่วมทำ ดำเนินงาน ในโครงการต่างๆ เกิดความรู้สึกการเป็นเจ้าของโครงการ ทำให้ร่วมทำให้สำเร็จ และร่วมรับผลประโยชน์ ในโครงการหรือกิจกรรม ทั้งผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ ผลประโยชน์ด้านสังคม และผลประโยชน์ด้านบุคคล (ณรงค์ ฌ เชียงใหม่ 2546)

ผลลัพธ์ปลายทางที่สำคัญของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติทางทะเล ต้องสร้างจุดสมดุลของการท่องเที่ยวกับการอนุรักษ์ ต้องคำนึงถึงผลกระทบกับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร ไม่ควรคำนึงถึงผลประโยชน์ก่อนการอนุรักษ์ เนื่องจากปัจจุบันการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติของประเทศไทยให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวมากกว่าการอนุรักษ์ ทั้งในด้านการปฏิบัติงานของบุคลากรและการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก การท่องเที่ยวเติบโตไม่คำนึงถึงผลกระทบ เช่น จำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้นอาจทำให้เกิดผลกระทบต่อสัตว์ป่า การเดินทางท่องเที่ยวในช่วงเทศกาลที่ก่อให้เกิดความแออัด (มูลนิธิโลกสีเขียว 2556) และต้องสามารถทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกิดความยั่งยืน เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อชุมชนและนักท่องเที่ยว รวมถึงมรดกทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม (Fien, Calder and White. 2017) ซึ่งลักษณะสำคัญของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมี 6 ประการ ได้แก่ การบูรณาการกิจกรรมการท่องเที่ยว มีการวางแผนการท่องเที่ยวในระยะยาว เกิดการพัฒนาาร่วมกันกับภาคีเครือข่าย การอนุรักษ์ รักษา และส่งเสริมความหลากหลายทางชีวภาพ ส่งเสริมให้เกิดการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น การใช้ทรัพยากรอย่างพอดี ส่งเสริมการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนท้องถิ่น ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และหน่วยงานภาครัฐ และ

มีการศึกษาวิจัย แลกเปลี่ยนองค์ความรู้และแบ่งปันประสบการณ์ (Harris, Griffin and Williams 2002)

ซึ่งความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและสิ่งแวดล้อมจะเกิดขึ้นได้ต้องสร้างความยั่งยืนทั้ง 3 ส่วน ได้แก่ สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม (Hill and Gale 2009) ทั้งนี้ การพัฒนาท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ควรเชื่อมโยงและกำหนดทิศทางในการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ การจัดการท่องเที่ยวให้มีส่วนพัฒนาเศรษฐกิจที่แก่ชุมชน พัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น การพัฒนาด้านสังคม ให้มีส่วนพัฒนาสังคม สร้างความสัมพันธ์ระหว่างคน สังคม วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ให้มีความเข้มแข็งเพื่อไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หรือสามารถเลือกวิถีวัฒนธรรมภายนอกมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม และการพัฒนาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไม่สร้างผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของชุมชน มีการจัดระบบ การจัดสรร และการใช้ประโยชน์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างเป็นธรรม เหมาะสม และตามความจำเป็น (ภราเดช พยัฆ วิเชียร 2547) การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย จึงควรเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์และการจัดการระบบนิเวศอย่างมีส่วนร่วม นักท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม เกิดการเสริมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ การรักษาและไม่สร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดประโยชน์ในระยะยาวอย่างยั่งยืน ทั้งต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการจัดการคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ ทั้งเชิงเศรษฐกิจ และสังคมของคนในชุมชนท้องถิ่น ยึดหลักการจัดการท่องเที่ยวแบบมีความรับผิดชอบ ให้การศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ให้ความสนใจในคุณค่าที่มีอยู่ตามธรรมชาติแก่นักท่องเที่ยว คำนึงถึงความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ สังคม วัฒนธรรม ไม่ลดคุณค่าของธรรมชาติด้วยการเปลี่ยนแปลงธรรมชาติ เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว ประโยชน์กลับคืนสู่ป่า สิ่งแวดล้อม และคนท้องถิ่น ด้วยการบำรุงรักษาชีวิตป่าสิ่งแวดล้อม และคนท้องถิ่น ทั้งทางเศรษฐกิจ และสังคม

ส่งผลให้สามารถกำหนดรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย รายละเอียดดังนี้

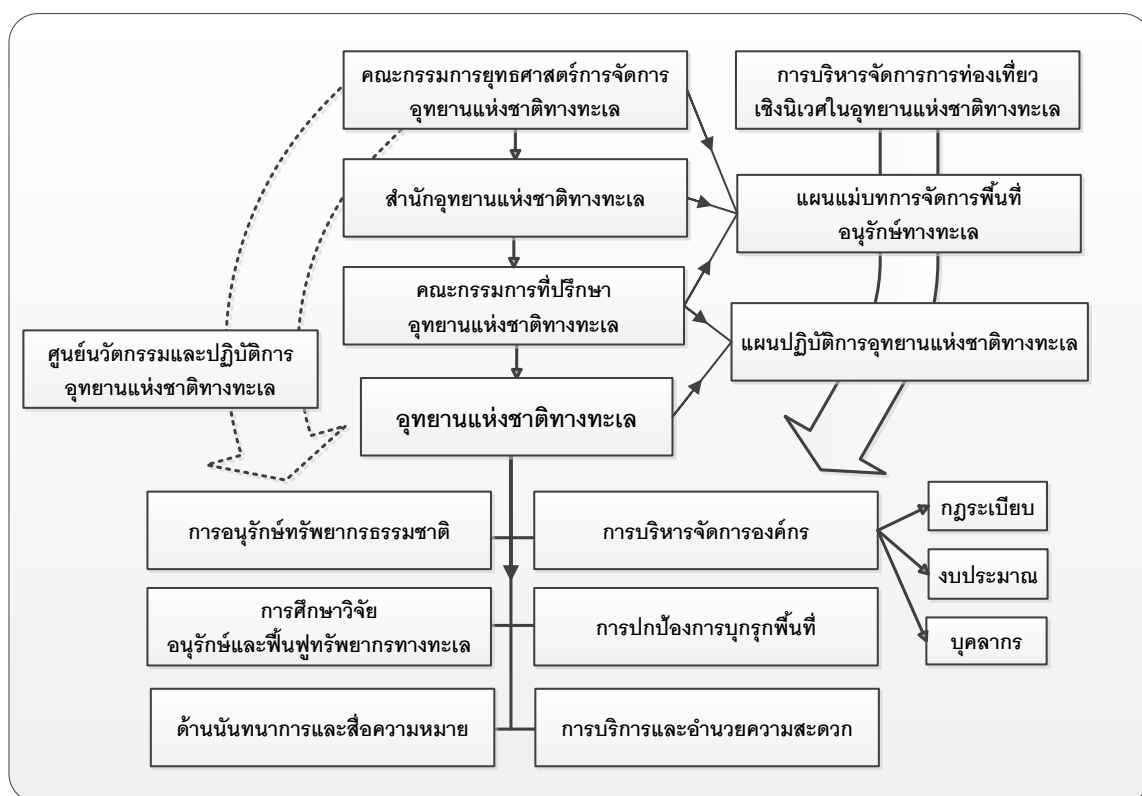
4.4.1 การจัดการนโยบายและการวางแผนระบบการท่องเที่ยว

หลักการสำคัญของการจัดการนโยบายและการวางแผนการท่องเที่ยว คำนึงถึงการวางโครงสร้างการบริหารจัดการทั้งในเชิงกำหนดนโยบาย การนำนโยบายไปปฏิบัติ โดยมีกลุ่มคณะบุคคลผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องให้คำแนะนำการบริหารจัดการด้านต่างๆ รวมทั้งการกำหนดบทบาทหน้าที่ของแต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างชัดเจน เพื่อให้เกิดการดำเนินการ การประสานงาน ตลอดจนการมีแผนแม่บท การปรับปรุงกฎหมาย การติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล เพื่อส่งเสริมให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพ

การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทยในด้านการจัดการนโยบายและการวางแผนระบบการท่องเที่ยว คณะกรรมการยุทธศาสตร์การจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเล ควบคุมและมอบนโยบายการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศฯ ผ่านสำนักอุทยานแห่งชาติทางทะเล มาสู่หัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเล โดยมีคณะกรรมการที่ปรึกษาในแต่ละอุทยานแห่งชาติทาง

ทะเล มีส่วนร่วมสร้างแผนแม่บทการจัดการพื้นที่อนุรักษ์ทางทะเล และปรับให้เป็นแผนปฏิบัติการอุทยานแห่งชาติทางทะเลที่มีความเหมาะสมเฉพาะกับแต่ละอุทยานแห่งชาติทางทะเล โดยมีสาระสำคัญเน้นการบริหารจัดการองค์กร กฎระเบียบ งบประมาณ การบริหารจัดการบุคลากร มุ่งอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ศึกษาวิจัยอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเล ปกป้องการบุกรุกพื้นที่จากผู้หาประโยชน์ โดยมีขอบ จัดการด้านนันทนาการและระบบสื่อความหมาย อีกทั้งบริการและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีศูนย์นวัตกรรมและปฏิบัติการอุทยานแห่งชาติทางทะเลคอยทำหน้าที่สนับสนุน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ศึกษาวิจัยอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเล ยกย่องระดับชี้แนะการจัดการนันทนาการและระบบสื่อความหมายด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล

สามารถสรุปภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย ในด้านการจัดการนโยบายและการวางแผนระบบการท่องเที่ยว ดังภาพที่ 26 ดังนี้

ภาพที่ 26 การจัดการนโยบายและการวางแผนระบบการท่องเที่ยว

4.4.2 การจัดการพัฒนาการท่องเที่ยว

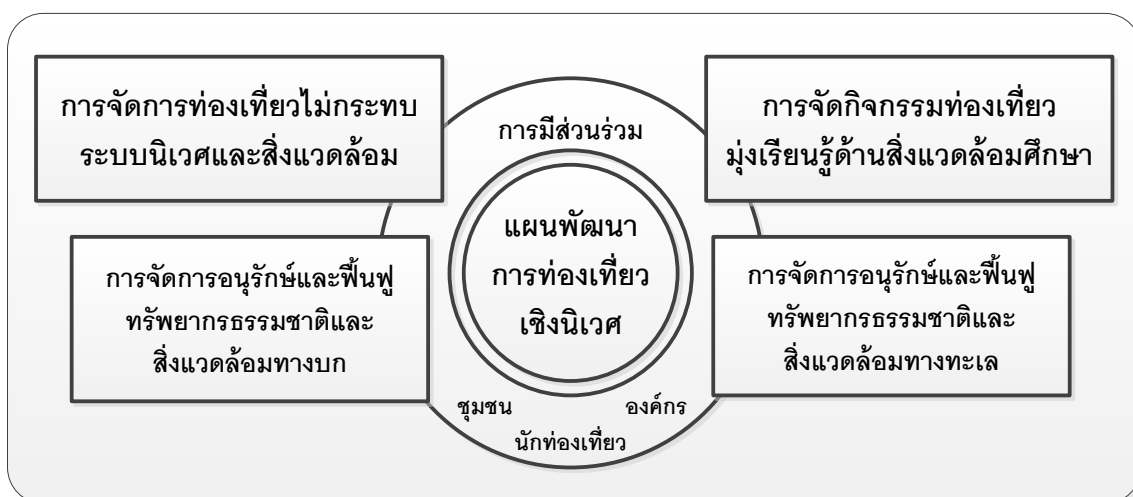
หลักการสำคัญของการจัดการพัฒนาการท่องเที่ยว คือการวางแผนยกระดับการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล โดยมุ่งหวังให้ใช้กรอบแนวคิดด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นหลักการสำคัญในการดำเนินการ ทั้งด้านการวิเคราะห์ศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการจัดการที่มุ่งให้เกิดความยั่งยืนสูงสุด การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมศึกษาที่ยกระดับจากการท่องเที่ยวทั่วไปให้มีรูปแบบของการเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ในขณะเดียวกัน ด้าน

การมีส่วนร่วมมุ่งสร้างกลไกหรือกระบวนการให้เกิดการมีส่วนร่วมจากชุมชนท้องถิ่นที่อยู่โดยรอบองค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้ประกอบการนำเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล และนักท่องเที่ยวเองก็ต้องเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนให้ได้มากที่สุด

แผนการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติทางทะเลทุกแห่ง เป็นหัวใจสำคัญในการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมหรือแผนการจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่มีการนำมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติที่จะต้องยึดถือจนกำหนดให้เป็นแผนแม่บทในการดำเนินการส่งผลให้สามารถควบคุมกิจกรรมต่างๆ จากนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลได้อย่างมีประสิทธิภาพ แผนการจัดการสามารถควบคุมกิจกรรมอื่นๆ ที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ได้

การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทยในด้านการจัดการพัฒนาการท่องเที่ยวมุ่งเน้นการสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับอุทยานแห่งชาติทางทะเล องค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งด้านพื้นที่และภารกิจการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อีกทั้งเชื่อมโยงไปถึงบทบาทและข้อเสนอแนะในการพัฒนาจากนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วางแผนให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวที่ไม่กระทบต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมทั้งทางบกและทะเล มุ่งสนับสนุนและจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มุ่งเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อมศึกษามากกว่ามุ่งให้เกิดการท่องเที่ยวในรูปแบบมวลชน (Mass Tourism) ทั่วไป

สามารถสรุปภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทยในด้านการจัดการพัฒนาการท่องเที่ยว ดังภาพที่ 27 ดังนี้

ภาพที่ 27 การจัดการพัฒนาการท่องเที่ยว

4.4.3 การจัดการบริหารงานบุคลากร

หลักการสำคัญของการจัดการบริหารจัดการงานบุคลากร คำนึงถึงการกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเล คุณสมบัติของผู้ช่วยหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเล

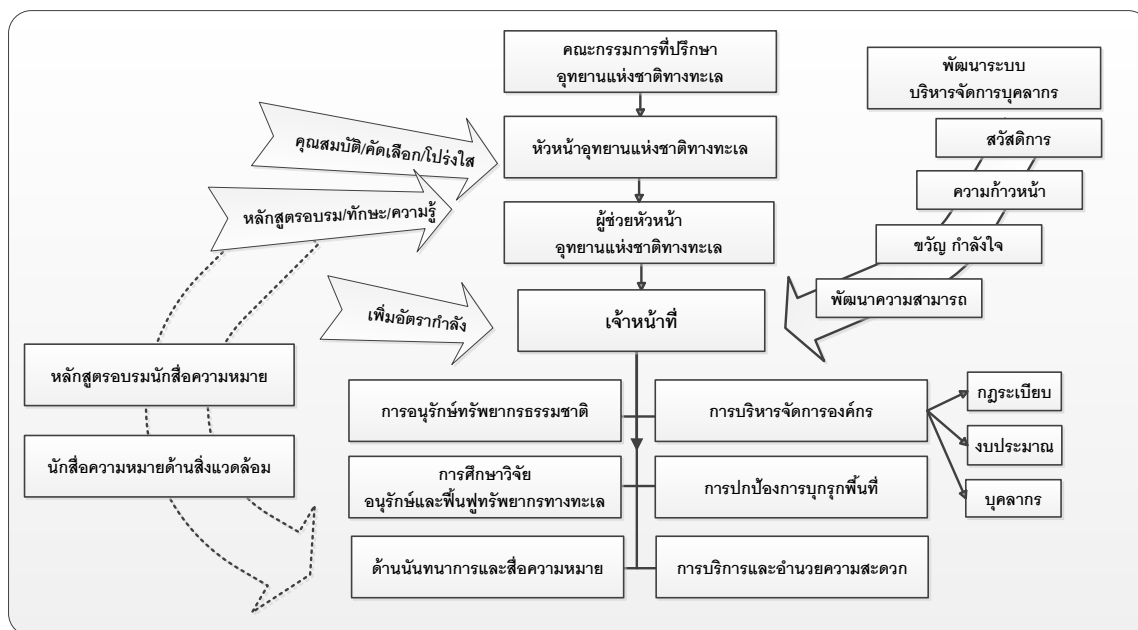
โดยกำหนดตัวชี้วัดให้ชัดเจนโปร่งใส จัดระบบสวัสดิการสร้างขวัญกำลังใจให้เจ้าหน้าที่ จัดระบบความก้าวหน้าในวิชาชีพ พัฒนาศักยภาพบุคคลโดยการจัดทำหลักสูตรและงบประมาณสำหรับการเจ้าหน้าที่ด้านต่างๆ รวมถึงอบรมนักสื่อความหมายการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติทางทะเล

การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทยในด้านการจัดการบริหารงานบุคลากร คณะกรรมการที่ปรึกษาอุทยานแห่งชาติทางทะเลแต่ละแห่งจะมีส่วนช่วยกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช โดยการร่วมกันกำหนดคุณสมบัติของหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเล และผู้ช่วยหัวหน้าอุทยานทางทะเล ที่เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงของอุทยานแห่งชาติทางทะเล แต่ละแห่ง มีระบบการคัดเลือกผู้ที่เหมาะสมอย่างโปร่งใสตรงไปตรงมา โดยผู้ที่ได้รับการคัดเลือกต้องมีทักษะและความรู้ความสามารถในการจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเลได้จริง ผ่านการอบรมเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่การคัดเลือกและผ่านกลไกการอบรมเพื่อยกระดับความรู้ความสามารถที่จะเข้าบริหารจัดการได้จริง

มีการพัฒนาระบบบริหารจัดการบุคลากรในระดับเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการด้วยการพัฒนาระบบสวัสดิการ กำหนดเส้นทางความก้าวหน้าของแต่ละตำแหน่งงานอย่างชัดเจน เพื่อให้เกิดขวัญและกำลังใจ อีกทั้งความมั่นคงในการทำงาน อีกทั้งมีการส่งเสริมพัฒนาความรู้ความสามารถของเจ้าหน้าที่ในด้านการบริหารจัดการองค์กร กฎระเบียบ งบประมาณ การบริหารจัดการบุคลากร การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม การศึกษาวิจัยอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเล การปกป้องการบุกรุกพื้นที่จากผู้หาประโยชน์โดยมิชอบ การจัดการด้านนันทนาการและระบบสื่อความหมาย อีกทั้งเพิ่มขีดความสามารถบริการและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

อุทยานแห่งชาติทางทะเลควรมุ่งเป็นหลักในการจัดการอบรมในหลักสูตรนักสื่อความหมายท้องถิ่นให้กับชุมชนและนักเรียนนักศึกษาในพื้นที่รอบๆอุทยานแห่งชาติทางทะเล ปลุกจิตสำนึกรักท้องถิ่นผ่านกลไกการฝึกอบรม อีกทั้งจัดอบรมนักสื่อความหมายด้านสิ่งแวดล้อมหรือนักสื่อความหมายระบบนิเวศทางทะเล เพื่อเพิ่มโอกาสให้แก่คนในท้องถิ่นให้สามารถเข้ามามีบทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางทะเลร่วมกับอุทยานแห่งชาติทางทะเลในแต่ละแห่ง

สามารถสรุปภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทยในด้านการจัดการบริหารงานบุคลากร ดังภาพที่ 28 ดังนี้

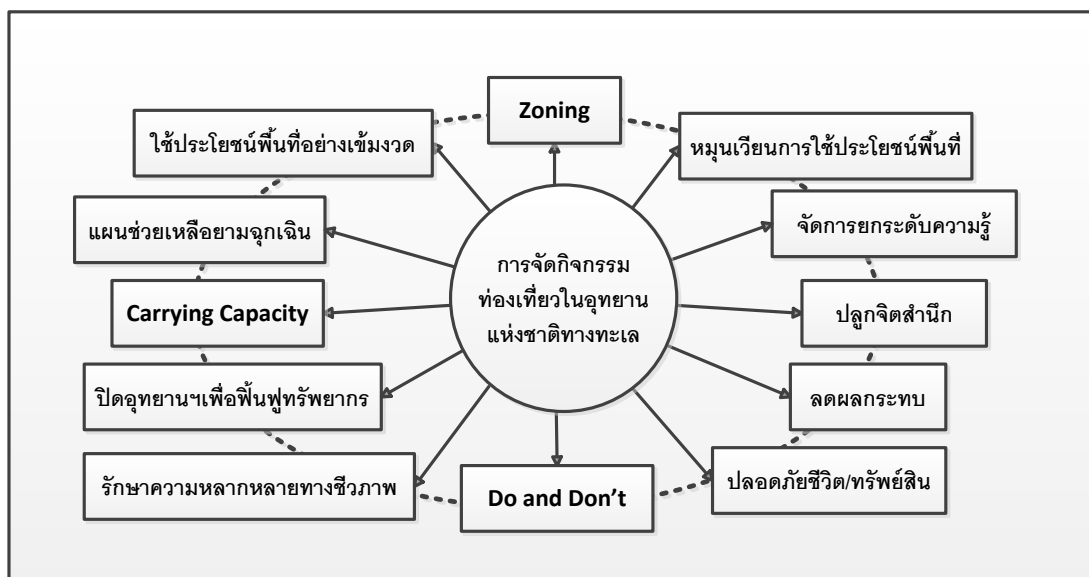
ภาพที่ 28 การจัดการบริหารงานบุคลากร

4.4.4 การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว

หลักการสำคัญของการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว คำนึงถึงการจัดระเบียบพื้นที่ใน อุทยานแห่งชาติทางทะเลทั้งบนบกและในทะเล มุ่งจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างจริงจัง โดยการควบคุมการใช้ประโยชน์พื้นที่อย่างเข้มงวด จัดการยกระดับความรู้ และจิตสำนึกต่อการสร้าง ผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ลดความเสี่ยงต่อการสร้างผลกระทบด้านลบต่อ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ วางแผนการจัดการความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินแก่นักท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ

การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทยในด้านการ จัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว อุทยานแห่งชาติทางทะเลทุกแห่งต้องมุ่งจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวที่อยู่บน พื้นฐาน ข้อกำหนด และข้อจำกัดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างเข้มงวด มุ่งเน้นการใช้ประโยชน์พื้นที่ตาม การแบ่งเขต (Zoning) และหมุนเวียนการใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม กำหนดให้มีการปิดพื้นที่บางส่วน หรือทั้งหมดของอุทยานแห่งชาติทางทะเล ให้ระบบนิเวศได้พักฟื้น เพื่อรักษาความหลากหลายทาง ชีวภาพเอาไว้ให้ได้มากที่สุด กำหนดและจัดการจำนวนนักท่องเที่ยวให้เป็นไปตามขีดความสามารถใน การรองรับได้อย่างจริงจัง จัดกิจกรรมท่องเที่ยวที่ยกระดับความรู้และปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้กับนักท่องเที่ยว ทุกกิจกรรมจะต้องมีแผนการลดผลกระทบที่ จะมีต่อสิ่งแวดล้อมและทำได้จริง จัดทำข้อควรปฏิบัติและข้อห้ามให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติตามอย่าง เคร่งครัด มีแผนรองรับจัดการความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน และแผนช่วยเหลือนักท่องเที่ยว ยามฉุกเฉิน

สามารถสรุปภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย ในด้านการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว ดังภาพที่ 29 ดังนี้

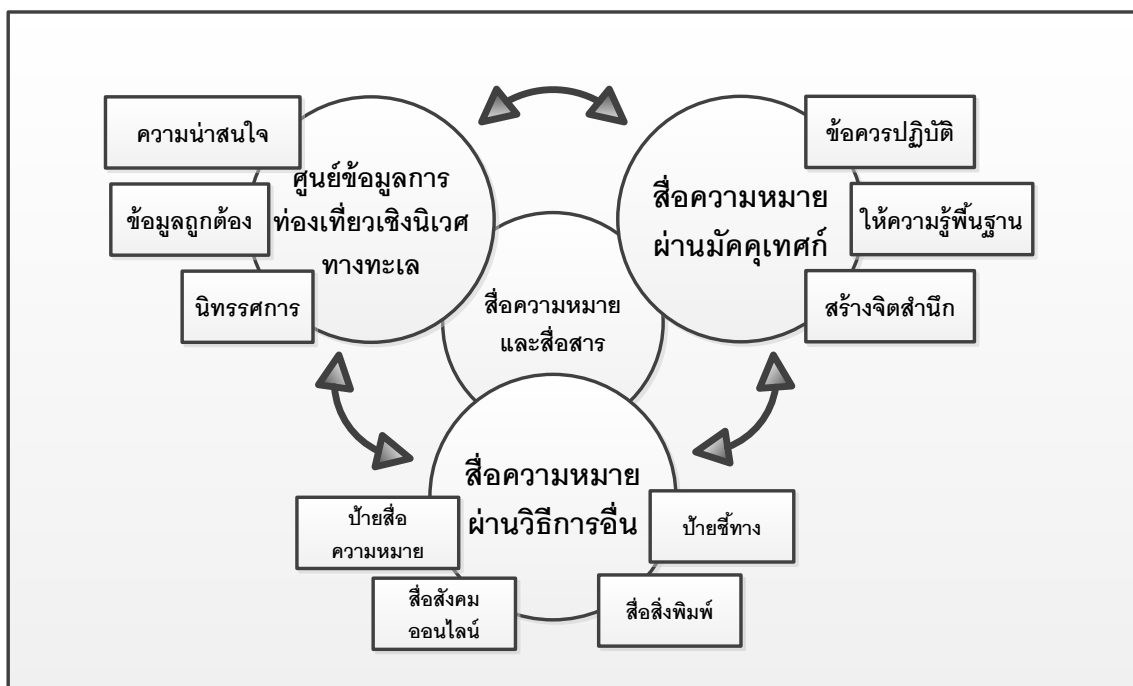
ภาพที่ 29 การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว

4.4.5 การจัดการสื่อความหมาย และการสื่อสาร

หลักการสำคัญของการจัดการสื่อความหมายและการสื่อสาร คำนึงถึงการพัฒนา รูปแบบการสื่อความหมายทั้งแบบการสื่อความหมายโดยใช้คนและการสื่อความหมายวิธีการอื่นๆ การ เพิ่มแนวทางและจัดกิจกรรมสื่อความหมายเพื่อปลูกจิตสำนึกสิ่งแวดล้อม

การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทยในด้านการ จัดการสื่อความหมายและการสื่อสาร อุทยานแห่งชาติทางทะเลต้องมีศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทางทะเล จัดนิทรรศการที่มีความน่าสนใจ น่าเรียนรู้ ข้อมูลถูกต้องเหมาะสมกับกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นักสื่อความหมายหรือมัคคุเทศก์ต้องสื่อสารได้ดีถึงข้อควรปฏิบัติ การให้ข้อมูลพื้นฐานอย่างถูกต้อง ตลอดระยะเวลาที่ทำกิจกรรมในอุทยานจะสอดแทรกแง่คิดและสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากร สิ่งแวดล้อมให้กับนักท่องเที่ยวอย่างแยบยล ป้ายสื่อความหมาย ป้ายชี้ทาง และสื่อสิ่งพิมพ์ต้องมีความ เหมาะสม ถูกต้องและกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม ในปัจจุบันอุทยานแห่งชาติทางทะเลควรจัดให้มีสื่อสาร ผ่านสังคมออนไลน์เชื่อมโยงกับนักท่องเที่ยวที่สนใจ นำเสนอข้อมูลการเตรียมตัว ความรู้ด้าน สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศเฉพาะของแต่ละอุทยาน

สามารถสรุปภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลใน ประเทศไทยในด้านการจัดการสื่อความหมายและการสื่อสาร ดังภาพที่ 30 ดังนี้

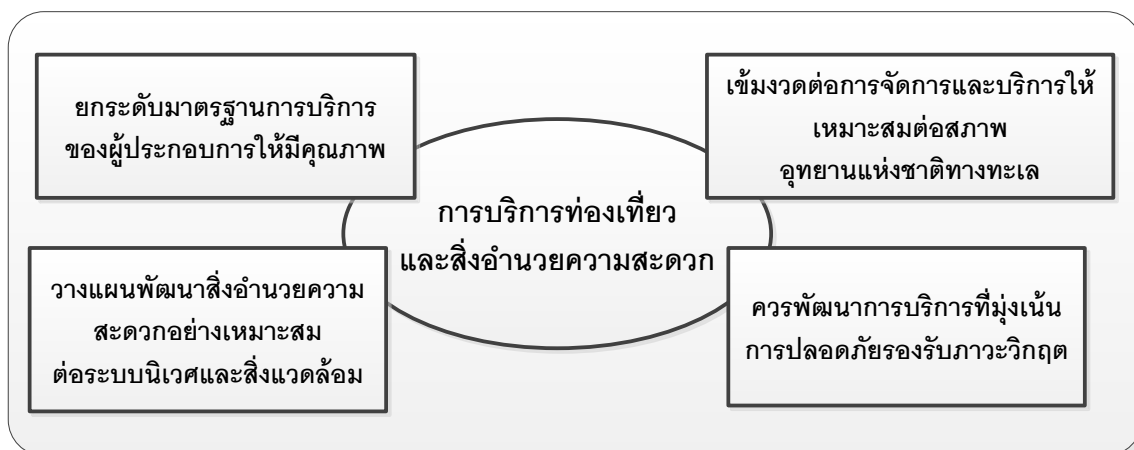

ภาพที่ 30 การจัดการสื่อความหมาย และการสื่อสาร

4.4.6 การจัดการบริการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก

หลักการสำคัญของการจัดการบริการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก คำนึงถึงการยกระดับ ควบคุมคุณภาพของมัคคุเทศก์และผู้ประกอบการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทยในด้านการจัดการบริการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก อุทยานแห่งชาติทางทะเลต้องมีแผนปฏิบัติการยกระดับมาตรฐานการบริการร่วมกับผู้ประกอบการให้เกิดการบริการที่มีคุณภาพ เข้มงวดต่อการจัดการให้เหมาะสมต่อสภาพสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศของอุทยานแห่งชาติทางทะเล มุ่งบริการอยู่บนพื้นฐานของความปลอดภัยสูงสุด มีแผนรองรับสถานการณ์วิกฤตต่างๆที่อาจเกิดขึ้นได้ วางแผนพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม ไม่เกิดทัศนอุจาด สอดรับกับสภาพแวดล้อมของอุทยานแห่งชาติทางทะเลแต่ละแห่ง

สามารถสรุปภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทยในด้านการจัดการบริการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก ดังภาพที่ 31 ดังนี้

ภาพที่ 31 การจัดการบริการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก

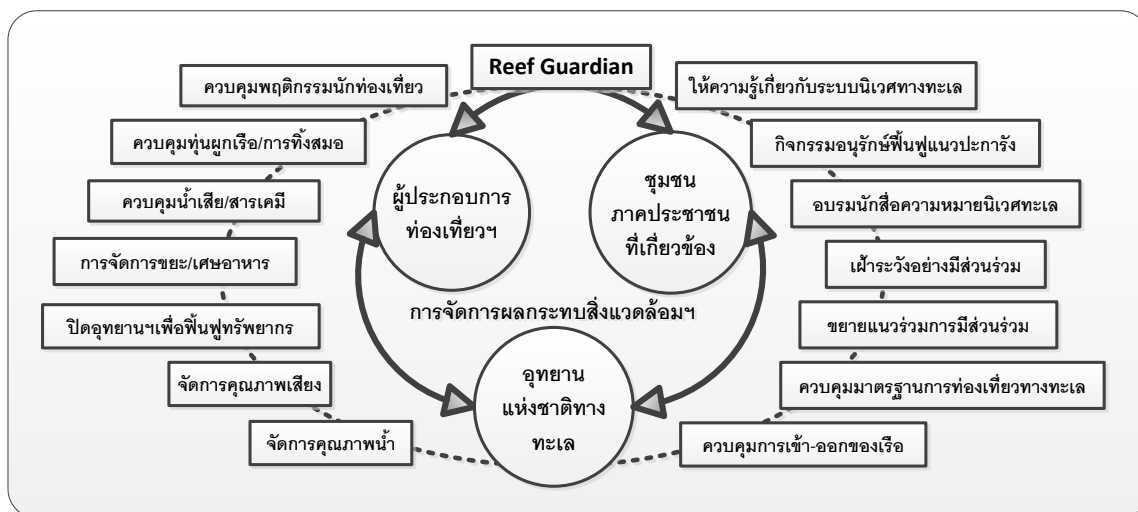
4.4.7 การจัดการผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว

หลักการสำคัญของการจัดการผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว มุ่งหาแนวทางส่งเสริมชุมชนให้มีส่วนร่วมในการดูแลและบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและพื้นที่ชายฝั่งในท้องถิ่น เกี่ยวกับการจัดการลดผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว ร่วมกันเฝ้าระวังผลกระทบ

การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทยในด้านการจัดการผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว อุทยานแห่งชาติทางทะเล มุ่งให้ความรู้ ชักชวน สร้างความร่วมมือเกี่ยวกับการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศทางทะเล การอนุรักษ์ ปกป้องและฟื้นฟูแนวปะการัง แก่ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง ชุมชนรอบข้าง และภาคประชาชนประชาสังคมที่เกี่ยวข้อง ให้เกิดแนวร่วมการเฝ้าระวังติดตามดูแลทรัพยากรอย่างใกล้ชิด ขยายแนวร่วมให้รูปแบบของเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์แนวปะการังและสิ่งแวดล้อม Reef Guardian

ควบคุมพฤติกรรมนักท่องเที่ยวไม่ให้สร้างผลกระทบต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม ติดตามตรวจสอบและควบคุมผู้ประกอบการท่องเที่ยวให้บังคับเรืออย่างถูกต้องทั้งการเข้าออกจากพื้นที่ปะการัง พื้นที่ท่องเที่ยว พื้นที่นันทนาการ เข้มงวดเรื่องผูกพัน หยุดการทอดสมอในแนวปะการังอย่างเด็ดขาด ควบคุมการปล่อยน้ำเสียหรือสารเคมีที่ยังไม่บำบัดลงสู่ระบบนิเวศโดยตรง จัดการขยะและเศษอาหารอย่างเหมาะสม ควบคุมการใช้เสียงไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

สามารถสรุปภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทยในด้านการจัดการผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว ดังภาพที่ 32 ดังนี้

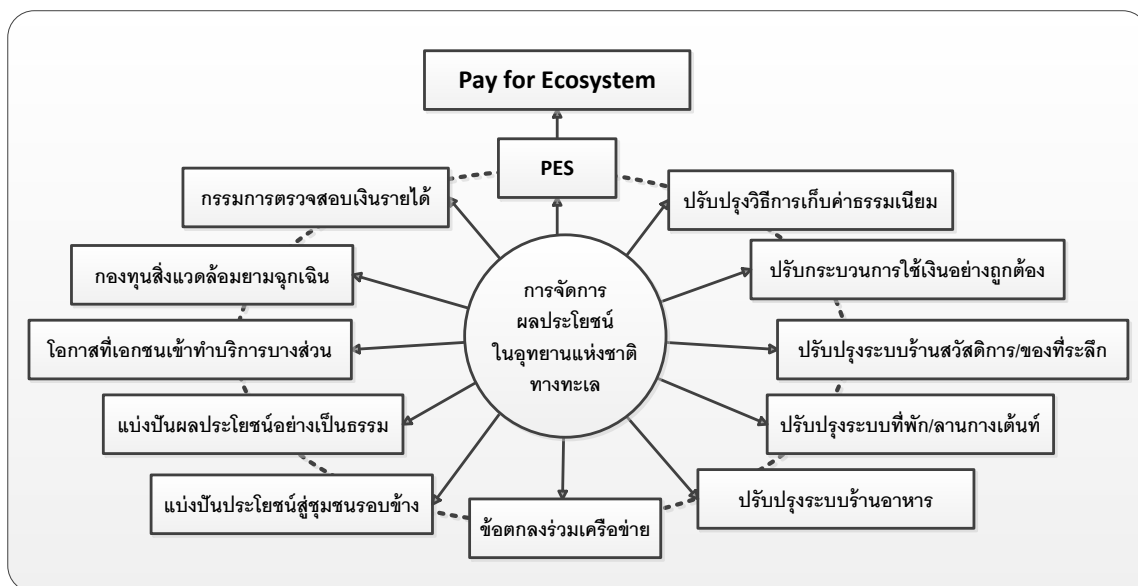
ภาพที่ 32 การจัดการผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว

4.4.8 การจัดการผลประโยชน์

หลักการสำคัญของการจัดการผลประโยชน์ มุ่งแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับผลประโยชน์ ค่าธรรมเนียมเข้าอุทยานฯ การบริการอื่น ๆ ที่มีรายได้ ลดปัญหาการรั่วไหลของรายได้ จัดการผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมโปร่งใส เพิ่มรายได้และสร้างโอกาสให้กับประชาชนในท้องถิ่น

การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทยในด้านการจัดการผลประโยชน์ การบริหารจัดการผันรายได้จากการท่องเที่ยวย้อนกลับไปดูแลรักษาระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม (Pay for Ecosystem) เป็นเป้าหมายสำคัญที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลต้องปรับปรุงวิธีการเก็บค่าธรรมเนียมอย่างมีประสิทธิภาพ และโปร่งใส ปรับกระบวนการนำเงินไปใช้ดูแล รักษา และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบอย่างเหมาะสม ปรับปรุงระบบและรูปแบบการจัดการร้านค้าของที่ระลึก ร้านอาหาร ร้านสวัสดิการ ร้านอาหาร การจัดการที่พักและลานกางเต็นท์ให้เกิดความเป็นธรรม โปร่งใส ไม่ฉวยโอกาสเอาเปรียบนักท่องเที่ยว มีกรรมการตรวจสอบเงินรายได้และการใช้จ่ายอย่างเป็นระบบ จัดทำกองทุนเพื่อสิ่งแวดล้อมยามฉุกเฉิน ดำเนินการอย่างมีแบบแผนที่รัดกุมก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อมสูงสุด แบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม แบ่งปันโอกาสไปสู่ชุมชนสังคมรอบข้าง ให้โอกาสภาคเอกชนหรือท้องถิ่นชุมชนที่มีความพร้อมและเข้าใจเงื่อนไขการตอบแทนผลกำไรสู่ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม มีความเป็นมืออาชีพเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวและกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อยกระดับการจัดการให้เป็นสากลมากยิ่งขึ้น รองรับนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศนานาชาติได้อย่างแท้จริง

สามารถสรุปภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทยในด้านการจัดการผลประโยชน์ ดังภาพที่ 33 ดังนี้

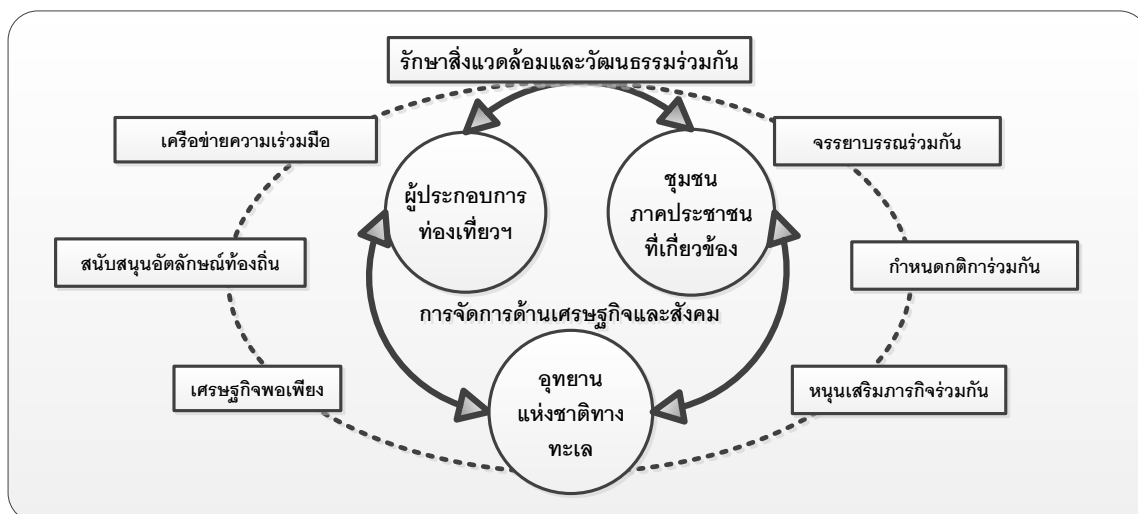
ภาพที่ 33 การจัดการผลประโยชน์

4.4.9 การจัดการด้านเศรษฐกิจและสังคม

หลักการสำคัญของการจัดการด้านเศรษฐกิจและสังคมโดยมุ่งพัฒนาในท้องถิ่นโดยเน้นการอนุรักษ์ สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างอุทยานแห่งชาติทางทะเล ชุมชน ภาคเอกชนและองค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อส่งเสริมกลไกการสร้างกติกาเพื่อการใช้ประโยชน์ร่วมกันที่ไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม

การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทยในด้านเศรษฐกิจและสังคม อุทยานแห่งชาติทางทะเลร่วมกับผู้ประกอบการฯ ชุมชน ภาคประชาชนและประชาสังคมที่เกี่ยวข้อง กำหนดข้อตกลงในด้านจรรยาบรรณ การรักษาสีเขียวและวัฒนธรรมร่วมกัน รักษาตัวตนและอัตลักษณ์ท้องถิ่นอย่างชัดเจน มีกติการ่วมกัน เกิดเครือข่ายความร่วมมือ หนุนเสริมภารกิจร่วมกันจะหนุนเสริมทำให้ภาพรวมของสังคมดีขึ้น แน่นแฟ้นสามัคคีกลมเกลียว และจะเกิดความยั่งยืนขึ้นในที่สุด

สามารถสรุปภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทยในด้านเศรษฐกิจและสังคม ดังภาพที่ 34 ดังนี้

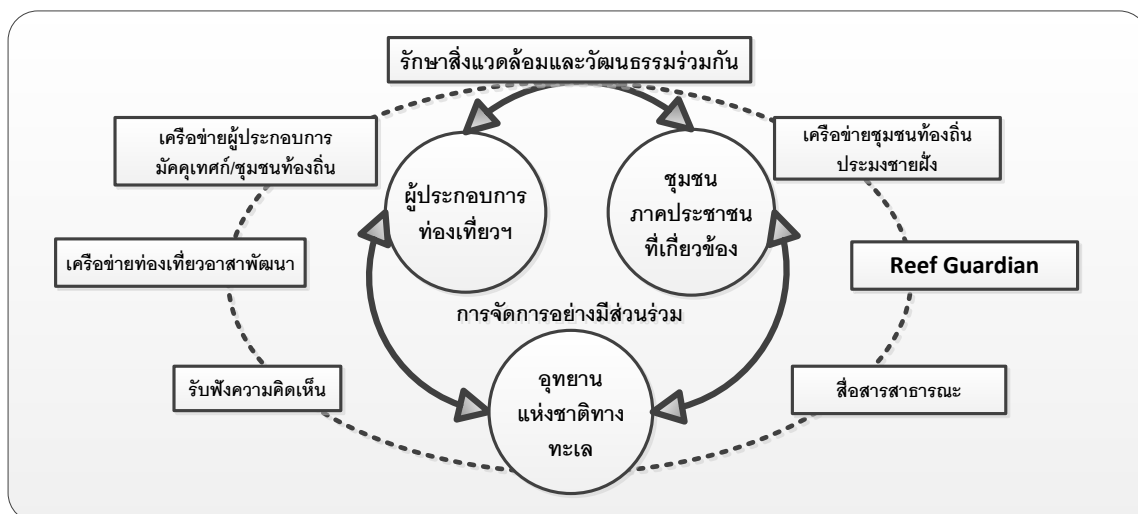
ภาพที่ 34 การจัดการมีส่วนร่วมขององค์กร ชุมชน และเครือข่าย

4.4.10 การจัดการมีส่วนร่วมขององค์กร ชุมชน และเครือข่าย

หลักการสำคัญของการจัดการมีส่วนร่วมขององค์กร ชุมชน และเครือข่าย โดยเน้นการเสริมสร้างทักษะในการทำกระบวนการมีส่วนร่วม จัดตั้งเครือข่ายผู้ประกอบการท่องเที่ยว มัคคุเทศก์ และผู้นำการท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติทางทะเล ส่งเสริมเครือข่ายชุมชนประมงชายฝั่ง ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนในการอนุรักษ์และปกป้องฐานทรัพยากรทางทะเลอย่างจริงจัง

การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทยในด้านการมีส่วนร่วมขององค์กร ชุมชน และเครือข่าย อุทยานแห่งชาติทางทะเลร่วมกับผู้ประกอบการฯ ชุมชน ภาคประชาชนและประชาสังคมที่เกี่ยวข้อง ร่วมสร้างกลไกหรือนวัตกรรมทางสังคม ในการมีส่วนร่วมกันในรูปแบบของเครือข่ายผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล มัคคุเทศก์ นักสื่อความหมาย และชุมชนท้องถิ่นที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เครือข่ายชุมชนท้องถิ่นรักษาสีสิ่งแวดล้อม เครือข่ายนักท่องเที่ยวแนวจิตอาสา หรือท่องเที่ยวแนวอาสาพัฒนา เครือข่ายประมงชายฝั่ง เครือข่ายดูแลอนุรักษ์และฟื้นฟูแนวปะการัง (Reef Guardian) เปิดรับฟังแนวคิดแสวงจุดร่วม สงวนจุดต่าง ดึงข้อมูลและแนวคิดที่เป็นประโยชน์มาจัดทำเป็นแผนและข้อเสนอแนะในการยกระดับการจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเล อีกทั้งใช้ช่องทางของการสื่อสารทางสังคมออนไลน์ สร้างกลไกการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเชื่อมโยงกับอุทยานแห่งชาติทางทะเลแห่งอื่นๆ หรือแม้แต่เชื่อมประสานกับเครือข่ายอนุรักษ์นานาชาติ หรือแม้แต่กับนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีความมุ่งหวังอยากเห็นการพัฒนาที่ยั่งยืนของอุทยานแห่งชาติทางทะเล

สามารถสรุปภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทยในด้านการมีส่วนร่วมขององค์กร ชุมชน และเครือข่าย ดังภาพที่ 35 ดังนี้

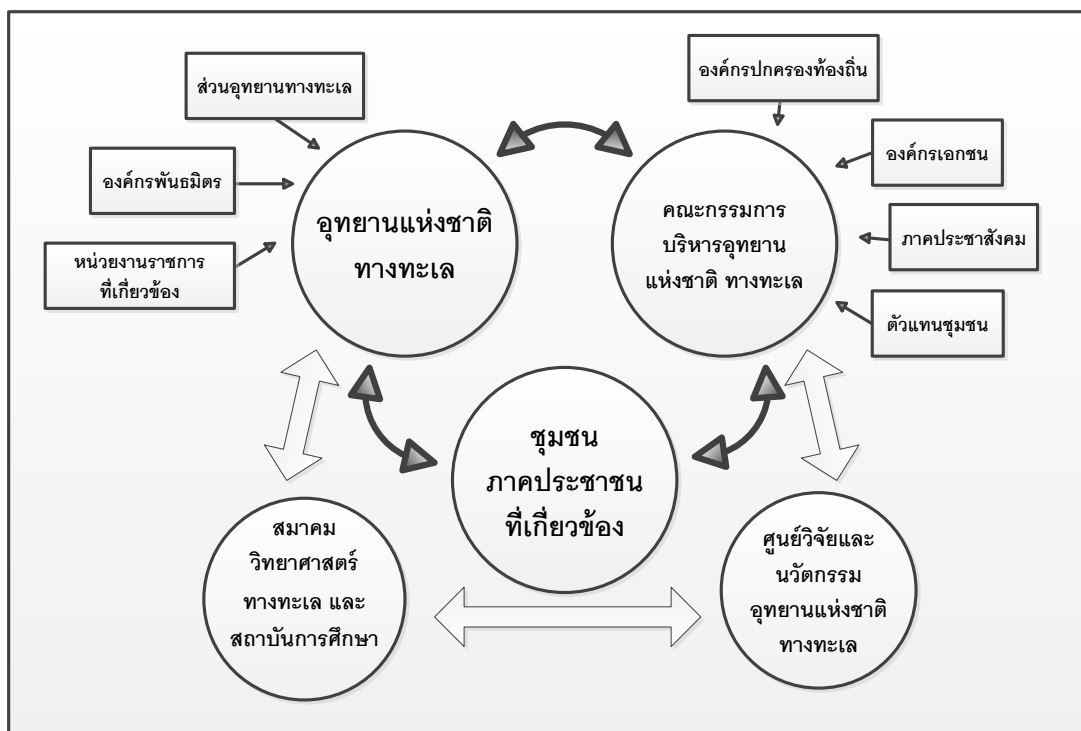
ภาพที่ 35 การจัดการมีส่วนร่วมขององค์กร ชุมชน และเครือข่าย

4.4.11 การจัดการด้านการติดตามและการประเมินการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่

หลักการสำคัญของการจัดการด้านการติดตามและการประเมินการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ โดยเน้นการวางแผนติดตาม ตรวจสอบประเมินผล ร่วมกับองค์กรเครือข่ายต่างๆ เพื่อติดตาม สถานภาพทรัพยากรทางทะเลที่อาจจะได้รับผลกระทบจากกิจกรรมต่างๆจากการท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อ ทรัพยากรธรรมชาติ

การดำเนินงานด้านการติดตามและประเมินการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ อุทยานแห่งชาติทาง ทะเลต้องเป็นหลักในการชักชวนหน่วยงานหรือภาคประชาชนเข้าร่วมเป็นคณะทำงานเพื่อคอยติดตาม การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ร่วมกัน ในเชิงจิตวิทยานับเป็นเครื่องมือที่จะสร้างการมีส่วนร่วมในการ อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกัน เช่นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กร เอกชน ภาคประชาสังคม ตัวแทนชุมชน ทำหน้าที่ประสานงาน สร้างการมีส่วนร่วมเชื่อมโยงไปยัง องค์กร ชุมชน เครือข่ายต่างๆ เพื่อลดความขัดแย้ง สร้างความเข้าใจ ประสานความร่วมมือในการ จัดการทรัพยากรร่วมกัน

สมาคมวิทยาศาสตร์ทางทะเล และสถาบันการศึกษา ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำแก่ อุทยานแห่งชาติทางทะเลเพื่อให้การวิจัยและติดตามผลมีประสิทธิภาพมากขึ้น ส่วนศูนย์วิจัยและ นวัตกรรมอุทยานแห่งชาติทางทะเล ทำหน้าที่สนับสนุนทางวิชาการ เพื่อการพัฒนาศักยภาพในการ จัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติทางทะเล สร้างความเชื่อมโยงดังภาพที่ 36 ดังนี้

ภาพที่ 36 ความเชื่อมโยงการมีส่วนร่วมขององค์กร ชุมชน เครือข่ายในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติในประเทศไทย

การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติทางทะเล ควรมีการกำหนดเป้าหมายชัดเจน เป็นการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ให้ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ ความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิต และความสัมพันธ์ของสิ่งแวดล้อมแก่นักท่องเที่ยว มุ่งหวังให้นักท่องเที่ยวเกิดความคิดและพฤติกรรมที่เข้าใจธรรมชาติหรือระบบนิเวศ เรียนรู้ถึงการกระทำของมนุษย์ที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ ผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว และรักษาไว้ซึ่งสิ่งแวดล้อม ยกกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่นและบริการด้านการท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวแบบมีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น โดยมีแนวทางการจัดการของทุกฝ่ายต้องส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด สร้างกระบวนการเรียนรู้การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม นักท่องเที่ยวคำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นต่อชุมชนในระยะยาว การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์และการจัดการระบบนิเวศอย่างมีส่วนร่วม ก่อให้เกิดการเสริมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์อย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องให้การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องสิ่งแวดล้อมแก่นักท่องเที่ยวก่อนเข้าไปยังแหล่งท่องเที่ยว ต้องไม่ทำให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวเสื่อมค่าลง ให้ความสนใจในคุณค่าที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ไม่ใช่การสร้างชิ้นใหม่ ควรสนใจเฉพาะคุณค่าที่แท้จริงเท่านั้น มองคนเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ต้องไม่มองแยกส่วน และไม่เปลี่ยนแปลงธรรมชาติให้มาสอดคล้องกับความต้องการของคน ให้ประโยชน์กับป่า สิ่งแวดล้อม และคนท้องถิ่น ผลประโยชน์ส่วนหนึ่งกลับไปบำรุงรักษาชีวิตป่าและสิ่งแวดล้อม และคนท้องถิ่นได้รับผลทางเศรษฐกิจ สังคม เป็นประสบการณ์ตรงของมนุษย์ ที่จะได้รับจากธรรมชาติ วัฒนธรรม สังคม และวิถีชีวิต การท่องเที่ยวเป็นการแลกเปลี่ยนด้านประสบการณ์ ทั้ง

ทางด้านธรรมชาติ วัฒนธรรม สังคม และวิถีชีวิตของคนบนโลก มากกว่าความมั่นคง ความเสี่ยงหรือการแข่งขัน คำนึงถึงความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ และสังคม วัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงเป็นการท่องเที่ยวแบบที่มีความรับผิดชอบต่อพื้นที่ทางธรรมชาติและพื้นที่สงวน รวมทั้งการพัฒนาความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น ซึ่งควรมีรูปแบบการปฏิบัติด้วยการจัดการของทุกฝ่ายต้องส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด สร้างกระบวนการเรียนรู้การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม นักท่องเที่ยวคำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นต่อชุมชนในระยะยาว และการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์และการจัดการระบบนิเวศ ซึ่งหากมีนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เฉพาะ (Special Ecotourist) ที่มีพฤติกรรมชื่นชอบการท่องเที่ยวที่ต้องการกิจกรรมใช้การมีส่วนร่วม กิจกรรมที่เกี่ยวข้องในลักษณะของการรักษา อนุรักษ์ หรือฟื้นฟูแหล่งพื้นที่ที่ต้องใช้การมีส่วนร่วม มีการรับรู้ข้อมูลของพื้นที่ในลักษณะงานวิจัย ข้อมูลเชิงวิทยาศาสตร์ จะมีส่วนทำให้การจัดการท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติทางทะเลบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดได้

จากเป้าหมายและคุณลักษณะสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ควรนำไปเป็นแนวทางมาสู่การกำหนดนโยบายและการวางแผนงานการจัดการการท่องเที่ยว ซึ่งต้องมีการศึกษานโยบายและแผนการจัดการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทางทะเลทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อนำมาประยุกต์ให้เหมาะสมกับอุทยานแห่งชาติในประเทศไทย โดยหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเลต้องมีการวางแผน เพื่อลดผลกระทบและอันตรายที่จะเกิดต่อสิ่งแวดล้อม มีการพัฒนาการท่องเที่ยวและสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชนท้องถิ่น เพื่อลดความขัดแย้งต่อชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ด้วยการอธิบายถึงวัตถุประสงค์ของการจัดอุทยานแห่งชาติฯ ให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งการเรียนรู้ และข้อบังคับต่างๆ ให้นักท่องเที่ยวทราบ ศึกษาขีดความสามารถและข้อจำกัดของพื้นที่ในการรองรับนักท่องเที่ยว มีความโปร่งใสเก็บค่าบริการจากนักท่องเที่ยว คำนึงถึงความเหมาะสมและความคุ้มค่าที่ได้รับ และผลกระทบที่จะตามมา ไม่มุ่งเน้นผลกำไร แต่ต้องจัดสรรงบประมาณใช้คุ้มครองและฟื้นฟูอย่างเหมาะสม มุ่งเน้นกิจกรรมนันทนาการที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ วางโครงสร้างการรักษากฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติฯ และนำมาสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม การวัด ประเมินผล และติดตามตรวจสอบผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีผลต่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งคุณภาพและการบริการแก่นักท่องเที่ยว การพัฒนาด้านการทำงานและองค์ความรู้ด้านการจัดการพื้นที่อุทยานฯ ให้กับบุคคลและเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติฯ และการฝึกอบรมให้ความรู้แก่พนักงานและมัคคุเทศก์อย่างสม่ำเสมอ

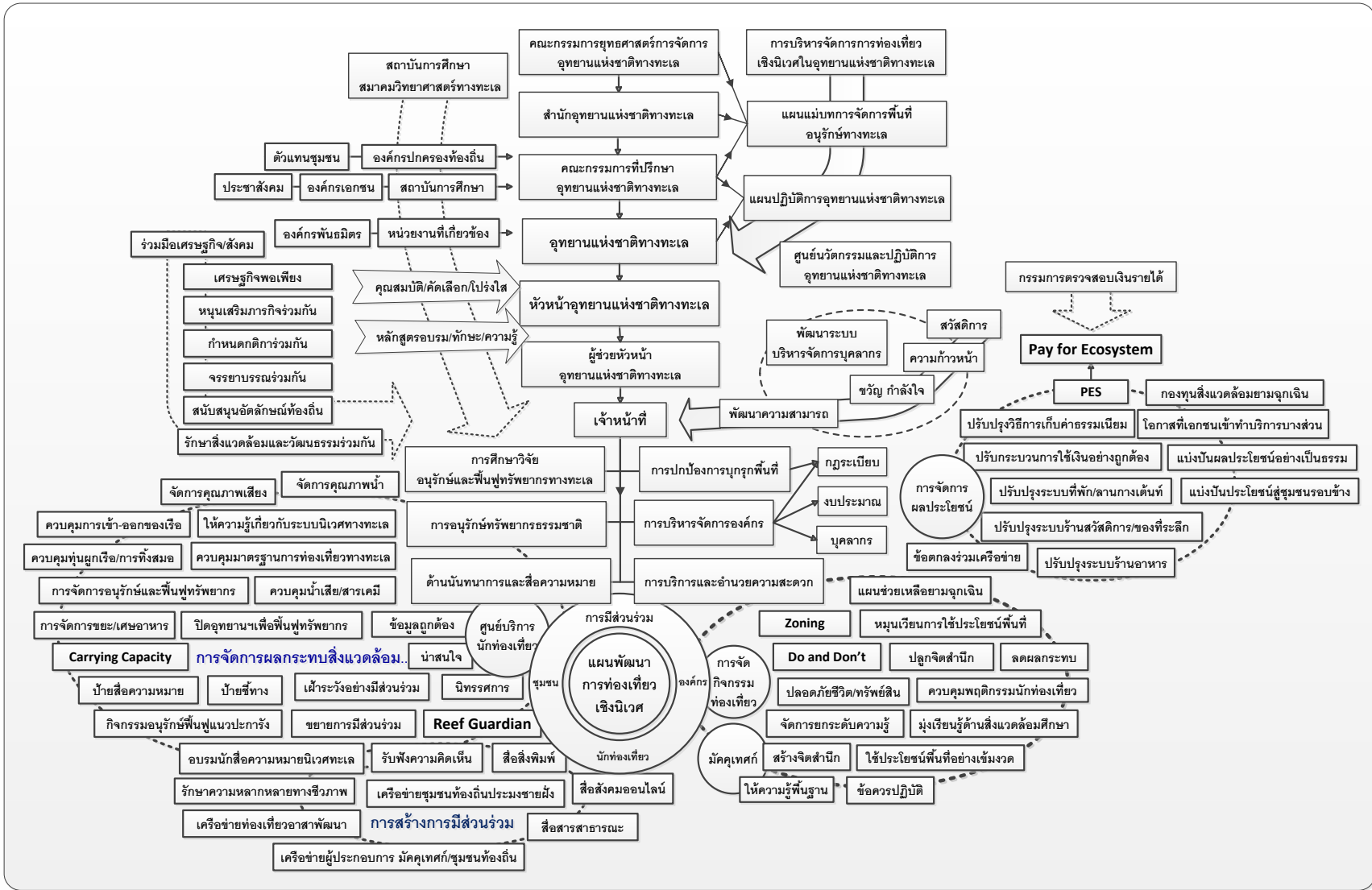
โดยยึดหลักการสำหรับการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม ได้แก่ การอนุรักษ์ (Conservation) รักษาภูมิทัศน์และสัตว์ป่าโดยมีการสนับสนุนมาตรการการอนุรักษ์ ความเพลิดเพลิน (Enjoyment) กิจกรรมและความสนใจอยู่บนพื้นฐานของลักษณะพิเศษของอุทยานแห่งชาตินั้น การเข้าถึงควรจะมีสอดคล้องกับการอนุรักษ์ เศรษฐกิจชุมชน (Rural economy) ควรมีการสนับสนุนเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น จ้างงานคนในชุมชนท้องถิ่นและใช้ผลิตภัณฑ์และบริการของท้องถิ่น การพัฒนา (Development) คำนึงถึงคุณภาพและการอนุรักษ์ของภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อม การออกแบบ (Design) เปลี่ยนแปลงในระดับที่น้อย คงความเป็นเอกลักษณ์โดดเด่นของภูมิทัศน์และหาแนวทางที่จะยกระดับให้ดีขึ้น การตลาด (Marketing) การให้ข้อมูลและการตลาดเพื่อความเข้าใจในการเดินทางมาท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ

นอกจากนี้ การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ควรคำนึงถึงการวางแผนและการจัดการ กลยุทธ์ การวางแผนและการจัดการอุทยานแห่งชาติต้องคำนึงถึงบทบาทที่ขัดแย้งกันของการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ โดยการวางแผน นักจัดการ จะมุ่งเน้นกิจกรรมที่เป็นความต้องการของนักท่องเที่ยว ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจและการได้เพลิดเพลินกับธรรมชาติ โดยการจัดการอุทยานแห่งชาติที่มีประสิทธิภาพนั้นจะต้องมีความรู้ในคุณค่าของอุทยานแห่งชาติ ความเสี่ยงและกระบวนการที่จะเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงกลยุทธ์การจัดการใหม่ๆ และควรมีพันธมิตร มีความร่วมมือระหว่างนักจัดการอุทยานแห่งชาติและผู้ประกอบการที่อยู่ในพื้นที่ทั้งในระดับนโยบายและระดับชาติ โดยนักจัดการพื้นที่มีอำนาจตามกฎหมายในเรื่องของนั้นหนทางการและการท่องเที่ยว ผู้ประกอบการจะคำนึงถึงความยาวนานของพื้นที่ในการประกอบธุรกิจ โดยจุดมุ่งหมายในการทำงานร่วมกันระหว่างนักจัดการอุทยานแห่งชาติและผู้ประกอบการนั้นเพื่อประสบการณ์ที่มีคุณค่าและจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อเพิ่มโอกาสในการลงทุน

ทั้งนี้ การสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชนท้องถิ่น ควรเกิดขึ้นทุกระดับชั้นของการมีส่วนร่วมใน 8 ระดับชั้น ได้แก่ ระดับชั้นการควบคุมอย่างเบ็ดเสร็จ (Manipulation) ระดับชั้นการร่วมรับรู้ข้อมูล (Therapy) ระดับชั้นการให้ข้อมูล (Informing) ระดับชั้นการรับฟังความคิดเห็น (Placation) ระดับชั้นการปรึกษาหารือ (Consultation) ระดับชั้นการเป็นพันธมิตร (Partnership) ระดับชั้นการส่งตัวแทนร่วมใช้สิทธิ (Delegate Power) และระดับชั้นการควบคุมการตัดสินใจโดยพลเมือง (Citizen Control) และการมีส่วนร่วมควรให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน มี 4 ขั้นตอน ได้แก่ ร่วมรับรู้ ถึงปัญหาโยบายและแผนงานพัฒนาต่างๆ ถูกต้องชัดเจน ร่วมคิด แสดงออก แสดงความคิดเห็นร่วมกำหนดแนวทางการแก้ปัญหา และการตัดสินใจ ร่วมทำ ดำเนินงานในโครงการต่างๆ เกิดความรู้สึกรับเป็นเจ้าของโครงการ ทำให้ร่วมทำให้สำเร็จ และร่วมรับผลประโยชน์ ในโครงการหรือกิจกรรม ทั้งผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ ผลประโยชน์ด้านสังคม และผลประโยชน์ด้านบุคคล

ผลลัพธ์ปลายทางที่สำคัญของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติทางทะเล ต้องสร้างจุดสมดุลของการท่องเที่ยวกับการอนุรักษ์ ต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร ไม่ควรคำนึงถึงผลประโยชน์ก่อนการอนุรักษ์ เนื่องจากปัจจุบันการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติของประเทศไทยให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวมากกว่าการอนุรักษ์ ทั้งในด้านการปฏิบัติงานของบุคลากรและการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก การท่องเที่ยวเติบโตไม่คำนึงถึงผลกระทบ เช่น จำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้นอาจทำให้เกิดผลกระทบต่อสัตว์ป่า การเดินทางท่องเที่ยวในช่วงเทศกาลที่ก่อให้เกิดความแออัด และต้องสามารถทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกิดความยั่งยืน เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อชุมชนและนักท่องเที่ยว รวมถึงมรดกทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งลักษณะสำคัญของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมี 6 ประการ ได้แก่ การบูรณาการกิจกรรมการท่องเที่ยว มีการวางแผนการท่องเที่ยวในระยะยาว เกิดการพัฒนาาร่วมกันกับภาคีเครือข่าย การอนุรักษ์ รักษาและส่งเสริมความหลากหลายทางชีวภาพ ส่งเสริมให้เกิดการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น การใช้ทรัพยากรอย่างพอดี ส่งเสริมการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนท้องถิ่น ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และหน่วยงานภาครัฐ และมีการศึกษาวิจัย แลกเปลี่ยนองค์ความรู้และแบ่งปันประสบการณ์

ซึ่งความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและสิ่งแวดล้อมจะเกิดขึ้นได้ต้องสร้างความยั่งยืนทั้ง 3 ส่วน ได้แก่ สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ การพัฒนาท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ควรเชื่อมโยงและกำหนดทิศทางในการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ การจัดการท่องเที่ยวให้มีส่วนพัฒนาเศรษฐกิจที่แก่ชุมชน พัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น การพัฒนาด้านสังคม ให้มีส่วนพัฒนาสังคม สร้างความสัมพันธ์ระหว่างคน สังคม วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ให้มีความเข้มแข็ง เพื่อไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หรือสามารถเลือกวัฒนธรรมภายนอกมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม และการพัฒนาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไม่สร้างผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของชุมชน มีการจัดระบบ การจัดสรร และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างเป็นธรรม เหมาะสม และตามความจำเป็น การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย จึงควรเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์และการจัดการระบบนิเวศอย่างมีส่วนร่วม นักท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม เกิดการเสริมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ การรักษาและไม่สร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดประโยชน์ในระยะยาวอย่างยั่งยืน ทั้งต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการจัดการคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ ทั้งเชิงเศรษฐกิจและสังคมของคนในชุมชนท้องถิ่น ยึดหลักการจัดการท่องเที่ยวแบบมีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ให้การศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ให้ความสนใจในคุณค่าที่มีอยู่ตามธรรมชาติแก่นักท่องเที่ยว คำนึงถึงความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ สังคม วัฒนธรรม ไม่ลดคุณค่าของธรรมชาติด้วยการเปลี่ยนแปลงธรรมชาติเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว ประโยชน์กลับคืนสู่ป่า สิ่งแวดล้อม และคนท้องถิ่น ด้วยการบำรุงรักษาชีวิตป่าสิ่งแวดล้อม และคนท้องถิ่น ทั้งทางเศรษฐกิจ และสังคม ดังภาพที่ 37 ดังนี้

ภาพที่ 37 รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย ผ่านกระบวนการศึกษารูปแบบการจัดการฯ ปัจจุบัน นำมาสู่การพัฒนากระบวนการจัดการฯ และการกำหนดรูปแบบการจัดการฯ ให้มีความเหมาะสมตามกรอบแนวคิด ทฤษฎี และตามบริบทของอุทยานแห่งชาติทางทะเลในมิติต่างๆ สามารถสรุปผลการศึกษา และอภิปรายผลได้ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

การศึกษานี้ มีวัตถุประสงค์ในการศึกษารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการประชุมกลุ่มย่อย ได้แก่ ผู้อำนวยการ หัวหน้าอุทยาน เจ้าหน้าที่ที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล 6 แห่ง นักท่องเที่ยว และ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และเชี่ยวชาญด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล รวมทั้งการสังเกตทั้งแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วม ด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา ผลการศึกษาพบว่า

อุทยานแห่งชาติทางทะเล มีรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหลายด้าน แต่ยังขาดประสิทธิภาพในการจัดการอย่างมากในหลายด้านเช่นกัน ผลการศึกษาเบื้องต้น ก่อนเข้าสู่ขั้นตอนการศึกษาในการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น พอสรุปรูปแบบการจัดการฯ 7 ด้าน ดังนี้

1.นโยบายและการวางแผนการท่องเที่ยว มีหลักการเพื่อให้เกิดความยั่งยืน สร้างสมดุลของการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ มีการวางแผน กลยุทธ์ และกำหนดนโยบายการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

2.การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว มีการสร้างเอกลักษณ์โดดเด่น และความดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว การรักษาความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายของระบบนิเวศ การรักษาทัศนียภาพและสภาพภูมิทัศน์ของทรัพยากรท่องเที่ยว

3.การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว มีกิจกรรมจัดตามความสนใจของนักท่องเที่ยว อยู่บนพื้นฐานของลักษณะพิเศษของอุทยานแห่งชาติ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และสัตว์ป่า

4.การบริการท่องเที่ยว มีการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก และคุณภาพการให้บริการ การจัดการความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน ความพร้อมของสาธารณูปโภคพื้นฐาน และการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

5.การจัดการด้านเศรษฐกิจและสังคม มีการเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับภูมิภาค และระดับประเทศ และการใช้ผลิตภัณฑ์และบริการของท้องถิ่น

6.การจัดการพันธมิตรเพื่อการท่องเที่ยว มีความพยายามสร้างความร่วมมือระหว่างอุทยานแห่งชาติและผู้ประกอบการที่อยู่ในพื้นที่

7. การจัดการพัฒนาการท่องเที่ยว คำนึงถึง ขนาด การจัดพื้นที่ การวางแผน การออกแบบ ตามเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์ มีแนวทางการจัดการการท่องเที่ยว และความปลอดภัย ความร่วมมือ ขององค์กรท้องถิ่น ภาคเอกชน และหน่วยงานรัฐในการพัฒนาการท่องเที่ยว

จากรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทยในปัจจุบัน พบปัญหาในหลายประการ และมีข้อเสนอแนะต่างๆ ทั้งจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการ และผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และเชี่ยวชาญด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล ทำให้สามารถนำมาใช้ประกอบการวิเคราะห์ในการพัฒนารูปแบบฯ 11 ด้าน ดังนี้

1. การจัดการนโยบายและการวางแผนการท่องเที่ยว มีการวางโครงสร้างการบริหารจัดการทั้งในเชิงกำหนดนโยบาย การนำนโยบายไปปฏิบัติ โดยมีกลุ่มคณะบุคคลผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องให้คำแนะนำการบริหารจัดการด้านต่างๆ รวมทั้งการกำหนดบทบาทหน้าที่ของแต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างชัดเจน เพื่อให้เกิดการดำเนินการ การประสานงาน การมีแผนแม่บท การปรับปรุงกฎหมาย การติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล เพื่อให้การจัดการท่องเที่ยวมีประสิทธิภาพ

2. การจัดการพัฒนาการท่องเที่ยว แผนการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติทางทะเลเป็นแนวทางในการปฏิบัติที่ต้องยึดถือจนกำหนดให้เป็นแผนแม่บทในการดำเนินการส่งผลให้สามารถควบคุมกิจกรรมต่างๆ จากนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. การจัดการบริหารงานบุคลากร มีการกำหนดคุณสมบัติของตำแหน่งหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเล คุณสมบัติของผู้ช่วยหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเล โดยกำหนดตัวชี้วัดให้ชัดเจน โปร่งใส จัดระบบสวัสดิการสร้างขวัญกำลังใจให้เจ้าหน้าที่ จัดระบบความก้าวหน้าในวิชาชีพ พัฒนาศักยภาพบุคคลโดยการจัดทำหลักสูตรและงบประมาณสำหรับการเจ้าหน้าที่ด้านต่างๆ รวมถึงอบรม นักสื่อความหมายการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติทางทะเล

4. การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว ยกระดับความรู้ และจิตสำนึกต่อการสร้างผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล และผู้ประกอบการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล ควบคุมให้มีจำนวนนักท่องเที่ยวไม่เกินขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ เพื่อลดความหนาแน่น ลดความเสี่ยงต่อการสร้างผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ จัดระบบจัดการการหมุนเวียนการใช้ประโยชน์พื้นที่อย่างเหมาะสม

5. การจัดการสื่อความหมาย และการสื่อสาร มีการพัฒนารูปแบบการสื่อความหมายทั้งแบบการสื่อความหมายโดยใช้คนและการสื่อความหมายวิธีการอื่นๆ การเพิ่มแนวทางและจัดกิจกรรมสื่อความหมายเพื่อปลูกจิตสำนึกสิ่งแวดล้อม

6. การจัดการบริการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก มีการยกระดับ ควบคุมคุณภาพของมัคคุเทศก์และผู้ประกอบการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล

7. การจัดการผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว มีแนวทางส่งเสริมชุมชนให้มีส่วนร่วมในการดูแลและบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและพื้นที่ชายฝั่งในท้องถิ่น เกี่ยวกับการจัดการลดผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว รวมทั้งการร่วมกันเฝ้าระวังผลกระทบ

8. การจัดการผลประโยชน์ มุ่งแก้ไขปัญหากเกี่ยวกับผลประโยชน์ ค่าธรรมเนียมเข้าอุทยานฯ การบริการอื่น ๆ ที่มีรายได้ ลดปัญหาการรั่วไหลของรายได้ จัดการผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมโปร่งใส เพิ่มรายได้และสร้างโอกาสให้กับประชาชนในท้องถิ่น

9. การจัดการด้านเศรษฐกิจและสังคม พัฒนาในท้องถิ่นโดยเน้นการอนุรักษ์ สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างอุทยานแห่งชาติทางทะเล ชุมชน ภาคเอกชนและองค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อส่งเสริมสร้างกติกาก่อนการใช้ประโยชน์ร่วมกันที่ไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม

10. การจัดการมีส่วนร่วมขององค์กร ชุมชน และเครือข่าย มีการเสริมสร้างทักษะในการทำกระบวนการมีส่วนร่วม จัดตั้งเครือข่ายผู้ประกอบการท่องเที่ยว มัคคุเทศก์ และผู้นำการท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติทางทะเล ส่งเสริมเครือข่ายชุมชนประมงชายฝั่ง ให้เกิดการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนในการอนุรักษ์และปกป้องฐานทรัพยากรทางทะเลอย่างจริงจัง

11. การจัดการด้านการติดตามและการประเมินผลการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ มีการวางแผนติดตาม ตรวจสอบประเมินผล ร่วมกับองค์กรเครือข่ายต่างๆ เพื่อติดตามสถานภาพทรัพยากรทางทะเลที่อาจจะได้รับผลกระทบจากกิจกรรมต่างๆจากการท่องเที่ยว

รูปแบบที่ถูกพัฒนาขึ้นนี้ เมื่อนำมาวิเคราะห์ร่วมกับแนวคิด ทฤษฎีตามหลักวิชาการต่างๆ ทำให้สามารถกำหนดรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย ให้มีความสมบูรณ์มากขึ้นได้ จึงมีการกำหนดเป้าหมายของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย ให้มีความชัดเจน เพื่อเป็นแนวทางในการวางระบบการจัดการอย่างสอดคล้อง โดยมีเป้าหมายให้การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย เป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์และการจัดการระบบนิเวศอย่างมีส่วนร่วม นักท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม เกิดการเสริมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ การรักษาและไม่สร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดประโยชน์ในระยะยาวอย่างยั่งยืน ทั้งต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการจัดการคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ ทั้งเชิงเศรษฐกิจและสังคมของคนในชุมชนท้องถิ่น

ด้วยการยึดหลักการจัดการท่องเที่ยวแบบมีความรับผิดชอบต่อ ให้การศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ให้ความสนใจในคุณค่าที่มีอยู่ตามธรรมชาติแก่นักท่องเที่ยว คำนึงถึงความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ สังคม วัฒนธรรม ไม่ลดคุณค่าของธรรมชาติด้วยการเปลี่ยนแปลงธรรมชาติเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว ประโยชน์กลับคืนสู่ป่า สิ่งแวดล้อม และคนท้องถิ่น ด้วยการบำรุงรักษาชีวิตป่าสิ่งแวดล้อม และคนท้องถิ่น ทั้งทางเศรษฐกิจ และสังคม

ทั้งนี้รูปแบบที่กำหนดนี้ได้ขยายความจากรูปแบบที่พัฒนาขึ้นมา 11 ด้าน แต่ได้ให้ความสำคัญอย่างมาก 2 ด้าน ได้แก่ ด้านการจัดการนโยบายและการวางแผนการท่องเที่ยว และด้านการจัดการมีส่วนร่วมขององค์กร ชุมชน และเครือข่าย เป็นสำคัญ โดยในด้านการจัดการนโยบายและการวางแผนระบบการท่องเที่ยว มีคณะกรรมการยุทธศาสตร์การจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเล ควบคุมและมอบนโยบายการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศฯ ผ่านสำนักอุทยานแห่งชาติทางทะเล มาสู่หัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเล โดยมีคณะกรรมการที่ปรึกษาในแต่ละอุทยานแห่งชาติทางทะเล มีส่วนร่วมสร้างแผนแม่บทการจัดการพื้นที่อนุรักษ์ทางทะเล และปรับให้เป็นแผนปฏิบัติการอุทยานแห่งชาติทางทะเลที่มีความเหมาะสมเฉพาะกับแต่ละอุทยานแห่งชาติทางทะเล โดยมีสาระสำคัญเน้นการบริหารจัดการองค์กร

กฎระเบียบงบประมาณ การบริหารจัดการบุคลากร มุ่งอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ศึกษาวิจัยอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเล ปกป้องการบุกรุกพื้นที่จากผู้หาประโยชน์โดยมิชอบ จัดการด้านนันทนาการและระบบสื่อความหมาย อีกทั้งบริการและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีศูนย์นวัตกรรมและปฏิบัติการอุทยานแห่งชาติทางทะเลคอยทำหน้าที่สนับสนุน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ศึกษาวิจัยอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเล ยกระดับชี้แนะการจัดการนันทนาการและระบบสื่อความหมายด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล

ส่วนด้านการจัดการมีส่วนร่วมขององค์กร ชุมชน และเครือข่าย อุทยานแห่งชาติทางทะเล ร่วมกับผู้ประกอบการฯ ชุมชน ภาคประชาชนและประชาสังคมที่เกี่ยวข้อง ร่วมสร้างกลไกหรือนวัตกรรมทางสังคม ในการมีส่วนร่วมกันในรูปแบบของเครือข่ายผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล มัคคุเทศก์ นักสื่อความหมาย และชุมชนท้องถิ่นที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เครือข่ายชุมชนท้องถิ่นรักษ์สิ่งแวดล้อม เครือข่ายนักท่องเที่ยวแนวจิตอาสา หรือท่องเที่ยวแนวอาสาพัฒนา เครือข่ายประมงชายฝั่ง เครือข่ายดูแลอนุรักษ์และฟื้นฟูแนวปะการัง เปิดรับฟังแนวคิดแสวงจุดร่วม สงวนจุดต่าง ดึงข้อมูลและแนวคิดที่เป็นประโยชน์มาจัดทำเป็นแผนและข้อเสนอแนะในการยกระดับการจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเล อีกทั้งใช้ช่องทางของการสื่อสารทางสังคมออนไลน์ สร้างกลไกการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเชื่อมโยงกับอุทยานแห่งชาติทางทะเลแห่งอื่นๆ หรือแม้แต่เชื่อมประสานกับเครือข่ายอนุรักษ์นานาชาติ หรือแม้แต่กับนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีความมุ่งหวังอยากเห็นการพัฒนาที่ยั่งยืนของอุทยานแห่งชาติทางทะเล

5.2 อภิปรายผล

จากอดีตที่ผ่านมาแม้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช จะมีนโยบายมุ่งรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่เมื่อเปิดให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่อนุรักษ์ได้ ตามหลักการ ต้องอนุญาตได้เฉพาะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเท่านั้น แต่ด้วยเงื่อนไขของผลประโยชน์ทำให้เงินรายได้เป็นเป้าหมายที่ทำให้ทุกอุทยานแห่งชาติละเลยความเข้มงวดและการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างจริงจัง ตลอด 15 ปีนับตั้งแต่ก่อตั้งกรมอุทยานฯขึ้นมา เป้าหมายของอุทยานแห่งชาติทุกแห่งมุ่งเน้นการเพิ่มรายได้อย่างมาก แม้ในแผนแม่บทการจัดการอุทยานฯจะระบุถึงจำนวนนักท่องเที่ยวสูงสุดที่มีการกำหนดไว้ตามขีดจำกัด แต่ในแง่ของการปฏิบัติกลับไม่ได้ยึดถือตามกฎเกณฑ์ที่ได้ทำขึ้นมา อีกทั้งเกิดการรั่วไหลของเงินรายได้ส่งผลให้มีปริมาณของนักท่องเที่ยวเข้ามาทำกิจกรรมมากจนก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมตามมามากมาย สอดคล้องกับแนวคิด Holden (2011) นโยบายการเติบโตของการท่องเที่ยวที่ผ่านมามุ่งเน้นให้เป็นส่วนหนึ่งของนโยบายด้านเศรษฐกิจของแต่ละรัฐบาล จึงส่งผลให้เกิดทั้งโอกาสและอุปสรรคต่อสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ สังคม จึงควรใช้เป็นโอกาสทางเศรษฐกิจมุ่งลดการกระจายรายได้จากผู้ประกอบการไปยังกลุ่มคนในท้องถิ่น เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ และลดความยากจนของประชาชนโดยรอบพื้นที่อนุรักษ์ ลดการแก้ปัญหาระยะสั้นที่ชุมชนท้องถิ่นไม่สามารถแข่งขันได้อย่างเสรี แต่ส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นมีศักยภาพที่สูงขึ้นและมีส่วนร่วมมากขึ้นเพื่อมุ่งแก้ปัญหาระยะยาว

ผลกระทบจากพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่ไม่สอดคล้องกับแนวทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และเกินขีดความสามารถในการดูแลนักท่องเที่ยว จึงส่งผลต่อเป้าหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศใน

อุทยานแห่งชาติทางทะเล ซึ่งแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ Werly (2010) ระบุว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่สวยงาม มีความโดดเด่น สวยงามทั้งทัศนียภาพและสิ่งแวดล้อม การนำชม นำเที่ยวควรเป็นนักท่องเที่ยวกลุ่มเล็ก เพื่อลดการสร้างผลกระทบ สงวนรักษาอนุรักษ์ กระจายผลประโยชน์แก่ชุมชน เพื่อย้อนไปสู่การช่วยกันปกป้องรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มี 4 ด้าน ได้แก่ ด้านพื้นที่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการจัดการที่ยั่งยืน ด้านกิจกรรมการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน องค์กร ผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยว โดยให้ความสำคัญต่อการจัดการที่ยั่งยืนมากที่สุด

แม้การท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติทางทะเลจะเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับภูมิภาค และระดับประเทศ อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย แต่ผลประโยชน์แก่คนในพื้นที่ยังไม่ชัดเจน เนื่องจากขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนในด้านต่างๆ อย่างแท้จริง รวมทั้งความร่วมมือระหว่างอุทยานฯ และผู้ประกอบการที่อยู่ในพื้นที่ ทั้งในระดับนโยบายและระดับชาติ ยังไม่สามารถวางแผนดำเนินการร่วมกันได้ดีนัก ความร่วมมือเป็นรูปแบบของการเอื้อประโยชน์ตามข้อตกลงร่วมกัน กับหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเล ซึ่งไม่สามารถดำเนินแผนงานได้อย่างต่อเนื่อง และมีการเปลี่ยนแปลงเสมอ เพราะมีการโยกย้ายหัวหน้าอุทยานบ่อยครั้ง ดังนั้น การบริหารจัดการควรเป็นไปตามแนวคิดของ สุวลักษณ์ สาธุนันต์พันธ์ุ และคณะ (2555) การบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเล ต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ หัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเลตั้งแต่ระดับปฏิบัติการไปจนถึงผู้บริหาร ชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคเอกชน และนักท่องเที่ยว อาจเป็นเรื่องยาก แต่มีความท้าทายต่อผู้บริหารหรือหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเลรวมทั้งเจ้าหน้าที่และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ตำแหน่งหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเลนั้นว่ามีความสำคัญมาก ต้องมีทั้งองค์ความรู้ ประสบการณ์ ความเข้าใจในระบบนิเวศที่ผสมผสานระหว่างนิเวศวิทยาทางบกและทางทะเล มีวิธีการจัดการที่เข้มงวดและจริงจังเพื่อปกป้องทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ แต่ในความเป็นจริง หัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเลจำนวนไม่น้อยที่เข้าสู่ตำแหน่งแต่ขาดคุณสมบัติที่เหมาะสม จนส่งผลกระทบต่อดำเนินการในการจัดการทรัพยากรภายในอุทยาน เช่นการยกเลิกเขตอนุรักษ์และพื้นที่พูปะการัง แล้วปล่อยให้บริษัทนำเที่ยวพานักท่องเที่ยวเข้าไปยังพื้นที่เปราะบางจนส่งผลให้แนวปะการังเสียหาย การปล่อยให้นักท่องเที่ยวเข้าทำกิจกรรมมากเกินไปจนเกิดการรับได้ต่อช่วงเวลา หัวหน้าอุทยานจำนวนไม่น้อยที่ไม่สามารถลงปฏิบัติงานได้น้ำได้ เนื่องจากไม่เคยผ่านการอบรมการจัดการทรัพยากรใต้ทะเล จึงส่งผลให้เกิดปัญหาตั้งแต่การกำหนดแผนป้องกันผลกระทบสิ่งแวดล้อม ไปจนถึงไม่สามารถแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมใต้ทะเล เช่นการปล่อยให้เกิดกิจกรรมท่องเที่ยวที่เกาะตาชัย อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน ทั้งๆที่แผนแม่บทไม่ได้ระบุเอาไว้ อีกทั้งเกินขีดจำกัดที่รองรับได้ จนส่งผลให้นักท่องเที่ยวจำนวนมากเข้าไปในอุทยานฯ เมื่อนักท่องเที่ยวเข้าทำกิจกรรมจำนวนมากหรือเป็นที่นิยม มักจะมีการโยกย้ายหัวหน้าอุทยานบ่อยครั้ง ทำให้นโยบายหรือแผนฯของกรมอุทยานฯไม่ประสบความสำเร็จขาดความต่อเนื่องในการบริหารจัดการให้ไปในทิศทางเดียวกัน

แนวทางการจัดการท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติทางทะเล จึงควรใช้แนวคิดของ สุวลักษณ์ สาธุนันต์พันธ์ุ (2555) การจัดการแบบผสมผสานระหว่างแบบบนลงล่างและแบบล่างขึ้นบน เพื่อไม่ให้ผู้กำหนดนโยบายส่วนบนกำหนดสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ และบุคลากรในท้องถิ่น การวางแผน

และนโยบาย หรือยุทธศาสตร์ ควรให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมด จากส่วนกลาง ส่วนท้องถิ่น และผู้มีส่วนได้เสีย เข้ามามีบทบาทร่วมกันตั้งแต่ขั้นตอนวางแผนและนโยบาย ส่งเสริมให้ประชาชน ชุมชน เอกชน มีส่วนร่วมในการจัดการ พัฒนาศักยภาพบุคลากรในท้องถิ่นให้สามารถดำเนินการตามแผนการจัดการ และสร้างเครือข่ายการจัดการจากหมู่บ้านสู่ระดับตำบล อำเภอ จังหวัด และประเทศ จะสามารถลดความปัญหาบทบาทหน้าที่ของหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเลได้

ดังนั้น รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย จึงควรให้ความสำคัญต่อการสร้างการมีส่วนร่วมของหลายภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเป็นหลัก เพื่อมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและการวางแผนการท่องเที่ยว การพัฒนาการท่องเที่ยว การจัดการกิจกรรม สื่อความหมาย ผลประโยชน์ การจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นไปตามผลงานวิจัยของ ปิยวรรณ คงประเสริฐ (2551) และ บุษกร ถาวรประสิทธิ์และคณะ (2553) การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อให้เกิดการบูรณาการอย่างยั่งยืน ควรมีส่วนร่วมในการแสดงบทบาทหน้าที่ของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยภาครัฐควรทำหน้าที่สนับสนุนงบประมาณในการพัฒนา ฟื้นฟู อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม กำหนดนโยบาย วางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม พัฒนาเครือข่ายสารสนเทศเพื่อจัดทำแผนยุทธศาสตร์ กระจายองค์ความรู้ให้แก่ประชาชน เพื่อตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่จะเป็นประโยชน์แก่ชุมชน สนับสนุนให้ชุมชนเกิดการพัฒนา เกิดการรวมกลุ่ม ให้คำแนะนำ เกิดการจัดการเองโดยชุมชน สนับสนุนทางด้านวิชาการแก่ชุมชน ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนในการดำเนินกิจกรรมตามแผนที่ได้วางไว้ร่วมกัน ภาคเอกชนควรมีส่วนร่วมในการสร้างและรักษาภาพลักษณ์ของพื้นที่ ให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์ ทรัพยากร พัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวที่ไม่ขัดต่อกฎหมายและวัฒนธรรมท้องถิ่น และในส่วนภาคประชาชนควรมีส่วนร่วมในการรวมกลุ่มและเป็นสมาชิก เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจการเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ส่วนร่วมดูแลรักษาทรัพยากร อนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น และให้ความร่วมมือกับภาครัฐในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม

นอกจากนี้จึงควรคำนึงถึงปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนให้มีประสิทธิภาพ ตามผลงานวิจัยของ แพรวรพรรณ พิมพุด (2551) ได้แก่ ปัจจัยด้านการเสริมสร้างความไว้วางใจ ด้านการสื่อสาร ด้านสังคม วัฒนธรรม และการเมือง โครงการเอื้อโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม การเป็นพี่เลี้ยงของหน่วยงานรัฐที่สร้างความรู้ความเข้าใจให้ชุมชน ผู้นำที่ได้รับการยอมรับจากพื้นที่และมีความเป็นธรรม และด้านจิตวิทยา ที่ก่อให้เกิดการมีจิตสำนึกสาธารณะในการสร้างความร่วมมือรวมทั้งองค์ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมที่เป็นทุนทางสังคม ซึ่งจะส่งผลต่อทัศนคติต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงควรให้องค์ความรู้ในเรื่องของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม รวมถึงการสร้างทัศนคติเชิงบวกที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวแก่ชุมชน จะส่งผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการโดยตรงของชุมชน ตามผลงานวิจัยของ Heng (2015)

แม้ชุมชนอาจมีปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม สาเหตุอาจเกิดจากขาดการได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างทั่วถึง ขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ขาดการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว ขาดการส่งเสริมจากภาครัฐให้รับโอกาสการสนับสนุนอย่างเหมาะสม ตามผลงานวิจัยของ อานิสงค์ โอทาตะวงศ์ (2557) หรือพบปัญหาความไม่เข้าใจกันระหว่างเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติกับชาวบ้านในพื้นที่ การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง และจริงจัง

อย่างต่อเนื่องจะสามารถทำให้ผลลัพธ์เกิดการประสานการทำงานให้การจัดการท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติทางทะเลสามารถบรรลุเป้าหมายที่กำหนดได้ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ วชิรพร แสงพิรุณ และมนรัตน์ ใจเอื้อ (2555) การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งสามารถทำได้ด้วยการทำความเข้าใจพูดคุย จัดประชุมแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างเจ้าหน้าที่และชาวบ้านในพื้นที่ การจัดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษาอุทยานแห่งชาติในเขตพื้นที่คุ้มครองและเปราะบาง ซึ่งชาวบ้านทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาประสานงานต่าง ๆ และงานอนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่ และยังเปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นวิทยากรให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่อุทยานได้จัดขึ้น

การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล ควรมีการสร้างการมีส่วนร่วมอย่างน้อย 4 ระดับ ตามผลงานวิจัยของ วิภาดา มุกดา, บุรพร กำบุญ และเพ็ญญาพร กระเวน (2556) และ กุลจิรา เสาวลักษณ์จินดา (2555) ได้แก่ ระดับ 1 การคิด วางแผน และการตัดสินใจ มีส่วนร่วมในการประชุม และตัดสินใจเพื่อออกกฎระเบียบ กำหนดนโยบายด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การพัฒนาบุคลากร รวมถึงการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ระดับ 2 การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การอนุรักษ์ รักษาทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น การเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น การพัฒนาเส้นทางศึกษาธรรมชาติ และพัฒนาท้องถิ่น ระดับ 3 การมีส่วนร่วมในด้านผลประโยชน์ ดำเนินธุรกิจและได้รับผลประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยว พัฒนาสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว ให้โอกาสในการกระจายรายได้เข้าไปค้าขายสินค้าที่ระลึก และระดับ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ทราบถึงความคืบหน้าในการดำเนินโครงการของภาครัฐ ติดตาม ประเมินผลกระทบต่าง ๆ ที่เกิดต่อธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม

นอกจากนี้ การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติทางทะเล ควรมีการจัดการพื้นที่เพื่อการจัดการบริการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกและการจัดกิจกรรมท่องเที่ยว เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม หรือไม่ให้เกิดผลกระทบจากการท่องเที่ยว จึงควรเป็นไปตามผลการวิจัยของ รัฐกานต์ สามสี (2558) แนวทางในการจัดการอุทยานแห่งชาติโดยใช้การจัดการสรรพื้นที่ตามการใช้ประโยชน์ โดยเขตพื้นที่บริการ เป็นพื้นที่สำหรับสิ่งอำนวยความสะดวก เน้นการสื่อความหมายเพื่อให้เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ เขตพื้นที่นันทนาการ จัดกิจกรรมให้แก่นักท่องเที่ยวโดยเน้นเสริมสร้างการเรียนรู้ และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เขตสงวนสภาพธรรมชาติและเขตหวงห้าม ควรลดการทำกิจกรรมการท่องเที่ยว เน้นคำนึงถึงผลกระทบจากการทำกิจกรรมที่จะส่งผลกระทบต่อสร้างความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติ เขตฟื้นฟูสภาพธรรมชาติ ควรมีการปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ เน้นกิจกรรมส่งเสริมการดูแลรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ และเขตกันชน ควรยืดหยุ่นในเรื่องของกฎระเบียบ ให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมเสนอความคิดเห็น การติดตามการประชุมและการทำงานต่าง ๆ เพื่อพัฒนาและปรับปรุงแก้ไขปัญหาในพื้นที่

จากรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย แม้อาจมีแนวทางให้อุทยานแห่งชาติทางทะเลได้มีระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น แต่ในสถานการณ์ปัจจุบัน พบความท้าทายที่จะต้องติดตามการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาในอนาคตว่าการร่วมมือของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กับเครือข่ายนักวิชาการ หน่วยงานที่

เกี่ยวข้องจะสามารถยกระดับให้อูทยานแห่งชาติทางทะเลก้าวขึ้นสู่มาตรฐานการจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเลนานาชาติหรือการก้าวสู่การเป็นมรดกโลกได้หรือไม่ ปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้องและสำคัญยิ่งประการหนึ่งคือกลไกทางการเมืองที่มักจะพยายามเชื่อมโยงเข้ามามีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงโยกย้ายผู้บริหารระดับสูง จนถึงหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเลบางแห่งเพื่อสร้างกลไกแห่งผลประโยชน์แฝง อันจะทำให้อุทยานแห่งชาติทางทะเลวนกลับไปสู่วังวนแห่งผลประโยชน์ที่ซ่อนเร้นอีกครั้งหนึ่ง ปัจจัยที่สำคัญในการสร้างความโปร่งใสและก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่แท้จริงได้ก็คือการทำงานเป็นเครือข่ายที่บูรณาการร่วมกันทั้งภายในกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และเครือข่ายนักวิชาการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ภาคประชาชน ประชาสังคมที่ต่างเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนอุทยานแห่งชาติทางทะเลร่วมกัน

จากกรณีศึกษา การจัดการผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่มีต่อ Great Barrier Reef ของประเทศออสเตรเลีย Morrison T. and Hughes T. (2016) พบว่า Great Barrier Reef เป็นระบบนิเวศปะการังขนาดใหญ่ที่สุดในโลก ซึ่งอยู่ใกล้ชายฝั่งอ่าว Queensland โดยมีความยาวมากกว่า 2,250 กิโลเมตร แบ่งออกเป็นแนวปะการังกลุ่มย่อยๆ กว่า 3,000 กลุ่ม และเกาะอีกกว่า 100 เกาะ แม้ว่า Great Barrier Reef จะได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ปะการังตอนกลางและตอนบนของเกรตแบร์ริเออร์รีฟก็ได้รับผลกระทบอย่างหนักจนกลายเป็นปรากฏการณ์ปะการังฟอกขาวครั้งใหญ่ แต่การจัดการอนุรักษ์และฟื้นฟูแนวปะการังกลับทำให้เกิดความร่วมมือจากเครือข่ายการจัดการทรัพยากรของประเทศออสเตรเลีย ที่จะต้องร่วมมือกันปกป้องและช่วยเหลือเกรตแบร์ริเออร์รีฟเพราะแนวปะการังดังกล่าวช่วยสร้างงานในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวกว่า 70,000 ตำแหน่ง แนวปะการังส่วนใหญ่ทางด้านล่างยังไม่ได้รับผลกระทบมากนัก และยังอยู่ในสภาพที่ค่อนข้างดี ยังไม่สายเกินไปที่รัฐบาลออสเตรเลียจะดำเนินการฟื้นฟูและปกป้องเกรตแบร์ริเออร์รีฟอย่างจริงจัง โดยแผนการจัดการแนวปะการัง Great Barrier Reef เกิดจากความร่วมมือที่ชัดเจนเป็นรูปธรรมของหน่วยงานรัฐผู้กำหนดนโยบาย หน่วยงานจัดการทรัพยากรระดับพื้นที่ สถาบันการศึกษา องค์กรด้านการวิจัยทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม องค์กรพัฒนาเอกชน ผู้ประกอบการท่องเที่ยว และชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมคิดและกำหนดแผนระยะยาว สร้างกลไกการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ติดตามประเมินผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากธรรมชาติหรือสิ่งที่มนุษย์ก่อผลกระทบขึ้น ไม่ว่าจะจากการท่องเที่ยว การประมง หรือการขนส่งสินค้าทางทะเล ทุกภาคส่วนให้ความสำคัญต่อความหลากหลายทางชีวภาพและความเปราะบางของระบบนิเวศ มีการกำหนดกฎเกณฑ์ในการใช้ประโยชน์และควบคุมกิจกรรมต่างๆ อย่างเข้มงวด ความรับผิดชอบของผู้ประกอบการและชุมชนที่เข้ามาเกี่ยวข้องหรือรับประโยชน์จะอยู่ในระดับสูง และมีการตรวจสอบว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นนั้นเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการเปิดพื้นที่ให้นักท่องเที่ยวเข้าไปทำกิจกรรมซึ่งมุ่งเน้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่ชัดเจน สิ่งที่เป็นข้อสังเกตสำคัญคือการอนุญาตให้ทำกิจกรรมตกปลาได้ในบางพื้นที่เป็นการเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนโดยรอบ โดยมีการแบ่งเขตการใช้ประโยชน์ของ Great Barrier Reef Marine Park ใช้หลักของการเป็นพื้นที่ใช้สอยที่หลากหลาย (Multiple Use Areas) โดยมีส่วนที่ตรงตามข้อกำหนดของการจัดการอุทยานแห่งชาติสากลในบางบริเวณเท่านั้น

ซึ่งสอดคล้องกับการวิเคราะห์ประเมินระบบนิเวศแห่งสหัสวรรษ Millennium Ecosystem Assessment (2005) ที่กล่าวถึงระบบตอบแทนคุณของระบบนิเวศ หรือ Payment for Ecosystem

Services หรือ PES เป็นรูปแบบ กลไก หรือวิธีการในการจัดการทรัพยากรอย่างมีส่วนร่วมโดยยึดหลักการว่า บุคคลหรือกลุ่มคนที่ดูแลรักษาระบบนิเวศและทรัพยากรธรรมชาติ จะได้ค่าตอบแทน (Reward) จากบุคคลหรือกลุ่มคนที่ได้รับผลประโยชน์จากระบบนิเวศ โดยบริการของระบบนิเวศ (Ecosystem Services) หมายถึง ผลประโยชน์ที่มนุษย์ได้รับจากระบบนิเวศ PES : Pay for Ecosystem ได้แบ่งบริการของระบบนิเวศออกเป็น 4 ประเภท คือ 1) บริการด้านแหล่งผลิต (Provisioning Services) เช่น แหล่งอาหาร น้ำ ของป่า สมุนไพร 2) บริการด้านการควบคุมกลไกของระบบ (Regulating Services) เช่น ควบคุมสภาพภูมิอากาศ ป้องกันการชะล้างพังทลายของหน้าดิน และชายฝั่ง ป้องกันน้ำท่วมน้ำป่าไหลหลาก 3) บริการด้านการเกื้อหนุน (Supporting Services) เช่น การหมุนเวียนธาตุอาหาร การสังเคราะห์แสง แหล่งที่อยู่ของความหลากหลายทางชีวภาพ และ 4) บริการด้านวัฒนธรรม (Cultural Services) เช่น วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการป่า ความรู้สึกที่รื่นรมย์ที่ได้จากการท่องเที่ยวธรรมชาติ

การนำร่อง PES ในประเทศไทย จะเปิดโอกาสให้มีการสนับสนุนทั้งด้านการเงิน ความรู้ทางวิชาการและด้านเทคนิค จากภาคส่วนเอกชน หรือ ภาคส่วนอื่นๆ แก่หน่วยงานภาครัฐในการบริหารจัดการระบบนิเวศและทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนเปิดโอกาสให้ชุมชนผู้ดูแลรักษาระบบนิเวศในพื้นที่นำร่อง ได้เข้ามามีส่วนร่วมจัดการดูแลระบบนิเวศ โดยชุมชนได้รับค่าตอบแทนในการดูแลระบบนิเวศผ่านองค์กรหรือคณะกรรมการที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อบริหารจัดการเงินค่าตอบแทนที่ได้รับจากกลไก PES ซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนทัศนคติ และสร้างบรรทัดฐานใหม่ในสังคมไทย จากเดิมที่มองว่าการดูแลทรัพยากรธรรมชาติเป็นบทบาทหน้าที่ของรัฐเพียงภาคส่วนเดียว โดยประชาชนทำหน้าที่เป็นผู้จ่ายเงินให้รัฐนำมาใช้ในการดูแลทรัพยากรผ่านการเสียภาษี

แต่แผนการจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทยที่ผ่านมายังไม่ได้ให้ความสำคัญกับระบบตอบแทนคุณค่าของระบบนิเวศ และการแบ่งเขตการใช้ประโยชน์ทางทะเลควบคู่ไปกับการปกป้องรักษาทรัพยากรทางทะเล ดังจะเห็นได้จากแผนการจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเลหลายแห่ง มีแต่การแบ่งเขตการจัดการทรัพยากรทางบกเท่านั้น เมื่อไม่สามารถแบ่งเขตการจัดการทรัพยากรได้เหมาะสมกับสภาพของทรัพยากรและการใช้ประโยชน์ของกลุ่มคนต่างๆ จึงนำไปสู่ความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในทะเล เช่น ความขัดแย้งระหว่างการใช้ประโยชน์ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรที่ยังคงความสมบูรณ์และการฟื้นฟูทรัพยากรที่เสื่อมโทรม ไปจนถึงความขัดแย้งของการทำการประมงเพื่อยังชีพและการท่องเที่ยว ซึ่งก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรในหลายบริเวณ

สำหรับแหล่งท่องเที่ยวชายฝั่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ส่วนใหญ่ยังไม่มีแผนงานหรือมาตรการเฉพาะเจาะจงสำหรับการพัฒนาเพื่อปรับปรุงให้ดีขึ้น ทั้งที่ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวจำเป็นต้องมีการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมทุกครั้ง มีการศึกษา และกำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว (Wong 1998) รวมทั้งการเลือกขนาดการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับพื้นที่เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน และใส่ใจกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น ดังนั้น แผนการพัฒนาการท่องเที่ยวควรระบุแนวทางในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม การบำรุงรักษาชายหาด แนวปะการังและระบบนิเวศอื่นๆ และการจัดแบ่งเขตพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยว ท้องถิ่น และชุมชนควรมีส่วนร่วมในการดำเนินการเพื่อลดผลกระทบ

ต่อชุมชนและวัฒนธรรมท้องถิ่น นอกจากนี้ ควรพัฒนาแนวทางการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ทางทะเล โดยเรือท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวที่ทำกิจกรรมริมน้ำชายหาดและในทะเล และชาวประมง

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลในประเทศไทย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย

1. แต่งตั้งคณะกรรมการยุทธศาสตร์การจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเล จากบุคลากรผู้เชี่ยวชาญ และผู้แทนหน่วยงานภายนอกที่มีความรู้ และ/หรือประสบการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งทางบกและทางทะเล การบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเลและพื้นที่คุ้มครองทางทะเล เช่น สมาคมวิทยาศาสตร์ทางทะเลแห่งประเทศไทย สมาคมอุทยานแห่งชาติ สมาคมกีฬาดำน้ำแห่งประเทศไทย กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กรมประมง กองทัพเรือ กรมการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภาคประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชนด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และนักวิชาการจากสถาบันการศึกษาต่างๆ ทำหน้าที่กำกับ ตรวจสอบ กำหนดนโยบาย จัดทำร่าง ประกาศ คำสั่ง และระเบียบต่างๆ เพื่อให้เกิดผลในการนำไปปฏิบัติ ในประเด็นต่างๆที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล

2. กำหนดแนวทางการแต่งตั้งผู้ที่จะเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษาอุทยานแห่งชาติทางทะเลแต่ละแห่งอย่างมีหลักการและโปร่งใส มุ่งอำนวยความสะดวกและช่วยเหลือในนโยบายและแนวทางในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเลดำเนินไปตามหลักการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้คงอยู่ต่อไป แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเล แผนงานและแนวทางการจัดการทรัพยากรและการจัดการต่างๆภายในอุทยานก็ยังคงอยู่ต่อไปอย่างต่อเนื่อง

3. กำหนดรูปแบบการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติทางทะเล ทั้งระบบค่าธรรมเนียมในอุทยานแห่งชาติทางทะเล เพื่อให้โปร่งใส และตรวจสอบได้ การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการควบคุมเรือท่องเที่ยว การกำหนดและตรวจสอบคุณสมบัติของผู้ประกอบการ และการให้บริการนักท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ

4. มีคณะกรรมการพิจารณาการใช้จ่ายเงินรายได้เพื่อบำรุงรักษาอุทยานแห่งชาติโดยตรงตามระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ว่าด้วยการเก็บ การรักษา การใช้จ่ายเงินรายได้เพื่อบำรุงรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติของอุทยานแห่งชาติทางทะเล ให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นจริง และแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ทันต่อเหตุการณ์

5. จัดตั้งสำนักอุทยานแห่งชาติทางทะเล หรือรูปแบบอื่นที่เหมาะสม เพื่อสร้างความชัดเจนขององค์กรที่มีระบบบริหารจัดการ การขับเคลื่อนแผนการดำเนินงาน งบประมาณ และพัฒนาบุคลากรที่มีประสิทธิภาพและโปร่งใส ในการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล

6. พัฒนาแผนแม่บทการจัดการพื้นที่แหล่งอนุรักษ์ทางทะเลและการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล มาเป็นแนวทางการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเล และให้จัดสรร

งบประมาณเพื่อดำเนินการแปลงแผนแม่บทฉบับนี้ ออกมาเป็นแผนปฏิบัติการของอุทยานแห่งชาติทางทะเลแต่ละแห่ง

7. กำหนดตัวชี้วัดประสิทธิภาพการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติทะเล เพื่อเป็นกรอบในการประเมินผลการดำเนินงานของหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเลในแต่ละปี ซึ่งประกอบด้วยตัวชี้วัดด้านต่างๆ คือ ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการปกป้องการบุกรุกพื้นที่ ด้านการศึกษาวิจัย ด้านจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและสื่อความหมาย ด้านการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ และด้านการบริหารจัดการองค์กร (บุคลากร งบประมาณ และกฎระเบียบ)

8. กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะไปเป็นหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเล ที่มีความรู้ความสามารถเหมาะสม ได้แก่ มีประสบการณ์การเป็นหัวหน้าพื้นที่อนุรักษ์ทางทะเล หรือเป็นผู้ช่วยหัวหน้าพื้นที่อนุรักษ์ทางทะเลไม่น้อยกว่า 2 ปี และผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรผู้บริหารอุทยานแห่งชาติทางทะเล และให้มีการแสดงวิสัยทัศน์การบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเลที่จะเข้าไปบริหารงาน และมีระบบการประเมินประสิทธิภาพของผู้ที่จะดำรงตำแหน่งหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเล ต้องดำเนินการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติตามแผนแม่บทและตัวชี้วัดที่กำหนดอย่างเคร่งครัด โดยมีระบบประเมินอย่างโปร่งใสและเป็นธรรม และควรปรับระบบเลื่อนขั้นของหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเล ตามการแบ่งระดับของอุทยานแห่งชาติทางทะเลตามเกณฑ์สากล โดยให้มีการให้เลื่อนขั้นแก่หัวหน้าอุทยานที่มีผลการปฏิบัติงานที่ปรากฏชัด ทั้งในมิติของการคุ้มครองรักษาทรัพยากร การสร้างการมีส่วนร่วม ผลงานด้านวิชาการ การบริการนักท่องเที่ยว การสร้างความตระหนักและจิตสำนึกต่อเยาวชนและประชาชน โดยเลื่อนตามผลงาน มีเกณฑ์ที่ชัดเจน จะเกิดระบบคุณธรรมในการพิจารณาความดีความชอบและการเลื่อนขั้น

9. เพิ่มอัตราเจ้าหน้าที่ ที่มีความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ทางทะเล วาริชศาสตร์ ชีววิทยา การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการดำน้ำลึก เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างการจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเล

5.3.2 ข้อเสนอแนะต่อองค์กรและระดับปฏิบัติการ

1. อุทยานแห่งชาติทางทะเล ควรมุ่งเน้นแผนการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติทางทะเลทุกแห่ง ให้เป็นหัวใจสำคัญในการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมหรือแผนการจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่มีการนำมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติที่จะต้องยึดถือจนกำหนดให้เป็นแผนแม่บทในการดำเนินการส่งผลให้สามารถควบคุมกิจกรรมต่างๆ จากนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. อุทยานแห่งชาติทางทะเล ควรจัดประชุมกลุ่มผู้ประกอบการที่เข้าใช้ประโยชน์อุทยานแห่งชาติทางทะเล เพื่อร่วมกันกำหนดกติกาการท่องเที่ยวอย่างเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม กำหนดให้มีการจ่ายแทนคุณระบบนิเวศ (PES: Pay for Ecosystem) เพื่อนำมาจัดตั้งเป็นกองทุนรักษา และฟื้นฟูอุทยานแห่งชาติ และเพื่อให้มีงบประมาณอย่างต่อเนื่องในการติดตามประมวลผล และการฟื้นฟูโดยคนกลางที่เป็นอิสระ ภาคเอกชน และจากกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

3. อุทยานแห่งชาติทางทะเล ควรวางแผนภาพรวมในการรองรับการพัฒนาและการเติบโตของการท่องเที่ยวและมาตรการในการควบคุมที่ดี โดยมุ่งการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องใน

การดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวและด้านการอนุรักษ์ คงความเป็นเอกลักษณ์และความดึงดูดใจของพื้นที่ ทั้งนี้ควรกำหนดในแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เกิดขึ้นได้อย่างจริงจัง มีแผนในการลดระดับการเพิ่มขึ้นของกิจกรรมการท่องเที่ยวแนวมวลชนหรือการท่องเที่ยวกระแสหลัก เพื่อให้อุทยานแห่งชาติทางทะเลเป็นแหล่งอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเป็นจริงมากขึ้นโดยอาจเริ่มต้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลบางแห่งที่มีศักยภาพเพียงพอดำเนินการเป็นต้นแบบนำร่อง ทำการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง แล้วทำการขยายผลไปยังอุทยานแห่งชาติทางทะเลแห่งอื่นๆต่อไป

4. อุทยานแห่งชาติทางทะเล ควรมุ่งพัฒนาการท่องเที่ยวโดยมีกรอบมาตรการและการวางแผนดำเนินงาน ระบบนิเวศแนวปะการัง ระบบนิเวศชายหาดและระบบนิเวศป่า ที่มีประสิทธิภาพ จัดระบบเรือนำเที่ยว ด้วยการกำหนดจำนวนเรือในการเข้าออกพื้นที่ที่ชัดเจน กำหนดจุดที่อนุญาตและห้ามทิ้งสมอเรือ และส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมที่ไม่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหากินของสัตว์

5. อุทยานแห่งชาติทางทะเล ควรควบคุมการใช้ประโยชน์พื้นที่อย่างเข้มงวดใน 3 ส่วน ได้แก่ 1) ควบคุมพื้นที่ด้วยการจัดทำการแบ่งเขตการใช้ประโยชน์ (Zoning) อย่างชัดเจนโดยควบคุมไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อน ควบคุมโซนประกอบกิจกรรมของนักท่องเที่ยว บริเวณโซนบริการและโซนที่พัก ไม่ให้คุกคามความหลากหลายทางชีวภาพของพันธุ์พืชและสัตว์ ใช้ประโยชน์ได้ตรงตามเป้าหมายและแผนงานบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติทางทะเล 2) ควบคุมกิจกรรมด้วยการกำหนดข้อที่ควรกระทำและข้อห้ามในการทำกิจกรรม (Do and Don't) เพื่อเป็นแนวทางให้นักท่องเที่ยวและบริษัทจัดนำเที่ยวได้ทำตามกรอบที่ควรจะทำและสามารถควบคุมพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมต่อสภาพสังคมวัฒนธรรมไทยและหลีกเลี่ยงการเกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม 3) ควบคุมช่วงเวลาในการเปิดและปิดพื้นที่เพื่อฟื้นฟูสภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งทางบกและทางทะเล ทั้งการเปิดปิดบางช่วงเวลาในฤดูกาลท่องเที่ยวเมื่อพบและประเมินว่าทรัพยากรถูกคุกคามจนอาจเกิดผลกระทบร้ายแรงตามมา หรือการวางแผนการปิดอุทยานแห่งชาติทางทะเลในช่วงฤดูมรสุมเพื่อการฟื้นฟูสภาพของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งทางบกและทางทะเล

6. อุทยานแห่งชาติทางทะเล ควรส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนในการอนุรักษ์และปกป้องฐานทรัพยากรทางทะเล อย่างจริงจังและสามารถยกระดับขึ้นเป็นแนวร่วมในการสอดส่องดูแลแนวปะการัง (Reef Guardian) โดยสนับสนุนให้เกิดการทำงานคู่ขนานกับทางอุทยานแห่งชาติทางทะเล ควรสนับสนุนอุปกรณ์และจัดฝึกอบรมให้กลุ่ม Reef Guardian มีศักยภาพที่จะช่วยเหลืองานอนุรักษ์ในรูปแบบจิตอาสา และเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยกันดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

5.3.3 ข้อเสนอแนะต่องานวิจัยต่อไป

1. ควรมีงานวิจัยที่คอยติดตามการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเล เนื่องจากช่วงที่ผ่านมาถือเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อในการเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบเดิม มาสู่รูปแบบใหม่ ความท้าทายที่จะยกระดับจากการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นรายได้จากนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ไปสู่การลดจำนวนนักท่องเที่ยวลงไปตามขีดจำกัดการรองรับได้ โดยใช้แนวคิดการจ่ายแทนคุณ

ระบบนิเวศ (PES: Pay for Ecosystem) และแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์เพื่อหาจำนวนนักท่องเที่ยวที่เหมาะสม ซึ่งจะส่งผลให้สิ่งแวดล้อมไม่บอบช้ำมากเกินไป แต่ในภาพรวมอุทยานแห่งชาติทางทะเลยังคงได้รายได้ไม่น้อยไปกว่าเดิม

2. ควรมีงานวิจัยเกี่ยวกับการสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรร่วมกันกับอุทยานแห่งชาติทางทะเล โดยการถอดบทเรียนจากกลุ่ม Reef Guardian ที่ทำงานร่วมกับอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตา ที่ประสบความสำเร็จในแง่ของการปกป้องแนวปะการัง ปกป้องฐานทรัพยากรในฐานะคนท้องถิ่นจังหวัดสตูล กลยุทธ์ในการทำงานแบบเครือข่ายที่ไม่ได้ตั้งต้นด้วยการขอความช่วยเหลือหรืองบประมาณ ถ้าขยายแนวความคิดของการร่วมอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรไปสู่อุทยานแห่งชาติทางทะเลแห่งอื่นๆ อย่างค่อยเป็นค่อยไป น่าจะทำให้มีแนวร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยคนในท้องถิ่นเพิ่มขึ้นอีกมาก และทรัพยากรจะคงอยู่ต่อไปได้อย่างยั่งยืน

3. ควรมีงานวิจัยและติดตามผลเกี่ยวกับผลจากการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งของหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเลที่สามารถส่งผลต่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเลในพื้นที่อนุรักษ์อย่างต่อเนื่อง อันจะส่งผลต่อการติดตามการพัฒนาให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

4. ควรมีงานวิจัยที่มุ่งการศึกษาเชิงลึกที่จะสะท้อนถึงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลทั้งในเชิงนโยบาย และการปฏิบัติการ

5. ควรมีงานวิจัยที่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบมีส่วนร่วมผ่านการประชุมของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช การประชุมร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการแก้ปัญหาการจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเล ในประเด็นด้านการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล เพื่อให้เกิดความตระหนักและมีส่วนร่วมในการจัดการในภาพรวมตั้งแต่ระดับนโยบายลงสู่การปฏิบัติจริงและเกิดความต่อเนื่องได้ในที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- กรมการท่องเที่ยว. 2550. *มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ*. กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. <http://www.tourism.go.th>. (สืบค้นเมื่อ 4 ตุลาคม 2556)
- _____. 2550. *มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติประเภทเกาะ*. กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. <http://www.tourism.go.th>. (สืบค้นเมื่อ 4 ตุลาคม 2556)
- กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. 2551. *คู่มือการจัดการอุทยานแห่งชาติ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2539. *อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทย*. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- _____. 2538. *นโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์*. กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- _____. 2543. *มาตรฐานการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ*. กรุงเทพฯ: กองอนุรักษ์การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- _____. 2544. *แผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ*. กรุงเทพฯ: กองอนุรักษ์การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- กุลจิรา เสาวลักษณ์จินดา. 2555. *การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยว กรณีศึกษาอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี*. วิทยานิพนธ์ธุรกิจมหาบัณฑิต. สาขาการจัดการทั่วไป คณะบริหารธุรกิจ. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- เขมริน โรจนรัต. 2550. *หมู่เกาะช้างและพื้นที่เชื่อมโยงชายฝั่งทะเลตราด หมู่เกาะในทะเลตะวันออกของอ่าวไทยอันอุดมสมบูรณ์ด้วยป่าดิบชื้น*. กรุงเทพฯ: สวีชาญการพิมพ์.
- จิตศักดิ์ พุ่มจรรย์. 2546. *โครงการวิเคราะห์ศักยภาพเพื่อจัดทำทำเนียบแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ*. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- _____. 2555. *มาตรฐานการใช้ประโยชน์อุทยานแห่งชาติทางทะเลเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน*. กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช และ องค์การระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ (IUCN). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ คลังวิชา.
- จินตนา ปลาทอง และคณะ. 2548. *คู่มือการจัดการพื้นที่คุ้มครองทางทะเล ตามเกณฑ์พื้นที่คุ้มครองทางทะเลของอาเซียน*. นราธิวาส: โรงพิมพ์สุโข-ลก.
- ณรงค์ ณ เชียงใหม่. 2546. *การมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน*. รุสมิแล 23, 2-3 (พฤษภาคม – ธันวาคม): 1-4.
- ดรชณี เอมพันธุ์ และคณะ. 2549. *ข้อมูลการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ จังหวัดเชียงใหม่ในรายงานฉบับสุดท้าย สารสำคัญประกอบแผนแม่บทเพื่อพัฒนาโครงข่ายการท่องเที่ยว ด้านการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ จังหวัดเชียงใหม่*. กรุงเทพฯ: องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. 190

- ถิรพร แสงพิรุณ และมนรัตน์ ใจเอื้อ. 2555. *แนวทางการจัดการเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในอุทยานแห่งชาติแม่วังก์ จังหวัดกำแพงเพชร – นครสวรรค์*. โรงเรียนการท่องเที่ยวและการบริการ. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- นลินี ทองแถม และคณะ. 2549. *การฟื้นฟูปะการังในทะเลอันดามันของประเทศไทย*. เอกสารเผยแพร่. สถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง.
- บุษกร ถาวรประสิทธิ์ และคณะ. 2553. *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา*. โครงการวิจัย. คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ. มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ปิยวรรณ คงประเสริฐ. 2551. *การท่องเที่ยวเชิงนิเวศบูรณาการเพื่อการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่เกาะพะงัน จังหวัดสุราษฎร์ธานี*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ.
- พจนานุกรมบัณฑิตสถาน. 2554. <http://www.royin.go.th/dictionary> (สืบค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2560)
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2540. *วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- พิสิฐ เทพไกรวัล. 2554. *การพัฒนารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อคุณภาพการจัดการศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก*. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- แพรวพรรณ พิมพ์. 2551. *การศึกษาและถอดบทเรียนการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการอุทยานแห่งชาติภูผาม่าน*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ชุมชน คณะวนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ภราเดช พยัฒวิเชียร. 2547. *รายงานประเมินผลโครงการพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน*. สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว.
- มูลนิธิโลกสีเขียว. 2556. *ค้นหาจุดสมดุลของการท่องเที่ยวกับอนุรักษ์*. ข่าวสิ่งแวดล้อม. <http://www.greenworld.or.th>. (สืบค้นเมื่อ 2 ตุลาคม 2556)
- รัฐดา ลาภนุ. 2555. *บทสรุปสำหรับผู้บริหาร ผลการประเมินประสิทธิภาพ การจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเลของประเทศไทย*. เอกสารประกอบการสัมมนา Improving Marine Protected Areas Management Effectiveness in the Greater Indian Ocean Region 27-28 กันยายน 2555. โรงแรมโฟว์วิงส์ กรุงเทพฯ.
- รัฐกานต์ สามสี. 2558. *การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติเจ้าไหม จังหวัดตรัง*. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- วรัญญา ภัทรสุข. 2545. *ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- วิภาดา มุกดา และคณะ. 2556. *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก*. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- วิมล จิโรจพันธุ์ และคณะ. 2548. *การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ*. กรุงเทพฯ : บริษัทสำนักพิมพ์แสงดาว จำกัด. 191.
- วิมล จันแก้ว. 2555. *รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานีเขต 3. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ ดุษฎีบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยรังสิต.*
- วิชญาภา เมธีวรฉัตร. 2557. *รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธของมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนล่าง 2. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.*
- ศศิน เฉลิมลาภ และคณะ. 2557. *คู่มือการมีส่วนร่วมและการจัดการความขัดแย้งในผืนป่าตะวันตก. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สมอล ไทเกอร์ ดีไซน์.*
- ศักดิ์อนันต์ ปลาทอง. 2548. *การจัดการการท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติทางทะเล. ในคู่มือการจัดการพื้นที่คุ้มครองทางทะเลตามเกณฑ์พื้นที่คุ้มครองทางทะเลของอาเซียน, พิมพ์ครั้งที่ 1. สงขลา: โรงพิมพ์ สุโข-ลก.*
- _____ และศศิน เฉลิมลาภ. 2548. *องค์ความรู้ในการจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเล. ใน คู่มือการจัดการพื้นที่คุ้มครองทางทะเลตามเกณฑ์พื้นที่คุ้มครองทางทะเลของอาเซียน, พิมพ์ครั้งที่ 1. สงขลา: โรงพิมพ์สุโข-ลก.*
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติไทย. 2542. *รายงานขั้นสุดท้ายการดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติไทย.*
- _____. 2540. *การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. เสนอต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.*
- ส่วนอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. 2558. *การศึกษาติดตามการเปลี่ยนแปลงของสิ่งมีชีวิตและระบบนิเวศในบริเวณปะการังเทียมแหล่งท่องเที่ยวดำน้ำจังหวัดพังงา (เรือพระทองจากเรือครู...สู่แหล่งเรียนรู้ใต้ทะเล).* กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- สำนักพัฒนาบริการท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2557. *คู่มือการตรวจประเมินผู้ประกอบการมาตรฐานกิจกรรมดำน้ำ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์.*
- สำนักอุทยานแห่งชาติ. มปป. *อุทยานแห่งชาติทางทะเล (Marine National Park). สถาบันวิจัยทรัพยากรทางน้ำ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. <http://www.mkh.in.th>. (สืบค้นเมื่อ 4 ตุลาคม 2556)*
- _____. *กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. 2533. คู่มืออุทยานแห่งชาติลำดับที่ 13 : การจัดการสำรวจ ติดตามทรัพยากรทางบกและทางทะเล. กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์ ไอ ดีไซน์.*

- สุภางค์ จันทวานิช. 2549. *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรเชษฐ์ เชษฐมาส. 2539. *การบริหารจัดการพื้นที่อนุรักษ์และการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ*. กรุงเทพฯ: คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 192.
- _____. 2547. *การพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่พิเศษแบบบูรณาการ*. ศูนย์ข้อมูลเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. <http://conservation.forest.ku.ac.th>. (สืบค้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2556)
- สุวลักษณ์ สารุมนัสพันธุ์ และคณะ. 2555. *แนวทางเบื้องต้นการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเล*. กรุงเทพฯ: บริษัท โรงพิมพ์ คลังวิชา จำกัด.
- _____. 2555. *การจัดการชายฝั่งการบูรณาการสู่ความยั่งยืน*. พิมพ์ครั้งที่ 2. นครปฐม: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อานิสงค์ โอทาตะวงศ์. 2557. *การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทะเลบัวแดง ในเขตเทศบาลตำบลเชียงแหว อำเภอกุมวาปี จังหวัดอุดรธานี*. *วิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์* 25(1) : 47-53.
- Buckley, R.C. 1994. A framework for ecotourism. *Annals of Tourism Research: a Social Sciences*. 21, no. 3: 661-665.
- Butler, J. 1995. *นิเวศวิทยา: ความจำเป็นในทศวรรษนี้*. เอกสารประกอบการบรรยาย. เมื่อวันที่ 8 กันยายน 2538: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Ceballos-Lascurin, H.C. 1996. *Tourism, Ecotourism, and Protected Areas*. Gland, Switzerland: IUCN.
- Chettamart, S. 2003. Ecotourism resources and management in Thailand. *Thailand Technology and Business Partnership Dialogue*. (July). Langkawi, Malaysia.
- Cleverdon, R. 1999. *Lecture Notes, Centre for Leisure and Tourism Studies*, London: University of North London.
- Department of the Environment and the Great Barrier Reef Marine Park Authority. 2015 *Reef 2050 Long-Term Sustainability Plan*. Commonwealth of Australia .<https://www.environment.gov.au/system/files/resources/d98b3e53-146b-4b9c-a84a-2a22454b9a83/files/reef-2050-long-term-sustainability-plan> (สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2560)
- Eagles, P.F.J. 1995. Understanding the market for sustainable tourism. *Tourism, the Environment and Sustainability*. General Technical Report INT-GTR 323.
- _____. and McCool, S.F. 2002. *Tourism in National Parks and Protected Areas Planning and Management*. NY, USA: CABI Publishing.
- Fennell, D.A. 2002. *Ecotourism Programme Planning*. Trowbridge, UK: Cromwell Press.
- Harris, R and et al. 2002. *Sustainable Tourism A Global Perspective*. Burlington, Great Britain: Elsevier Science Ltd.

- Herremans, I.M. 2006. *Cases in Sustainable Tourism an Experiential Approach to Making Decisions*. Newyork, United States and Canada: The Haworth Press, Inc.,
- Heng, K. 2015. A Structural Model of Residents' Participation in Community-based Ecotourism The Case of Chambok Community-Based Ecotourism. Bachelor of Art in Tourism Management Research Project. Depatment of Tourism Faculty of Social Science and Humanities. Royal University of Panom Penh. 193
- Hill, J. and Gale, T. 2009. *Ecotourism and Environmental Sustainability*. England: Ashgate Publishing Company.
- Holden, A. 2011. *Environment and Tourism*. Reprinted twice. NY, USA and Canada: The Taylor & Francis Group, an informa business.
- Fien, J and et al. 2017. *Teaching and Learning for a Sustainable Future*. http://www.unesco.org/education/tlsf/mods/theme_c/mod16.html. (สืบค้นเมื่อ 29 พฤษภาคม 2560)
- Klinthong, W. and Yeemin, T. 2012. *Impact of Coral Bleaching at Mu Koh Similan National Park*. International Coral Reef Symposium. Cairns, Australia. <http://www.icrs2012.com>. (สืบค้นเมื่อ 25 เมษายน 2556)
- Lascurain, H. 1996 *Tourism, Ecotourism, and Protected Areas: The State of Nature-Based Tourism Around the World and Guidelines for Its Development*. Gland: IUCN
- Members of West Hawaii's Community. 2009. *Standard Requirements for Recreational Shoreline Activities Such as Tidepooling and Swimming in Hawaiian Waters*. The Coral Reef Alliance. <http://www.coral.org>. (สืบค้นเมื่อ 4 ตุลาคม 2556)
- _____. 2009. *Voluntary Standard for Recreational Wildlife Interactions in West Hawaii Waters*. The Coral Reef Alliance. <http://www.coral.org>. (สืบค้นเมื่อ 4 ตุลาคม 2556)
- _____. 2009. *Voluntary Standard for Scuba Diving and Snorkeling Activities in West Hawaii Waters*.The Coral Reef Alliance. <http://www.coral.org>. (สืบค้นเมื่อ 4 ตุลาคม 2556)
- Miller, G. and Twining-Ward, L. 2005. *Monitoring for a Sustainable Tourism Transition : The Challenge of Developing and Using Indicators*. New York, USA: CABI Publishing.

- Morrison T. and Hughes T. (2016) *Climate change and the Great Barrier Reef*. Policy Information Brief 1, National Climate Change Adaptation Research Facility, Gold Coast
- Sustainable Tourism Cooperative Research Centre. 2008. *Tourism and Protected Area Management: Sustaining Resources*. Gold Coast, Queensland: CRC For Sustainable Tourism Pty Ltd.
- Thai Ecotourism and Adventure Travel Association. 2006. *Ecotourism*. TEATA <http://www.teata.or.th>. (สืบค้นเมื่อ 4 ตุลาคม 2556)
- UNWTO News 63. 2017. *The Philippines will host the 6th UNWTO Conference on Tourism Statistics*. <http://media.unwto.org/press-release/2017-05-19409/philippines-will-host-6th-unwto-conference-tourism-statistics>. (สืบค้นเมื่อ 29 พฤษภาคม 2560)
- Yeemin, T. and et al. 2010. *Status of coral reefs in Thailand following the 2010 coral bleaching event*. In Kimura, T., & Tun, K. (eds). *Status of Coral Reefs in East Asian Seas Region: 2010*. Japan: Ministry of the Environment.
- Wearing, S. and Neil, J. 2002. *Ecotourism Impacts, potentials and Possibilities*. Reprinted twice. Woburn, Great Britain: Reed Educational and Professional Publishing Ltd 1999.
- Weaver, D. 2003. *The Encyclopedia of Ecotourism*. Wallingford, UK: CABI Publishing.
- _____. 2006. *Sustainable Tourism*. Chennai, India: Charon Tec Pvt. Ltd.
- Werly, R. 2010. *Travel Green Thailand : An ecotourism journey*. Bangkok, Thailand: Amarin Printing and Publishing Public Company Limited.
- Wunder, S. 2005. *Payment for Environment Service*. Center for International Forestry Research May, No. 9 http://www.cifor.org/publications/pdf_files/OccPapers/OP-42. (สืบค้นเมื่อ 29 พฤษภาคม 2560)

ภาคผนวก ก

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิในงานวิจัย

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิในงานวิจัย

1. ศ.ดร.ธวัชชัย ศุภดิษฐ์ สาขาการจัดการสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
2. รศ.ดร.สุวลักษณ์ สาธมนัสพันธ์ คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
3. รศ.ดร.ธรรม์ อารงค์นาวาสวัสดิ์ ภาควิชาวิทยาศาสตร์ทางทะเล คณะประมงมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ อดีตสมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติ
4. ผศ.ดร.ธรรมศักดิ์ ยี่มิน ภาควิชาวิทยาศาสตร์ทางทะเล คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง นายกสมาคมวิทยาศาสตร์ทางทะเลแห่งประเทศไทย ปัจจุบันได้รับการแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการอุทยานแห่งชาติ
5. ผศ.ดร.สุชาย วรชนะนันท์ ภาควิชาวิทยาศาสตร์ทางทะเล คณะประมงมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
6. ดร.ทรงธรรม สุขสว่าง ผู้ตรวจราชการ/ผู้อำนวยการสถาบันนวัตกรรมอุทยานแห่งชาติและพื้นที่คุ้มครอง กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช
7. ดร.ปิ่นสักก์ สุรัสวดี ผอ.สถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรทางทะเลและป่าชายเลน กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ปัจจุบันได้รับการแต่งตั้งเป็นรองอธิบดี กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช
8. คุณนิพนธ์ พงศ์สุวรรณ ผู้อำนวยการสำนักอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
9. ดร.นลินี ทองแถม นักวิจัยประจำศูนย์วิจัยและพัฒนาทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งทะเลอันดามัน กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
10. อาจารย์ ศักดิ์อนันต์ ปลาทอง ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัจจุบัน นักวิชาการอิสระ
11. อาจารย์ ศศิน เฉลิมลาภ เลขาธิการมูลนิธิสืบนาคะเสถียร ประธานมูลนิธิสืบนาคะเสถียร ปัจจุบันได้รับการแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการอุทยานแห่งชาติ
12. คุณเพชร มโนปวิตร รองหัวหน้าสหภาพนานาชาติเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (IUCN Thailand)
13. คุณรัฐดา ลาภหนุน ผู้จัดการโครงการ CATSPA (Catalyzing Sustainability of Thailand's Protected Area System)
14. คุณแฉ่งน้อย ยศสุนทร กลุ่มอาสาสมัคร Save Our Sea

ภาคผนวก ข
กลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูล
อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ

ลำดับ	สัญชาติ	เพศ	อายุ	อาชีพ	การศึกษา	ประสบการณ์ ท่องเที่ยวไทย	วันที่ประชุมกลุ่มย่อย
1	เยอรมัน	ชาย	36	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งที่ 3	26 มีนาคม 2556
2	เยอรมัน	หญิง	34	แม่บ้าน	อนุปริญญา	ครั้งที่ 2	26 มีนาคม 2556
3	สวีเดน	ชาย	38	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	26 มีนาคม 2556
4	สวีเดน	ชาย	26	นักศึกษา	ม.ปลาย	ครั้งแรก	26 มีนาคม 2556
5	สวีเดน	หญิง	35	ครู	ปริญญาโท	ครั้งแรก	26 มีนาคม 2556
6	รัสเซีย	ชาย	26	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	26 มีนาคม 2556
7	รัสเซีย	หญิง	25	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	26 มีนาคม 2556
8	มาเลเซีย	ชาย	35	รับราชการ	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	26 มีนาคม 2556
9	มาเลเซีย	หญิง	35	รับราชการ	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	26 มีนาคม 2556
10	นอร์เวย์	ชาย	28	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	26 มีนาคม 2556
11	นอร์เวย์	หญิง	26	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	26 มีนาคม 2556
12	อิตาลี	ชาย	25	นักศึกษา	ม.ปลาย	ครั้งแรก	26 มีนาคม 2556
13	อิตาลี	หญิง	25	นักศึกษา	ม.ปลาย	ครั้งแรก	26 มีนาคม 2556

อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ นักท่องเที่ยวชาวไทย

ลำดับ	จังหวัด	เพศ	อายุ	อาชีพ	การศึกษา	ประสบการณ์ หมู่เกาะสุรินทร์	วันที่ประชุมกลุ่มย่อย
1	กรุงเทพ	ชาย	30	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	26 มีนาคม 2556
2	กรุงเทพ	หญิง	28	ธุรกิจเอกชน	อนุปริญญา	ครั้งแรก	26 มีนาคม 2556
3	กรุงเทพ	ชาย	26	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	26 มีนาคม 2556
4	กรุงเทพ	หญิง	26	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	26 มีนาคม 2556
5	ชลบุรี	ชาย	35	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	26 มีนาคม 2556
6	ชลบุรี	หญิง	33	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	26 มีนาคม 2556
7	เชียงใหม่	ชาย	42	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาโท	ครั้งที่ 3	26 มีนาคม 2556
8	เชียงใหม่	หญิง	36	รับราชการ	ปริญญาตรี	ครั้งที่ 3	26 มีนาคม 2556
9	ภูเก็ต	ชาย	35	รับราชการ	ปริญญาตรี	ครั้งที่ 3	26 มีนาคม 2556
10	ชุมพร	หญิง	27	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	26 มีนาคม 2556
11	ปทุมธานี	ชาย	28	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	26 มีนาคม 2556
12	นครนายก	หญิง	27	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	26 มีนาคม 2556

อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะลันตา นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ

ลำดับ	สัญชาติ	เพศ	อายุ	อาชีพ	การศึกษา	ประสบการณ์ท่องเที่ยวไทย	วันที่ประชุมกลุ่มย่อย
1	รัสเซีย	ชาย	26	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	6 มกราคม 2556
2	รัสเซีย	หญิง	24	ธุรกิจเอกชน	อนุปริญญา	ครั้งแรก	6 มกราคม 2556
3	สวีเดน	ชาย	48	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งที่ 2	6 มกราคม 2556
4	สวีเดน	หญิง	45	แม่บ้าน	ม.ปลาย	ครั้งที่ 2	6 มกราคม 2556
5	อังกฤษ	หญิง	35	ครู	ปริญญาโท	ครั้งแรก	6 มกราคม 2556
6	อังกฤษ	ชาย	40	ตำรวจ	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	6 มกราคม 2556
7	ฝรั่งเศส	หญิง	25	นักศึกษา	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	6 มกราคม 2556
8	ฝรั่งเศส	ชาย	24	นักศึกษา	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	6 มกราคม 2556
9	เยอรมัน	หญิง	54	เกษียณ	ปริญญาตรี	ครั้งที่ 2	6 มกราคม 2556
10	เยอรมัน	ชาย	55	เกษียณ	ปริญญาตรี	ครั้งที่ 2	6 มกราคม 2556
11	ออสเตรเลีย	หญิง	26	นักศึกษา	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	6 มกราคม 2556
12	ออสเตรเลีย	ชาย	25	นักศึกษา	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	6 มกราคม 2556

อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะลันตา นักท่องเที่ยวชาวไทย

ลำดับ	จังหวัด	เพศ	อายุ	อาชีพ	การศึกษา	ประสบการณ์หมู่เกาะลันตา	วันที่ประชุมกลุ่มย่อย
1	กรุงเทพ	ชาย	24	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	7 มกราคม 2556
2	กรุงเทพ	หญิง	20	นักศึกษา	ม.ปลาย	ครั้งแรก	7 มกราคม 2556
3	กรุงเทพ	ชาย	23	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	7 มกราคม 2556
4	สมุทรสาคร	หญิง	23	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	7 มกราคม 2556
5	เชียงใหม่	ชาย	35	รับราชการ	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	7 มกราคม 2556
6	เชียงใหม่	หญิง	33	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	7 มกราคม 2556
7	ลำปาง	ชาย	42	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาโท	ครั้งแรก	7 มกราคม 2556
8	ลำปาง	หญิง	36	รับราชการ	ปริญญาโท	ครั้งแรก	7 มกราคม 2556
9	พะเยา	ชาย	35	รับราชการ	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	7 มกราคม 2556
10	พะเยา	หญิง	27	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	7 มกราคม 2556
11	อุบลราชธานี	ชาย	28	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	7 มกราคม 2556
12	อุบลราชธานี	หญิง	27	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	7 มกราคม 2556

อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตา

ลำดับ	สัญชาติ	เพศ	อายุ	อาชีพ	การศึกษา	ประสบการณ์ท่องเที่ยวไทย	วันที่ประชุมกลุ่มย่อย
1	สวีเดน	ชาย	26	ธุรกิจเอกชน	อนุปริญญา	ครั้งแรก	24 มกราคม 2556
2	สวีเดน	หญิง	27	ธุรกิจเอกชน	อนุปริญญา	ครั้งแรก	24 มกราคม 2556
3	เยอรมัน	ชาย	35	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งที่ 3	24 มกราคม 2556
4	เยอรมัน	หญิง	33	ธุรกิจเอกชน	อนุปริญญา	ครั้งที่ 2	24 มกราคม 2556
5	อังกฤษ	ชาย	32	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาโท	ครั้งแรก	24 มกราคม 2556
6	อังกฤษ	หญิง	30	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	24 มกราคม 2556
7	สวิสฯ	ชาย	26	นักศึกษา	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	24 มกราคม 2556
8	สวิสฯ	หญิง	23	นักศึกษา	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	24 มกราคม 2556
9	นอร์เวย์	ชาย	28	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	24 มกราคม 2556
10	นอร์เวย์	หญิง	27	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	24 มกราคม 2556
11	ออสเตรีย	ชาย	28	นักศึกษา	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	24 มกราคม 2556
12	ออสเตรีย	หญิง	26	นักศึกษา	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	24 มกราคม 2556
13	มาเลเซีย	ชาย	40	รับราชการ	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	24 มกราคม 2556
14	มาเลเซีย	หญิง	36	แม่บ้าน	อนุปริญญา	ครั้งแรก	24 มกราคม 2556

อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตา นักท่องเที่ยวชาวไทย

ลำดับ	จังหวัด	เพศ	อายุ	อาชีพ	การศึกษา	ประสบการณ์หมู่เกาะตะรุเตา	วันที่ประชุมกลุ่มย่อย
1	กรุงเทพ	ชาย	22	นักศึกษา	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	25 มกราคม 2556
2	กรุงเทพ	หญิง	20	นักศึกษา	ม.ปลาย	ครั้งแรก	25 มกราคม 2556
3	กรุงเทพ	ชาย	25	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	25 มกราคม 2556
4	กรุงเทพ	หญิง	23	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	25 มกราคม 2556
5	สงขลา	ชาย	41	รับราชการ	ปริญญาตรี	ครั้งที่ 2	25 มกราคม 2556
6	สงขลา	หญิง	35	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งที่ 2	25 มกราคม 2556
7	พิษณุโลก	หญิง	38	รับราชการ	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	25 มกราคม 2556
8	เพชรบูรณ์	หญิง	38	รับราชการ	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	25 มกราคม 2556
9	ชุมพร	ชาย	40	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งที่ 2	25 มกราคม 2556
10	ชุมพร	หญิง	37	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งที่ 2	25 มกราคม 2556
11	ตรัง	ชาย	28	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	25 มกราคม 2556
12	ตรัง	หญิง	27	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	25 มกราคม 2556

อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ

ลำดับ	สัญชาติ	เพศ	อายุ	อาชีพ	การศึกษา	ประสบการณ์ ท่องเที่ยวไทย	วันที่ประชุมกลุ่มย่อย
1	สหรัฐอเมริกา	ชาย	68	เกษียณ	ปริญญาเอก	ครั้งที่ 2	9 พฤศจิกายน 2555
2	สหรัฐอเมริกา	หญิง	66	เกษียณ	ปริญญาโท	ครั้งที่ 2	9 พฤศจิกายน 2555
3	เนเธอร์แลนด์	ชาย	52	เกษียณ	ปริญญาตรี	ครั้งที่ 2	9 พฤศจิกายน 2555
4	เนเธอร์แลนด์	หญิง	52	เกษียณ	ปริญญาตรี	ครั้งที่ 2	9 พฤศจิกายน 2555
5	อังกฤษ	ชาย	36	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาโท	ครั้งแรก	9 พฤศจิกายน 2555
6	อังกฤษ	หญิง	33	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	9 พฤศจิกายน 2555
7	นอร์เวย์	ชาย	32	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	9 พฤศจิกายน 2555
8	นอร์เวย์	หญิง	30	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	9 พฤศจิกายน 2555
9	อิตาลี	ชาย	48	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	9 พฤศจิกายน 2555
10	อิตาลี	หญิง	45	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	9 พฤศจิกายน 2555

อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง นักท่องเที่ยวชาวไทย

ลำดับ	จังหวัด	เพศ	อายุ	อาชีพ	การศึกษา	ประสบการณ์ หมู่เกาะช้าง	วันที่ประชุมกลุ่มย่อย
1	กรุงเทพ	ชาย	26	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	7 พฤศจิกายน 2555
2	กรุงเทพ	หญิง	25	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	7 พฤศจิกายน 2555
3	ชลบุรี	ชาย	21	นักศึกษา	ม.ปลาย	ครั้งแรก	7 พฤศจิกายน 2555
4	ชลบุรี	หญิง	21	นักศึกษา	ม.ปลาย	ครั้งแรก	7 พฤศจิกายน 2555
5	ระยอง	ชาย	45	รับราชการ	ปริญญาตรี	ครั้งที่ 3	7 พฤศจิกายน 2555
6	จันทบุรี	ชาย	44	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งที่ 3	7 พฤศจิกายน 2555
7	น่าน	หญิง	32	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	7 พฤศจิกายน 2555
8	ลำปาง	หญิง	32	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	7 พฤศจิกายน 2555
9	เชียงใหม่	หญิง	31	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	7 พฤศจิกายน 2555
10	เชียงใหม่	หญิง	33	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	7 พฤศจิกายน 2555
11	สิงห์บุรี	ชาย	42	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	7 พฤศจิกายน 2555
12	ประจวบฯ	ชาย	26	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	7 พฤศจิกายน 2555

อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ

ลำดับ	สัญชาติ	เพศ	อายุ	อาชีพ	การศึกษา	ประสบการณ์ ท่องเที่ยวไทย	วันที่ประชุมกลุ่มย่อย
1	สหรัฐอเมริกา	ชาย	45	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	10 เมษายน 2556
2	สหรัฐอเมริกา	หญิง	46	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	10 เมษายน 2556
3	เดนมาร์ก	ชาย	35	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	10 เมษายน 2556
4	เดนมาร์ก	หญิง	34	ธุรกิจเอกชน	อนุปริญญา	ครั้งแรก	10 เมษายน 2556
5	สวีเดน	ชาย	56	เกษียณ	ปริญญาโท	ครั้งแรก	10 เมษายน 2556
6	สวีเดน	หญิง	49	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	10 เมษายน 2556
7	สวีเดน	ชาย	42	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	10 เมษายน 2556
8	สวีเดน	หญิง	40	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	10 เมษายน 2556
9	นอร์เวย์	ชาย	47	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	10 เมษายน 2556
10	นอร์เวย์	หญิง	45	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	10 เมษายน 2556

อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร นักท่องเที่ยวชาวไทย

ลำดับ	จังหวัด	เพศ	อายุ	อาชีพ	การศึกษา	ประสบการณ์ หมู่เกาะชุมพร	วันที่ประชุมกลุ่มย่อย
1	กรุงเทพ	ชาย	27	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	6 เมษายน 2556
2	กรุงเทพ	หญิง	26	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	6 เมษายน 2556
3	กรุงเทพ	ชาย	30	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	6 เมษายน 2556
4	กรุงเทพ	หญิง	32	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	6 เมษายน 2556
5	กรุงเทพ	ชาย	33	รับราชการ	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	6 เมษายน 2556
6	ธนบุรี	หญิง	33	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	6 เมษายน 2556
7	ปทุมธานี	ชาย	32	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	6 เมษายน 2556
8	นครสวรรค์	หญิง	36	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	6 เมษายน 2556
9	นครสวรรค์	ชาย	38	รับราชการ	ปริญญาโท	ครั้งแรก	6 เมษายน 2556
10	เพชรบุรี	หญิง	32	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	6 เมษายน 2556
11	เพชรบุรี	ชาย	44	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	6 เมษายน 2556
12	ประจวบฯ	หญิง	40	รับราชการ	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	6 เมษายน 2556

อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ

ลำดับ	สัญชาติ	เพศ	อายุ	อาชีพ	การศึกษา	ประสบการณ์ท่องเที่ยวไทย	วันที่ประชุมกลุ่มย่อย
1	เยอรมัน	ชาย	28	นักศึกษา	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	26 เมษายน 2556
2	เยอรมัน	หญิง	27	นักศึกษา	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	26 เมษายน 2556
3	สวีเดน	ชาย	32	ธุรกิจเอกชน	อนุปริญญา	ครั้งแรก	26 เมษายน 2556
4	สวีเดน	หญิง	32	ธุรกิจเอกชน	อนุปริญญา	ครั้งแรก	26 เมษายน 2556
5	อังกฤษ	ชาย	52	รับราชการ	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	26 เมษายน 2556
6	อังกฤษ	หญิง	50	รับราชการ	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	26 เมษายน 2556
7	เบลเยียม	ชาย	55	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งที่ 2	26 เมษายน 2556
8	เบลเยียม	หญิง	50	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งที่ 2	26 เมษายน 2556
9	นอร์เวย์	ชาย	48	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	26 เมษายน 2556
10	นอร์เวย์	หญิง	47	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	26 เมษายน 2556
11	ออสเตรเลีย	ชาย	28	นักศึกษา	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	26 เมษายน 2556
12	ออสเตรเลีย	หญิง	27	นักศึกษา	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	26 เมษายน 2556
13	ฟินแลนด์	ชาย	50	รับราชการ	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	26 เมษายน 2556
14	ฟินแลนด์	หญิง	46	แม่บ้าน	อนุปริญญา	ครั้งแรก	26 เมษายน 2556

อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง นักท่องเที่ยวชาวไทย

ลำดับ	จังหวัด	เพศ	อายุ	อาชีพ	การศึกษา	ประสบการณ์หมู่เกาะอ่างทอง	วันที่ประชุมกลุ่มย่อย
1	กรุงเทพ	ชาย	36	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	24 เมษายน 2556
2	กรุงเทพ	หญิง	35	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	24 เมษายน 2556
3	กรุงเทพ	ชาย	33	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	24 เมษายน 2556
4	ปราจีนบุรี	หญิง	34	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	24 เมษายน 2556
5	เชียงราย	ชาย	36	รับราชการ	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	24 เมษายน 2556
6	เชียงราย	หญิง	36	รับราชการ	ปริญญาโท	ครั้งแรก	24 เมษายน 2556
7	นนทบุรี	ชาย	34	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	24 เมษายน 2556
8	นนทบุรี	หญิง	35	ธุรกิจเอกชน	ปริญญาตรี	ครั้งแรก	24 เมษายน 2556
9	สุราษฎร์ธานี	ชาย	40	รับราชการ	ปริญญาตรี	ครั้งที่ 3	24 เมษายน 2556
10	กระบี่	หญิง	42	รับราชการ	ปริญญาโท	ครั้งแรก	24 เมษายน 2556
11	สงขลา	ชาย	41	รับราชการ	ปริญญาโท	ครั้งแรก	24 เมษายน 2556
12	ชุมพร	หญิง	40	รับราชการ	ปริญญาโท	ครั้งที่ 2	24 เมษายน 2556

ภาคผนวก ข

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

แบบประเมินศักยภาพเชิงคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1. ปัจจัยชี้วัดด้านคุณภาพของทรัพยากร

1.1 ความมีเอกลักษณ์โดดเด่น เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั่วไปสูง มีความโดดเด่นระดับชาติและนานาชาติขึ้นไปเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่น มีคุณค่าทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ หรือ วัฒนธรรม ยังสามารถพบเห็นลักษณะในรูปแบบเดียวกันในสถานที่อื่นได้หรือไม่ มีความสำคัญระดับใด

1.2 ความน่าสนใจหรือความดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว (Attractiveness) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวในระดับใด นักท่องเที่ยวให้ความสนใจเป็นที่ดึงดูดใจสูงมากน้อยเพียงใด

1.3 ความมีชื่อเสียง (Popularity) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จัก มีชื่อเสียงค่อนข้างมาก

1.4 ความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายของระบบนิเวศ (Ecosystem diversity) ความอุดมสมบูรณ์ของสังคมพืชอยู่ในระดับสูง ไม่มีร่องรอยการถูกทำลาย พืชพรรณตามธรรมชาติปกคลุมอยู่อย่างหนาแน่น มีพันธุ์ไม้ท้องถิ่นที่หายาก/ใกล้สูญพันธุ์ปรากฏอยู่ในพื้นที่ หรือ มีความหลากหลายของระบบนิเวศสูง (มากกว่า 3 ระบบนิเวศ)

1.5 โอกาสในการพบเห็นสัตว์ป่า (Opportunity to see wildlife) (พิจารณาจากการสำรวจในพื้นที่ ควบคู่กับการสอบถามเจ้าหน้าที่) (Ecotourism) มีโอกาสในการพบเห็นสัตว์ป่าและร่องรอยของสัตว์ป่าทั้งขนาดเล็ก ขนาดใหญ่ สัตว์ป่าหายาก นก ผีเสื้อและแมลง หรือสัตว์ที่ใกล้สูญพันธุ์ ตั้งแต่ 20 ชนิด ขึ้นไป

1.6 ทัศนียภาพและสภาพภูมิทัศน์ของทรัพยากรท่องเที่ยว (Landscape quality) องค์ประกอบของสภาพแวดล้อมโดดเด่นสวยงามเป็นพิเศษ ทัศนียภาพก่อให้เกิดความประทับใจเป็นอย่างยิ่ง

1.7 รูปแบบกิจกรรมมีความเหมาะสมและสัมพันธ์กับสภาพพื้นที่ (Activity appropriateness) รูปแบบกิจกรรมมีความสัมพันธ์ และเหมาะสมกับพื้นที่ รวมทั้งมีความเชื่อมโยงและสนับสนุนกัน

1.8 ความหลากหลายของกิจกรรม (Activity diversity) (Nature Tourism/ Ecotourism) พื้นที่มีศักยภาพสูง เอื้อโอกาสให้นักท่องเที่ยวสามารถเลือกประกอบกิจกรรมได้ตั้งแต่ 4 ประเภทขึ้นไป

1.9 สภาพภูมิอากาศ (Local climate) อากาศถ่ายเทได้ดี และรู้สึกเย็นสบายขณะประกอบกิจกรรม

1.10 การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) (Nature Tourism) มีทางเข้า-ออก สะดวกสบายมาก สามารถเข้าถึงได้โดยง่าย ฝัถนคอนกรีตหรือลาดยาง สามารถใช้ได้ทุทุกฤดูกาล มีป้ายบอกทางชัดเจนตลอดทาง มีบริการรถ/เรือสาธารณะประจำโดยมีเวลาเข้า-ออก แน่นนอน

1.11 ความสัมพันธ์กับแหล่งท่องเที่ยวอื่นในเส้นทางท่องเที่ยว (Relation to other tourism sites on-route) (Nature Tourism) แหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่บนเส้นทางสายหลัก สามารถเชื่อมต่อกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ได้ง่าย มีแหล่งท่องเที่ยวอยู่บนเส้นทางมีความหลากหลายและน่าสนใจสูง

1.12 การได้พึ่งพาตนเอง (Adventure Tourism) มีการพึ่งพาตนเองในการประกอบกิจกรรมสูง และต้องใช้ทักษะความชำนาญในการประกอบกิจกรรมเฉพาะตัว

1.13 โอกาสในการได้รับประสบการณ์ตื่นเต้นและ ทำทนาย (Adventure Tourism) ทรัพยากรเอื้อให้การประกอบกิจกรรมมีความน่าตื่นเต้นและทำทนายสูง

2 ปัจจัยชี้วัดด้านสิ่งแวดล้อม ความสะดวก บริการและการสื่อความหมาย

2.1 ความกลมกลืนของสิ่งแวดล้อมความสะดวกมีการวางแผนการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมสะดวกอย่างเหมาะสม ได้รับการออกแบบให้กลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม สามารถสะท้อนถึงความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ทางธรรมชาติ หรือของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.2 ความเพียงพอของสิ่งแวดล้อมความสะดวกการจัดสิ่งแวดล้อมสะดวกไว้รองรับตามความเหมาะสมและเพียงพอต่อการรองรับนักท่องเที่ยว

2.3 คุณภาพสิ่งแวดล้อมสิ่งแวดล้อมสิ่งแวดล้อมมีคุณภาพ สามารถรองรับกิจกรรมการใช้ประโยชน์ได้ครบทุกประเภทที่มี

2.4 การจัดการด้านความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินมีการจัดการด้านความปลอดภัย มีการจัดแผนงานและอุปกรณ์เครื่องมือต่างๆ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ที่มีความพร้อมได้รับการอบรมด้านความปลอดภัยมาเป็นอย่างดี เพื่อรองรับหรือแก้ไขสถานการณ์ในกรณีเกิดเหตุฉุกเฉิน มีการลงทะเบียนประวัตินักท่องเที่ยว มีการติดตั้งป้ายเตือนภัย แนะนำและประชาสัมพันธ์ด้านความปลอดภัยอย่างเหมาะสม เพียงพอ สามารถสร้างความรู้สึกปลอดภัย และมั่นใจในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

2.5 คุณภาพในการให้บริการบริการได้มาตรฐานสูงมากในภาวะปกติ และยังคงอยู่ในมาตรฐานแม้ในภาวะวิกฤต

2.6 รูปแบบ เนื้อหา ความรู้และวิธีการสื่อความหมาย (Ecotourism) มีการจัดการด้านการสื่อความหมาย ซึ่งถูกออกแบบและจัดทำขึ้นอย่างประณีต มีการศึกษาและจัดทำโปรแกรมการสื่อความหมายที่หลากหลายทั้งประเภทการสื่อความหมายโดยใช้คนและไม่ใช้คนหรือแบบผสมผสานส่งผลให้นักท่องเที่ยวได้รับประโยชน์และความเพลิดเพลินจากการท่องเที่ยว

3. ปัจจัยชี้วัดด้านการจัดการผลกระทบสิ่งแวดล้อม

3.1 การจัดแบ่งเขตพื้นที่เหมาะสมต่อการท่องเที่ยว (Zoning) มีการจัดแบ่งเขตพื้นที่การจัดการอย่างชัดเจน ตามรูปแบบความสำคัญของระบบนิเวศและกิจกรรม สามารถควบคุมพื้นที่และการใช้ประโยชน์ไม่ให้เกิดผลกระทบหรือเกิดผลกระทบขี้นน้อยที่สุดต่อทรัพยากรในพื้นที่

3.2 การกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวในการประกอบกิจกรรม (CC) มีมาตรการในการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวเหมาะสมและสัมพันธ์กับขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมความสะดวกและมีมาตรการในการควบคุมที่เข้มงวดและจริงจัง

3.3 มาตรการเฝ้าระวังและป้องกันผลกระทบสิ่งแวดล้อมมีการตรวจสอบทรัพยากรในแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ จัดทำรายการและมีการศึกษาประเมินผลกระทบจากกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวต่อทรัพยากรธรรมชาติและสังคมตลอดจนมีการกำหนดมาตรการในการป้องกันรักษาทรัพยากรอย่าง

เหมาะสม มีการติดตั้งป้ายแนะนำ และประชาสัมพันธ์ถึงข้อควรปฏิบัติ และระเบียบข้อบังคับภายในพื้นที่และบังคับใช้กฎระเบียบอย่างจริงจัง

3.4 การจัดการขยะและของเสียมีอุปกรณ์รองรับขยะและของเสีย เพียงพอและเหมาะสม การออกแบบภาชนะกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม มีระบบเก็บแยกชนิดขยะหรือมีการนำกลับมาใช้ใหม่ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง

3.5 ระบบบำบัดน้ำเสียมีมาตรการในการบำบัดน้ำเสียในแหล่งท่องเที่ยว และสามารถปฏิบัติได้ครบถ้วนอย่างต่อเนื่อง

4. ปัจจัยชี้วัดด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน

4.1 โอกาสในการเข้าร่วมดำเนินการและตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว มีการดำเนินการจัดการการท่องเที่ยว ร่วมกันกับหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน เป็นการมีส่วนร่วมที่ชุมชนมีอำนาจในการตัดสินใจ ดำเนินการเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวร่วมกับหน่วยงานของรัฐ เพื่อประโยชน์ของชุมชนและสังคมโดยรวมคนในชุมชนมีส่วนร่วมเป็นตัวแทนของชุมชน เข้าร่วมในคณะกรรมการ หรือการประชุมรับฟังความคิดเห็น เพื่อพิจารณาให้ข้อเสนอแนะหรือความคิดเห็น ความต้องการของชุมชนในโครงการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน

4.2 การมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ (Ecotourism) การพัฒนาด้านการท่องเที่ยว และสาธารณูปโภคที่สร้างขึ้น เป็นการเอื้อให้ประชาชนในท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์อย่างเต็มที่ ในการทำงานหรือหารายได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ภายใต้กฎระเบียบและกติกา

5. ปัจจัยชี้วัดด้านบริหารจัดการ

5.1 การวางแผนและกำหนดนโยบายในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวมีการวางแผนและกำหนดนโยบายการบริหารและดำเนินการปรับปรุงพัฒนาแหล่งตามแผนฯ แต่มีการดำเนินงานตามแผนมากกว่าร้อยละ 75)

5.2 ความพร้อมของบุคลากรความพร้อมของบุคลากรในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

5.3 ความพร้อมด้านงบประมาณความพร้อมด้านงบประมาณในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

แนวคำถามสัมภาษณ์
รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล

1. การจัดการนโยบายและการวางแผนระบบการท่องเที่ยว

- 1.1 การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล มีหลักการอย่างไร
- 1.2 การวางแผน กลยุทธ์ และกำหนดนโยบายการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว มีการดำเนินการอย่างไร
- 1.3 ระบบการจัดการอุทยานแห่งชาติ ในคุณค่า ความเสี่ยง กระบวนการเรียนรู้ และจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์เป็นอย่างไร
- 1.4 การจัดการศักยภาพและความพร้อมของบุคลากรเป็นอย่างไร
- 1.5 การรักษาทัศนียภาพและสภาพภูมิทัศน์ของทรัพยากรท่องเที่ยวเป็นอย่างไร
- 1.6 การจำแนกเขตการจัดการ และการประเมินขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่เป็นอย่างไร

2. การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว

- 2.1 กิจกรรมการท่องเที่ยวมีหลักการหรือข้อคำนึงในการจัดการอย่างไร
- 2.2 การจัดการกิจกรรมท่องเที่ยว ให้สัมผัสบรรยากาศบริสุทธิ์ ความเงียบสงบ ความสวยงาม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และสัตว์ป่า หรือได้รับประสบการณ์ตื่นเต้นและท้าทาย มีการจัดการอย่างไร
- 2.3 กิจกรรมมีความหลากหลาย เหมาะสม และสัมพันธ์กับสภาพพื้นที่ มีการจัดการอย่างไร
- 2.4 การจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวต่อกลุ่มกิจกรรม เพื่อไม่สร้างผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติ มีการจัดการอย่างไร
- 2.5 การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวสอดคล้องกับการอนุรักษ์ มีการจัดการอย่างไร
- 2.6 การควบคุมกิจกรรมการท่องเที่ยวให้ไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและวัฒนธรรมท้องถิ่น มีการจัดการอย่างไร
- 2.7 มาตรการด้านความปลอดภัยและระบบเตือนภัย ทั้งจากภัยธรรมชาติ และเหตุอันตรายต่อนักท่องเที่ยวจากปัจจัยอื่น มีการจัดการอย่างไร

3. การจัดการสื่อความหมาย และการสื่อสาร

- 3.1 การจัดเตรียมความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นที่ แสดงถึงความพิเศษ โดดเด่น และทรัพยากรที่มีคุณค่าของพื้นที่ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์แก่นักท่องเที่ยว มีการจัดการอย่างไร
- 3.2 การจัดการรูปแบบ เนื้อหา ความรู้และวิธีการสื่อความหมาย หรือการออกแบบและนำเสนอ มีการจัดการอย่างไร

4. การจัดการบริการท่องเที่ยว

- 4.1 การบริการและจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก ความกลมกลืน ความเพียงพอ และคุณภาพสิ่งอำนวยความสะดวก และคุณภาพในการให้บริการ มีการจัดการอย่างไร
- 4.2 การจัดการด้านความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน มีการจัดการอย่างไร
- 4.3 ความพร้อมของสาธารณูปโภคพื้นฐาน มีการจัดการอย่างไร
- 4.4 การเข้าถึงพื้นที่และระบบการจัดการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว มีการจัดการอย่างไร
- 4.5 มาตรฐานและคุณภาพการให้บริการของเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ มีการจัดการอย่างไร

5. การจัดการด้านเศรษฐกิจและสังคม

- 5.1 การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีการจัดการเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับภูมิภาค และระดับประเทศอย่างไร และผลกำไรจากการท่องเที่ยว มีการจัดการอย่างไร
- 5.2 การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีการจัดการเพื่อการพัฒนาทั้งด้านสังคมและเศรษฐกิจของคนในชุมชนท้องถิ่นอย่างไร และชุมชนมีส่วนร่วมของในกิจกรรมท่องเที่ยวอย่างไร

6. การจัดการพันธมิตรเพื่อการท่องเที่ยว

- 6.1 ความร่วมมือในการเป็นพันธมิตรเพื่อการท่องเที่ยว ได้แก่ใครบ้าง (เช่น อุทยานแห่งชาติทางทะเล ผู้ประกอบการที่อยู่ในพื้นที่ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งในระดับท้องถิ่น และคนในท้องถิ่น) และมีความร่วมมืออย่างไร
- 6.2 จุดมุ่งหมายในการทำงานร่วมกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมดเพื่ออะไร และมีแนวทางในการจัดการร่วมกันอย่างไร

7. การจัดการพัฒนาการท่องเที่ยว

- 7.1 การวางแผนจัดการพัฒนาการท่องเที่ยว มีการจัดการอย่างไร
- 7.2 การมีแนวทางยกระดับการจัดการท่องเที่ยวให้ดีขึ้น มีหรือไม่ อย่างไร
- 7.3 การพัฒนาในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล มีข้อควรคำนึง และมีการจัดการอย่างไร
- 7.4 การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก การบริการด้านที่พักอาศัย อาหาร เครื่องมือที่ใช้ในกิจกรรมนันทนาการ ของที่ระลึก การสื่อความหมายธรรมชาติ และความปลอดภัย มีการจัดการอย่างไร

แนวคำถามการประชุมกลุ่มย่อย

1. กลุ่มนักท่องเที่ยว

- 1.1 ประสบการณ์ของการได้เคยมาเที่ยวอุทยานแห่งชาติทางทะเลนี้ และเคยทำกิจกรรมใดมาแล้วบ้าง
- 1.2 เหตุผลของการมาทำกิจกรรมท่องเที่ยว เพราะอะไร
- 1.3 ความคิดเห็นด้านบวกและลบ ต่อการจัดการกิจกรรมท่องเที่ยว
- 1.4 ความคิดเห็นด้านบวกและลบ ต่อการจัดการของอุทยานแห่งชาติทางทะเล
- 1.5 ความเข้าใจต่อจุดมุ่งหมายของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีหรือไม่ เข้าใจว่าอย่างไร
- 1.6 มีข้อเสนอแนะต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอะไรบ้าง เพราะอะไร

2. กลุ่มหัวหน้าอุทยานและผู้ช่วยหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเล

- 2.1 สถานการณ์การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล ในเชิงนโยบายและการปฏิบัติปัจจุบันเป็นอย่างไร (ทบทวน และประเมินการเปลี่ยนแปลงช่วงเวลาที่ผ่านมา)
- 2.2 รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลที่ผู้วิจัยนำเสนอ มีความคิดเห็นอย่างไร
- 2.3 มีข้อเสนอแนะ ข้อสังเกต ข้อควรปรับปรุง เพิ่มเติมรูปแบบ อย่างไร
- 2.4 การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล มีปัญหาอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาอย่างไร

3. กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ เชี่ยวชาญด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

- 3.1 สถานการณ์การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล ในเชิงนโยบายและการปฏิบัติปัจจุบันเป็นอย่างไร (ทบทวน และประเมินการเปลี่ยนแปลงช่วงเวลาที่ผ่านมา)
- 3.2 รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลที่ผู้วิจัยนำเสนอ มีความคิดเห็นอย่างไร
- 3.3 การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล มีปัญหาอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาอย่างไร
- 3.4 รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทางทะเลที่ผู้วิจัยนำเสนอ ควรพัฒนารูปแบบให้ดีขึ้นอย่างไร เพราะอะไร

แบบบันทึกการสังเกต

นักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยว

1. กิจกรรมท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวทำในพื้นที่ ได้แก่

1.1. กิจกรรมดำน้ำตื้น

รายละเอียดของการประกอบกิจกรรม

.....

.....

.....

.....

1.2. กิจกรรมดำน้ำลึก

รายละเอียดของการประกอบกิจกรรม

.....

.....

.....

.....

1.3. กิจกรรมเดินป่าศึกษาธรรมชาติ

รายละเอียดของการประกอบกิจกรรม

.....

.....

.....

.....

1.4. กิจกรรมดูนก

รายละเอียดของการประกอบกิจกรรม

.....

.....

.....

.....

1.5. กิจกรรมศึกษาชีวิตและร่องรอยสัตว์ป่า

รายละเอียดของการประกอบกิจกรรม

.....

.....

.....

.....

.....

1.6. กิจกรรมทางเดินเท้าและพักผ่อน

รายละเอียดของการประกอบกิจกรรม

.....

.....

.....

1.7. กิจกรรมศึกษาท้องฟ้าและดาราศาสตร์

รายละเอียดของการประกอบกิจกรรม

.....

.....

.....

1.8. กิจกรรมพายเรือศึกษาธรรมชาติ

รายละเอียดของการประกอบกิจกรรม

.....

.....

.....

2. ความเหมาะสมของจำนวนและพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในกิจกรรมท่องเที่ยวแต่ละกิจกรรม

2.1. กิจกรรมดำน้ำตื้น

ความเหมาะสมของจำนวนและพฤติกรรมนักท่องเที่ยว

.....

.....

.....

.....

2.2. กิจกรรมดำน้ำลึก

ความเหมาะสมของจำนวนและพฤติกรรมนักท่องเที่ยว

.....

.....

.....

.....

2.3. กิจกรรมเดินป่าศึกษาธรรมชาติ

ความเหมาะสมของจำนวนและพฤติกรรมนักท่องเที่ยว

.....

.....

.....

.....

.....

2.4. กิจกรรมดูนก

ความเหมาะสมของจำนวนและพฤติกรรมนักท่องเที่ยว

.....

.....

.....

.....

.....

2.5. กิจกรรมศึกษาชีวิตและร่องรอยสัตว์ป่า

ความเหมาะสมของจำนวนและพฤติกรรมนักท่องเที่ยว

.....

.....

.....

.....

.....

2.6. กิจกรรมกางเต็นท์และพักแรม

ความเหมาะสมของจำนวนและพฤติกรรมนักท่องเที่ยว

.....

.....

.....

.....

.....

2.7. กิจกรรมศึกษาท้องฟ้าและดาราศาสตร์

ความเหมาะสมของจำนวนและพฤติกรรมนักท่องเที่ยว

.....

.....

.....

.....

.....

2.8. กิจกรรมพายเรือศึกษาธรรมชาติ

ความเหมาะสมของจำนวนและพฤติกรรมนักท่องเที่ยว

.....

.....

.....

.....

.....

3. ความสนใจ ความตั้งใจในการทำกิจกรรมท่องเที่ยวตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ความสนใจ ความตั้งใจในการทำกิจกรรมท่องเที่ยว

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติทางทะเล

1. การให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว

.....
.....
.....
.....
.....
.....

2. การให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

.....
.....
.....
.....
.....
.....

3. การควบคุมความปลอดภัย

.....
.....
.....
.....
.....
.....

4. การบังคับใช้กฎระเบียบ

.....
.....
.....
.....
.....
.....

5. การควบคุมผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

.....
.....
.....
.....

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ สกุล นาย จิตศักดิ์ พุฒจรรยา

รหัสประจำตัวนักศึกษา 5410930001

วุฒิการศึกษา	ชื่อสถาบัน	ปีที่สำเร็จการศึกษา
วุฒิมัธยมศึกษา วุฒิมัธยมศึกษา	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	2538
วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (ส่งเสริมการเกษตร)	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	2538
วิทยาศาสตรบัณฑิต (พืชไร่)	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	2533

ตำแหน่งและสถานที่ทำงาน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ (ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ)
อาจารย์ประจำสาขาวิชา การจัดการการท่องเที่ยว คณะวิทยาการจัดการ
มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี

การตีพิมพ์เผยแพร่ผลงาน

- ผลงานวิจัยภาค oral presentation และบทความฉบับเต็ม (Full Paper) เรื่อง “THE STUDY OF APPLICABLE PATTERNS OF SALAKPHET LOCAL MARKET MANAGEMENT FOR TOURISM IN TRAT PROVINCE, THAILAND” จัดโดย Tourism Research Institute, ณ ประเทศกรีซ, June 19-21, 2014
- ผลงานวิจัยภาค oral presentation และบทความฉบับเต็ม (Full Paper) เรื่อง “The Study and Development of the Proceeding of the Proclaiming Designated Community Tourism Areas According to an Act of Tourism Business and Tour Guide Establishing B.E.2551” จัดโดย Asia Pacific Tourism Association (APTA) และ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (NIDA), ณ ประเทศไทย, July 4, 2013
- ผลงานวิจัยภาค oral presentation และบทความฉบับเต็ม (Full Paper) เรื่อง “Leeled community’s potential in Ecotourism management” จัดโดย Asia Pacific Tourism Association (APTA), ณ ประเทศไต้หวัน, June 26-29, 2012